

MIKSZÁTH KÁLMÁN
ÖSSZES MŰVEI 55.

MIKSZÁTH KÁLMÁN ÖSSZES MŰVEI

SZERKESZTIK:

BISZTRAY GYULA KIRÁLY ISTVÁN

55. KÖTET

CIKKEK ÉS KARCOLATOK

V.

1878

1966

MIKSZÁTH KÁLMÁN

CIKKEK ÉS KARCOLATOK

V.

1878

1966

Sajtó alá rendezte:
NACSÁDY JÓZSEF

Lektor:
DOLMÁNYOS ISTVÁN

© Akadémiai Kiadó, 1966

A kötéstervezés Csillag Vera munkája

Kiadásért felel az Akadémiai Kiadó igazgatója
Szerkesztésért felelős: Somogyi Béla Műszaki felelős: Fülöp Antal
A kézirat beérkezett: 1966. márc. 5. Terjedelem: 20 (A/B) iv + 4 melléklet
Példányszám: 3300
66.62048. Akadémiai Nyomda, Budapest — Felelős vezető: Bernát György

TÁRCÁK

(KARCOLATOK, NEKROLÓGOK, RIPORTOK STB.)

A SZEGEDI BOSZORKÁNYOK

Teljes életemben együgyű embereknek tartottam a kisigaliakat, kik szépen kiúrták a templomuk homlokzatára: »Épült anno 1830 *itt helyben* Kis-Igalon«.

Pedig hát nem árt néha világosság okáért még ekkora bőbeszédűség sem; én magam is most olyan helyi tárcát építetek itt össze, amire ugyancsak nagy betűkkel kell odaírni, hogy itt helyben íratott, mert bizony olyan kevés helyi lesz benne, mint — hogy nagyon találó példával éljek — amennyi tokaji bor van a tokaji borban.

Még csak egy csücskét láttam a derék városnak, s az éppen elegendő arra nézve, hogy ne legyen a kinézéséről semmi fogalmam.

Még csak mindössze annyi szegedi embert láttam, amióta itt vagyok, amennyit Budapesten is láthatok belőlük országos vásárok alkalmával; aztán a magyar ember mindegyik egyforma — nincs rajta semmi különösebb megfigyelni való. Ha csak azt nem veszem, hogy Budapesten magyarul gondolkozik a magyar ember, de németül beszél, míg ellenben Szegeden magyarul beszél, de németül gondolkozik.

Ez pedig nem valami szójáték, hanem a legigazabb valóság.

Aki látja a fővárosban a magyar elem pusztulását, végig nézi az ipar és kereskedelem csarnokait, hol az itt munkálkodó elem sűrög-forog, bizonyára kevés magyar arcot fedez fel ott, de annál több tarkállik a korcsma-asztaloknál. Mintha nem is volnának nappal magyarok Budapesten! De bezzeg éjjel átveszi uralmát az ős nemzetiség; a jókedvű kurjongatások, támadó és elintézés alatt levő keleti kérdések

zaja hirdeti hajnalig, hogy Árpád vitéz ivadékai még mindig egzisztálnak Budapesten.

Mennyivel más Szeged! Itt a magyar is mind német! Azaz, hogy nem is annyira német, mint inkább anglius. Itt pénznek veszi az időt. Sétáló embert alig láthatni, a napi foglalkozás hullámoztatja fel s alá a népet. Éjfél előtt pedig már csendes az egész város. A munkás embernek aludni kell.

El-eltűnődtem az ellentéteken. — Aztán visszaidézem emlékezetembe mindazokat a nevezetességeket, amiket Szeged felől tudok.

A szegedi híres kenyér, mely még a rimaszombatit is túlszárnyalja.

Hát a *halászlé!* melyet valaha a halálos betegnek is *medicinálul* preskribált a csabai doktor. Nagyra is vannak azóta a csabaiak ezzel a tudományos emberükkel!

De mi ez még mind a legnagyobb nevezetességhez képest? Ki ne hallotta volna hírét a szegedi boszorkányoknak, akiknek még a császári kir. osztrák vasút sem kell, akik egy-egy seprű nyelén nyargalnak föl a Szent Gellérthegyre gyűlésekre, bankettekre.

No, már ilyet csakugyan érdemes lesz látni Szegeden!

Ha annyi sok volt azelőtt, akad azokból még most is; lehetetlen, hogy végképp magva szakadt volna.

Meg is kértem tegnap barátomat, hogy ösmertessen most meg mindezekkel a nevezetességekkel, ha már egyszer ide-szakadtam.

El is vitt nyomban olyan helyre, ahol ehettem a világ-hírű szegedi kenyérből és halászléből.

Hogy semmi vágyam ne maradjon fenn, egész a végső határokig ment buzgalmában:

— Hát egy kis szegedi szappant nem ennél még? Az is híres ám.

— Soh'se bántsuk. Majd megeszi a muszka, ha bejön. Ahelyett inkább mutass egy negyedik nevezetességet.

— Mit?

— Nos, mi egyebet, mint egy szegedi boszorkányt.

— Aha! Van az is bőven!

Megvallom, mindég el voltam fogulva az Alföld hölgyei iránt. Azt tartottam, nem szépek. Erre nézve egy személyes

meggyőződésre is támaszkodhattam. Egy Debrecen melletti városban voltam a télen egyik barátommal, ahol éppen bál volt.

No, ezt megnézzük — mondám — és meg is néztük. Hanem az is igaz, hogy nem volt benne köszönet. Négyszáz leány közül még csak egyetlen meglehetősen arcú sem volt.

— No, pajtás — szólok oda barátomnak —, a gondviselés annyira mindenét elpazarolta már a tejjel-mézszel patakzó róna megszépítésére, hogy az asszonyokról egészen megfeledkezett. — Olyan válogatott rúta rúta valamennyi, — mint a sötét éjszaka.

Erre a vállamat érinti valaki a hátam mögött.

Visszanézek, hát egy odavaló parasztember.

Megrezzentem. No, ez most mindjárt pozdorjává tör, amiért megcsúfoltam nőik szépségét. Nem is volna igazi alföldi szittyá, ha még ezek után elevenen hagyna innen elmenni!

De az én emberem éppen nem mutatta azt, hogy meg akar enni. Szelíden nézett végig német ruházatunkon, aztán kétfelé törülte izmos növésű szőke bajszát.

— Hallják az urak! Van benne valami, hogy csúnyák ezek a mi vászonszelédeink. Az isten tehet arról; ahogy van, úgy van, hiábavaló beszéd lenne szépíteni, hanem hát valami nyomja a szívemet . . .

— Ki vele, földi!

— Látom, hogy az urak, megkövetem alásan, onnan Bécs tájékáról származtak ide, hát csak azt mondom én osztég, hogy amit magunk közt beismerünk, csitt legyen az odaát. Ne tudja meg a német, hogy olyan csúnya itt a fehérnép. Mert kinevetne.

Elmosolyodtam s tombolt bennen a szív örömeiben, midőn láttam, hogy itt milyen mélyen és milyen messze nyúlnak el szálai a százados versengésnek, melyet a két nemzet közt hasztalan igyekeznek elsimítani a vezetői.

E jellemző epizód elbeszélése különben nem tartozik ide, csupán annyiból, hogy illusztrálja kellemes csalódásomat, midőn barátom, aki a szegedi nevezetességeket mutogatta meg tegnap, elvezetett a sétaterre s megmutatta, amit még kívántam: *a híres szegedi boszorkányokat.*

Oh, milyen kedves kis boszorkányok! Éppen olyanok, hogy angyaloknak is mondhatnám.

De a boszorkány név mégis jobban illik rájuk, mert bűvölni tudnak.

Ott sétáltak a szegedi szép leányok, egyik különb a másikkal. Karcsúk, barnák, pajkosak s ugyancsak volna mit irigyelni a németnek tőlünk, ha meglátná őket.

S én íme most azzal kezdem, hogy leteszem eddigi meggyőződésemet, melyet az alföldi nőkről tápláltam, bár másrészt beismerem, hogy a szegedi boszorkányok a legveszedelmesebbek a világban.

Mert most nem őket égetik el.

Hanem őértök égnek mások.

Az isten legyen könyörületes minden igazhívő léleknek, aki rájuk vetette a szemét, aki mint a pille, nekiröpül a gyertya lángjának.

A SZEGEDI VÁLASZTÁS

A választás előtt

Régen volt már annyi rekedt torok Szegeden, mint amennyi holnap lesz.

Ma már korán reggel »éljen«-zaj ébresztette föl a lakókat. — A gyülekező párthívek »bevezetésül« megeresztett kurjongatásai még annak is, aki félálmában elfelejtette volna, eszébe juttatták, hogy Szeged ma választja meg képviselőit.

A két kerület sorsa közül azonban csak az egyik lévén kétes, ott, ahol Károlyi gróffal szemben Simonyi Ernő küzd, a Kállay választása iránt kisebb volt az érdeklődés. Ellene Meák kormánypárti jelölt pártját két fiákeren el lehetett volna szállítani ki — a határra.

Tíz-tizenöt emberből álló párt ez, mely jelvényét, a *vörös tollat* (lucus a non lucendo) mintegy restellkedve hordta a kabát azon részén, ahol ha akarom látszik, ha akarom nem látszik. Szomorúan kullogtak végig az utcákon egy-két szegyenkező *nemzetiszínű* zászló alatt. Ha meg nem szaporod-

nak a választás színhelyén, »nevetséges minoritás« lesz a vezeték- és keresztnévök.

A Széchenyi téren föllállított két bódé volt ma a búcsújárás színhelye. — Onnan fog kikiáltatni az eredmény. A »vörös-zöld« károlyisták tekintélyes csapatban vonultak ki korán reggel zeneszóval, zászlókkal, úgyhogy éppen nem lehetett megítélni pusztán szemmel, hogy a szinte derék számú simonyistákkal szemben ki lesz a »vívát«.

Simonyi mellett általában melegebb lelkesedés nyilvánult. Többször és élénkebben hangzott föl az éljenzés, mint a károlyiaknál, kikkel, eltérve az általános szokástól, egy közös hullámszó táborrá alakult a Simonyi-párt. Az ellenfelek egy csoportba verődvén egymással beszélgetve várták a szavazás kezdetét, anélkül, hogy csak legkisebb zavar is előfordult volna valahol. A szegedieket igazi politikai türelmesség jellemzi . . .

A szavazás alatt

8-kor megkezdődött a szavazás, s Simonyi szavazatai rögtön a »plusz« minőségét vették föl, bár nem nagy arányban. Midőn azonban a felső tanyákról még mintegy kétszáz Simonyi-választó érkezett erősítésül, az ellenzékiek közt örömiriadal támadt. Remélni, bízni kezdtek a sikerben. Simonyi szavazatai folyton nagyobb mértékben nőttek úgy, hogy pont 12 órakor Simonyi Ernőnek 162 szótöbbsége volt.

A választás színhelye tarka képet nyújtott: az elkerített választókon kívül rengeteg számú kíváncsi nép tolongott a Széchenyi téren, kik a kihallatszó híreket vadászták. A tisztviselői osztály szavazói félénk része is ott ólálkodott, s midőn meghallotta, hogy »*Simonyi ügye jól áll*«, felbátorodva mondogatta: »Ez esetben tán nem is lesz szükség az én szavazatomra; ha lesz, odaviszem Simonyinak.«

A tisztviselő osztály azon része közül pedig, mely már leszavazott a kormány jelöltjére, mosolyogva jegyzé meg egy: »*Erős bizodalمام van, hogy derekasan elverik rajtunk a port.*«

Szeged szép hölgyei közül is számosan voltak künn gyönyörködni a festői csoportokban, s sokkal nagyobb őszinteséggel nyilváníták meggyőződésüket, mint sok hivatalnok.

Szépeink majdnem kivétel nélkül Simonyi megválasztását óhajtva s arra izgatva sétálgattak ott. Némelyik keblére tűzte Simonyi kokárdáját is.

Este 6 órákor

a II. kerület elnöke kihirdeté *Kállay* győzelmét, Meák mindössze 80 és néhány szavazatot kapott.

A kállaysták képviselőjüket megéljenezve szép rendben eloszlottak.

Este 8¹/₄ órákor

Veszelinovics Bazil választási elnök kihirdeti a választási eredményt, mely szerint *Simonyi Ernő* 397 szótöbbséggel az első kerület képviselőjévé megválasztott.

Azon egetverő éljenzést, mely az eredmény kihirdetését követte, leírni lehetetlen. Mintegy 10 000 főnyi néptömeg tapsolva, ujjongva, lelkesedve »éljen«-ezte Simonyit. Azután a menet megindult az Iskola utca felé. Ezer meg ezer ember szakadatlanul éljenzett, szüntelen lelkesedve, hazafias dalokat énekelve adott kifejezést örömének. Az Iskola utca lakói az ablakokból üdvözölték a menetet, mely — közbevetőleg legyen fölemlítve — a »Szegedi Napló« szerkesztőségét lelkes ovációkban részesíté.

Őszintén be kell vallanunk, hogy a török ifjúság küldötteinek itt időzése óta ily óriási néptömeget és ily határtalan lelkesedést nem láttunk. A sok éljen-zajba belevegyült néha az »abzug Tisza!« kiáltás és abcugolása Tisza helybeli főmamelukjainak.

A lelkesedés még sokáig tartotta együtt a közönséget, melynek zöme a belvárosi népkörbe vonult, hol a győzelem örömére és a függetlenségi párt vendége, *Németh* Albert tiszteletére közvacsora rendeztetett.

És ezzel nálunk is be lett fejezve a »nagy nap«.

BALDÁCSI BÁCSI

Hát csak nem érhetette meg teljesen a Bosznia okkupálását. Nem foglalhatta el ott a helytartói székét, amit egyik tréfás miniszterünk ígért neki azon esetre, ha nem *gátolja* haladásában az Andrássy külügyi politikáját.

Az öregúrnak megvolt az a tulajdonsága, hogy ha valami valószínű és lehetetlen dolgot mondott el valaki előtte egyszerűen, mindig *a lehetelent* hitte el.

S ebben fekszik sok furcsa cselekedetének titka.

Hitte is ezt a helytartóságot egy kicsit. S bizony, ha nem lett volna olyan mulatságos szélsőbaloldalinak lenni, tán szegre is akasztotta volna egy időre az opponálást, mint ahogy illik a leendő bosnyák gubernátornak. — Annyi tény, hogy Andrássyt azóta nem gátolta hódításaiban.

De azért szélsőbaloldali maradt. A báró bácsinak nagyon kedvezett ez a talaj. Sokkal gazdagabb volt, mintsem ne engedték volna meg azt neki, hogy magát vezérnek képzelje. S ő ámbár örökké nagy dolgokat mívelt, azok rendesen mindig furcsább színezetűek voltak, mintsem komolyan árthatnak volna valakinek.

Így aztán megfért egymással a társadalom, meg az öregúr. Különc ember volt, de azért jószívű. Hatalmas, erőszakoskodó, de mégis generózus.

Egy ízben mint patrónus megharagudott valamiért a falujabeli plébánosra.

— Le kell a tőlem járó kegydíjből húzni huszonöt forintot büntetésül — rendelé a tiszttartónak.

— Nem lehet, méltóságos uram; a főtisztelendő úr már öt évre előre vette föl a kegydíjat.

Jó Baldácsi bácsi összeráncolta a homlokát és kétségbeesett arcot vágott. Históriai nevezetességű vörös haja szilárd elhatározással emelkedék az égnek, még az »S«-re kunkorodó két »huncutka« is.

— Ez baj. Ez nagy baj. Nagyon haragszom erre az emberre. Minden áron meg kell büntetni.

— De ha nem lehet, méltóságos uram — ellenveté a tiszttartó.

— Hüm ... Ühüm! Ha nem lehet-e? ... Maga nem

diplomata, barátom. Taktika kell ehhez, domine. Én megtaláltam a modust . . .

S örömrészketve ugrott fel a díványról.

— Kíváncsi vagyok, méltóságos uram.

— Értesítse ön azonnal a plébánost, hogy én múlt héten elmúlt születésnapom alkalmából száz forintot ajándékoztam neki . . .

— S aztán mi fog történni?

— Az fog történni, hogy mindjárt holnap elküldi a nyugtáját a pénzért hehehe! — S mikor a nyugta itt lesz, nem fizetünk ki neki csak hetvenöt forintot. — Azt mondjuk, hogy *a többi büntetésül* itt marad, hehehe . . . Képzelve barátom, mennyire dühös lesz a plébános.

Az öreg sokáig örült ennek a rafinírozott griffnek, melylyel fölalta, hogyan lehet valakin behajtani a birságot még akkor is, ha nincsen pénze.

Báró Baldácsi bácsi kalandos ember volt, szerette a regényszerűt, s sokra rá lehetett venni, ami ennek a jellegét viselte magán. Alapított bankot, de csak azért alapította, mert annak az alapszabályaiból világosan ki lehetett mutatni, hogy a Rothschildokat koldusbotra juttatja e bank húsz év alatt. Kőszénbányát fedeztek föl neki, amibe egyetlen darab szén sem volt; de hát a báró költekezett rá, mert a mérnök behozonyította neki, hogy annak a bányának a rétege felterjed Bélától Bécsig s benyúlik az egész osztrák birodalomba. Nagy veszedelem idején meg lehet alulról gyűjtani az osztrák tartományok alatt a földet. Így akart a báró befűteni a németnek.

Ez a kalandos eszme azonban nemsokára meghíúsult; akadt helyette más; ott volt az »erdélyi puccs«.

A jó Baldácsi bácsi ugyanolyan ártatlan volt az erdélyi puccsban, mint a ma született gyerek. A politikusok tréfásabb része azonban addig hosszantotta a bácsit a puccsal, hogy végre is egészen nekimelegedett s azt hitte, csakugyan ő vezeti azt.

Egyszer megállít engem az utcán. Éppen előtte való nap tréfálkoztam vele az »Apróságokban« a »B. N.«-ban.

— Hallja maga Kákay Aranyos N° 3, maga nagyon maliciózus ember. Maga nevetségessé tette a puccsot az

újságlapban. Pedig ha sikerült volna, még tán Oroszországot is elfoglalhattuk volna, s akkor olyan igaz, mint ahogy élek, miszerint magának szántam édes öcsém a kijevi kormányzóságot. Mappa és lajstrom van már nálam.

Mikor az a hordáros história esett meg Helfyn, a bárót nagy irigység és féltékenység fogta el ellene. Miután egyidejűleg azt híresztelte a fáma, hogy — Baldácsit is rendőrök őrzik, odaküldtem a szerkesztőség részéről tudakozódni, ha igaz-e.

A báró ezt írta nekem egy mai nap is meglevő cédulán.

»Még nincs semmi baj; hiszen tudhatja, hogy a rendőrség sohasem járhat *helyes nyomon.*«

Habár a puccsból nem lett semmi, Helfyre azóta folyton neheztelt azért a dicsőségért, hogy jobban kompromittáltott a közvélemény előtt, mint ő.

Most a debreceni nagy nap, tudom, kibékítette.

Éppen attól a várostól kapta a mandátumot, amelytől Helfy.

Dicsősége tetőpontján úszott.

De ez a mandátum nem volt elég erős amellett a másik, mennyei mandátum mellett, mely a jó Baldácsai bácsit elszólította ebből a közönsügyes érából — örökre. A mennyei hatalmak az általános mozgósítás idején megemlékeztek őrá is és — mozgósították.

El kellett mennie.

Ezt az egy végzést, bármily kellemetlen volt is, s bármennyire szeretett is pörlekedni, — nem támadhatta meg semmiségi panasszal, de mégcsak halasztási kérvényt sem adhatott be.

Nem lehetvén opponálni: csendesesen, hirtelen elment. Maradjon ott nyugalomban . . . kalandos földöntúli álmok örök vánkosán pihenve . . . édesen.

A NÉPKERTBEN

Az öreg Deák Ferenc követte el azt a tréfát, mikor kérdezték: *mi legszebb Zala vármegyében*, — miszerint azzal felelt, hogy: *bizony, Somogy vármegye.*

Amit úgy értett a »haza bölcse«, hogy Zala megyéből nagyon jól veszi ki magát Somogy odalátszó gyönyörű tájképe.

En is azt mondhatnám, ha olyan tréfás ember volnék, mint az öregúr, hogy: *ha Szegedet együtt akarod látni mindenestől, eredj át Torontál vármegyébe.*

Amit én viszont úgy értek, hogy a szegedi Népkert már Torontál vármegyébe esik, a Tisza elszeli azt a nemes várostól, egy cseppet sem törődve azzal, ha odatartozik-e vagy nem.

No, hanem hát 'iszén arra való a nemes magisztrátus, hogy amit a gondviselés rosszul csinált, azt ő helyreigazítsa. Híddal nyergelte át a »hazafias« folyamatot, s ezzel mintha csak az innesső partra hozta volna a népkertet. Ami a hidat illeti, nem valami csodamű; maga a tekintetes hatóság is csak félannyira becsüli, mint a budapesti Lánchidat; egy új krajcár a vámja.

Ha ezt az új krajcárt hiány nélkül beleteszed egy kinyújtott, fekete marokba a hídfőnél, egy másik marok egy fehér cédulát nyújt feléd . . . s ezzel meg van szerezve a »juss«, átmenni az újszegedi Népkertbe.

Nem sok nézni való van rajta. Olyan az egész kert, mint egy fésületlen fő; rendetlenül tenyészik rajta a növényzet, az utak elhagyottak, egyszóval vad költői rendtelenség mindenütt. Ez ugyan nem hasonlít sem a versailles-i parkhoz, de még a boulogne-i erdőhöz sem. Az ember mindig azt hiszi, míg a végéhez nem ér, hogy még csak ezután fog valahol kezdődni. De biz az előbb végződik be, mint ahogy elkezdődnék.

No, de ez csak hétköznapi van így.

Ami aztán a vasárnapot illeti — nem ösmerek olyan elvetemedett embert, aki ilyenkor meglássa a Népkertet és annak hiányait. Vasárnap nem látszik a kert a leányoktól. Mintha a birnami erdő hömpölyögne végig a széles utakon, de ez erdő minden fája egy-egy kikeményített, suhogó szoknya.

Egy nagy kirakat ez, ahol mind együtt van, ami szép Szegeden.

Én, aki teljes életemben konzervatív ember voltam s arisztokratikus elveknek hódoltam, nem zárhatom el szíve-

met a demokrácia fönsége elől. Megdobban bennem a szív, *mikor egy darabot látok itt Amerikából.*

»Nini itt a Zsuzsi, a Perjesi kisasszonyok szobaleánya; vörhőnyeges haja két nagy hódító varkocsban lóg alá, amint dukál, selyem pántlikával megkötve, mely tavaly a Perjesi kisasszonnak nyári kalapján csinálta a furórét. A Pista fiú, a Kilityiéek kocsisa sűrög-forog körülte hő szerelemmel, s hol-hol hátba üti vonzalma jeléül a természetes hajadont, majd meg kézen kapja s viszi be a kolonba, hol jámbor megadással húzza négy-öt darab cigánylegény a frisseket és a lassúkat.«

De itt vannak magok a Perjesi kisasszonyok is! . . . Azoknak a teens Gérok írrok úr kurizál; a kisasszonyok a magas arisztokráciához tartoznak, Gérok úr is. Nincsenek ugyan ősei sem a Perjesi kisasszonyoknak, sem Gérok úrnak, és ezt ők nem is mondják, de azért ők magas úri rend; mert a kisasszonyok a »Journal« szerint öltözködnek, ami pedig Gérok urat illeti, őbelőle még polgármester is lehet idővel. Szépen indul s tudja játszani a dzsentrit; már a negyedik szivarszipkáját szíttá feketére ez idén.

. . . Amott a mesterlegény vezeti karján imádottját, — sottognak lágyan, édesen. Ez a hatszázadik vasárnap délután, melyet így karonfogva töltenek együtt. A mesterlegény ma mondja el hatszázadikszor, hogy mihelyt úgy fordul a dolgok sorja, hogy egy kis műhelyt kanyarít vágyainak a jószerencse, bizony de mindjárt megülik a lakodalmat. Kati hiszi szentül. Hogyne; hiszen már tizenkét év óta mondja Károly ugyanezt. Ha nem érezné, nem mondaná. Minden új hét egy-egy rózsát szed le az arcáról . . . ezek az öreg fák itt a sétaút két szélén, hétről hétre látják e rózsák hullását . . . Dehát én istenem, arra való a patika, hogy visszapótolja, amit a természet elszedett, mert hát már azt is kitalálta a vidék népies etikettje, hogy az ilyesmit módosan lehet kérni a patikárustól:

»Adjon egy garasért "valamit"; kétgarasért meg "tudja mit".«

Okos ember az ilyen patikárus-fajta. Menten eltalálja, hogy fehérítőrül és pirosítórul van szó.

De mit színezzessük azt hosszan, amit néhány szó is jól elmond: Vasárnap itt van a Népkertben mindenki. Olyan

bizonyos, hogy itt minden rendű és rangú ember találkozni fog ideáljával, miszerint el lehet mondani, hogy a szegedi ifjúságnak folytonos randevúja van.

Ha aztán ismeretlen létedre, mikor megláttad ott egész Szegedet, még azt is meg akarod tudni: ki kicsoda s cercle-t akarsz tartani felettük, annak is megvan a maga módja.

Én rájöttem erre.

Odaálltam a cukrászda elé, s kiszemeltem magamnak olyan asztalt, ahol két asszony-néni fagyaltozgatott. — Régi prakszisom ez már; melléjük telepedtem a harmadik üres székre, — és élvezettel hallgattam, mint mutatják be apródonkint egész Szeged városát.

— Aha! — sipított az egyik. — A kis menyecske is itt van. Meghalványították a mézes hetek. No persze. Hja! Úgy van az! Hanem azt hallom, a férjüröm dühös. Azt hitte, tízezer forint hozományt kap, s most kiszült, hogy csak stafírungot kapott. S az is vékony stafírun.

Most egy kedves, barna lányon akad meg a másik öreg-asszony szeme.

— Nézze csak kom'asszony, milyen kényesen lépked ez a Bibor Erzsi! Ühm! Ühm . . . pedig bizony abban az egyetlenegy ruhájában jár egész nyáron. — Meghalnék a szégyentől, ha az anyja volnék.

— Milyen svindli! — kiált föl elsápadva a Nr. 1. asszonyság. — A Kapornakyné is, nézze csak, új fodrokat rakott a ruhájára, azt hiszi, hogy a világot tévútra vezet, mintha a ruha is új lenne. Ohó! Még nem vagyunk ennyire; még nincs annyira megromolva a társadalom. Tudjuk, ösmerjük ezt a sárga ruhát . . . Ohó ösmerjük . . . húsz év óta ösmerjük.

Egy magas szál férfi megy el mellettünk, ki nyájasan köszön a mellettem ülő hölgyeknek.

— Ez is szép ember, komámasszony. Minden nap kétszer veri meg a feleségét. Igaz, hogy megérdemli az az asszony, de ami sok, mégis sok. Aztán meg kell gondolni, hogy minde-nét ennek az asszonynak köszönheti. Jóformán meztláb jött be Szegedre, s úgy vette el pénzeért a Karikás Terkát. Szegény asszony! Inkább az is követ kötött volna a nyakába s aztán . . . ott a Tisza, mély is, széles is . . .

— Teremtő isten! Hát ezek mindent tudnak, mindenkit ösmernek! — sóhajték magamban.

A sóhajtásomra rámsandalított Nr. 2. asszonyosság s így szólott.

— Annyi sok idegen arcot már régen láttam Szegeden. Egyik különösebb pofa a másiknál. *Maholnap már nem is fogunk ösmerni senkit.* Úgy fogunk itt élni, mint a vadak, csak bámulni fogunk egymásra. Most is valami Kákay Aranyos nevű ember ténfereg itt a városban . . .

Elsápadtam. Seregeknek ura! Hát ezek már rólam is tudnak!

— Oh! Oh! — selypített ismét Nr. 1. — Hallottam róla. Mondják, hogy szörnyű nevetetlen ember.

— De még milyen! Ösmerem a familiáját is. Bolond az, komámasszony valamennyi. Ez is még meg sem melegedett itt, máris a Boriskába szerelmes. Hja, milyen történet ez! . . . milyen történet . . .

Be nem végezhettem . . . azaz dehogynem végezhettem be, dehogy . . . azt akarom mondani, hogy én nem bírtam végighallgatni, felugrottam s otthagytam őket. Mert attól féltem, hogy nemcsak a múltamat s jelenemet, hanem még a jövőmet is elmondják egyhuzamban. Arról pedig nem akarok hallani semmit.

Egy fordulót tesz még az ember a »holt Maros« felé és vissza . . .

Eközben egyre hűsebb lesz a lég, a szél lengetni kezdi a fák leveleit, s az este lassanként aláereszkedik sötét palástjával.

A tömeg mintha összebeszélt volna, kifelé rajzik. Mindenki megelégedett; egész Szeged meg van győződve róla, hogy jól mulatott künn a Népkertben.

De ha megkérdeznék, hogy tulajdonképpen miért mulatott hát jól, senki sem tudná megmondani.

S mialatt a túlsó hídfőnél összetorlódott tömeg protekcióért folyamodó hangon kiabál a hídrörök felé: »Egy jegyet kérek, bácsi.« »Ide nekem, az isten is áldja meg«, . . . addig messze a táncoló sátor alul átszűrődve hallik a muzsika hangja, hol lágyan, hol szilajan.

A nép még mindig mulat. Járják a csárdást. A megtermett vászoncselédek alatt szinte reng a föld.

Majdnem ide hallatszik.

Igazi herkulesi alakok vannak köztük. Széles váll, nagy fej, magas termet, valóságos szörny alakok, csúnya kiülő arccsontokkal, kampós orral.

És nekem mégis úgy tetszenek.

Ami ugyan egyéni ízlésemet illeti, az én ideálom vékony legyen, karcsú legyen, légi termet legyen.

De mint politikus, I. Napóleonnal tartok, s minél vaskosabbak, erősebbek a nők, annál többre nézem.

Mert erős anyák szülnek erős katonákat.

S ez a fő; nemsokára itt lesz a muzska.

HORVÁTH MIHÁLY MEGHALT

A táviró szomorú hírt hozott. Fekete lobogó leng a köz-
épületeken, fekete bánat ül a szívekben, a zúgó harangok
sújtó gyászról szólnak:

Horváth Mihály meghalt.

Az arany toll, melyet Klió adott kezébe, s mellyel meg-
írta a nemzet történetét, kihullt kezéből, örökre.

Vajon ki veszi fel utána?

Aki fölveszi, annak azon kell kezdeni, hogy legelőször is
egy szomorú lapot ír meg. Egy szomorú lapot, hogy ő meghalt.

Horváth Mihály nemcsak megírta a történelmet, hanem
csinálta is. Ő maga is egy alakja e nemzet történelmének.
Éspedig nem a legkisebbek közül való.

Az egész ország gyászol . . .

De Szegednek illik legjobban. Őt illeti meg az első hely a
koporsónál.

Horváth Mihály félig-meddig Szeged fia volt. Itt tölté
gyermekéveit, s e várost képviselte mint férfi az ország-
gyűlésen.

Különben Szentesen született az 1809. esztendőben;
atyja ott seborvos volt, ki később *Szegedre* költözvén, a kis
Mihály itt járta iskoláit, a teológiai tanulmányokat pedig
Vácott végezte. — Legelőbb ott a káptalanságnál kapott
alkalmazást, majd dorozsmai lelkésszé lett, innen Kecse-

métre, később Nagykátára tétetett át. 1846-ban, mint már akkor kiváló szellemű pap és író, csanádi püspök lett, s elfoglalta helyét a felsőházban.

Szabadelvű beszédei, melyeket itt sűrűn tartott, csakhamar óriási népszerűséget szereztek neki, úgyhogy 1849-ben április 14-én, midőn a kultuszminiszteri tárcát elfoglalta, lelkesedetten üdvözölte a nemzet.

A szabadságharc lefolyása után neki is szöknie kellett. Erősen volt kompromittálva. Franciaországba menekült. S valóban volt oka rá. Itthon azalatt őt is éppúgy, mint az »akkori« Andrassy Gyulát, in effigie fölakasztották. Franciaországból Zürichbe ment s itt írta halhatatlan műveit, melyek nemzete első történetírójává s európai hírnű tekintéllyé tették.

Irodalmi működését Horváth korán kezdé meg egy nagybecsű művelődéstörténeti vázlattal, mely a magyarok művelődési viszonyait párhuzamba állítja a többi nemzetek műveltségével.

E művével az Akadémiánál a Teleki-féle pályadíjat nyerte; nemsokára megírta az ipar- és kereskedés történetét Magyarországon az Árpádok kora és a későbbi három század alatt.

1830-ban az Akadémia levelező tagjává választottott. — Említett szakművei úgy mély alaposság, mint szakszerűség által tűntek ki, s az Akadémia jutalmaiban részesültek. Legkiválóbb műve, »A magyarok története«, Pápán 1842—46-ban jelent meg és 1850—52-ben Budapesten németre fordítottott. Újabb irodalmi működését az egész művelt világ ismeri, s különösen nagyrabecsüli nemzetünk, melynek műveivel örökbecsű kincseket ajándékozott.

Visszatérve, még nagyobb népszerűség övezte, s csakhamar a politikai pályára lépett. Itt állhatatosan a Deák híve volt, s pártállása sokat ártott történetírói tekintélyének. — Némelyekben mindig önállóan gondolkozott, s mint a legliberálisabb pap, ki a polgári házasság kérdésében is Deák pártján volt, a papi pályán nem vihette továbbra. Igaz, hogy püspöki állását visszanyerte, de csak »in partes infidelium«. A közvéleményben Scitovszky halála után mint vágy szájról-szájra szállott, hogy neki kellene elfoglalni az érseki széket, de természetes, ez a titkos nemzeti óhajtás nem teljesülhetett.

Horváth Mihályra külön feladat várt. A korona jóvátette azt, hogy mellőzte; a trónörökös tanítójául hívatott meg s ő vezette be a magyar történelembe.

A magyar királyfi lelkületének idomításához ő is hozzájárult. És ezt jólesik tudni.

A múlt országgyűlésen a főváros legtekintélyesebb kerületét, az öreg Deák fészket, a belvárost képviselte. A legutóbbi időkben sokat betegeskedett, s a fürdők gyógyerejét kereste fel.

A halál kegyetlen volt hozzá: távol hazájától érte. A karlsbadi fürdőből vesszük elhunytának híret, most éjjel.

Az első megdöbbenés alig szóhoz jutni. Az első percben képtelenek vagyunk mérlegelni, mennyit veszítettünk. És tán sohasem is fogjuk megtudni. A toll, mely a megdermedt kézből kifordult, mennyit írhatott volna még! A fejbe, mely mozdulatlan, hidegen, becsukott szemekkel nyugszik a ravatalon, mennyi nagy gondolat záródott be örökre, hogy azt nem olvashatja el senki többé!

Nem sírhatunk annyit, hogy *sok* legyen érte. Ha megszoktuk is már a csapásokat, ez az egy mégis sokáig fog fájni. — Nagy üresség marad utána a tudomány mezején, a közéletben és az emberi szívekben.

Minden ház halottas ház ma. Olyan ember fekszik halva, aki óriási örökséget, sok kincset hagyott hátra.

S mindnyájan örököltük ezeket. Mindenki az *egészet*.

AZOK AZ ASSZONYOK!

Bolondok a királyok, hogy le nem teszik koronájukat egy asszonyi hajszál előtt.

Csak a rövidlátóknak látszik úgy, hogy a királyok és miniszterek uralkodnak. Uralkodnak bizony az asszonyok.

A világtörténelem eseményei az ő hajszálaikkal vannak egymáshoz fűzve. Mindenben, mindenütt az asszonyok. A költők dallamos ajkát az ő elbűvölő arcuk mozgatá, a trónusok az ő leheletüktől ingadoztak, sokszor pedig az ő parányi kezük tartotta azokat. Mindenütt ott az asszony. Még a

keresztyén vallást is csak úgy hittük el szívesen, — ha a két isten mellé egy szép szőke asszonyt állít oda imádás tárgyául az ősfantázia.

Vajon mi történik önelkülük?

Semmi, soha semmi. Philippovich vitézi kardjának hegyét is nyilván asszonyi pillantás teszi élessé Boszniában, sőt még engem is egy szép asszony abbéli fenyegetése bírt rá e tárca megírására, hogy ne merjek ám írni a szegedi női védegyeletről, mert baj lesz.

Nem édes a szó, hogyha tiltva nincs . . . Most már éppen azért is merek. Azért is a szegedi védegyeletről írok.

Pedig nehéz dolog lesz.

Mert a szegedi női védegyelet olyan hermetice van elzárva a férfi-világtól, hogy a velencei »tízek« hajdani tanácskozásai és a bécsi kamarilla titkos cselszövényei »nyilvános hangverseny« mellette!

De néha mégis szivárog ki valami, egy-egy erősebb szónak a nesze, egy-egy ott támadt keleti kérdésnek a finom szálai, össze-vissza kuszálva olyan gordiuszi csomóvá, hogy azt ugyan ketté nem tudná vágni Nagy Sándor sem: mert az asszonyokkal szemben ő is csak *hódoló* volt és nem *hódító*.

De e belső forrongásból nem hat ki a külső világba semmi, ide illő és díszes toalettbten jelennek meg a határozatok, úgy, hogy nekünk nem marad egyéb hátra, mint hogy tisztelettel levegyük a szegedi nők előtt a kalapot s csak azt írjuk meg róluk, amit *látunk*; dacára, hogy jogunk lenne arról is írni, amit nem látunk, de képzelünk.

Sohasem tűnt fel előttem komikusabbnak semmi, mint amikor 1870—71-ben a magyar ellenzék Franciaország földarabolásának meggátlásáról tanácskozott komolyan.

Íme, itt az analóg eset. S ami komikus volt a nagyszakállú, komor, mogorva férfiaknál, az itt olyan naiv és szeretetreméltó.

A szegedi nők a háború nyomorainak meggátlására vetik össze szép fehér vállalkat. Ami keserűséget okoznak a boszniai felkelők karddal, golyóval, azt ők mind el akarják simítani huszonöt árkus papirossal, amelynek »gyűjtőív« a neve.

Most ez a huszonöt árkus papiros a Szeged vendége. Bejárja a nagy alföldi várost házról házra, hatalmas úr

minden gyűjtőív, mert a nemzeti érzület szülte s mert a hazafiság ragyogó ruhájába van öltözve, mégsem vet meg, mégsem kerül ki senkit, nincs benne semmi arisztokratikus negéd, a szerencsétlenség hírére hozza és újítja fel minden küszöbön, de azért mégis szívesen látott vendég, ki barátságos fogadásra talál mindenütt. Mert hát azok az asszonyok hozzák!

Még a méreg is jó, ha körülcukrozzák. Még tán az üres pénztárca is bankót izzad, ha egy női mosoly fényes sugarából egy szikra rápattan . . .

Van is egy pragmatikus tervem, melyet a szegedi új védegyelet sikerei keltettek fel bennem, s mely Magyarországon egyszerre megszüntetne minden elégedetlenséget, minden panaszt, s melytől szelíd mosolyba olvadna a nemzet savanyú ábrázata.

Nagy szó és mégis igaz. Aztán nem is valami ördögös mesebeli sárkánylábban fordul. Csak az kell hozzá, hogy adjuk át az uralkodást végképp az asszonyoknak. Ők legyenek a miniszterek. A legszebbik legyen a kormányelnök, a legpajkosabb a kultuszminiszter, a legszendébb vigye a hadügyi tárcát, a legcsacsakább legyen a király oldala melletti miniszter.

A legszerelmesebb legyen a pénzügyér.

És a legügyesebbek, a legkedvesebbek legyenek az *adóvégrehajtók*.

És sohasem fog panaszkodni senki sem a nagy adó, sem a sok egzékúció ellen.

Nem lehet ezzel a tervvel előállnom. Nincs alkalmam.

Mert a hétnek hat napján keresztül politikus vagyok, s mint politikusnak az az elvem, hogy »hosszú haj, rövid ész, semmit sem kell az asszonyokra bízni«.

Mikor aztán vasárnap átalakulok, mint a gubó, tárcaíróvá, akkor meg egyszerre az asszonyok lesznek a kedvenceim; azokkal szeretném átigazítani az európai kérdéseket: de hát mit ér, ha éppen ezen az egy napon nem szabad politizálnom.

Bezzeg hétfőn már más gondolatok fognak mozgatni. — Mert hát valljuk be őszintén, dacára annak, hogy tiszteljük a jótékonytságot, hogy ez a védegyelet nagyon lábatlankodik az utunkban *pártszempontból*.

Mi az általános elégedetlenséget szítjuk, nagyobbítjuk, ők kicsinyítik és enyhítik. Hacsak nem olyan az, *mint a verem, minél többet vesznek el belőle, annál nagyobb.*

Én, aki már olvastam a »vörös könyvet«, megtanultam a gyanakodást, és megtanultam, abból, ami meg van írva, mindig azt olvasni el, ami nincs benne megírva.

És ellensége vagyok az új védegyeletnek, mert a társadalmat akarja szétrobbantani. Nagy, titkos tervek fekszenek az egyelet alapszabályaiban a *sorok között*. Egy függetlenségi forradalom ez.

Okoskodjunk csak kissé.

A védegyelet célja mindazt pótolni a mozgósítottak családjának, amit Boszniába vesztek.

Hogy csak egy dolgot vegyünk föl, hány nő fogja például elveszteni e dicsőséges hadjáratban a férjét.

Mit gondolnak önök, hogy fogják nekik ezeket a hölgyeink pótolni?

Pedig fogják, mert hiszen benne van az alapszabályaikban.

Én *sejtem*, hogyan.

Úgy, hogy *aláírják jótékony célra a saját férjeiket.*

S odavarrják az özvegyek nyakába.

Szegény özvegyek!

TISSOT SZEGEDEN

Az egyszeri angol meglátogatván Magyarországot, mikorra hazakerült volna innen a maga ködös országába, egy mennykő vastag könyvet írt *a csodálatos magyar találmányú gépekről*, minő pld. a dunai gőzmalom és a *kendertiló*, bemutatván ábrákkal is a magyar találékonyság e remek szülöttét.

Nekik, mondá, milyen mesterséges, drága pénzbe kerülő gépeik vannak, melyek semmivel sem végzik jobban föladatukat, mint a magyarok egyszerű találmánya!

Egy dél-amerikai mérnök, ki egy ízben Kiscsoltón is megfordult, s előbb hideg, érdeklődést is alig mutató arccal járta

be az országot és nézte végig nevezetességeit, egyszerre föl-villanyozva kiáltott rám, amint a parasztházak ajtóin megpillantotta a *fakilincset a madzag-húzóval*.

»Uram! Meghajlok e nemzet nagysága előtt. Önöket az isten is nagy dolgokra teremtette. Milyen találékonyság, s milyen egyszerűséggel párosulva!«

Ebből különösen az a tanulság, hogy minden szem más-képp s mást lát meg.

Én nem tudom: mit jegyzett fel emlékezetébe a »Milliárdok hazájának« szellemes írója a »Fillérek hazájá«-ról, Magyarországról s különösen az Alföld és Szeged felől, de legalább arról mégis számot adhatok, hogy milyen benyomások elé vezetünk fogékony, a magyarok iránt meleg rokonszenvet sugárzó lelkületét.

Megnézte a Makkos-erdőt s táncolt ott még csárdást is, vasárnap délelőtt kivittük Szőregre a templomot megnézni; ott éppen kalácsot osztogatott egy öregasszony a templom bejáratánál (amint ez már szokás a ráckoknál, ha meghal valakijök), egy darabot odanyomott a Tissot Viktor markába is; megette jóízűen.

Amikor délben visszatértünk Szőregről, arra kért, hogy mutogassam meg neki, ami látnivaló van Szegeden.

— Én magam is idegen vagyok itt — mondtam —, mind-össze négy hete tartózkodom itt s éppen nem tudom, mi minden érdekes lehet itt.

— Nagyon sajnálom — szólt . . .

— Ne búsuljon uram, mert annyira már mégis vittem, hogy ami a *legszebb Szegeden*, azt nyomban megmutathatom. Menjünk a templom elé.

— Hogyan, a templom elé és nem a templomba?

— Természetesen. Itt az a divat, hogy az intelligens fiatalság odaáll a templom bejárata elé, mint megannyi cövek, hogy az istentisztelet múltával a kijövő leányokat vegye keresztűzbe.

— Ahá! Nos, tehát itt sem vallásosak már az urak.

— Nem hiszünk mi már egyéb vallást, csak a törököt; abból is csak a *sokfeleség tartást*.

— Ahá! Ön mond valamit. Ez a dogma Párizsban sem idegen. Jó dogma, megérdemli, hogy elterjedjen . . . Tehát

menjünk a templom felé. Ön nyilván a homlokzatot akarja megmutatni, bizánci stíl, nemde?

— Semmi közöm a homlokzathoz. Jöjjön és bizza rám magát ön, meg fogja látni, ami legszebb Szegeden.

A templom elé értünk; ott álltak már a sztereotip alakok, a házasulandó vén és fiatal legények.

Ott volt Lajos úr fekete pántlikás szalmakalapjával, hosszú lábával türelmetlenül toporzékolva, amiért olyan soká nem csinál odabent »áment« a főtisztelendő úr. Egyik kezével folyton nyakkendőjét igazgatta.

— Nézze ön meg ezt az urat — mondtam Tissot-nak. — Ezzel ma találkozni fogunk, bárhova menjünk is, mindenütt. Ön bámulni fog e sajtószerű körülményen. Én is bámultam eleinte. De most már értem az egészet. Ez az úr egy féltucat példányban van meg Szegeden. A gondviselés, amikor teremtette, szórakozottságában azt hitte, hogy fotográfus, s hat darabot állított ki belőle.

Ott volt továbbá az ismeretes szőke úr is, aki tudományos ember hírében élve, csak úgy félvállról nézegeti a lányokat. Szőke, kedvtelenül sarjadzó bajsza, mely merész szabású orra alatt szégyenli magát, egy cseppet sem nagyobb, mint amilyen a múlt héten volt, pedig eleget húzogatta egy hét óta.

Mereven, méltóságosan áll ott, egyik kezével a saját szürke kabátját fogva erősen, mintha önmagába akarna kapaszkodni.

— Ez az úr is érdekes, monsieur Tissot!

— Igen? — kérdi Tissot csodálkozva. — Ősmerem, találkoztam vele a Makkos-erdőben. Ah, ön érdekesnek találja?

— Mindenesetre . . . vagy ha nem, legalább tiszteletreméltónak. Ő író akar lenni, de erős föltétele, csak akkor fogni bele az írásba, mikor a doktorátust leteszi . . .

— Nos, ez az a tiszteletreméltó vonás?

— Természetesen; a doktorátust még nem teszi le két esztendeig. Képzelterti ön, mennyit használ ez idő alatt az irodalomnak, — *ha nem ír.*

Tissot mosolygott. Nem tudom, a szavaimon-e, vagy azon az édes látványon, ami kitérult előtte.

Ott jöttek sorba valamennyien kis imádságos könyvükkel, amelybe belenéztek ugyan, de amelyből imádságos szájuk, fogadni mernék, nem imádkozott; ott jött az Irma villogó fekete szemével, melyeknek égető tekintetétől a francia író szinte elkapta a fejét, majd a szőke szépség, majd a karcsú Ilka, Terka, Julcsa, Marcsa, *Borcsa* . . .

— Nézzen ön oda — súgtam, karját megkapva . . . Ez a *legszebb látnivaló* Szegeden! — A *Borcsa* Nr. 1. . . .

— Oh, oh! Valódi párizsi szépség. A Montpensier hercegnőkre emlékeztető. De miért nevezi őt »*Borcsa* Nr. 1«-nek?

— Azért, mert egy »*Borcsa* Nr. 2.« is van. Sőt éppen ma találtam egy Nr. 3-t is.

— Hát azt miért teszi, hogy megszámozza?

— Csupa babonaságból és célszerűségből. Lássan ön, az én tollamnak az inspiráció adja az erőt . . .

— Hogyan? Ön mind a három *Borcsa*-ba szerelmes?

— Éppen ellenkezőleg. Egészen közönyös vagyok irántuk, egyet pláne nem is ismerek, csak látásból, egyet pedig ki nem állhatok. Ezek csak tanulmányfejek. Mert én nem kutatom, mint ön, a templomok ereklyéit és régiségeit, nem nézegetem a puszta dél-libábjait, nem kutatom a hegyeket, én azt a nagy rejtélyt szeretem tanulmányozni, amelyiknek *ember* a neve.

— Kivált ha az az ember asszony, ugye?

— Én nem szeretek utazni és nem szeretek látni egyebet, csak embert. S ez nem kevés, monsieur Tissot. Küldjön ön nekem Franciaországból hét különböző nevelésű szép hölgyet, s akkor ön ideküldte nekem egész Franciaországot.

— Eh bien! Én azt megtehetem önnek, ha nem lesz sok.

— Isten ments! Csak példának okáért hoztam föl.

Ezek után elhatároztuk, hogy midőn 4-én visszatér Temesvárról, hova az éjjel utazik, a másik két *Borcsa*-t is látnia kell, sőt a Nr. 2-t meglátogatjuk, mert az híres földijére, Sand George-ra fogja emlékeztetni — halaványan.

— Tehát olyan kékharisnya-féle?

— Rettenetesen olyan.

Délutánig az alsóvárosi templomot tekintettük meg, hol nagy érdeklődéssel tudakozódott minden felől, s szorgalmasan pótlá jegyzeteit, mindjárt ott melegiben.

Végre kifejezte óhaját, hogy szeretne valamely gyárat látni.

— Ma vasárnap van — mondtam —, s a munka szünetel, erről tehát le kell mondanunk, hanem gépet azt olyat mutatok a Népkerthben, hogy még az angol találmányokat is fölülmúlja.

— Ön megint valami tréfát csinál. Annál jobb. Kocsizunk ki előbb Szőregre, hol megnézzük a szerb népies táncot s onnan elmehetünk a Népkerthbe.

Úgy is lett — s én is beválthattam szavamat. — A cukrászdában a hátunk mögött csakugyan ott ült most is az a két derék asszony-néni, akikről tegnap háromhete írtam; most is szapulták a világot kegyetlenül, forgott a nyelvük, mint az orsó, lélegzetvétel nélkül, szakadatlanul.

— Hallja ön a madame-okat?

— Fájdalom, csakis őket hallom . . .

Egy félóra múlva megint megkérdeztem.

— Hallja ön még a madame-okat?

— Jaj, hallom bizony . . . Hogyne hallanám. Mikor állnak ezek el?

— Soha uram! Ezeknek a nyelve az a gép, amit a világ gépészei nem bírnak fölhalálni: *ez a perpetuum mobile*, — az örök *modony*.

— De hát csak alszanak valamikor? S akkor nem beszélnek.

— Csalódik. Ha alszanak is, csak az egyik alszik egyszerre, de a nyelve alva is mozog és felelgetni látszik a másíknak, ki folyton belebeszél, belepletykázik a szendergésbe, hogy megédesítse . . .

A vacsoránál a francia pezsgőt igen olcsónak találta, mivel az hazájában is drágább három forintnál, — az igaz, hogy jobb is, a kenyér árát azonban nagyon sokallotta. Csodálkozva kérdezé, hogy ez hát az a híres Bánát, ahol annyi búza terem egy-egy szántóföldben, hogy Bernát Gazsi bátyánk szerint a kéve nem fér el rajta, hanem a szomszéd földjét is ki kell árendálni asztag-helyiségnek. Párizsban most a világkiállítás folytán megdrágult viszonyok közt is két krajcár egy adag kenyér a vendéglőben; Budapesten, Pozsonyban szintén, míg ott, ahol terem, ahol hajjigálkozni lehetne vele, ott 3 krajcár.

Node ezen békétlenkedés nem igen tartott sokáig. Olyan szomorú, búvös nótára gyűjtött rá a cigány, hogy csak azt hallgattuk, édes merengéssel, fájó boldogsággal.

Úgy sírt, oly keservesen rítt a Rudi cigány kezében az az egyszerű szárazfa, mintha — ahogy a nóta mondja — öregapja lett volna rá hajdanában akasztva . . .

Odaintettem Tissot-hoz a cigányt, már az arca is nagyon mulattatta vendégünket.

— Micsoda nóta az, te Rudi? . . .

— Nem tudom kérem alássan, mert hát . . .

— Hát már hogy ne tudnád?

— Vigyen el a devla, ha tudom, *csak úgy kaptuk azt készen Kecskemétről.*

Tissot-nak magyaráztam a cigány választát, s miután megmagyaráztam, hogy a »les tziganes«-ek nem ismerik a kottát, bizony ugyancsak egész életében törheti rajta a fejét, *miképp is kapták azt a nótát Rudiék »csak úgy« készen Kecskemétről.*

No, de nem beszélek többet. Egy egész kötet kitelne az érdekes vendég ittmutatásának emlékeiből. S szívesen időznék azok közt még tovább is, ha lapunk szűk tere engedné.

Itt csak azt említtem még meg, hogy vacsora után egy népies bálba tévelyedtünk, melynek kedélyessége jó benyomást gyakorolt Tissot-ra. Egészen el volt bájolva. Egy rakoncátlan polgártárs megkérdezte tőlünk, hogy kicsoda az az idegen arcú úr.

— Ez egy francia úr, aki azért jött Magyarországra, hogy a Hortobágyot lássa . . . Most oda megy Szegedről . . .

— Hogy híják?

A szellemes író megértette a magyarul intézett kérdést, s maga mondta meg nevét az egyszerű embernek idegenes kiejtéssel.

— Viktor *Tiszó.*

A polgártárs gyanús szemekkel mérte végig, aztán vállvonogatva mondá:

— Már az öreg hiba, ha *Tiszának* híjják a teens urat. Azzal a névvel nem lehet Hortobágyot megjárni — ha csak nincs asszekurálva az élete.

POLITIKA — A VONALON ALUL

A szegedi *politizálásról* akarok írni. S ilyenkor mindig eszembe jut Jókainak az a mondása, mellyel Gyulai Pálnak felelt, mikor az azt kérdezte: *melyik a leghasznosabb háziállat?*

— A regényíró feleljen neked, vagy a hírlapíró? kérde Jókai.

— Már akkor mindenesetre a gyakorlatiasabb hírlapíró.

— Ez esetben — mondá Jókai hirtelen — a leghasznosabb háziállat *a patkány*.

Sokáig törtem rajta a fejem; sehogysem fért bele ez a felelet. Eddig minden professzorom kártékony állatnak mutatta be a patkányt, s íme Jókai egyszerre fölrugtatja a leghasznosabbnak. Valami viccenek kell lenni az egésznek.

Pedig nem volt vicc!

Ezzel az érdeemes patkánnyal nemsokára megösmarkedtem az »A Hon« negyedik oldalán a hirdetések közt; úgy állították oda a »patkányirtó szerek« ajánlgatója gyanánt. Milyen barbár presszió egy patkányra, hogy a saját faja pusztulását kell előmozdítania; mintha csak azt mutogatná az embereknek: *ez az a szer, amelytől elpusztulunk*.

Szegény patkány, eszembe juttatod a szegény Andrásyt!

A Hon patkánya csinos állat volt, úgy állott ott merészen kétfelé álló öldöklő bajszával, mint egy szélsőbaloldali népezér, s úgy lekonyította a farkát — mint egy mameluk.

Hitte volna-e akkor Jókai, hogy a negyedik oldal patkánya a »Hon« első oldalának politikáját jelképezi! a bajszszal az *akkorít*, a farkával a következőt: — a *mostanit*.

No, de nem erről van itt szó. Itt a patkány a főperszóna, és nem a »Hon«.

Valaha a patkány mindennapi vendége volt a Honnak, s ma a Hon mindennapi patkánya a kormánynak.

Azonban meg kell adni, hogy a patkány többet használt akkoriban a Honnak, mint most a Hon a patkánypolitikának. A patkány szépen jövedelmezett, minélfogva Jókai bátran mondhatta a leghasznosabb háziállatjának.

A szegedi politikusoknak mind vannak ilyen patkányaik.

Magas politika csupán a Dugonics-sétányon üzetik esti hat és hét óra közt. Ez az úgynevezett »sétáló-kaszinó«. Itt

európai szempontból megy a dolog. Itt osztatik fel a jövő Európája olyan részletekre a monarchiák közt, aminőket azok megérdemelnek. A burkus kapja a legnagyobb darabot, a muszka cár detronizáltatik, s mire Miletics kiszabadul, akkorra már a republika elnöke fog székelni Szentpétervárott, s Philippovich is *majdnem* teljesen beveszi Boszniát. A mi királyunknak csak Magyarország marad meg; éppen elég arra, hogy *csak minket szeressen*.

Nagy vonás egy nemzettől; el akarni veszteni egy birodalom felét, hogy a király szíve egészen az övé legyen. Nagy erő jele *egy nemzettől azt* hinni, hogy a király szeretete boldogabb teszi, mint két tengerpart csapkodó hullámai; és nagy önrzet kifejezése meggyőződve lenni arról, hogy egy ország hatalmasabbá tesz egy királyt — mintha még három van mellette ...

Az olasz nép darabokra apríttatik, a szerb fejedelemnek abból a kardjából, melyet tavaly a Nathálie fejedelemnő fülbevalóival egyetemben elzalogosított — fehérvári bicsak lesz.

A »sétáló kaszinó«-t kivéve a szegedi politika leginkább »malom alatti«.

Kubik-Gümös Máté azt szeretné, ha az okkupáció eltartana még vagy három esztendeig; mert Kubik-Gümös Máté lócsiszár, s ilyenkor virágzik az üzlet, amikor Hadsi Lója emberei sűrűn lövöldözik ki a huszárgyerekek alól a remundákat.

Kuvasz Demeter, akinek a fiát kivitte a »violaszín pecsétű parancsolat«, nagy ellensége mindennemű hódításoknak s sehogy sem bírja fölfogni, mit kereskednek egymással szemben a királyok, mikor hát egész békén megülhetnének otthon a selyem kanapén az aranyos vakolatú szobában; az ördög sem bántja, még csak a »porciót« sem kéri tőlük.

Ellenben azt tartja Kanavász Borcsa, a »legkikapibb« szegedi menyecske, kinek az ura most a »szarvak« helyett a »borjút« cipeli Bosznia ékes mezőin, hogy szép dolog az a hadiláb, s ha az Andrassy olyan ember, amilyen ember, hát nem tágít addig, míg a févilágot el nem foglalja a dicső hadsereg — ha harminc esztendeig tart is. Harminc év múlva oszt majd hazajöhet a férjem uram. Addig az ideig éppen megérik a húségre.

Proletárius Demeter diplomavesztett fiskális pedig azon a véleményen van, hogy szűk a világ, sok az ember, nem bír megélni a földtekén egymás miatt. A haját is megritkíttatjuk a borbéllal, ha túlságosan sűrű, az embereket is meg kell ritkítani. Igen helyén van hát, hogy *Phillippovichot borotválják egy kicsit.*

A végrehajtó hivatalnok örül a sok bekövetkező haláleset fölvetelnek, — míg az orvos teljesen föl van háborodva, — hogy az ő befolyása nélkül halnak az emberek.

Ilyen a szegedi politika! Mindenkinek megvan a maga patkánya, és ez látja el politikai kombinációkkal és reményekkel. És ezek a kombinációk néha eredetiek. — Miért is ütött ki hát ez a háború? — tűnődik rajta a betűt nem ismerő alsórendbeli cívis.

— Mert hát attól fél öfelsége a királyunk, hogy a birodalmait elveszi a muszka.

— No bizony van is mitől megijednie. Tegyen úgy, mint Harántos-Fekete János uram tett harmadéve, *irassa át az országot alattomban az öcsére — József főhercegre . . .*

Magyarországon mindenki politizál, de mindenki rosszul. Szeged sem kivétel. Itt is mindenkinek az esik zokon a nagy politikából, ami az ő egyéni kényelmét zavarja.

Még én magam is attól halványodnám el ijedtemben, ha egyszerre nem lenne kit szidni; ha minden jóra változnék, ha *Tisza Kálmán is tisztességes útra térne.*

. . . Hanem hát attól nincs mit tartani.

A SZEGEDI BÖRTÖNÖK

Az ellentétek egymás közelében fekszenek. Aki a szabadságot szereti, nézze meg a börtönt — s még jobban megszereti.

Pedig hát maholnap már a börtön is kényelmes hely lesz, amint egyre közelebb hozza felénk az idő — Amerikát.

Ott már mindenki okos ember. — Csak még az állam a bolond, amiért szállást, ruházatot és teljes ellátást ad annak, ki a társadalmat megrövidíti s az általa prononciált rendet felforgatja.

Az amerikaiak észre is vették az állam gyámoltalanságát s számító természetükhöz képest visszaélnék vele.

A szegényebborsú tolvajok a mostohább téli szezonra rendszeren becsukatják magukat holmi négyhónapos vétségé-kért, s ott telelnek fedél alatt s pihenik ki magukat, hogy tavaszkor újult erővel hozzálássanak az »üzlet«-hez.

Hanem lassan-lassan a bírák esze is megjön, s kezdik gyakorlatibb irányban venni a dolgot.

A híres kriminalista író Mr. Hawkinsról beszélnek, hogy sok dolga lett volna Mr. Knigg-el, a híres tyúktolvajjal.

Mr. Hawkins ugyanis egyes-bíró Pennsylvániában, s Mr. Knigg is ugyancsak e területet választotta működése színhelyéül. Régi ösmerősök már együtt. Mr. Knigg rendszeren kompareál őszkor. S Mr. Hawkins rendszeren elítéli.

Azonban Hawkins bíró türelme a múlt ősszel végetért, s midőn október elején Knigg egy kisebb tolvajlásért elfogatott, így szólott hozzá:

— Én önt a köztársaság elnökének nevében halálra ítélem.

Mr. Knigg megrezsent.

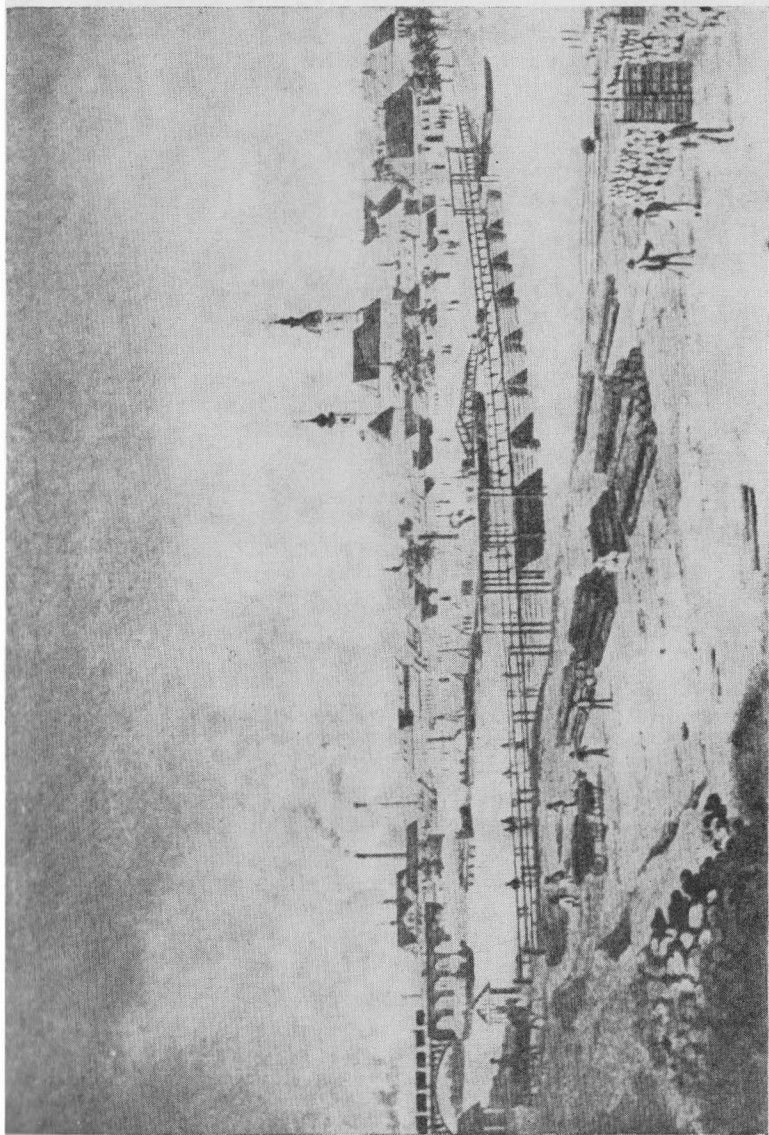
— Úgy van, halálra ítélem. Fogházfőügyelő úr, vitesse ön e foglyot börtönbe s rendelkezék, hogy holnap reggeli 9 órára készen legyen a verpad . . .

A fogházfőügyelő teljesítette a parancs első részét: a verpad felállítására azonban éppen nem lett szükség, mert Mr. Hawkins csakhamar magához hívatta s így szólott hozzá:

— Ez a Knigg, ez egy elátkozott fickó. Az ördögbe is, ki kell rajta fognunk. *Hagyja ön a börtönajtót tévedésből nyitva az éjjel.*

Mr. Knigg megszökött, s azóta megszabadult tőle a tartomány. Átköltözött Washingtonba — hol enyhébb a törvénykezés. E praktikus kedélyeskedés mutatja a jövő kor törvénykezését, épp ahogy a Knigg eljárása világot vet azon felfogásra, mellyel a közelgő századok a börtön fogalmát övezik majd körül.

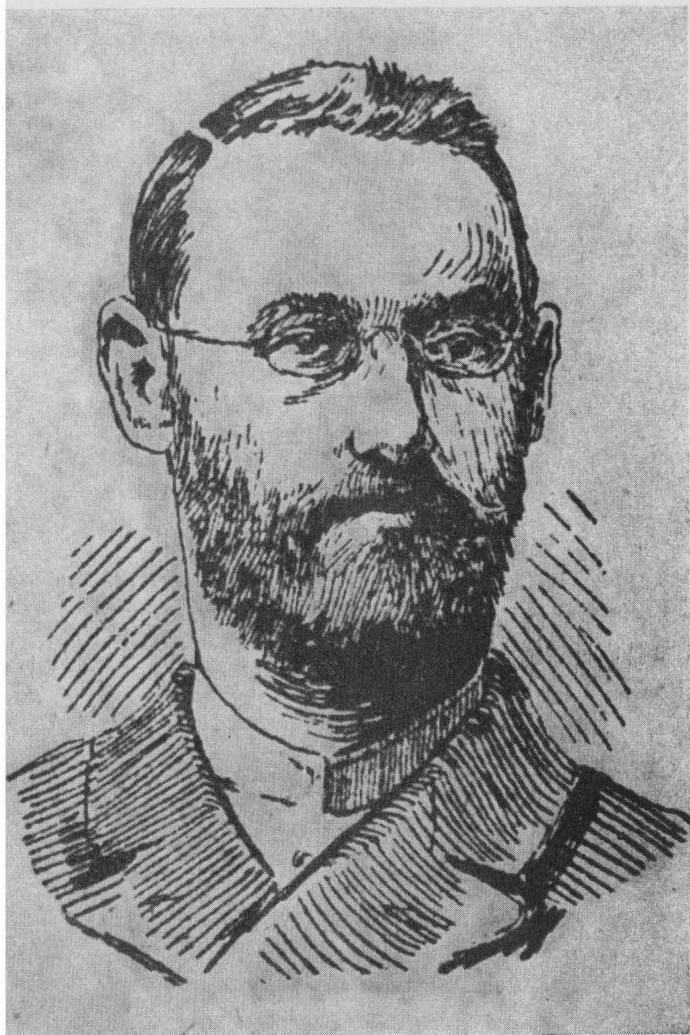
Mióta Szegeden vagyok, már szinte megismertem Szegedet. Mindent láttam már, amiye a föld felett van, arra voltam még kíváncsi, amit a föld alatt őriz. Lakosait imitt-amott mind megösmertem már, új arc ritkán bukkan föl köztük, még csak azokra a lakosaira vagyok kíváncsi, akik nem a

Szeged látképe az 1870-es évekből

A Szegedi Napló szerkesztőségének épülete 1878-ban

Enyedi (Eisenstädter) Lukács, a Szegedi Napló főszerkesztője

Az első nap.

Ha valaki olyan helyen van, a hol még nem volt azelőtt, olvassa meg az első éjszakán a gerendákat s amiről álmodni fog, véges végig beteljesedik rajta.

Először vagyok az alföldön, és megolvastam az ország „kincses házának” gerendáit, a sűrűn elterülő buzakereszteket már utközben, és látom Szeged városát virulón megszüpítve a fölötte szállongó füstszalagokkal, mik a gyárak kéményeiből jönnek, látom gazdagon kiczifrázva az ipar és kereskedelem nemesi czimereivel a boltezégek tábláival. . .

Miről álmodhatnék egyébről az első napon, mint hogy Szeged, az én új otthonom azon az uton van, mely a vagyonosodás és jóléthez vezet. S a jólét csak az egyszersmind európai civilizáció magaslatán álló mivelt városokat veszi ölébe.

Hiszem, hogy az én első álmom igaz.

S hiszem, hogy a mint én teljesen otthon érzem magam itt az első percztől kezdve, engem sem tekintenek itt idegennek.

Mert hát nem ugy erővel lettem ide a n e k t á l v a : a saját vágyam, és a rokonszenv hazám ez egyik legnagyobb városa iránt, hozott ide.

S a rokonszenv, ha nem is talál mindig nyitott ajtót, legalább mindig megérdemelné, hogy találjon.

Mikszáth Kálmán.

maguk akaratjából laknak itt, s akik mégis a leghívebb lakosai, mert ha akarnak, se mehetnek el innen.

Muskó Sándor kir. ügyész úr volt szíves tegnap bevezetni abba a világba, amit ő teremtett s ő népesített be.

Szomorú világ az, de demokratikus. Az egyenlőség nagy elvén nyugszik; egyforma étel, egyforma ruha, egyforma bánásmód. — Az arisztokratikus ország külső, kábító fénye csak imitt-amott csillan meg; de mégis megcsillan, eljut még ide is, hacsak halványan is.

A »gazemberek királyának«, Rózsa Sándornak börtönét különösen is megmutatják az embernek; a hír és dicsőség még a börtönben sem ér véget, Rózsa Sándor még ott is különb ember volt a többenél.

Annak a két gyilkosnak, ki jelenleg ül benn, elég oka van kevélykedni, hogy a Rózsa Sándor cellájába csukták. Bizony nem is tették volna holmi pipogya emberekkel, zsványarisztokratának való hely az.

A várban levő börtönök egészen középkori színezetűek, s a vizsgálati foglyok számára vannak berendezve. Csak igen kevés embert csuknak egybe-egybe, legfeljebb hármát-négyet.

Csakis ezek a börtönök érdekesek. A világosság felülről jő a kazamata-cellákba s nem valami gazdagon. A borzalmas kriptaszerű magányt meg nem zavarja semmiféle nesz a külső világból, s az örökös félsötétség ijesztő árnyakat rajzol a falakra. Ha enyhíti valami e rideg sírjait a társadalom élő-halottjainak, az a példás tisztaság, aminőhöz foghatót hiába keresnénk a legtöbb magyarországi börtönben.

Egy egészen sötét karcser is van. Örökös éj uralg ott. Magamra csukattam az örrel. — Istenem, milyen fekete világ az!

Egy tolvaj van benne bezárva egyedül. Megkérdeztük, ha lát-e? Egykedvűen bölintott a fejével, hogy: igen; szólni restellt; mintha már egészen elszokott volna a beszéd-től.

Vannak egészen érdekes alakok a rabok között.

Egy szép, délceg, sugár gyerek azért kesergi le napjait a szegedi várban, mert a feleségét felakasztatta három felbérelt emberrel. Hogy hát már ilyen bagatell dologért is becsukják mai napság az embert!

Van egy gyilkos, aki ezt az egész rabságot kutyában sem veszi. — Életéből összevissza huszonöt esztendőn át ette már az ország kenyerét, s szinte jóízú az neki. El volt ítélve rablásért, azt kiállotta, el volt ítélve gyilkosságért, az is succedált neki, a király kegyelme fölmenté minden büntetéstől. Most megint gyilkosságon érték; egy csöppet sem érdekli a szentencia. Csak mosolygott rajta, mikor a királyi ügyész halált kért fejére; »hajszen csak hadd boldondozzanak a vármegye urai, őt meg nem ijesztik; jobban tudja ő azt, mint Szeged vármegye, hogy őfelsége ugyan nem hagy senkit kivégezni, azóta, hogy a mekszikánusok a tulajdon édes öccsét agyonra lövették«.

A királyi ügyészt mintegy szeretni látszanak; mintha vigasztalást hozna a csikorgó ajtó, mely jöttét jelenti. Megvigyáztam ez arcokat, néz-e rá haragosan ha egy is. Nem; a megeledés egy nagy árnya rezdül végig az arcokon, s mikor a kérdésre »van-e valami panaszuk?« — uniszónó felelik, hogy »nincsen«, e hangnak van valami sajtáságos jóakaró, szívből fakadó jellege. A szerencsétlenség, a magány fölolvasztja e kérges szíveket, s jól esik nekik, hogy van mégis valaki a világon, aki rájuk gondol.

A várbeli börtönökről csak azért szoltam előbb, mert ezeket láttam utóbb. Tulajdonképpen a kis kaszárnyáról kellett volna elől emlékezmem, mert megérdemli.

Ez egy nagy börtön *húsz év* múlva.

Ez egy kis város — a börtönben.

Kár, hogy nem társadalmi cikket kell írnom, hanem tárcát, s nincs alkalmam kiemelni azon lelki megeledést, amelyet magammal hoztam e börtönből, hol a javulás és a munka valódi csodákat művel. Itt nemcsak, hogy visszaadatnak a fegyencek a társadalomnak *mint a megdrótozott fazekak*, hogy ismét csakhamar lyuk támadjon az összehúzott repedéseken; itt újjáteremtetnek, porcelán fazekakká gyúratnak ki, különbekké, mint valaha lehettek. — Nem ártana minden magyar embert, akár bűnös, akár nem, ilyen intézetbe helyezni el egy-két évre, mikor a népiskolát elvégzi, s akkor aztán igaza lehetne Széchenyinek, hogy »Magyarország — lesz«.

Valódi munkatelepen vagyunk itt.

Az egyik szobában vesszót tisztítanak, a másikban ügyes kosarakká fonják azt meg a fegyencek. Amott a gyalu zakatol,

s serényen készül az asztalos-munka. Az épület baloldalán az asszonyok és leányok gyékényeket fonnak a színház számára. Csupán egyetlen csinos arcot láttam a női fegyencek közt, egy barna menyecskét. Igazságtalanul ítélték el; — a férjét ölte meg. Azok a bírák, akik ott könyököltek a szentencia kimondásánál a zöld asztalnál, nem vették figyelembe, *hoggy nem szerette*. Pedig de nagy ok az!

Itt is tiszták a börtönök s népesebbek. Tízen-tizenketten vannak elhelyezve egyikbe. — Egy közös prics a nyugvóhelyük, a feje fölött mindeniknek egy fekete tábla függ, melyre krétával rá van írva a neve. Ott künn csak számaik vannak. Ágyneműjük egy szalmazsák és egy pokróc. Vajon esik-e rajta édes fekvés? S eljön-e ide is a sűrű rostélyzaton keresztül is kápráztató tündérpalástban az alvók ringatója, a bűvös álom?

Van e börtönszobák lakói közt egy egészen ártatlan lény is, aki nem vétett soha senkinek semmit, s mégis idekerült, s mégis itt sorvad, itt szenved.

Egy féléves csecsemő az.

Anyjával van itt; parányi arc, elsatnyult vézna kezecskék. Szegény kis teremtés! Ennek ugyan jól kezdődik az élete! Egykedvűen néz körül a börtönszobában, s valami rideg, síri komorság terül el már e csecsemő ábrázatán is. A bűn förtelmes menyasszonyai, a női rabok állják körül, bizony egy sem nyájaskodik ezzel a szegény poronttyal, még az anyja sem. Az anyai mosoly, ez a bájos napfény kikerüli az ő fonnyadt arcát . . . Ugyan mi lesz az első szava, ha megtanul beszélni? Mi lesz az első gondolata, ha tudni fog gondolkozni? — Már is két ránc vonul végig kis homlokán . . . A börtön neveli föl — a börtönnek. Jaj annak, aki ezt a kenyeret megkóstolja egyszer — visszatér az ahhoz mindenünnen.

Minő élet lesz az, melynek az első melegítő emlékei hideg börtönbe vezetnek?

ENDRŐDI SÁNDOR

Irodalmi arckép

A fiatal nemzedék legzseniálisabb költője.

Én ugyan magam jobban szeretem akár Bartókot, akár Ábrányi Kornélt és Szabó Endrét, de az egész irodalmi világ Endrődöt teszi legelsőnek. Márpedig az egész világnak, ha téved, igaza van.

Endródi igazi prototípus a költőknek, nem úgy, *azok milyenek*, — *úgy, ahogy azokat képzeljük*. Halvány arc, rendetlenül, összekúszált hajjal, komor borongó kedélyvilág, melynek felhői ott ülnek folytonosan a homlokán.

Nyugtalan természet, olyan, mint a költöző madár, egy helyen nem bír sokáig elmaradni. E tekintetben igazi Csokonai — hatványra emelve.

A Balaton mellett született, az a legkedvesebb helye, mint madár a fészket, ezt röpködi körül, úgyis mint költő, úgyis mint ember. A nyarakat itt szokta tölteni a szabad természetben gyönyörködve, órákig elnézve a tündérszép Balaton szilaj háborgását vagy csendes gyűrűzését. Ha a tél a nagy városok (Grác vagy Budapest) szűk falai közé szorítja, valami sajtószerű lehangoltság vesz rajta erőt, mint a kalitkába zárt madáron. Unott, levert, kedvetlen, a társaságokat kerüli s odakint bolyong, ahol a szabad természetből, melyet oly végtelenül szeret, láthat legalább egy-egy darabot. Akárhányszor találkoztam vele későn éjjel a Duna-parton, amint céltalanul bolyongott, gyönyörködve a fejedelmi folyam lassú hömpölygésében, fonséges mormogásában, mely az éj fölött uralkodik.

Endródi egyebekben is szelíd költői lelkület, aki a szoba ablakából is nem az alant hullámzó népet, *a csinos lábikrájú hölgyeket* nézi (mint mi, sokkal boldogabb prózaírók), hanem a magasban kóválygó báránnyelűket keresi föl tekintete. Ha ilyenkor megszólítja valaki, fölrezen.

Ki tudja, miről gondolkozott volt, hova ragadta költői képzelete? Álmodozó arcán a bosszankodás árnya suhan át, amiért le van rántva kedves gondolatvilágából.

Endródi mindenütt, mindenben hű a saját egyéniségéhez és sehol sem tagadja meg önmagát.

Nem énekel a hazaszeretetről, mert nem érzi azt oly nagy mértékben, hogy feszítené lantja húrjait. Kozmopolitikus szempontból fogja fel a dolgot, s az összes emberiséget érdeklő nagy eszmék mozgatják, — ott, ahol és amennyiben ezek költészetében előfordulnak, mert leginkább saját egyéni érzelmét festi, s azok nem emelkednek sem a bölcselkedés magaslatáig, sem nincsenek összefüggésben a koreszmékkal.

Endrődi a természet, az alkony, a napsugár, a virágillat dalnoka.

Legelőször a »Fővárosi Lapok«-ban tűntek fel mindinkább sűrűbben megjelenő költeményei. 1875-ben egy füzetét adta ki Aigner Lajos a »Tűcsökdalok« szerény címe alatt, mely az összes sajtó dicséretét kiérdemelte, a stíl szépsége, a műforma kerekdedsége és azon igazi költői érzés által, mely a heinei szellemű strófákat átlengte.

Költeményeiből tavaly ismét egy kötetet adott ki a »Petőfi-Társaság«. E kötet végképp megállapítja költői hírnevét, s a sajtó egyhangú dicsérő véleménye állandó helyet biztosít Endrődinek a »Magyar Parnasszuson«.

A most előttünk fekvő könyv, melyről mai irodalmi rovatunkban volt szó s mely szintén a Petőfi-Társaság kiadása, sem nem ront, sem nem emel a költő hírnevén semmit. Ugyanazon előnyök és hiányok.

Az előbbiek között a gyönyörű szindús stíl és leírás, az igaz érzés és csín, ízlés és a forma szabatosága, az utóbbiak közt pedig az eredetiség- és gondolathiány, a túlhajtott világfájdalom, az alant szárnyaló egyhangúság. Tűz éppen nincs e versekben, sem igazi verve. Szerencse, hogy Endrődi lírai költő, s a saját érzelmeit kell rímbe szedni, mert alig ösmertünk még költőt, ki annyira nem ösmerte az emberi szívet, mint Endrődi, s ki, ha nem önmagáról kellene írnia, sohasem tudna költőileg igazat mondani. Ezt mutatja a négy költői beszély is, mely kötetében van s mely éppen nem állja ki a sarat, hacsak a szép leírásokat nem vesszük, melyek néhol, mint pl. a »Királyfi« című versében egész remek a magok nemében. Pl.:

...Száll a nap... a rózsza csügged
És lehajtja bús virágait.
Tovatún az élet napja
S alkonyodik csöndesen.

Nézd ! A Ganges fénylő habján
A szomorú nympheákat !
Szirmaikkal belevesznek
A hullámba s elsuhanak !

Mint fiatal, szép halottak:
Jéghidegen, hófehéren
Szállanak az örök éjű
Síri mélységek felé;

És a lombok, és a szellők;
A szerelmes csalogányok
Mind hiába srnak értők...
Mély keservük hasztalan !

Száll az élet ! Jer szívemre,
Gazdag, dobogó szívemre,
Mely nagy, mint a végtelenség
S forró mint a déli nap !

Légy jegyesem, nőm, királynőm,
És uralkodj' mérhetetlen,
Soha, soha el nem múló
Birodalmaim felett !

Mert amit látsz, fenn az ég és
Lenn a föld, — a messze tenger,
Bércek, völgyek, árnyas erdők,
Dús mezők, mind birtokom.

Szerelmes versei is sikerültek. Az ő szíve nem szilaján rohamos folyam, mint a Petőfié volt, hanem egyszerű patak, mely lassan csörög el kedvenc virágai mellett, meg-meg visszatér hozzájuk.

Mindig feledlek s nem tudlak feledni
Soha egy napra, egy kis percre sem.
Velem bolyongsz a sivatagban,
Velem a tengeren.

A sivatagban arra gondolok, hogy
Ily sivataggá tetted lelkemet,
És szüntelen csak egy nevet zokognak:
Neved' a — tengerek.

Ha nagyobb szabású tárgyhoz fog, szárnya lelankad s
alant száll. Nem egy igazi költő áll velünk szemben, hanem
egy csinos verselő, ki a tárgyhoz *legközelebb álló* fogalmakat
csinosan kiköszörülve, ízléses formába önti. Ilyen az »Istenről«
című költeménye:

Azt, ami régi, szépen összehordjuk,
S megtömjük a mütárákat vele!
A mütáráknak majd minden szobája
Kopott, antik holmikkal van tele.
A becsület is ott ül a penészen,
S te isten! hidd meg, nem vagyok hazug, —
Neved, mint a legrégebbi név a világon,
Maholnap szintén mütárákba jut.

Majd így végzi:

Új századot hoz az idők viharja,
Ha e mostani a színről lelép;
Talán az józanabb és nemesebb lesz,
Lélekben tisztább, elmében nagyobb,
S bolyongván a múltak nagy csarnokában,
Ünnepet ül, ha rád akadhat ott:

Kivesznek akkor téged a penészből.
S mint drága kincset megtisztítanak.
Oltáraidnál zsolozsmákat zöngve,
Egyé olvadnak a jók és igazak; —
Csakhogy másként fognak majd elnevezni,
Mégváltoztatják régi nevedet:
Nem »Isten« lesz, kit ember megcsufolhat,
Igazság lesz, vagy tiszta szeretet.

Lapunk szűk tere nem engedi, hogy jobban elemezzük
állításainkat. Endrődi különben azon költőink közé tartozik,
kikkel nem utoljára találkozunk most, s nem is azok közé,
kikkel szemben a kritikának valamikor nagyon kellene módosulnia.
Ő a maga nemében bevégzett költő, tehetsége nem
engedi őt messzebb menni, s ott, ahol most áll, bizonyos
bevégzettség jellemzi. Darabosság- és ízléstelenséggel nem
vádolható a költészete, melyből kivetni s melyhez hozzáadni
valót alig találhat a kritika.

HAVI SZEMLE

Bodnár »Havi Szemlé«-je, melynek első füzete előttünk fekszik, olyan szerencsés körülmények közt lépett az irodalom fórumára, hogy már ismeretlenül is várva-várt vendég lett ott. Ritka dolog az egy irodalmi vállalatnál s majdnem lehetetlen lenne a par excellence politizáló országban, ha hirtelen meg nem magyarázná azon körülmény, miszerint Pulszky Ferenc, egyike a küzdtérről visszalépett veterán államférfiainak, a *politikai napi eseményekbe vágó* esszét írt a »Havi Szemlé«-be.

A »Szegedi Napló« volt a legelső, mely ez esszé nagyszavú tartalmát már hetekkel a »Havi Szemle« megindulása előtt kivonatilag közölte. S innen azóta elment az összes sajtóba mindig nagyobb gyűrésben szítva az érdeklődést Bodnár Zsigmond folyóirata iránt.

Pulszky cikke a »*Válság*« címet viseli s behatóan foglalkozik mai bajaink előzményeivel és orvoslásával, felölelve a legközelebbi tíz-tizenkét év történetét, s röviden jellemezve a szereplő államférfiakat, azok irányát s ügyesen gruppírozva azon nyomokat, melyeket működésük hagyott maga után.

E cikk különben annyira ösmeretes már, annyira megvan már beszélve, hogy kivonatolásával fölösleges dolgot tennénk. A lapokból bőven ismeretes részletek csak úgy bírnak még érdekléssel, ha azokat az érdekes szerző szellemdús megjegyzései kíséretében olvashatja az ember.

Pulszky nem talál más menekülést a hínárból, ahová sodortattunk, mint vagy visszavonulni Boszniából s megtartani a dualizmust, vagy megtartani Boszniát s a perszonális unióra térni, mely megengedi, hogy magunk rendezzük háztartásunkat s készüljünk azon végzetes harcra, mely a szláv és magyar elem közt Bosznia elfoglalása által kikerülhetetlenné vált. A dualizmus megfér a megszállás ideiglenességével, a foglalással csak a perszonál-unió.

Érdekes, amint Pulszky egy-egy vonással találóan jellemzi az egyes államférfiakat. Beustról például azt mondja, hogy szellemdús, de szerencsétlen ellenfele volt Bismarcknak, kiről a diplomaták azt tartották, hogy kitűnő játékos, csak-hogy minden osztásnál rossz kártyát kap.

Gróf Andrassy Gyuláról nem tud rokonszenv nélkül szólani:

»Andrassy fényes tehetségeit nem a tanterem képezte ki, hanem az élet. Volt országgyűlési képviselő, honvéd, Kossuth követe Konstantinápolyban, száműzött forradalmár, Párizsban figyelmes tanúja a császárság cselszövevényeinek, később kezelője terebesi uradalmának, legkiválóbb tagja a kormány-pártnak, végre kormányelnök. Mindez nem pótolta ki a fegyelmezett gondolatmenet hiányát, mert agyában felvillan ugyan a perc szükségei szerint a találó kép, az ügyes parabola, a finom epigramma, de politikája egész életében az esetről-esetre való politika volt, mely legközelebbi célját mindig felismerte, az ügyeket madártávlatból fogta fel, s a részletek kidolgozását mindig azokra bízta (mert ő maga a rendszeres munkához nem ért), kik békátávlatból látják a nagyvilágot. Az ő talaja az országgyűlés, mert elnök korában ő volt a találó visszavágások nagymestere, feleletei élesek, mint a beretva, váratlanok és fényesek, mint a villám.«

E nagy hírre vergődött esszé majdnem felét foglalja el a tekintélyes nagyságú füzetnek, melynek ízléses kiállítását mindenekelőtt meg kellett volna dicsérnünk. A szépirodalmi rész sem halványítja az iránycikk által szült jó hatást, *Dalmady Győző*, *Győry Vilmos* és *Csiky Gergely* neveivel találkozunk benne.

A Dalmady verse a »Költészet« címet viseli s mint mindaz, amit Dalmady ír, egyszerű, igénytelen, de csinos, míg a Győry Vilmos »*Királyi ajándék*« című, Mátyás király korából merített, rövid költői elbeszélése, mind a szép, népies nyelv, mind a forma tekintetében, egyike a Győry legbecsesebb dolgozatainak.

Határozottan sikerült a Csiky hosszabb novellája is, melyben egy végrehajtót rajzol jóízű humorral. Itt jegyezzük meg, hogy Csiky Gergelyt mindamellet nem látjuk szívesen az elbeszélő irodalommal foglalkozva azon siker után, melyet a színműirodalom terén aratott, szívesen üdvözlénék benne a Szigligeti után pusztán maradt válfaj művelőjé; márpedig a beszélyírással nemhogy e célon acélozza erejét, hanem tompítja, mert a novella és színmű olyan két dolog, hogy csak az egyiket csinálhatja jól az ember, és nem volt még rá eset,

hogy valaki mind a kettőt, mert az egyik genre-ben éppen az vétetik a szerző fényoldalának, ami a másikba hiba.

Acsády Ignác Taine-nek a francia forradalomról írt művéről közöl igen érdekes tanulmányt. Világos értelemmel s éles, boncoló logikával szedi szét e kiváló szellem a forradalom ellen irányzott okoskodásait, s a politikai történetírás magasabb kritikájának szempontjából nyújt átnézetet e mű fölött.

A füzetet Sajóhegyi Frigyes tanárnak »*A magyar korona országainak széntelegei és szénbányászata*« című értekezése s a kritikai szemle zárja be, melyben *Saissy Amade*, a szellemdús francia tanár a Hugo Viktor »*L'art d'être grand père*«-jéről ír, nem annyira kritikát, mint inkább egy szellemdús hódolatot. A kritikai szemlében még ott találjuk a *Haraszi* Gyula elmfuttatását Zrínyi Miklósról és főleg *Kovács Gábor* gyenge művéről, melyet a költő Zrínyi munkásságáról írt, s végre »Képzőművészeti szemlét« a műcsarnok őszi kiállításáról.

Ez ismertetésből első pillanatra kitűnik, hogy Bodnár Zsigmond — mennyire ezen első füzet mutatja — oly erőket csoportosított vállalata köré s oly tapintattal állította össze az első füzetet, hogy melegen és őszintén kell »Havi szemláját« üdvözlönnünk. Nagyérdekű vállalatnak ígérkezik ez s megérdemli a legkiterjedtebb pártfogást.

Általában óhajtandó lenne, hogy a sok felburjázott hírlap helyett nálunk is gyökeret verjen a szemleirodalom, mely mint magasabb fokozata a folyóiratoknak, hol kivetkőzve a mindennapi pongyolaságból, iránycikkekben szabatosabban feldolgozva jelenik meg a napok által adott anyag, mely a közönséges napi sajtóban csak mint alaktalan gyurma jelenik meg.

MÉG VALAMI TÓTH EDÉRŐL

Nagy emberek minden lépése érdekes. Az emlékezet váltig megjárja a nyomokat, mik a megfutott pálya mentén föl-föltünedeznek . . . a letaposott fű is kedves emlék, ha az ő lábuk érintette, a tengernek szaladó patak is egy belőlük ittmaradt darab, ha könnyük behullt: — pedig hol van az a »víz« már azóta?

Tóth Edének még nincs életrajza, mert nem nevezhető annak az Abafi Lajosé, ki leginkább csak az adatokat rakta gondosan össze anélkül, hogy a nagy költő képét kidomborította volna belőlük.

Abafi ezen művében legtöbbször rám hivatkozik mint forrásra, s Tóth Ede jellemzésénél főleg azon színeket használja, melyeket én vettem föl imitt-amott. Ez egyrészt azt bizonyítja, hogy a derék írónknak csak igen kevés anyag állott rendelkezésére Tóth Ede életrajzának vázaltszerű megírásához, másrészt nekem teszi kötelességemmé, hogy mindazon apróságokat, amire még emlékezem s amikről még nem írtam, nyilvánosságra hozzam; ki tudja, melyik mire lesz jó az életrajz írója előtt? . . .

Balassagyarmaton láttam *Tóth* Edét először. Egy szürke, kopott köpenyegben járt, melynek galléjéről két cifra bojtban végződő vörös zsinór futott le. A zimankós télhez vékony ruházat volt ez úgynevezett »dama köpönyeg«, mely mindenben megfelelt a mostani katonatiszti szalonköpeny formájának. Tóth Ede a Hubay társulatával volt ott, mint igen másodrendű és ismeretlen ember. Ha föltűnt valamivel, az leginkább szegénységet és világfájdalmat visszatükröző külseje volt.

Két mozzanatra emlékszem.

GyerekeMBER voltam még akkor, s a tekintetes vármegyét szolgáltam mint esküdt. Az egyik esküdtársamat (ha jól emlékszem Repetzky Ferencet) elneveztem »vadkutyanak«. Ez a név rajta is száradt, bármennyire haragudott is érte. Különösen a szolgabíró kisasszonyai bosszantották igazán a *vadkutya* névvel.

Egy őszi napon künn ültünk a kastély verandáján valamennyien, a vadkutya, a kisasszonyok, a szolgabíró meg én, midőn nagy szerényen ott terem, mély hajlongások közt Tóth Ede.

— Én Tóth Ede színész vagyok. Tisztelteti a tekintetes urakat a direktor úr, és a mai darabhoz egy paszománytos mentét és *egy vadbőrt* kéret alásan kölesön.

A Nelli nagysám ránézett az alázatosan ott álló szőke fiatalemberre, aztán mosolyogva mondá:

— Mente lesz, — hanem ami a vadbőrt illeti, előbb még *nyúznunk* kellene.

Ez határozott célzás volt a vadkutyára, s édes hahota tört ki rá; a vadkutya, aki az egyik kisasszonyba szerelmes volt, lángba borult arccal rohant el, s maga a szegény Tóth Ede is mélyen elpirult. Azt hitte, ő van kigúnyolva, s hirtelen otthagyta a társaságot.

Az urambátyám azonban a kis Nellit ugyancsak megdorgálta a tapintatlanságért, aztán meggyőződésszerűleg mondá:

— A komédiás is ember, gyerekek, mívelt ember előtt az is ember, gyerekek . . . Azért hát tisztelet annak is, gyerekek. — Azzal intett az András hajdúnak, hogy hívja vissza azt a szegény embert, akassa le neki a paszomántos mentét, a rosszabbikat, az ebédlőbeli sifonérből, aztán szedje össze az ágyak mellől a tigris- és medvebőröket, hadd ékesítsék föl vele estére a Mátyás budai palotáját. Aztán mondja meg annak a színésznek, hogyha ki akar jönni estefelé a pincébe — ott lesziünk.

Tóth Ede visszajött, elfogadta a tárgyakat, de a meghívásra vonatkozólag úgy nyilatkozott András előtt, annak nagy bámulatára, hogy köszöni szépen, de nem szokott bort inni.

Pedig dehogynem szokott.

A »Rák« vendéglőben szoktak volt vacsorálgatni a színészek. Kisvárosban a bonton hozza magával itatni a színészeket. A nemesség régi erkölcsihez tartozik a közönyösség a színészek iránt s az udvariasság a színésznőkkel szemben. A »legkékebb vér« is, kinek méltóságán alul fekszik szóba állani holmi bankár és kereskedő kisasszonyokkal, egész hódolólag övezik körül tiszteletükkel a színésznőket, kiknek származási fája éppen nem valami arisztokratikus, hanem sokszor a szobalányságig vezethető le.

A »Rák«-ban, ahol nagy dínomdánomok estek, elégszer láthattam Tóth Edét, de mint igénytelen személynek csupán egy dolgára emlékszem.

Egy mellékasztalkánál a makaó folydogált a szegényebb színészek közt, kiknek a szűken mért »havigage« nagyon megengedte azon óhajtság táplálást, hogy milyen jó lenne nyerni.

Tóth Ede is odakuporodott egyszer, eleinte csak »gibic«-nek, később neki is nyervágya támadt. Kihúzott a zsebéből

egy papírcsomagot, kibontotta nagy nyomatékossággal s előgurult belőle 6 darab »picula«, meg három »rézkepek« (ahogy ő nevezte e pénznemeket).

Az egyik piculát nagyszerényen odacsúsztotta a szomszédja kártyája mellé. Bizony szerencsétlen lépés volt. A picula elúszott.

És aztán elúszott a többi tétel is. Nem maradt meg csak a három rézkepek. Búbánatos arccal csúsztotta vissza a zsebébe; mert tételnek már kicsi lett volna. Aztán fölkel és otthagya a kompániát.

— Ne búsulj, Tóth komám — mondja vigasztalásul az egyik kollégája. — Nagyobb baj is esett ennél a világon . . .

— Mindössze annyi, hogy megreggeliztem és megebédeltem holnapra — viszonzá Tóth Ede mosolyogva.

— No, sebjaj, — holnap este úgyis te játszod az *udvari szakácsot*: valami majd csak akad a királyi konyhán.

Ez a színészes tréfa általános derűtséget szült a »Rák«-ban, s a figyelmet egy pillanatra a vagyonszertett komédiásra fordítá. Így maradt meg az én emlékemben is.

Azontúl elveszett Tóth Ede szemeim előtt, egész addig, míg mint »új csillag« tűnt föl a nemzet előtt. — Akkor aztán megláttam őt abból az időből is, mikor még nem volt semmi. Ha Tóth Ede nem lett volna nagy íróvá, bizonyára régen elfeledem ez említésre is alig méltó részleteket.

Így ellenben azóta is kutatom nyomait, amerre megfordulok.

Itt Szegeden is emlékeznek rá néhányan, egy telet töltött itt, s a Dugonics-sétányra vezető »Kereszt utcában« volt a kedvenc tanyája, ahol most az a fölirat áll: »Hegyi bormérés.«

Úgy emlékeznek rá, mint címeres korhelyre, ki az éjszakákat szenvedélyből még cimborák nélkül is átvirrasztotta, csak azért, hogy ne kelljen aludnia. Itt csak egy picinyke esemény szálai őrzik emlékét, s az is csak adomaszerű.

Tóth Ede vakbuzgó ember volt állítólag már itt is, s amit később majdnem egészen elhagyott, politizálgatni is szeretett.

Kákay Aranyos-féle »*Árnyképeimben*« megírtam már, hogy a politikában Kossuthot istenítette Tóth Ede, nagyon valószínű tehát, hogy Deákkal nem rokonszenvezhetett egy

időben, miért is sokat nyer valószínűségben a róla szárnyaló stikli. Szeged országgyűlési képviselője akkoriban a Deák-pártivá lett H. M. lett. Tóthnak feltűnt, hogy annak a lajblija nincs valami felette díszes állapotban. (Bizonyosan ismeretes tubák-színű zsirpecsés lajbliját viselte az öregúr.)

Tóth Edében ez azon ötletet szülte, hogy színésztársai közt hatosával egy félróf posztóra gyűjtsön. A posztót meg is vették, s Tóth Ede fogalmazta hozzá a következő tartalmú kísérő anonim levelet.

Tisztelt hazafi!

Itt küldök önnek egy félróf erős posztót; csináltasson belőle tisztességesebb mellényt, s ha elkopik az egyik oldala, politikájának jellekéül fordíttassa ki.

A vidéki városok közül Rimaszombatban tartozkodott a nagy költő legtöbbet; nagyszabású három művében meg is látszik ez: az ottani emberek és az ottani szólamok csillámlanak elő. — Nem egy alakja van innen kiszakítva, ha nem is egészében, de legalább egyes részleteiben, ebből is, abból is egy darab.

Amint három év előtt végigmentem e kedves kálvinista városban, melyhez engem is kellemes emlékek kötnek diákéveimből, s amint néhány estét ott töltöttem a »Három Rózsában«, sorba láttam színről Dáma Náci fiskális urat, a Lőrinc zsidót stb. Szombaton Feledy Gáspár uraimék is bejöttek Feledről, Panyitról, Jánosiból a hetivásárra. Szebbnél szebb Fínium Rózsik és Boriskák tették viritóvá a Nagytemplom-piacot. — Csak ki kellett tudni válogatni a sok ismerős közül, melyik a Gonosz Pista, s melyik Vágó Miklós.

Szinte lehetetlen volt elkerülni, hogy e nép közt járva, ne jusson eszembe a szegény haldokló költő. Körülbelül éppen akkor temették . . .

Sokat kérdezősködtem felőle; sokan ösmerték, sokan emlékeztek rá; itt is úgy, mint mulatós cimborára.

Együtt tartott a lump-kompaniákkal, s mindig az utolsó volt, aki az ivóasztalt elhagyta.

Nemkülönben ő maga is sokszor említette, mikor hencgni akart a fiatalkori griffekkel.

»Milyen ember voltam én valaha. El sem képzelheti azt ön most felőlem, ha ilyen romnak lát, mi voltam én egykor! Látott volna csak Rimaszombatban a „Három Rózsánál” vagy egyszer; hej, de sok „drapák”*-nak hágtunk a nyakára akkoriban csak egy éjszaka is.«

De mindezen kicsapongó fiatal évekre mutató nyomok dacára is egy dolog látszik nekem különös kiemelésre méltónak, s ez az, hogy Tóth Ede, bár most fényesen befutott pályája után minden tette élővé válik az emberek emlékezetében, sehol sem hagyott rossz emléket, de még csak olyan fiatalkori csínyt sem, mely egy sokszor megszorult vándorszínész rovásán nem is mehet »meglátom« számba.

Nyomorokkal teljes múltja, melyet sokszor, mintegy édelegve benne, felfedett előttem egy-egy bizalmas percében, egész mocsoktalan.

A nap útja volt az azért mindenütt — felhők között.

Ha Tóth Ede másodrendű volt is mint színész, ki a közönség figyelmét sehol sem kötötte le maga iránt, magok a színésztársak előtt mindig kiváló volt s különös megtiszteltetésben részesült, miután értelmi tehetségénél és higgadt megmondoltságánál fogva, önkénytelenül, minden szerénysége dacára is bizonyos fölényt gyakorolt. Darabjai a 70-es évek elején már meg voltak írva, s ezek közül a »Schneider Fanny«, »Kerekes András« és az »Oltár előtt« (melyet később »Kintornás család«-dá dolgozott át) egyre emelték tekintélyét »en famille«.

Hogy mennyire megbízható embernek tartották, mutatja az, hogy többnyire a színigazgatók intimusa volt, Budainének összes pénzügyi [s] egyéb ügyeit ő vitte egy időben igen ügyesen. Aradi Gerónél titkár volt, Szatmárott pedig Klein Samu igazgatónál a könyvtárnoki-rendezői tiszttel viselte. Itt került először színre az »Oltár előtt« című darabja, melyben maga is, neje is játszott. Az a jelenet, melyet most a Kintornás családból ösmerünk, midőn Mari Bimbóékhoz betoppan, itt még élesebb volt, mert éppen akkor ért oda az elcsábított, elhagyott leány atyjával és gyermekével a templomba, midőn a csábító már az oltár előtt állott új mátkájával, igen nagy

* »Drapák«-nak Tóth Ede a bor azon elvetemedett nemét hívta, melyet itt az Alföldön lórének csúfolnak.

hatást tett Szatmártn. S tán e hatás emléke volt az indító ok, hogy Tóth a »Falu rosszát« s utána a »Kintornás családot« megírja. Hogy aztán a darab írása közben éppen e jelenetet ejtette el s enyhíté egy szelidebbel, csak tisztultabb ízlését mutatja.

Ugyancsak Szatmárott írta meg a »Tűzoltók« című alkalmi színművét, mely amint a társulat Győrbe vagy Pécsre ment, épp úgy változtatta a »Győri tűzoltók« címét a »Pécsi tűzoltókra«.

E darabjaihoz nagy sikerei után is végtelenül ragaszkodott.

— Mennyi sok jó eszme van azokban eltemetve, — mondá nemegyszer — ha én azokat most mind együvé szedhetném.

— Miért nem teszi?

— Tenném én nagyon szívesen, egy olyan színmű kerekednék ki az alakjaikból és eszméikből, hogy öt »Falu rosszával« is felérne — csakhogy akkor . . .

— Mi lenne akkor?

— Akkor azok a darabok mind agyon lennének ütve. Pedig valamennyijéhez egy-egy kedves, elválaszthatatlan emlék köt. Ön azt nem érti, mik azok nekem. Az egyiket egy szuszék tetején írtam, a szuszék-szögletbe kapaszkodva az egyik kezemmel. A tintát úgy kértem kölcsön a házban lakó vargától; fele víz volt annak is, egy negyedrésze meg égett papiros belekevert pernyéje. Mikor a legkomikusabb részleten dolgoztam, a szuszékkal átellenben lévő ágyban a szállástadó gazdasszonyom gyereke sivalkodott rettenetesen, szünetlenül a hidegtől. Szegény kis poronty, mintha most is hallanám! Mintha most is gagyogná: — »Édus bácsi, vigyen el a komégyiába.« — És a többi darab is . . . minden gondolat, minden sor egy darab az én életemből. Nem engedem én azokat a kerek világerő sem.

Az 1874-ik év végén majd mindennap együtt voltunk; ekkor már ünnepelt ember volt s teljes jólétben; testben beteg, de lélekben még üde, erőteljes. Betegségének ónsúlya nagyban hatott a kedélyhangulatára is, de néha-néha mégis felcsillant benne az őshumor és a fogékonyság a kedélyesség iránt.

Egyszer késő éji 11 óra után jöttünk haza az »írói kör«-ből a »Vas-utca« felé, melynek 10. számú házában lakott. Zimankós, téli idő volt, szinte recsegett lábunk alatt az aszfalthoz fagyott hó. Tóthot az egész úton köhögési rohamok fogták elő; a dohányfüst ártott meg neki. Meg-megállt, hogy kiköhögje magát. És az borzasztó köhögés volt! Eltartott egy-egy rohama tíz percig, s amint összerázkódott egész teste, azt hitte volna az ember, hogy a lelkét köhögi ki.

A »Vas-utcába« fordulva, az ott levő dologház falazatánál egy részeg embert láttunk feküdni, kit valószínűleg a szomszéd-korcsmából dobtak ki. Mélyen aludt és még hortyogott is.

— Ez a szegény részeg tót megfagy itt reggelig — mondá Tóth Ede részvétellel —, ez persze most a korcsmában volna, ha pénze lenne. Csináljunk vele egy kis tréfát.

A tót napszámos-féle embernek egyik keze vánkos gyanánt volt a feje alá görbítve, míg a másik egész fesztelenül nyúlt végig a trotoáron.

Tóth kivett a zsebéből öt hatost és az alvó tót atyafi markába tette.

— Milyen nagyot fog ez majd bámulni — szólt nevetve —, ha fölébred s meglátja, hogy pénze van.

S a rutinírozott tót tenyér még öntudatlanul is megérezte, hogy pénz csiklandozza; a hatosok érintésére, mint valami varázsütésre, gépszerűleg becsukódott.

— Ennyi tudománya csak egy tót markának lehet — nevetett föl Tóth Ede jóízűen.

Egy másik tréfa is, melyet velem tett, élénk világot vet játszi, romlatlan kedélyére, mely még a gyerekségekben is örömét találja.

Egyszer egy anonim levelet kaptam e rövid tartalommal.

»Mak« *úr!* Kíé volt hát a puská?»

Máskor az ajtómrá volt felírva krétával, hogy »Mak! Mak! Mak!«* vagy némelykor ez: »Kíé volt a puská, hé?«**

* Palóc dialektusom csúfolva.

** Ezzel a »kíé volt a puská«-val az írói körben haragítottak, mert egy novellámban elfelejtettem megmagyarázni, hogy a puská kíé volt. Mai napig is rajtam maradt ez a csorba. M. K.

amiért én akkori időben igen nagy dühbe jöttem mindannyiszor.

És ez az ártatlan tréfa mind az akkor már beteg, lehangolt kedélyű nagy költő dolga volt.

Gyermeteg kedélye legélénkebben fogadott fia, a kis Béni-vel szemben nyilatkozott, kinek rendesen ő építette a kártyaházait s kit egyszer jelenlétben úgy megtréfált, hogy midőn az édesdeden aludt, összekötötte egy spárgával annak a kis lábait, aztán kiment az előszobába s ott a Friebeisz Pista bátyánk hangját utánozva elkiáltotta magát:

— Ide Béni, ide hamar! Cukrot hoztam neked meg a Lacinak. Aki előbb ideér, annak adom.

Persze, hogy a szegény Béni fölriadása után rabságban találván magát, oda nem érhetett. Hanem azért a cukrot valami kerülőúton mégis megkapta.

Egyszer együtt ebédeltem a családdal. Tóth Ede kifogyhatatlan volt a gyerekekkel való ingerkedésben.

— Aki a levest hamarabb megeszi, az lesz az angyal.

Nemes verseny fejtett ki a beteg költő és a pirospozsgás fiúcska közt a levesevésben, a kis Benjámint arcára izzadságcseppek gyűltek az igyekezetben, de azért mégsem ő lett az angyal.

El is szomorodott bele; morosos lett. Tóthnak kellett őt ismét kibékíteni. Értett hozzá.

Elkezdte tanítani parulát adni:

— Keresztül . . . kasul . . . könyököm . . . szűrom. Pács.

A beteg ember legelőször keresztülhúzta az egyik kezét a fiúcska duzzadt, kövér tenyerén; ez volt a *keresztül*, aztán ellenkező irányban, s ez volt a: *kasul*. Ekkor a könyökével bökött oda, ez volt a: *könyököm*, majd a körmével beleszúrta a rózsás kacsó kellős közepébe, és ez volt a *szűrom*. Végre az ő saját nagy tenyerével belecsapott egy hatalmasat, s ez volt a *pács*.

— Nagyot szóljon, mint a budai harang . . . vagy még annál is nagyobbat — kiáltá a csengő nevetésbe tört fiú markába ismét egy nagyot csattantva.

Kifogyhatatlan volt az ily naiv bohóságokban. S ekkor volt előttem a legtiszteletreméltóbb és legnagyobb. Csak egy ilyen ember alkothatta meg Samut, a molnárinast.

A zsurnalisztákat nem szerette, a kritikusokat még kevésbé. Különösen az öreg dr. Kovács Pálra haragudott élete fogytáig, amiért az őt valamikor »kaucuk színésznek« nevezte.

Szegény Tóth azzal a gondolattal halt meg, hogy ő nagy színész volt, de nem értette meg a kor.

A fővárosi előkelő színészeket sem kedvelte annyira, mint nyomorának társait, az ütött-kopott vidéki komédiászokat. Lelke minduntalan visszasírt azokhoz! Szinte kényelmetlen volt neki a nagyság, az ünnepeztetés, szinte megdöbben tőle, mint valami ijesztő rémtől, mely messzire viszi el a-édes otthonától, s neki a szegénység, a hányattatás volt a otthona!

A fővárosi színészvilágból csak Soldosné szerette, de aztán valamennyi helyett. — Ha vele beszélhetett, ünnepe volt, s minden egyes szavát reprodukálta nem egyszer, ha sokszor.

De legszívesebben emlékezett vissza egy, Soldosnéval közvetlen a »*Falu rossza*« előadása előtt tett látogatására.

— El kellett hozzá mennem. Azt mondták, úgy illik, hogy a szerző tiszteletét tegye az ország kedvencénél. Ekkor már nem voltam színész (tette hozzá egy fájdalmas sóhajjal), csupán hitvány cibil ruhatáros. Megdöbbenve léptem be Magyar utcai szállására; mert ki ne lenne elfogódva e híres nővel szemtől szembe? Feszesen fogadott s helyet mutatott egy széken. Aztán megindult a tiszteletteljes diskurzus, kimért szabatos alakban, amint az két idegen közt szokás, kik sohasem látták egymást. Áttértünk darabomra s benne az ő szerepére. De bizony sehogy sem ment a beszélgetés fonala, nagy immel-ámmal öltöttük egymásba a szavakat anélkül, hogy tulajdonképpen valamit mondtunk volna. Soldosné maga is érezte e nyomott hangulatot, s egyszer csak hirtelen, mikor semmit sem gyanítottam volna, legnagyobb meglepetésemre az ő utánozhatatlan szeretetreméltóságával fölemelé két gömbölyű karját s magyar-menyecsckésen odacsapja a lábához.

» *Az istenugyse! mit feszeskedjünk? Most jut eszembe, hogy hiszen maga is csak olyan fajtánkbeli — komédiás.*«

»S azzal aztán egy pillanat alatt régi bizalmas ismerősök lettünk a világ legkedvesebb menyecskejével.«

Halála előtt néhány héttel sokat beszélt előttem egy, a kisvárosi polgári életből merített színműről, melyhez ha megéli a tavaszt, hozzá fog májusban. Iratai közt kell is lenni már nyomának. A meséjét is elmondta vázlatban.

Két kisvárosi kereskedő cég lakik szemben; mind a kettő gazdag és mind a kettő rőfös kereskedés; az egyik a »Kutya cég«, a másik a »Macska cég«. Irtóztató ellenségeskedés foly köztük, mely gyűlöletté fajul. Mindenik a másik megrontásán dolgozik. A kutya-cég fővezetője azonban beleszeret a macskákéé kisasszonyába és megkéri, — de a bosszút forraló apa csak úgy adja oda, ha a fősegéd megesküszik, hogy *három napig mindig igazat fog mondani a vevőknek*.

Ebből származnak aztán a komikus helyzetek a darabban, s ez buktatja meg a kutya-céget, mert a vevők, kik valódi brüsszeli csipkét — vagy mit tudom én, mit — kérnek, elutasítatnak az igazság kijelentésével, hogy itt *csak* hamisított csipkék vannak. S egyszóval a kereskedésnek három nap alatt veszett híre megy.

Már nótákat is gyűjtött Tóth Ede e darabhoz. Különösen egy volt kedvére való. Gömör megyei nóta volt, egy közös barátunk, Szontagh Béla hozta.

A költő szeme felcsillogott, sápadt, reszketeg ajkán édes mosoly játszott, valahányszor Szontagh elénekelte előtte:

Megégett a kispanyiti állás
Édes rózsám, ki ad nekem szállást?
Beleégett kis kalapom fodra...
Máskor jobban vigyázz kalapodra!

Halála előtt néhány nappal, mikor már nem jöhetett ki többé a levegőre, mikor már ágyban fekvő beteg volt, fel-sóhajtott:

— Csak még egyszer mulathatnánk együtt a Szikszayban... csak még egyetlenegyszer...

Majd hozzátette:

— De szeretném még azt a nótát hallani Szontaghtól. Fájdalmasan mosolygott.

— Az én darabomban? *Elviszem én azt a másvilágra.* De a nótája az itt marad... *olyan ott nem lesz!*

A költő már ekkor látta a halált. Ott ült már az ágya szélén.

Az örökké megdermedt kézből kihullt a toll, melynek minden vonása az *életet* festette . . . Talán azért is nem tűrte meg ott a *halál*.

A SZÍNHÁZRÓL

Bizony szegénylegényesen vagyunk. Hanem hát azt mondta Kepes Gyula, az északsarki utazó, hogy a pólusoknál, ahol semmi eleven állat nem él meg, *még a bolhának is nagyon megőrültek*.

Amilyen, olyan ez az önök színháza, de mégiscsak »diátrum«, s az ember, ha beül esténként a megszokott zugba, amit itt páholynak csúfolnak, mégiscsak azt hiszi, hogy élvez. A festett életnek megvan az az előnye az igazi fölött, hogy sokkal mulatságosabb.

Aztán az különben is relatív fogalom, hogy mi mulattatja az embert. Láttam már én udvari színelőadást is, bizony nem ért az egy ütet taplót sem, aztán láttam már én színi előadást otthon, csendes szülőfalumban, a pajtában is, és az mulattatott legjobban. A hős Brunszvik király históriájából volt összetákolva; a hős Brunszvik nincs megelégedve a címerével, s világgá indul különb címert szerezni, s öl, küzd, viaskodik, amerre kalandos útja viszi.

Fiatal fogékony lelkem lobbót vetett.

Egy napon elszöktem otthonról, hogy elbujdossam a nagyvilágba, előkelőbb címert keresni éppen, mint Brunszvik király. Az igaz, hogy gyermeki elhatározásomra a dicsvágyon kívül nagy befolyást gyakorolt azon körülmény is, hogy otthon eltörtem az anyám kedvenc korsóját, melyért felhős délutánnak bekövetkezését várhattam.

A szomszéd faluig, Kürtösig jutottam el; ott elővett az éhség, betértem hát a nagybátyámhoz, Veres Gáspárhoz.

Ott aztán kivallattak szöggről-végről, mi járatban vagyok, s mikor elbeszeltem, a jó Gáspár bácsi nagyot nevetett rajtam s hozzálátott a kapacitáláshoz.

– Nagy bolond vagy, öcsém; hova, merre mennél, te? Egy tizenkét éves gyerek otthon üljön az anyja szoknyája mellett. Az csak a mesékben van úgy, hogy a gyerekek legyőzik a királyokat és a hétfejű sárkányokat. Aztán mire való neked a győzelem? Most is nagyobb úr vagy te a nádorispánnál, még tán a királynál is.

Nagy szemeket meresztettem rá, s mohón szítottam magamba a kábító szavakat.

– Még tán a habsburgi grófok tollat fosztottak valahol Bergengóciában, mikor már a te ősapád sallangos zacskóból tömte a tajtékpipáját a portáján, és azt jegyezte a neve után: »de Kis-Csoltó«.

Szívem lázasan dobogott a kevélységtől, s csupán azt jegyeztem még meg:

– De a címerünk, kedves Gáspár bácsi . . . a címerünk. Egy kecske kék mezőben . . . Hát mit ér egy kecske?

– Többet ér, mint a kétfejű sas: mert a kétfejű sas sokkal kisebb, sokkal gyengébb állat a kecskénél, aztán annak a húsát nem lehet megenni, míg a kecskéé olyan, mint a csirkepecsenye. Különben, ha megnősz és ki akarod cserélni a királlyal, tudom, szívesen cserél veletek. Hagyd abba, hát fiam a fantáziákat . . . szépen haza fogsz menni . . .

– Igen ám; de mikor eltörtem otthon a korsót . . .

– Ttyú ezer ráncos, ez már nagy eset . . . ezen már nem segít semmi, csak a vitézség és bátorság, vagypedig diplomáciai intervenció.

Végre ezt a legutóbbit kellett választani. Maga Gáspár bácsi vezetett haza, s én addig a kapunál vártam dobogó szívvel, míg ki nem eszközölte bent az anyámnál, hogy semmi bántódásom ne essék a néhai korsó miatt.

És ezen gyermekkori eset mindig fölfrissül emlékemben, valahányszor színházba megyek, de sehol sem újult az fel annyira, mint itt Szegeden, mivel itt majdnem minden előadás után *világgá akarok szaladni*.

De most nem azért, hogy címert keressek, mint hajdan a jó Brunszvik király, hanem azért, hogy Feuillet, Sardou és Offenbach fenyegető, megbántott árnyai űznek — a »Prófétá«-hoz.

És mégis, ha kivetkőzöm esztétikai kosztümömből, be kell vallanom, hogy minden hiányok dacára is jó mégis,

hogy van egy hely, ahol esténként unatkozunk lehet. És higgyék meg, önök, hogy egy bizonyos fokig az unalom is szórakoztat.

Az ember a szokás rabja. Szontagh Pál, Balassagyarmat érdemes képviselője beszélt egyszer nekem, hogy mikor a kufsteini börtönben üldögélt, estefelé mindennap egy patkány jött elő a falüregből s végig ment a celláján. A patkánynak ezt a mindennapi vizitjét annyira megszokta, hogy amikor egy napon aztán ki nem jött, Pali bátyánk egészen elszomorodott, s mintha valamije hiányoznék, sajtáságos leverő, nyomott hangulat vett rajta erőt.

Én is megszoktam már a színházat.

A páholyunkban van egy kiálló szög; abba mindennap belevágódik egyszer-kétszer a térdem, hanem azért a világért sem veretném beljebb, mert hát konzervatív hajlamaimnak szinte jólesik, hogy ez az egész színházi élvezet együtt jár azzal a szöggel; anélkül tán nem is érne az semmit.

Mindenütt mindenben vannak örömök, csak tudni kell azokat fölkeresni.

Egyik barátom egy olyan látcsövet bocsátott rendelkezésemre, amelyiknek az a tulajdonsága van, hogy sokkal homályosabbak, kisebbek és távolabb esők rajta keresztül a tárgyak, mint puszta szemmel. Hova lennék én csak egy nap is enélkül? Ez az igazi megszépítője a szegedi színháznak és az előadásoknak.

Hát még a publikum? — Ott aztán akár marokszámra vár a leleményes emberre az élvezet.

Legelőször is azon kezdi az ember minden nap, hogy végignézi nagy izgatottsággal az összes páholyokat, ha nincs-e bent valamelyikben az ideálja: a Borcsa. Nincs; soha nincs ott. Ezért aztán bosszús lesz és rossznak, kiállhatatlannak tartja a színészeket, akik nem tudnak semmi életet önteni a darabba. Ha az illető ember véletlenül újságcsináló, lerántja őket a lapban — maga is azt hiszi, hogy rosszul játszottak. S ők maguk is azt hiszik másnap, szegények! S bizony sohasem jut eszébe senkinek, hogy ebből az egész darabból egy szép, örökösen mosolygó tündérrac hiányzott . . . a *nézőtér*en.

De hát nem nehéz vigasztalódní sem: az embernek rendszeren akad egy szép vizavíja.

A mi páholyunknak például van ilyen; a páratlan számú napokra egy barna, a párosakra egy szőke. Az ember szíve örökösen ezekre játszik »pár« és »unpár«-t. Soha még nem tárult elem kedvesebb nűánszokban a gregoriánus kalendárium.

Órákig elnézegetem őket (már t. i. azt, amelyik ott van, mert soha nincsenek ott egyszerre), hogyan mulatnak. (Rendesen jól.) Megértik-e a kétértelműséget és a sikamlós kifejezéseket (rendesen meg) és bosszankodnak-e rajtok (rendesen nem).

De még itt nem fogynak ám ki az érdekes alakok.

A földszinten egy öreg úr ül, aki minden, a színpadon jól sikerült mozzanat után kihúzza a tubákszelencéjét, nagyot csattant a fedelére, az orrához veszi a boldogító port és egy hatalmasat prüsszent. Ez a pikszis-csattanás és prüsszentés a hévmérőm. Amint elmélyedve álmodozom hátrahúzódva helyemen, szomorú múltamnak emlékein, e prüsszentésre mindig fölriadok és az ujjamon jelezem, hányadik. Ha sok volt — arról tudom, hogy jól ment az előadás. Igaz! az *operettekre otthon szokta hagyni a szelencéjét*.

A karzaton van egy suhanc, ki folyton belebeszél a színpadon küzdő hősök dolgaiba.

Mikor az intrikus rá akar szedni valami becsületes embert valamivel, amiről tudni való, hogy vesztét okozza, a karzati hang beleszól, vékony beteges sipítással:

— Ne higgyen neki, kérem.

Mikor a gerolsteini hercegnő közkatonából lett fővezére úrnőjével felesel, azt sem állhatja szó nélkül.

— Ne okoskodjék az úr; látja, hogy mérges.

És azonfölül is folytonosan hallom és vigyázom naiv észrevételeit, melyeknél csak egy alattam ülő házaspár megjegyzései érnek többet.

Ha valami női hiba szellőztetik a világot jelentő deszkákon, a férj rendesen megérinti a feszült figyelemmel hallgató asszonykát.

— Hüm! Ez neked szól.

Hanem hát ezek az átkozott komédia-darabok mind úgy vannak összekomponálva, hogy kisvártatva meg a férjekre jár ki a rúd.

— Ez meg neked szól — dupláz rá vissza a menyecske s úgy oldalba döfi, hogy szinte meging bele.
... És ezek mulatnak aztán igazán nagyon jól.

AZ UTOLSÓ NÉV

— *Halottak napjára* —

Jókainak van egy alakja, egy kincssóvárgó ember, aki drágaköveket indul keresni, s odavezetik a temetőbe, hol csonkán, törötten meredeznek a legdrágább kövek, a *sírkövek*. Királyok, hadvezérek, költők fekszenek ott alant csendesen... Egy kő jelöli fekvő ágyukat. Pénzt, vért áldoztak a dicsőségért, hatalomért, amíg éltek. S hol van az most? Ott a lehámló, elmosódott betűkben a — sírköveken. Drágán szerzett kövek düledékdarabjain.

Itt egy betű, ott egy betű s a világtörténelem együtt.

Bölcsen rendelte azt a gregoriánus kalendárium, hogy a halottaknak is legyen egy napjuk, amikor az elevenek elmenjenek hozzájuk vizitbe és megkérdézzék tőlük, mi van odalenn. És azok megfeleljenek némán, és mégis világosan: hogy ottan nincsen semmi. Hogy a temető egész a fenekéig föld és semmi más; hogy a poklot itt hagyták s hogy a mennyországot nem vitték el magukkal. Hogy ott igaz minden, amint hazugság minden egész a temetőig. Sőt még a temető kapuján az a biztató szó is hazugság, hogy »feltámadunk«. Az igazság ott benn kezdődik a földben, hol a férgek uralkodnak, és fellakmározzák ma a koldust, holnap a királyt; és sose beszélnek felőle, hogy melyiknek a hullája volt jobbízű.

A kegyelet körutat tesz ma, a tárgyat, melyet felöleljen, ott künn keresi a temetőben, pedig ha igazán a *kegyeletet* keresi, közelebb keresse egy tágasabb temetőben — a szívben. Ott nyugszanak azok, akiket szeretünk s akik nincsenek már. Puhán vetett ágy az! Játszi tündéralmokban édes szendergésbe ringatják azokat, akik itt pihennek.

Királyok, költők, hadvezérek, kikről milliárd holt betű fog regélni a késő századokban, jut-e majd nektek örök pihenésül egy ilyen vetett ágy?...

Végre is egyre megy. Nem fogtok ugyan feltámadni többé, de visszatértek; a levágott fűnek új sarja támad . . . fű mindig lesz.

De vannak halottaink, akik vissza nem térnek többé.

Én ezt a temetőt járom ma, ahol ezek fekszenek.

Remegve lépek a rideg sírokhoz. Milyen tündérmező lehetett valamikor a temető, mikor még nem volt temető, mikor még e tér növényzetét nem csípte meg a dér, mikor a fák hulló levelei még zölden hajoltak egymáshoz, mikor a rideg sírok helyén róna volt, s a róna virágoktól piroslott.

Melyik sírhoz lépünk előbb? Nincs ezek között sem első, sem utolsó. Egyforma valamennyi.

Festetlen, durva fejfa áll az egyiknél; szegényes, elhagyott. A részvét nem vetődik még környékére sem. Vajon ki fekszik alatt? Valaki felírta ceruzával a festetlen fejfára, hogy »A becsület«. Rokonai, ismerősei nem voltak; valami bolondos fickó juxból állított neki fejfát. Hogy még erre is ráért!

A másik sírban egy sárga-fekete koporsó, kiverve rajta a kétfejű sas s aranyos szögekkel a halott neve:

»Itt nyugszik a Hazafiség!«

Milyen gúny, hogy éppen ilyen színű koporsóba fektették!

És ezután jönnek a többi sírok, ahol az »Igazság« fekszik. Egy szép, vak istenasszony, akinek itt még a lábait is elvágták. Sántán bicegett egy ideig. — Azután kitépték a szívét. Ezt már nem bírta kiállni; meghalt. A temetésére nem jött el senki.

Még kínosabb vége volt annak, aki a mellette való sírban fekszik. Lassú méreggel öletett meg bizonyos rendszer szerint; nagy ceremóniával, sűrű könnyhullatások között temették el, s óriás szobort állítottak sírjához rikító betűkkel írva fel rá:

»Itt fekszik halva a politikai szemérem.«

Sokan azt rebesgették, hogy nem is halt meg, hogy csak tetszhalott. A lelketlenek meghökkentek, félelem fogta el őket. Felnyitották a sírt és agyonütötték *még egyszer* . . . hogy soha többé fel ne támadhasson.

És ezután is beláthatatlan sorban domborodnak a sírok a nemzeti temetőben. Minden ott van már, ami kedves volt, ami drága volt.

A kegyelet elfárad, mire a sírokat végigjárja, a könny forrása kiapad, mire a térdek az utolsónál megrogynak, hol a kétségbeesés angyala áll, sötét fenyegető arccal, két fojtogató karját birokra kitarva.

És még itt sem ér véget a nagy temető. A sírok háta mögött egy óriási üreget vájnak bérenc kezek.

Vajon kit készülnek ebbe a nagy sírba tenni? Ki halt meg itt, hogy olyan óriási sír kell neki? Vagy ki haldoklik még?

A felirat masszív betűi is készek már. Most illesztgetik egymás mellé:

Itt fekszik halva . . .

Vajon mi lesz a folytatás?

A betűk szépen kiadják még ezt a szót: »Magyarország«. El van végezve a halála, minden kész a temetésre.

Legyen is meg már a temetés. A sírkő is megvan, csak a felirat teljes szövege hiányzik; a név. Még azt ki lehet cserélni.

Legyen ott annak a neve utolsónak, aki ezeket a sírokat saját kezeivel ásta, aki azokat, kik ott fekszenek, eltemette. Legyen a legújabb sírkő feliratának a folytatása:

. . . Tisza Kálmán

Legyen az 6 nevenapja ezentúl minden évben *ilyenkor*.

VÁLASZTÁSI MANŐVER

Egyszer egy Pozsony vidéki emberrel sehogy sem bírtam elhittetni, hogy én nem vagyok »doktor«. Hiába magyaráztam neki, hogy mi Nógrád megyeiek belemegyünk ugyan a tudományba, de csak az ügyvédségig.

Nekünk olyan a tudomány, mint a fürdő: csak lábvizet veszünk belőle, azontúl már méltóságunkon alul esik tanulni,

s én talán a föld alá bújnék szégyenletemben, ha valami fejedelmi rendelet (mert már maholnap ezt is megéljük) doktorrá promoveálna.

Én csak prókátor szeretek maradni, az is csak azért, hogy tulajdonképpen legyek valami. A kollégák haragja ne érjen, egyetlen klienst sem kaparászok el előlük.

Már öt éves ügyvéd leszek ide s tova, s mindössze egyetlen ember akadt eddig, aki tanácsot kért tőlem.

Egy potrohos hasú ember volt ez az »éldes nép«-ből, aki kedden megállt a városháza előtt, megbámulta a ménkő nagy épületet, azután felém settenkedett, tüzet kért virginiám-ból a pipájába s mellesleg megkérdezte:

— Adjon már tanácsot az úr, kire adjam be a vokso-mat?

Végignézttem a kérdezőt. Ő volt az első ember, aki tanácsomat kéri. Kopott ruha volt rajta: hálából el akartam találni az intencióját.

— Szavazzon Bakayra!

Most ő nézett végig: azután furfangosan mosolygott vastag, tömött bajusza alul, mintha mondta volna: »No bezzeg tudom már, kit akarnak az urak!«

Szapura léptekkel ment föl a lépcsőkön s harsány, határozott hangon szavazott le — *Pulszkyra*.

Képelem, hogy mennyire meg van elégedve azóta magával, amiért így lefőzött.

Bizony vékonyan álltunk. Ha végignézttem a gyér zöld tollakon, elhagyott a reménység.

Főkortեսünk államférfiúi gondoktól felhős homlokkal járt-kelt a városház folyosóján. Kemény léptei alatt kísértetiesen kongtak az ódon kövek.

Hol-hol megállt, kalapját beljebb a szemére húzta, vagy kijebb tolt a homlokára, amint a kilátás emelkedett vagy fogyott.

Némelykor fölkiáltott:

»Eh, nem kell csüggedni!«

Kevés idő múlva csüggedt arccal jegyzé meg:

»Milyen szégyen éri megint ezt az országot!«

Egy ízben felém jött, megfogta a kabátom gallérját s így szólt bánattól rezgő hangon:

— Most sajnálom először életemben, kedves öcsém, hogy nem házasodtam meg, amikorra dukált: ha most két fiam lenne, két Pulszky-szavazóval állna itt több.

Én a viláért sem szoltam ellene ennek a kalkulusnak. Mindössze azt kérdeztem tőle, hogy hát olyan rosszul állunk-e igazán?

— Sadova előtt vagyunk édes öcsém!

— S nem volna már semmi mód a győzelemre?

— De van még egy. — Egyetlenegy.

— És az?

— Ha most a bakaysta, amennyi csak van, mind elveszítene a fejét, aztán minden pulszkysta két bakaysta fejét találná meg.

— Ne úzzön tréfát komoly dolgokkal — Hátha, teszem azt, hatalmunk lenne?

— Miféle hatalom? — kérdé, szemeit csudálkozva meresztve rám.

— Hja, maga nem lakott vármegyét, ha nem tudja, mi az a hatalom. A hatalom az, hogy például egy atyának és anyának két törvényes fia közül az, amelyik a mi pártunkon van, mint nemes ember szavaz, a másik ellenben, aki ellene-sünk, semmi elfogadható bizonyítékot nem bír fölhozni amellett, hogy ő is nemes ember. Bizony bátyám, mégiscsak szép dolog ez az alkotmány!

— Szép ám . . . csakhogy vannak keserű poharai is, s mi azokból iszunk ma este.

— Jó gyomortisztító a keserű ital is . . . nem kell lebecsmérelni. Aztán meg ki tudja . . . Hátha valami non putarem segít . . . Hátha valami hadicsel vihetne diadalra?

Az öreg a homlokát tapogatta meg a tenyerével, mintha valami jó gondolatot akarna onnan előkotorászni. Bizony pedig üres volt annak az esze fiókja egészen.

— Hadicsel, furfang! — kiáltott föl élénken. A' bizony meglehet, édes öcsém. Már ez aztán más dolog. A svékusok is ezzel nyerték meg a csatát . . . izé . . . mellett.

— Igaz a!

— Nos öcsém, a furfangnak én is barátja vagyok. Csak-hogy nem én magam szeretem kigondolni, belém csupán végrehajtó erőt öntött a természet. Ha jól emlékszem, azt

mondja erre Hugó Viktor, hogy . . . izé . . . Milyen talentum ez a vén Hugó Viktor. — No hát, gondoljon ki valamit délutánig, édes öcsém.

— Ha lehetne.

— Magának az könnyen megy; tegyen úgy, mintha valami regényt írna; amelyben fufanggal kellene keresztülvinni a követválasztást. Azaz hogy mégse úgy tegyen, mert akkor mindjárt belekeveri a *Borcsáját*, . . . egye meg. Merő izetlenség. Mikor ránk erőszakolja országos nevezetességnek.

— Azon pedig nem lehet segíteni. Hova lenne az olyan író, akinek ideálja nincs? Az a mesterségéhez tartozó eszköz. Tőlem még a perrendtartás is megtiltja a Borcsát lefoglaltatni.

— Jól van, jól, — csak menjen már, és legyen leleményes.

Aggodalmas arccal hagytam el a küzdelem színhelyét, vissza-visszatekintve a térre, hol a tömeg hullámozott. Minden egyes zöld toll, mely az utcán virított édes nyugpont volt szememnek. Egészen belejukkoltam magam az egyenlőtlen játékba.

Sokkal hidegebben tudtam volna lenni, ha fölöttem szavaznak odafönn.

Elmélyedve lépegettem az úgynevezett »szegedi aszfaltot«, midőn egy császári-királyi hang megszólal mellettem.

— Nun? Wer soll leben?

— Ej vasz? Mir ist alles einz — felelte egy másik, jó borízú hang.

Odanéztem: két régimódi finánc cserélte ki politikai véleményét egymásközt.

A földbe gyökereztek lábaim, szájamat eltátottam, a virginia kiesett a fogaim közül, a monokli lecsúszott a szemhéjam alul.

— Megvan a hadicsel! — kiáltám magamban, s minden tagom reszketett örömben.

Kolumbusz nem örülhetett annyira Amerikának, mint én ötletemnek; pedig nagyon egyszerű, — minden érdeme az, hogy egyszersmind praktikus.

Éppen kapóra jött szembe egy főemberünk, aki előtt kiönthettem »szúm« titkát.

— Mi újság? — kérdé mohón.

- Sok. Győztünk.
- Lehetetlen!
- Becsületesemre mondom. — Hanem előbb kerítsen nekem valahol vagy kilenc darab fináncot.
- Tyú öcsém, ha Szegeden kilenc darab fináncot látnak meg egy csomóban, az egész város kiköltözködik Dorozsmára.
- Márpedig azt nem szeretném. . .
- Tudom, a Borcsa végett.
- Minélfogva engedek a kilencből hármat. Hattal is játszva visszük keresztül Pulszkyt.
- Hogy-hogy? — kiáltá álmélkodva — bagoly legyek, ha értem.
- Nagyon szimplex dolog pedig az egész. Ha nekünk hat fináncunk van, beeresztjük a bakaysták közé azon meghagyással, hogy dicsérjék ott a jelöltjük hazafiúi érdemeit és államférfiúi tehetségét egy félóráig. Egy félóra múlva mindnyája lehajigálja a fehér tollat.
- Ez aztán valami! Ezt nevezem én magas politikának! Hüüm, hüüm. Persze, hogy győztünk. Ne menjek sürgönyözni az öregnek?
- Várjon legalább, míg fináncunk lesz.
- Az a legkönnyebb.
- Hol vegyem.
- Legutolsó esetben elmégy Aradihoz, hogy öltöztessen föl neked 6 kóristát finánc ruhába. Azok aztán istenigazában eljártsszák a korteskedő fináncokat.
- Én azt hiszem, ez a legutolsó eset a legelső is. Ha Aradi úr ki nem ránt bennünket, akkor nincs finánc.
- Sebesvágatva rohanok Aradihoz.
- Uram, — kezdém neki — most önön nyugszik az ország szeme.
- Nem látom.
- Mit?
- Hát az ország szemét.
- Mindegy, azért mégis önön nyugszik. A kormány sorsa az ön markában van.
- Aradi görcsösen összeszorította a markát.
- Öntől függ, ha Pulszky legyen-e a képviselő?
- Arra igazán kíváncsi vagyok.

— Adjon ön nekünk a társulatából hat cakumpakk kiállított fináncot, akik a Bakay-választók közé keveredvén, ott Bakay urat agyba-főbe dicsérik.

— Ön túlságosan követelő. Csak imént hoztattam kívánságukra a balettet, s most még ebbe a másik komédiába is nekem kelljen befolyjni. Soha, uram. Én az embereim közül egyetlenegyét sem engedek. Anélkül is annyi a bajom...

— Hagyja el, tudom a kulisszák mögötti afgán viszályt... Hanem hát legalább engedjen át hat fináncosztümöt...

— Nem bánom.

— Jó, köszönöm; embert majd keresek én beléjük jó pénzért.

Össze is hoztattam hirtelenesen hét embert. Mondtam, hogy gyűjtsék össze a legismertebb vállalkozó fickókat, akik a tanyaiak előtt megteszik a hatást, s akik pénzért mindenre készek.

Marcona kinézésük volt; úgy néztek ki, mint valami olasz brávók.

Elmondtam nekik illő elokvenciával, milyen manőverre kívánom fölhasználni.

— Önök azonfelül, hogy dicsőítésre méltó bravúrstiklit követnek el, illő jutalomban fognak részesülni. (Általános helyeslés.)

— Önök álruhába öltöznek. Készek-e önök erre?

Egy hang lelkesen: »*Mindenre.*«

— Önök finánc ruhát öltönek magukra? (Általános mozgás.)

Egy hang legmélyebb indignációval: »*Soha!*«

— Ennyire nem alacsonyodtunk! — kiáltá egy másik.

— Fináncok nem leszünk még tréfából sem — ordíták uniszónó.

Most aztán elkezdtem rábeszélőleg hatni rájuk, ékes retorikai fogásokban adván elő, hogy hajdan fejedelmek is öltének: (Közbeszólások jobb és balfelül: »*de nem fináncruhát*«) hogy a cél szentesíti az eszközöket stb.

Nagy nehezen rávettem őket a finánc szerepre.

— Hát azután mi lesz a teendőnk?

— A bakaysták közé mennek.

— Helyes!

— És ott agyba-főbe dicsérni fogják Bakayt.

Az én embereim összenéztek. Egyik a másikat döfködté meg; míg egyenkint az ajtó felé kezdtek húzódni. Az ajtónál a legszájasabbik föltette a kalapját s nekem agyarkodott reszelős hangjával:

— De hallja az úr! Fogjon magának az úr bolondot a famíliája közül. Arra még vállalkoztunk volna, hogy fináncok legyünk — hanem hogy tetejébe még Bakayt is dicsérjük — már olyan nincs, még a Dárius kincséért sem.

. . . És ezen múlt a Pulszky megválasztása.

VEZÉRCIKKES ÉS POLITIKAI CIKKEK

8. sz., augusztus 6.

TISZA MEGBUKOTT!

Örömhírt hozott a villanyos drót. A legelső választás híre is egy nagy esemény: Tisza megbukott Debrecenben Simonyi Ernő ellen *hetvenkét* szavazattal.

A kényúr zászlója rongyokban hever megcsúfolva...

Hova lett az a fényes bandérium, hol van az óriási diadalkapu, mit a bérszolgák keze emelt? Leomlott. *Egy lehelet* semmivé tette.

De ez a »lehelet« fölé egy viharral, mely meg fogja tisztítani az ország romlott levegőjét. Fullasztó volt már. A félország köhögött megromlott tüdejével.

Azt hittük, nagyobb a baj. Azt hittük, új tüdőre van szükség. Nem: csupán új levegő kellett.

Tisza megbukott. Sajat fészékében. Az a föld dobta ki gyökereit, amelyben »nagygyá« nőtt. Ilyen büntetésre volt szükség. A fátum leleményes.

A miniszterelnök immár *tehetetlenné* vált e perctől. Az a fórum mondta ki az ítéletet fölötte, amelyre ő apellált; Debrecen ítélte Tisza fölött.

És ezt az ítéletet aláírja a nemzet is, és alá fogja írni az alkotmányos király is. A fátyol lehullott, meg kell tudnia a nemzetnek és meg kell tudnia a birodalom másik felének is, hogy Tisza Kálmán nem a *nemzet nevében* sáfárkodott már nagy idő óta. Minden cselekedete az ő fejére száll vissza.

Hát a mameluk-seregből mi lesz most? Szétszélednek-e, mint a kilyukadt hajóru a patkányok, vagy pedig lesz még hozzá elég vastag bőrük, hogy kiállnak a félrevezetett választók elé a *háromszínű* zászló alá, hogy a bizalmat provokálják, amit a vezértől megtagadott Debrecen?

Amennyire mi ismerjük ezeket az urakat, hát biz' ezeknek lesz elég vastag bőruk; edzett, furfangos had ez és semmitől sincs meglepetve.

Az első ámulat után magukhoz térnek; elvégre is mit bánják ők Tiszát; gazda majd csak kerül valahonnan, akárki lesz is, s ha gazda lesz, egyéb is lesz.

Azonban ennek nem volna szabad megtörténni. — Lezsámítva azt, hogy Tisza debreceni bukása már magában is nagy horderejű esemény, melynek csak örvendetes következményei lehetnek, kétszeresen vált azzá azáltal, hogy a választások első napján történt.

Debrecen választóinak kárhoyztató ítélete a kormányelnök fölött, ominózus súllyal bír.

A legmagyarabb város, midőn arculvágta a »gyámoltalanság politikáját«, mintegy felemelte kezét és ujmutatásul megfenyegette a hamis bálványokat, mintegy intett a nemzetnek, mit kelljen tenni.

Ki akar kisebb lenni Debrecennél?

Négyszázötven választókerület van a hazában. Megannyi régi oltár, melyen a hazafiság, a szabadság lángja most kialvóban pislog, vagy éppen végképp kialudt.

Sötét, kietlen tűzhelyek, hol csak hamu szürkül...

És íme, a legnagyobb oltáron, Debrecenben egyszerre szilaj lángban tör ki az eltemetett tűz... hogy meggyulladjon tőle valamennyi. Egytől egyig valamennyi.

S ez oltárok vígan lobogó lángja legyen a máglya, melyen Tisza Kálmán elég, hamuvá válik, hogy sohasem legyen belőle főnix, hogy sohasem legyen föltámadása — mély sírjából.

8. sz., *augusztus* 6.

VÁLASZTÁSOK NAPJÁN

És most már elkezd beszélni a nép! Eljött a nap, amikor az ő szava is meghallatszik és túlkiált mindent.

A mai nappal kezdődtek meg a választások.

Az alkotmányosság hatalmas kereke megmozdul, s a nagy, nehézkes gépezet egyet fordul. Vajon hová fordul?

Vajon hova fordulna — ha szabadon hagynák, ha nem kapaszkodnék a küllőibe, hogy azoknak tetszés szerinti lökést adjon egy ominózus kéz? Egy fekete balkéz, melyet jól ösmernünk, mert súlyosan nehezedik ránk mint lidércnyomás. Egy rettenetes széles tenyér, mely bemarkolta jogainkból még azt az édeskeveset is, amit még a kapzsiság is meghagyott.

A Tisza keze vezeti a választásokat, alattomosan, rafinériával. Nagyon természetes tehát, hogy nem bízunk abban, miszerint a szavazó urnákból ellenzéki többség kerüljön ki.

A magyar nemzet — fájdalom — különben is megmutatta, hogy akaratának nem bír, nem tud hangot adni. Tíz év óta élvezzi úgynevezett alkotmányát. . . Hosszú idő! . . . A piros székekben sok gazdát cseréltek azóta, — de még *egyszer sem a nemzet parancsából.*

A nemzet egyszer sem buktatta meg még kormányát: az a nemzet, mely még egyszer sem volt megelégedve kormányával.

Szomorú, megdöbbentő jel, melyhez a jelenlegi választási mozgalmak alatt még rendkívüli közöny is csatlakozott.

Ne kutassuk az okokat; ne kutassuk mi rothad Dániában! Elég azt tudnunk: *mitől rothad.*

Ma lép a szavazó urnákhoz a nemzet — vétkezni. Mert vétkezni fog. Semmi kétségünk, hogy Tisza mamelukhada, ha megfogyva is, többségben pattan ki a megvesztegetett törkök és a kormány kenyerét fogyasztó gyomrok öbléből.

Ez azonban legkevésbé sem csüggeszt el. A nemezis már ott ül a szomorú tekintetű és »körte arcú« lovag bársony nyeregében. A gyűlölet fekete felhőt vont össze a Tisza háta mögé. S abban a felhőben villám van.

Ha a választásoknál keresztülviszi is embereit, szomorú dicsősége akkor sem tarthat soká. Egy új pártalakulás elodázhatatlan követelménye az eseménynek.

S a történelem ha nem ismétli is magát mindig, sohasem hazudik.

A bűnök nyomában büntetés jár.

Tisza Kálmának csúfos vége lesz nemsokára.

VÁLASZTÁSOK UTÁN

Be van végezve a teremtés munkája. Tisza kevéssel több, mint hét nap alatt *átgyúrta* pártját *újja*; most megpihenhet.

És különösen megpihenhetnek a főispánok, akik gyúródeszkává lapítva hivatalos állásukat és tekintélyüket, olyan alakúvá nyomkodták ki azon a közvéleményt, aminőnek Tisza akarta.

A mamelukhad együtt van. — Ugyanazon régi izmos test, a régi pattanásokkal, Móricz Pál, Hegedűs Sándor, Szontágh Pállal, bár egypár szépítő vimmerli elmaradt, mint Nagy György, Jókai, Csernátony stb. Isten nyugosztalja meg őket!

De bár külsőleg és alkatrészeiben annak kell hogy lássék e párt, mi ezelőtt volt, Sámsonnak, edzett inakkal, hatalmas karokkal, széles vállal, tulajdonképpen mégis úgy áll a dolog, hogy Sámson haja le van nyírva: levágta a *debreceni olló*.

Potemkin falui és ezen Tisza-féle »összehozott« többség analóg történet... Szomorú és tanulságos.

De mert a Potemkin falui festve voltak, hát bizony csak az optikai csalódás előidézésére voltak jók; *eső elől hiába keresett volna ott valaki száraz fedelet*.

Ha tehát beállnak az »esős idők«, Tisza is szépen künn reked és megázik.

Nem akarunk itt azon körülményekkel foglalkozni, melyek a mai többség jelentőségét a minimumra szállítják le, elég, ha felhozzuk a választási pressziót és erőszakot, mely körülmények *halványítják* csak a többség jelentőségét, nem akarunk rámutatni — mert nem e cikk keretébe illik — a romlás azon magvára, azon folyton nagyobbodó daganatra, mely a kormány-többség testén fejlődik; elég konstatálnunk, hogy az *valóban létezik*, elég hozzátennünk, hogy az *gyógyíthatatlan*, és akkor már azt is megmondtuk, hogy *ennél fogva okvetlenül ki kell fakadnia*.

Nem is szerez tehát nagy gondot a kényúr többsége, melynek szétzúllására választások útján soha nem is számítottunk. A nemezis nem akarhatja azt, hogy Tisza Kálmán a parlamentáris halál legtermészetesebb nemével múltjék ki.

Neki nagyobb büntetés kell. Őrá az vár, hogy a saját emberei buktassák meg.

A zsarnokok nem félnek a *népforradalomtól*: és amikor azt hívják tetteikkel, rendszeren egy másik rém jelenik meg, azt, akit nem hínak, akitől megdöbbennek: a *palotaforradalom*.

De más tekintetben is meg vagyunk elégedve a választásokkal. A mérsékelt ellenzék együtt van mind, mégpedig gyarapodva erőben és önértetben.

Mandátumával, mellyel elveit és irányát a nemzet megpecsételé, társadalmi összeköttetéseiével, parlamentáris szellemi erejével, kétségkívül e párt van hivatva arra a nagy szerepre, hogy a parlamentben a *»nemzet esze és lelkiismerete«* legyen.

Oly párt, melyet Simonyi Lajos, Szilágyi Dezső, gr. Apponyi Albert, Bánhidy, Chorin, Lukács Béla s ezekhez hasonló államférfiak fognak vezetni, már most is homlokán hordja a siker és dicsőségteljes jövődő bélyegét.

E párt olyan, mint a csikorgó hidegben megindult tiszta fehér, csillogó hógomoly, mely minél tovább gurul, mindig nagyobb lesz, míg egész görgeteggé válik. — A pártunkívüli elemek, egy *Lónyay*, *Büttó* s kit első helyen kellett vala említenünk, egy *Grünwald* stb. bizonyára a legelső alkalmas pillanatban az egyesült ellenzékhez fognak csatlakozni.

Mit mondjunk még a derekasan megszaporodott közjogi ellenzékről?

Kétségtelen az, hogy a magyar népnek rendszeren azon része, mely a politika elemi ismereteivel nincs tisztában, mely a »lehetséges« és »lehetetlen« fölött nemigen szeret gondolkozni, e pártot támogatja lelkesedésével. — S e lelkesedést most még nevelte a Tisza kormányzása fölötti elkeseredés. Az elkeseredés pedig megnevelte a szélsőbaloldalt.

De a szélsőbaloldal, bár még egyszer sem volt erősebb, egyelőre nem számíthat gyümölcsöző működésre. Egyelőre meddő elmélet.

Összes működése, összes létalapja ez idő szerint még csak az: a kormányt keseríteni, csipkedni és bosszantani. Közjogi ellenzékeskedése, e népszerű bokréta a választások idején, melynek illata elkábítja a könnyen fellángoló lelkületeket, bent a parlamentben ólomnehézzé válik, mely gazdáját lenyomja, elszibbasztja s képtelenné teszi *egészséges* mozgásra.

Ha az egyesült ellenzék a »nemzet esze és lelkiismerete«, a szélsőbaloldalra e név illik: »a nemzet szíve«.

Az. Nemesen dobog és magasztos elvekért ég, de a parlamentáris testületben keveset számít.

E párt megszaporodásával a halkabb szívverés erősebb dobogásba megy át, — s mi e szívdobogást szívesen hallgatjuk itt is, s nem félünk, hogy harmoniátlanul túl fogja verni az ész és lelkiismeret komoly szavát: melynek a mi pártunktól kell jönnie méltóságosan, higgadtan . . . parancsolólag.

20. sz., augusztus 22.

FÉLRE A TITKOLÓDZÁSSAL !

Nyomasztó hangulat borong az ország felett. A nemzeti öntudat, a szilaj harag és a lojalitás kínos küzdelemben vergődik. S jaj akkor az intézőknek, ha győzni talál a két első, s jaj akkor e nemzetnek, ha megkötni hagyja magát az utóbbi által. Összekötözve rabul maradhat örökkön-örökké.

A természetellenes harcok az istent híjják föl beavatkozására. S az isten ítélete szigorú és igazságos. Sok vért fogunk tehát veszteni Boszniában; mély és széles sírok nyílnak annak a politikának nyomában, melyet Andrássy inszcenírozott, s melyre Tisza Kálmán is ráüté beleegyezésének pecsétjét. Mit ér nekünk, hogy e pecsét az ő homlokára is kiütődött lemoshatatlan szégyenbélyegül!

A hódító harc foly győzelmek nélkül, szerencsétlenül. Győzelmek nélkül ott, hol a győzelmektől is pirulás szökik az arcba. Ausztria kihúzott kardján átok ül; az éle tompa; pengéje törékeny, markolata izzó. Hogy a magyar fiúknak kell e markolatot fogni !

Mindegy már ! Ezúttal nem arról kívánunk szólni, ami az Andrássyék politikai irányából fáj, ezt *elítélni* lehet már csak, de *helyrehozni* nem többé. A posványba guruló követ, ha már megindult a hegy tetejéről, meg nem állítja semmiféle vezércikk a világon. Oda fog az már esni okvetlenül.

Hanem van ennek a végzetes tragédiának még egy más jellemző oldala is. Nagyon titkolóznak a részleteivel.

Rémletes hírek járnak szerte az országban szerencsétlen ütközetekről, melyekben annyi meg annyi vér folyt el, borzadva suttognak a katonák megfizetéséről; szülők, nők halottak álmodják fiukat, férjüket minden éjjel, s ha néhány napig levelet nem kapnak, a rémképzlődés az igazság színeibe öltözik szemökbén.

Izgatottság, kétségbeesés, fájdalom tartja lefogva a szíveket. A bizonytalanság kinja lankasztja, bőszíti a polgárokat.

E titkolózás úgyszólván egy új hadviselés az állampolgárok ellen. S kegyetlenebb annál a másiknál.

Boszniából minden hír mintegy hermetice el van zárva; s ami jó, annak fele se igaz. A magánlevelekben sem bíznak már, azt hiszik, azok cenzúrán mennek keresztül, s csak olyat szabad bennök megírni, ami vagy nem igaz, vagy nem fontos.

Veszteségeink felől hamis adatok hozatnak nyilvánosságra, az esetek közül csak a főtisztek jegyzéke tétetik közzé szórványosan, mintha a közlegényeket nem is anyák szülték volna, mintha azoknak bánata nem is lehetne olyan sötét felhő, melyben villámok vannak. Sebesülteinkkel, kik a kórházban vannak, nem érintkezhetnek szülők. Ott könyörögnek bebocsátásért haszontalanul az öröknék a kórházak kapui előtt. A haldoklók nyögése kihangzik, a szülők kétségbeesése belevegyül. Nem láthatják egymást. Vajon kinek jutott eszébe ez átkozott embertelenség? Vagy tán attól félnek az intéző körök, hogy a haldoklók iszonyú dolgokat fognak beszélni. S ez intézkedés, hogy csukva tartsa a szájakat a »lakat«.

Vigyázzanak, nehogy »bilincs«-nek tekintsék a polgárok. Mert a bilincshez közel van a »lerázás« gondolata.

Ne ingereljék a nemzetet, hanem ha már megcsinálták e nagy szerencsétlenséget, legalább igyekezzenek azt szelidíteni és enyhíteni az itthon maradtak gyámoltása és őszinteség által.

Közöljenek pontos értesítéseket a csatatérről, ne titkolják a veszélyeket, mert bármily nagyok is azok, mégis sokkal kisebbek, mint aminőket az ijedt emberek képzlődése teremt, adják a halottaknak és sebesülteknek pontos lajstromát. Ha már elég gyávák voltak egy olyan tartományra törni, mely

nem az övék, legyenek legalább elég bátrak nem titkolni veszteségeiket is.

Mint táviratunk jelzi, Szarajevó nagynehezen bevétetett. Valahára sárga-fekete zászlók lobognak rajta: sok véren keresztül odajutott zászlók, melyekre az a kétfejű sas van odapingálva, melynek két száját adott rendelkezésére az ősfantázia.

Nem hisszük, hogy a főváros bevétele — mint a civilizált államokban szokás — végét vetné az ádáz harcnak, s épp azért kérjük az intéző köröket, hogyha már az a kétfejű sas az egyik szájával fölitta fiaink véréét, ezentúl a másik szájával legalább ne marcangolja nyugalmunkat.

Szabad állam szabad polgárai vagyunk. A mi hadseregünk az, amelyik ott küzd. Mi is »ura« vagyunk annak. S ha már nem tudhatjuk azt, hogy »miért« haltak el a saját fiaink, legalább azt tudhassuk már, hogy »mikor« és »kik« haltak meg!

Ezt kérjük: de tudjuk jól, hogy követelhetjük is.

21. sz., augusztus 23.

AZ ÉBREDŐ ORSZÁG

Az alvó óriás megrázza magát és fölébred.

A nemzet, mely egy idő óta arccal a földnek fordulva, tompa elfásultságban, akarat nélkül mindig arra az *oldalra* feküdt, melyet a hatalom mutatott ki neki, fölríadt és elfordult a hatalomtól.

Az ellenzék diadalt ült Budapesten. Debrecen kezdte, Budapest bevégezte.

Két szív dobbanása lett egyforma. — S ez a harmónia nagy ünnep.

Pest hat kerülete közül négy ítélte el a jogfeladások gyalázatos politikáját.

És ez az ítélet annál sújtóbb, mert a győzelem reménye nélkül lett kimondva. És annál becsesebb.

Az érdek nem szólhatott így, annak oka volt némának maradni, a nemzeti önérzet felháborodása szólott itt, és annak szava mennydörgés.

Kár, hogy e mennydörgés most már a választások után nem hömpölyöghet végig az országon, hogy villámokat szedjen magába.

Kár, hogy csak egy arculütéssé zsugorodik össze, melyet meg nem éreznek azok, *akiknek vastag bőrt rendelt háritóul a gondviselés.*

Mint éji távirataink jelentik, mind a két fővárosi pótválasztás az ellenzéknek kedvezett.

A belvárosban pártunk jeles tagja, Királyi Pál, a Ferencvárosban pedig Thaly Kálmán aratott fényes győzelmet.

Magyarország kétségkívül legintelligensebb kerülete, melyet Deák Ferenc képviselt, pártunk elvei mellett nyilatkozott.

Legyen ez új intés az országnak és legyen az erősítő biztatás magának a pártnak a küzdelmekhez.

A Deák Ferenc szelleme szólott »innen« a magyar nemzethez. Ne legyen elhangzó, legyen acélozója a tettváagnak és a honszeretetnek.

Mert bizony sohasem volt arra nagyobb szüksége a szegény hazának, mint éppen most.

Nehéz időket élünk. Benn zavar, künn veszedelem, lázas forrongás köröskörül.

S e nagy káoszban egyetlen ember kezében van a hatalom.

És milyen ember kezében?

A Tisza Kálmánéban. Az ő kezében, anélkül, hogy mérsékelhetné valaki, míg az országgyűlés össze nem jő.

Ez aggasztó körülmény ösztönözte pártunkat, hogy ma egyik vezére *Ürményi Miksa* nyílt homlokkal föllépjen, kérve a miniszterelnököt, hogy e nehéz időkből hívja össze azonnal az országgyűlést.

Ha nem akar abszolutizmust a miniszterelnök s ha nem tekinti a nemzet vezérének, lételet, jövőjét az önkényére bízott bitang jószágnak, engedelmeskedni fog e rendkívül súlyos körülmények közt *Ürményi* kívánságának, mely egy ember szava csak, de valamennyi helyett.

A miniszter, sejtjük, nem szívesen fog engedni. Vastag nyaka van. Ha nem hajlítja meg a kérelem, meghajlítja a parancsolat.

Támogassa Űrményit hát Magyarország minden fia,
szólaljanak fel rendre a municípiumok . . . ébredjen föl a
nemzeti közszellem impozánsan . . . ne *aludjék* el soha többé!
. . . És akkor Tisza elmehet — *aludni*.

22. sz., augusztus 24.

KI ELLEN?

Újra jött a parancsolat. Kétszázézer katona fog indulni megint. Magyar fiúk nagyobbrészt, mintha a magyar vér sokkal olcsóbb volna, mintha azt minden lelkiismeret-furdalás nélkül szabad lenne elpotyázni.

Alkotmányunk körülnyirbálva, pénzügyileg tönkre vagyunk téve; még csak a vér volt meg azokból a kényes cikkek-ből, mikre a hatalom vágyakozni szokott: most az is hadd folyjék el. Legyünk egészen semmi!

Kétszázézer katona fog indulni megint!

De hová? Ki ellen?

Szarajevó már be van véve. A bosnyák fölkelők tönkre-tétele csupán gyerekjáték lehet ezután, mire való tehát a kétszázézernyi hadsereg? Arra, hogy Boszniába menjen?

Nem, ez lehetetlen; hacsak nem az az eredeti tréfás gondolata támadt a vitéz Philippovichnak, hogy minden bosnyák mellé két szál legényt állíttat gondviselőül; hadd legyen az egyik a »silbakja«, a másik pedig a szárazdajkája.

Ezenkívül csak egy magyarázat bír jogosultsággal. Egy oly magyarázat, mely a csodával lenne határos, mely a lehetlenséget demonstrálná, hogy a folyam vize fölfelé folyik. Az a magyarázat bír egyedül jogosultsággal, hogy Ausztria — ami először esik meg rajta — helyes útra tért.

A kétszázézer mozgósított katonának azt kellene jelentenie, hogy háborúra készülnek, bosszuló, véres háborúra Szerbia ellen.

Bárcsak úgy lenne, bárcsak szót fogadna Ausztria a tekintélyes külföldi és a helyes érzékű magyar sajtónak, mely e diónyi állam meghódítását javasolja.

Sok körülmény támogatja e jó tanácsot.

Nem is említjük azt, hogy Ausztria ékes ábrázata még mindig vörös attól a csattanós arculütestől, mellyel Szerbország a tavalyi »Die Türken sind vernichtet«-féle örömeit megédesíté. Ausztria szelíd, türelmes, jámbor állam s nem törődik azzal a fatális örökséggel, vagy tán észre sem veszi: mert olyan furcsa tükröt tart eléje *egy sötét fekete kéz*, melyben sohase az ő alakja jelen meg, hanem a kamarilláé.

A józan észre sem apellálunk. Az osztrák külügyi politika az ilyen mellékes dolgokkal nem számol.

Ausztria egészen más szempontokból szokott kiindulni, nem rajong az ideális dolgokért, az állami fönségért s a tekintélyért, hanem olyan, mint a szenteltvíz-tartó: minden kéz bátran benyúlhat s bepiszkíthatja.

Ausztria cselekedeteinek rugói más indokok kell hogy legyenek.

Az egyszeri pap így argumentált a káromkodás ellen: aki szerelméteskedik, annak megvan a maga gyönyörűsége, *aki lop, annak megvan a maga haszna*, de aki káromkodik, annak sem haszna, sem gyönyörűsége.

Hát mi is azt mondjuk, hogy ha már valakinek olyan gusztusa van, miszerint az olyan dolgok után nyúlkal, amik nem az övéi, — legalább legyen meg az anyagi haszna is.

Merthogy valaki gyönyörűségéből lopjon a maga kárára, az legalábbis hasonlít ahhoz a hamis pénzverőhöz, kinek minden pakfon huszas elkészítése két ezüst forintjába került.

Vajon miféle haszna lesz Ausztriának az elfoglalt Boszniából? — Megátkozza azt a keserves órát, amikor a saját tarisznyájába kötötte, mint a mesebeli zsidó, kinek úgy a batyujába rekedt a sárgaszemű lidérc, hogy csak holtan szabadulhatott meg tőle.

De ha már hódítani akar vitéz monarchiánk, hódítsa meg Szerbiát is. Bosznia undorító púp lesz a testén, de ha Szerbiát hozzácsatolja, kiegyengeti vele a hézagokat, teste megizmosodik és arányossá válik.

Szerbia, Boszniával együtt az osztrák—magyar birodalomhoz csatolva és megfékezve, erős védgátat fogna képezni a jövőben a szláv áramlatok ellen.

Egy nagyszabású keleti politika alapköve tétetnék le Szerbia meghódításával, mely monarchiánk tekintélyét és

erejét, ha jól fejlesztetnék, gyorsan megnevelné, s a kelet kulcsát játszaná kezébe.

Oda tehát azzal a kétszáz ezer katonával!

S akkor semmi kifogásunk a mozgósítás ellen!

Nem fog kicsordulni egyetlen könnyecsepp sem, nem fog hangzani zúgolóadás, sem lehangoló panasz. Hanem amerre el fognak vonulni a Szerbia felé induló birodalmi hadsereg zászlói... meghajlanak és vígan fognak integetni feléjük *a háromszínű lobogók.*

25. sz., augusztus 28.

ÚJ MERÉNYLET AZ ALKOTMÁNY ELLEN

Szomorú árnyát veti előre a jövőndő.

Tisza Kálmán mindinkább kezd kibontakozni gyalázatos burkolatából, s előttünk áll egészen az ördögök ördöge a maga valóságában, sziszegő nyelvvel, megpenészedett lelkületével és fenékgig rothadt szívével. A nemzetiszínű máz, melyet fölvelt a sátán, lemállik, lepattogzik róla lassankint.

Íme, itt áll a skelet; — ösmerjük végre. Semmi kétség többé, hogy kicsoda Tisza Kálmán.

Vége-hossza nem volt a jogfeladásnak, a kétszínűség politikája a közbizalomra kifestett ledérség karjában kéjelgett úgy, hogy elundorodott tőle a becsület; játéktárggyá lett az ember kezében minden, ami szent, ami tiszta, beszenyeyezte az erkölcsöket, megtörte még a hitet és a reményt is, a gyávaság rongyait aggatá a megvakított nemzetre, s most utoljára még a vérét is megcsapolta.

Ez ember az, aki a hazafiság és a nemzeties irány kalapja alatt jutott a hatalom polcára; s amikor már ott kilyukadt a kalap, *a bécsi kamarilla haja dugódott ki alóla.*

És ebből az undorító hajból mindig több-több látszik.

A nemzet panasza fölhangzott. Nem hallotta. Fenyegetőzünk. Nem értette meg. Kértünk. Kinevetett. Lázás izgatottság meleg vért kergetett a nemzet arcába, szemünk a haragtól villogtak. Ez az ember hátat fordított, s ment hidegen a maga végzetes útján odább...

Ekkor azután eljöttek az anyák könnyei. . . Ezek is fegyverek, mondják. Nem használt semmit. Majd segítségünk-re keltek megölt fiaink véres árnjai.

Tisza Kálmán behunyta a szemeit és *nem látott semmit*. A sátán nem fél semmitől — mert szövetségese a pokol.

És mikor semmi sem használt, sem kérés, sem fenyegetés, sem könny . . . akkor a legutolsó alkotmányos fegyverre kellett szorulnunk, mely végveszély idején, ezer esztendő óta annyiszor védett meg bitorlók, zsarnokok ellen. Ötvenkét ősi bástya közül torlasznak előlépett a legerősebbik.

Pestvármegye alispánja, Földvály Mihály megtagadta a hadügyér azon rendeletének teljesítését, melyben ötszáz előfogatot kér Boszniába.

Mindenki tudja ez esetet. S akiben még a hazafiságot ki nem oltotta a »Tisza-éra«, mindenki meg van győződve, hogy Földvály az alkotmány szelleméhez s az ország vezérmegegyéhez méltólag cselekedett, s hogy eljárása teljesen megfelel az 1870. XLII. t.-cikknek, mely az alispán jogait körülírja.

Az alispán nem mert nyújtani a nemzetellenes boszniai akció számára segédkezet; nem merte bekeverni azt honfivérrel. Ahhoz a törvényben körülírt jogához nyúlt, hogy előbb megkérdezhesse a megye közönségét.

De bezzeg, ahol jogfosztogatásról van szó, merész ott, legény ott Tisza Kálmán — s Földvály Mihályt, azt az egyetlen tisztviselőt, aki alkotmányos kötelességét teljesítette, felfüggeszteté jámbor famulusa, Szende által hivatalától s fegyelmi vizsgálat alá helyezte.

És ezzel koronázta be tetteit Tisza Kálmán. Mert az a megyei autonómiai törvény, melynek utolsó maradványát *ő őrizte meg*, egyetlenegy pontot sem mutat föl, mely eljárását még legtávolabbról is indokolhatná.

E szerencsétlen embernek szörnyű végzete van. Mint Neró hajdan, ki annyira ment a gyújtogatás szenvedélyében, hogy saját házát is felgyújtotta. Tisza Kálmán is annyira ment a jogtiprásban, — hogy mikor már semmi feladni való sem maradt, átkozott lábaival az önmaga által szervezett jogokat tapodta meg.

Vajon hová fogják vinni e lábak?

Mi lehet a sorsa annak a férfiúnak, aki megfordítani *igyekszik a morált*, mely az államok összetartója? Aki a gazságot szentesíti s ki üldözi azokat, kik kötelességüket teljesítik. És megfordítja az igazság ábrázatját is. Emeli, legyezgeti a bűnösöket, gazembereket s fegyelmi vizsgálat alá fogja a nemeseket és igazakat?

Vajon *e megfordított világ* mikor szakad már rá s mikor tiporja össze küllőivel ezt az embert?

27. sz., augusztus 30.

HONVÉDEINK A HATÁRON TÚL

A pohár csordultig megtelt. Nem volt elég a közös hadseregből az összes magyar ezredeket kiszemelni és azokat vinni Bosznia kietlen sziklasivatagaiba éhezni és elvérezni, nem volt elég éppen ezen nyomorgó országból kivonni a munkakerőt aratás idején, midőn családjának egész esztendőre szokott kenyeret keresni a szegényember. Nem volt elég, még honvédeinkre is szükség van. Az országgyűlés tudta és beleegyezése nélkül szolgálatra rendeltetnek az ország határain túl.

Azon erő, melyet kímélnünk kell mint e nemzet legdrágább, pótolhatlan kincsét, mely erőt csak akkor véltünk aktív szolgálatra parancsolandónak, ha *a Kárpátoktól Adriáig* fog harsogni: »A haza veszélyben forog« — azon erő oly rongyos tartományok megvívására fordíttatik, mely egy fél század lefolyása alatt sem fizetheti meg a nemzetnek a már eddig is hiába ontott drága vért.

A rendelet ugyan csak a határszéleken teljesítendő szolgálatokról szól. De tudjuk már, hogy Tisza Kálmán szava mennyit ér.

Nem-e a 60 milliót is úgy szaváztatták meg a delegációval, hogy az nem szolgálанд Bosznia elfoglalására, nem nemzetellenes célok érvényesítésére? Nem-e proklamálták, hogy Bosznia elfoglalása békés úton fog végrehajthatni, és arra már ki van nyerve a porta beleegyezése? Ámitások és csupa ámitások.

Ki lehetne oly elfogult, hogy hihetne még Tisza Kálmán ígéretének? A honvédek túl fogják lépni a határt, úgy, mint a közös hadsereg kiegészítő része. Talán éppen azon granicsárok egyikének fővezérelete alatt, kik a magyar faj esküdt ellenségei.

Folyini fog a magyar vér, eret vágnak a nemzetet, hogy szabadságszeretete és önállóságának büszke érzete ne okozzon többé neki vértódulásokat. Oly olcsó lett a magyar ember élete, mint a lopott jószág tolvaj kezekben.

A reakció könnyű győzelmet remél arathatni ezen ki-
aszott, népességében megfogyott ország fölött.

Csalatkozni fog. Annyi erő mindig fog e nemzetben maradni, hogy ha másképp nem, dicsőségben meg tudjon halni a reakció elleni harcában. De azon csatában nemcsak a magyar nemzet fog elvérezni, az könnyen lehet egyúttal az Osztrák – Magyar Monarchia végórája.

27. sz.; augusztus 30.

A »WEHRZEITUNG« A MAGYAROK ELLEN

A königgrätzi napok óta tűrhető hangulat uralkodik a »civil« és »katona« közt. A »kard« komolyan megleckéztetett az »iskolamester-hadsereg« által, minek az lón az üdvös következménye, hogy beismerték a pléhgallérosok is a tudomány fölényét a nyers erő fölött. Már-már beleélte magát a közönség azon gondolatba: hátha a hadsereg is egészen bele lesz illeszthető az alkotmány keretébe; talán belátták már azok is, hogy ők a nép kedvéért és nem a nép az ő kedvökért lett teremtvé.

A soi-disant osztrák – magyar »Wehrzeitung« ez irányban tökéletesen kiábrándíthat bárkit. Hetvenedik számában közöl egy oly cikket, mely csak alkotmányon kívül álló körből jöhet. — Azon cikk oly hangon leckézteti Pest- és Somogy megyéket férfias alispánjaikkal együtt, mint amily hangon a hatvanas években beszélt a korporális a »gemeiner«-rel. De ha tőle függne, bizony vasba is veretné a »rebellereket«, rájuk olvas-
tatván az őket illető 25 vagy 50 botokat.

A grancsárok szelleme vezérli a Wehrzeitung cikkíróját. Mit tud ő a polgárok jogairól, az alkotmány, az egyéni és tulajdonjog szentségéről! Nem tud arról semmit, vagy ha tud, azt csak gyűlöletes akadálynak ismeri a militarizmus dicsó útján.

Előtte csak egy államérdek van, a militarizmus. Ami azon kívül esik, az fölösleges lom, mely a »történelem szemétdombjára« való. Csak egy törvény legyen: a katonai reglement.

De nem oda Buda! Mi magyarok megmutattuk már azon pléhgalléros uraknak, hogy zubbonyban és rongyosan elvertük a reglementszerű zsoldosokat; megmutattuk, hogy mi itt, ezen hazában nem tűrjük meg a katonai uralom garázdálkodásait. Azért állítottuk föl alkotmányunkat mint erős bástyát; azért őriztük meg törvényeink által szentesített szabadságunkat, hogy azon belül kardcsörtetéstől ne kelljen félnünk.

Nem is azért adjuk lapunkban az említett cikk legvakmerőbb és legjellemzőbb helyeit, mert félelmeseknek tartjuk a kamarilla ezen előőrseit; csupán azért tesszük, hogy lássa a közönség, mit merészelhetnek már a kardcsörtetők a Tisza-kormány dicsó uralkodása alatt. Lássa közönségünk, mit várhatunk, ha ismét hatalomra vergődnének a »grancsárok«.

Az említett cikk főbb részei a következők:

»A törvény fenségét két hencegő magyar hallatlan módon megsértette. Egy szokás alapján, mely évszázadok óta minden államban fönáll s oly természetes alapon nyugszik, hogy törvény sem kell szentesítésére: a magyar honvédelmi miniszter a megyéktől katonai előfogatokat kért s ezen kérelmet a Pest megyei alispán kereken megtagadta, a Somogy megyei pedig — annak hiányos teljesítése után — megalégedett azzal, hogy a belügyminiszterhez az ismert fölriratot intézte. Szigorú katonai szervezettel bíró államban ugyan legcélszerűbb lett volna a két vakmerő suhannccal a legrövidebben elbánni; a jog és törvény előtt menthető lett volna, ha a két nyakas megyei úrral úgy végeztek volna, mint azon szubjektumokkal, kik saját hadseregük elé akadályokat és nehézségeket gördítenek...«

»Azon percben, midőn a don Quixot-ok, kik magukat vicispánoknak nevezik, elég vakmerők az államügyek rendes menetét föltartóztatni, és ahelyett, hogy néma megadásban

engedelmeskednének, a fokossal hadonáznak: szent kötelességgé vált ily szemtelen öntúlbecsülést teljes erővel összezúzni. Ez a lázító brutalitásra legjobb és leghathatósabb ellenszer.»

»Ahol a korona tanácsosai és másodsorban az maga parancsol, ott nem szabad a *disznóól diplomáinak bozontos fejüket tagadólag megrázni*. Vad harag ragad meg bennünket, hogy ilyesmit kellett megérnünk, amit még az ismert szomorú magyar közigazgatási viszonyok között sem tarthattunk lehetségesnek.»

»A temesvári katonai parancsnokság, hogy a szükséges fuvarkocsikat megkapja, hirdetményt bocsájtott ki, ahelyett, hogy egyszerűen *rendeletileg* szerezte volna be a szükséges előfogatokat. Tiszteljük és becsüljük a magyar miniszter urak liberális érzelmeit, de azt hisszük, hogy míg a *kard a kezükben van, nem kellett volna visszarettenniök egypár szemtelen bocskoros-nemes összezúzásától*. Ha a *főlszabadított rabszolga* szabadságát nem képes illedelmesen viselni, ha veszélyes kezd lenni: ismét békókba kell szorítani, és pedig olyanokba, melyeket szét-tépni képtelen legyen. És a magyar *municipiumok részben ily rabszolgák, a régi jó táblabírák vakmerőségét és patriárchális műveletlenségét egyesítik magukba*. Ily hulladék pikáns érdekkel bírhat a régiség-gyűjtő számára, de az okos ember megvetőleg dobja azt a világtörténelem valamely szemétdombjára.»

»Most már igazán azt kellene kívánjuk, hogy egy *új Haynau támadjon*, ki a nyomorultakat, akik ilyesmit egy miniszternek írni mernek, *véres megfenyítés által kergethetné a megadó engedelmesség alá*. Még Angolországban, ahol a kormány a legerősebb megtámadásoknak van kitéve, Franciaországban, hol a pártok halálos gyűlölködéssel állnak egymással szemben, a parlamenti kormány előtt ismeretlen az ilyen fölüroгатás. Bizony kíváncsiak vagyunk, hogy *mily büntetést fognak diktálni a vakmerő blünösökre!*«

Ha kormányunkból a nemzeti érzelem még nem halt ki egészen, alkotmányos és nemzeti érzületének tartozik azzal kifejezést adni, hogy a granicsár kamarilla céljainak szolgáló ezen lapocskát Magyarország területéről kitiltsa.

Rendkívüli sz., augusztus 31.

A 46-IK GYALOGEZRED ELESETTEI ÉS SEBESÜLTJEI

Magyarország halottjai, akik nem Magyarországért haltak meg.

Egy hosszú névsor, melyből mindenik név egy leimádkozandó olvasószem, melyből mindenik név egy lemoshatatlan vád.

Egy hosszú névsor, megannyi fáklya, mely rémesen világít a két magyar születésű államférfiú útjára.

Nem az a kérdés, melyik az ártatlanabb, hanem melyik a bűnösebb a kettő közül.

A Sachsen—Meiningen ezred elesett és megsebesült katonáinak a nevei. Sok ismerős név, sok gyász hozói, sok szörnyű aggodalom megpecsételői.

Tizenkét szomorú temetés Szegeden egyszerre. S ötven halálos beteg. Orkán a fájdalmas nyögésekből.

Tizenkét halott, kik ott maradtak a csatatéren némán, mozdulatlan.

De akik *némán is sokat mondanak*, nagyon sokat...

Beszélnék hozzánk virág illatában, szilaj szél zúgásában... fölvert s arcunkba vágódó útszéli porszemekben...

Értsük meg azt a beszédet.

Szemeiket nem mi fogtuk be, ravatalukat nem láttuk, — *hol* sirassuk meg őket?

Legyenek a szívekben temetve: *érező, emlékező* szívekbe.

S midőn zokogva leborulunk erre a földre, mely szülte őket, de sírokat nem adhatott nekik, ne a hős fiúkat sirassuk előbb, hanem — *e földet*.

30. sz., szeptember 3.

MEDDIG JÁTSZANAK MÉG A NÉPEKKEL?

Franciaországnak is van Tiszája. A vén Broglié. És az sem pihen most, a furfang nem aluszékony természetű.

Miután nem sikerült a konok bűnösnek elnyomni a nemzeti követelményt, s miután mint akit megriasztottak, elődal-

gott a hatalomtól, oldalvást ismét visszasompolyodott ahhoz, s Mac-Mahon útján folyton áskálódik a köztársaság ellen.

Ma, midőn az egész világ hajba készül egymással kapni, midőn Bosznia földjét több vér áztatja, mint eső, midőn az enervált olasz is elkezd vickándozni, mint a gyík, ha a napfény nagyon megsüti, midőn a muszka csak lélegzetet vesz azon korty után, melyet a vérből lenyelt — *de még mindig szomjas*, ekkor egyedül Franciaország hirdette a béke diadalait.

Ő, akinek a legtöbb kötözni való sebe volt, elfeledte azokat, ő akinek a hadi dicsőség volt századokon keresztül a vetett ágya, lelépett arról és a munkaasztalhoz ült, ő aki a hatalom bíborpalástját viselte, a munkás-zubbonyt öltötte fel, ő, aki folyton előljárt mint példa a világnak — *most is előljár.*

De míg a béke ünnepét ülte Páris, a »világ szállodája«, addig teljesen megfélemlítettünk róla a nagy nemzetközi marakodás közt, mely semmi egyéb, mint a királyok kártyázása — apró pénzre, a népek véérére.

És a »gloire« hazája akkor volt a legnagyobb, mikor a legelfeledtebb lett.

Ma sajnálatos híreink ismét felé fordítják a politikai világ figyelmét. Nyugalmát megzavarni látszik egy új csiny, — mely előre veti árnyékát.

Mac-Mahon csak nem fér bőrében, s a két sziszegő kígyó, Broglié herceg s Buffet, az egyik fülébe az egyik, másikba a másik beszéli bele elvetemedett cselszövényeit. Termékeny talaj a két lelógó reakcionárius fül, megfogamzik benne a gonoszság nyomban. Ami nagyon természetes, mert könnyű Katót táncba vinni, még akkor is, mikor nem neki muzsikálnak.

A nyomorult terv az, hogy az államfő lefőzi, zavarba hozza a nemzetet azért, hogy a szeptenátus telte előtt hír szerint folyó hó 20-án, idő előtt leköszön.

A köztársaságiak az első zavarban nem fognak tudni mit csinálni, s a zavarosban egészen kényelmes lesz halászni a monarchisták- és a bonapartistáknak.

A romlott cinkosok arra számítanak, hogy a Mac-Mahon leköszön, a köztársaságiak vagy az ideiglenes, elnök nélküli állapotot hosszabbítják meg bizonytalan időre, s e résen könnyű lesz orgyilkos kéznek elejteni a köztársasági kormány-

formát, vagy pedig oda fognak járulni mély alázattal Mac-Mahonhoz s hivatkozni fognak »hazaszeretetére«, s kérni fogják, hogy viselje tovább hatalmát. És ekkor aztán a marsall fogja megszabni ügyes griffekkel, hogy milyen módon vállalkozik arra.

Mac-Mahonék jól számítottak volna, ha titokban szőtt ármányuk idő előtt nem kerül vala napfényre, — mert tény az, hogy a francia köztársasági párt, úgy amint most van, nagyon eltérő véleménnyel lett volna a választandó elnök személyével szemben, annál is inkább, mivel Gambettát sokkal jobban szeretik némelyek, mintsem a kombinációból kihagyni engedjék, s sokkal inkább ellenszenveznek vele mások, mintsem őt szívesen láthatnák az állam élén; most azonban elkészülhetnek az ügyetlen csínyre, s előre megegyezhetnek a választandó elnök személye iránt s elhatározhatják, hogy hét évre választják az új elnököt, vagy pedig csak a Mac-Mahon idejének lejártáig.

Résen legyen a köztársasági párt!

A magentai herceg pedig gondolja meg, hogy Franciaországban emelkedett már egy vérpad, melyen egy királyi fej gurult a földre . . .

Mac-Mahon marsallnak is csak »egy« feje van.

41. sz., szeptember 15.

MI KÉSZÜL?

Sokra vitték a leleményességet a jogfosztogatásban.

Már ezelőtt egy negyedévvvel azt hittük, midőn az ország közgazdasági jövőjét besanzsírta Tisza Kálmán Ausztria éléskamrájába; no most már nem érhet semmi baj többé, most már nincs semmi elvenni valónk többé; nyugodtan alhatunk azon a szalmaágyon, melyről a derekajlat elzalogosította új tíz esztendőre nagy hazánkfia, Tisza Kálmán.

No, hanem hát Tisza Kálmán nem az az ember, aki meg nem vigasztalja az ő nemzetét, ha teheti. Bebizonyította nekünk, hogy alaptalanok az aggodalmaink, hogy még van

valamink, ami értékkel bír, ami kedves a szívünknek. Igaz, hogy ezt azzal bizonyította be, hogy — elvitte.

Elvitte vagy segítette elvinni véreinket egy csatatérre, mely nem dicsőséges temető, hanem gyalázatos vesztőhely.

Egy olyan politika eszközének segítette be a nemzetet, mely végzetes lesz, mert erkölcstelen az indok, mely azt szülte.

Egy puskaporos hordóra ültetett rá, mely felé folyton közeledik az égő kanóc; öneki látni kell azt sárga-fekete szemüvegen keresztül. De ajka néma és vasmarka reszket, mellyel hidegvérűleg leszorít a pokoli akna felé, hogy minket találjon a fölrobbanás első legdühösebb rohama.

Úgy vagyunk e fatális államférfiúval, mint az egyszeri ember volt az ördöggel. Az ördög arra spekulált, amiye otthon van a szegény embernek s amiről mégsem tud. A szegény ember nem tudott születendő gyermekéről semmit, s azt vitte el az ördög.

Régi mese új alakokkal. — Régi rémmesének szárnya kerekedik.

Óvakodjunk Tisza Kálmántól. Ha a pokollal szövetkezett, szövetkezzünk mi egymással. Vonjunk egy búvkört magunk körül hazafiasságból, és ne engedjük azon belül a pokol szolgáját.

Mert nem tudni, mire spekulál alattomos cselszövényekkel megbélelt lelke

Mert nem tudni, mit vesz még el tőlünk!

Ne gondolja senki csüggedt arccal, elborult homlokkal, növekvő szégyenpírral, hogy már nincs semmink. Végtelen a nyomor útja; sokáig dobálja a szél ide-oda a letépett falevelet is, amíg megrohasztja a viszontagság.

Hát még egy nemzetet?

Hány garádciot kellett meglépnünk, míg eljutottunk arra a magaslatra, amelyen Európa mívelt nemzetei állanak! Egyforma út; ugyanannyi az lefelé is.

Igaz, hogy nagyokat taszított Tisza Kálmán átkozott balkeze rajtunk hátrafelé: hatot is estünk lefelé nemegyszer; de még azért nem vagyunk *legalul*; még mindig lehetünk *lejjebb*.

Még mindig óvakodjunk Tisza Kálmántól!

Még mindig spekulál valamire. Minden jel arra mutat. Avagy minek kacérkodik annyira a hatalommal? Minek tartja

azt erőnek erejével a kezeiben? — Jogfosztogatástól megfertőzött kezekben rossz helye van annak!

A keleti bonyodalmak Európa összes alkotmányos kormányait arra bírták, hogy szerényeknek érezzék magukat saját nemzetükkel szemben, hogy terhesnek érezzék a felelőség súlyát; hogy igazságosnak találják átruházni e vajúdo földrész ilyen válságos perceiben az *elhatározási hatalmat* arra, akié: a nemzetre. Minden országban együtt ül a parlament, és tanácskozik és parancsolatokat osztogat a nép nevében az állam intézőinek.

Csak Magyarországon van minden hatalom egy kézben. És talán egy óriás keze az?

Nem. Egy törpéé.

Egy törpe játszik a mennykövekkel.

Miért? Hogy visszaéljen azokkal.

Ezért óvakodjunk Tiszától még mindig.

A gonoszság a legleleményesebb szövetséges. — S a komédiás szeret meglepetéseket csinálni, kivált, ha a füttyök belebőszítik.

Ha Tisza úr hamis lelkében ez egyszer nem érlelődik új áruulás, miért nem hívja össze az országgyűlést?

Magyarország határszélén háború dühöng, s a parlament nem ül együtt.

Magyarország fiai ott véreznek a csatatéren, s a parlament nem ül együtt.

Új mozgósítás híre jár szájról-szájra; a honvédség is mozgósíttatik, s a parlament mégsem ül együtt.

A szizak-novi vaspálya kiépítése által Magyarországnak nemcsak jelene, de a jövője van érintve: és a parlament mégsem tud erről semmit.

Hát mi történhetett Magyarországon?

Talán le van rombolva az országháza? Nem. Tán ellenséggel van ellepve a haza földje, s a polgárok nem választgatják meg képviselőiket? Nem, a képviselők meg vannak választva.

Vagy tán abszolutizmus van Magyarországon?

Nem. Alkotmányos érzelmű király, homlokán ragyog a magyar korona.

De hát mi történik akkor!

Az, hogy a király és nemzet egy szolgája visszahajigálja azokat a köveket a magyar nemzetre, amellyel palotája ablakát beverték.

Veszélyes játék!

Vagy a király, vagy a nemzet kifogy a türelemből s megbünteti a rakoncátlan szolgát.

17. sz., szeptember 22.

TISZA A VÁDPADON

Közeleg az országgyűlés összejövele.

Mint mikor a felhő ereszkedik alá, sötéten, komoran . . .

Mintha terhes lenne, mintha óriási mennydörgésnek lenne fekete palástja, mintha a nemzetnek elkomorult arca lenne rája nyomva s villámot takarna mélyen belsejében.

Együtt lesz a nemzet; milliók keserve, száz meg száz ütött seb, megnyílt ajakká lesz.

Vagy hacsak füst volna az a sötét felhő, amit mesterséggel támasztott a hatalom, amelyhez semmi köze a nemzeti akaratnak, amelyet a hatalmasok lehellete fog fűjni erre, arra?

Füst, mely ködbe burkolja Tiszát, füst, melyet a nemzet szemébe fúj Tisza, füst, örök fogalma a semminek, füst, hitvány maradványa a kialudt hazafiság tűzének?

Nem; ez a szomorú kép nem lehet az országgyűlés.

Nagy események, nagy átalakulások szülői; magyar lesz a magyar. A veszedelem az az öblítő víz, mely lemossa szívről, ami szenny azon van s tisztává válik az kívül-belül.

Hisszük, hogy a mameluk parlament otthon marad. A vakondokok nem fognak előjönni többé. S a Sándor utcai palotában *összejön egyszer végre a nemzet!*

A nemzet képviselői, kik pártokra lehetnek szakadva, mikor pártdolgozokról van szó, kiknek dereka meggörnyedhet Tisza Kálmán előtt, midőn hivatalokat osztogat, de amikor *arcul üti saját édes hazáját*, akkor ezek az emberek nem maradhatnak többé hidegen; meg kell ragadniok azt a bűnös kezét, hogy többé ne tehesse, és meg kell kérdezni: miért tette, ki jogosította föl erre?

Az országgyűlés legelső dolga lesz büntetni.
Szomorú kötelesség, de a nemzet akarata diktálja. S az
parancs.

Tisza Kálmánt vád alá kell helyezni.

Tudni akarjuk Tisza Kálmántól, van-e hát alkotmányunk
vagy nincs.

Ha van —, hogy merete azt megszegni; *ha nincs*, hogy
merete azt feladni?

Meg akarjuk tőle tudni, mi ösztönözte arra, hogy bűnös
játékot űzzön velünk, hogy a mi akaratunkat hamisítsa meg a
trón előtt, s hogy a trón akaratát hazug színekben adja elő
a nemzetnek s meghamisítsa azt is.

Számon akarjuk kérni azon vakmerőséget, hogy egy egész
lételünket veszélyeztető politika eszközének dobott oda.

És számon akarjuk kérni az egész bűnlajstromot, mely
hosszú, mint a szenvedés, mely éget, mint a sajtó seb, mely
megtorlást kiált, mint a megtépett becsület.

De mégsem a megtorlásra van annyira szükségünk, mint
inkább *világosságra* azon politikába, melynek következményei
minket fognak érinteni elsősorban, melyért a mi vérünk hull
s pirosra festi Bosznia földjét. Bosznia földjén azokat a rögöket,
melyek a magyar nemzet koporsójára fognak hullni, meglehet.

Jogunk van — ha megtagadják alkotmányunkat, akkor
is jogunk van mint embereknek, ott, ahol életünket kérik,
megtudni: *mire kéri*; jogunk van bepillantást vetni Ausztria
politikájának célzataiba; jogunk van fölvilágosítást követelni
végcélja felől azon útnak, melyre bekötött szemmel hurcoltak
akaratunkon kívül. Embervesztő út, véres nyomokkal; fekete
tájkép, fekete tervekkel: s még ezeken is árnyék a Tisza
Kálmán lelkülete.

Meg kell tudnunk a bizonyosat.

S Tisza nem fogja megmondani. Tisza még tréfából sem
mond igazat — ha nem kénytelen.

Kényszeríteni kell tehát.

S ám ne legyen a Tisza vád alá helyezése megtorlás ó-
llene — hanem legyen *taktika*, mely kiderítse Bosznia
okkupálásának valódi történetét és célját.

Ezt kell tudnunk mindenekelőtt.

Tisza vallani fog önvédelemből — de csak a vádpadon.

A NÉPGYÜLÉS

A nemzet haragja végre kitör. A türelemből elfogyott az utolsó szemer is. S mint *alaktalan gyurma* kóvályog a népakarat, hatalmas tömegekben verődve össze kolosszáliássá.

De még mindig alaktalanul, vagy túlzott arányokban.

Mi voltunk az ország összes sajtójában az első lap, kik a kormány vád alá helyezését sürgettük az új országgy.-től*, s mégis midőn megértük, hogy a fővárosban megtartandó népgyűlés is ezt akarja, lehetetlen megállanunk, hogy megbeszélés tárgyává ne tegyük az *indokot* itt és ott.

A népgyűlést előkészítő bizottság egyik heves szónoka máris bárd által leguruló fejeket akar látni, s általában az egész népgyűlés olyan iránylatban látszik megindulni, mely máris ítéletet mond a kormány fölött, vádolja és bűnösnek mondja azt ki, s csupán mintegy törvényes hatalom hiányában adja át a kész ítéletet végrehajtás végett az országgyűlésnek.

A népgyűlésnek, mint mi hittük, nincs ehhez joga. Vádló és bíró egyszerre már jogi szempontból sem lehet. Alkotmányos szempontból még kevésbé.

A nemzet s következképp a népgyűlés csak vádolhatja a kormányt, és vád alá helyezését kérheti az országgyűléstől, a gyanú alapján és a tények nyomán úgy, amint e tények az ő fölfogása szerint bűnösök.

Ha egy lépéssel tovább megy a népgyűlés, — kilép azon vonalból, amelyen belül hatalom. Leveti magáról a komolyság ünnepies köntösét, mely egészen elborítja, mely vádoló szavának tekintélyt adott, — s kilátszik alóla a *nép egyenkint*, s a nép csak együttvéve nagy, egyenkint törpe . . . Kiáltása vihar *úgy*, mely játszva söpri el a szemetet, gyenge szisszenés *így*, mely a levegőbe rezeg el . . .

Mi is a nemzet szavát és akarátát tiszteljük a fővárosi népgyűlésben; hisszük, hogy annak határozatát visszhangozni fogja az egész ország, s nagy horderőt tulajdonítunk annak, de csak úgy, ha át nem lépi hatáskörét.

* Lásd „Tisza a vádpadon” című múlt vasárnapi cikkünket.

Az egész nemzet higgadt szava előtt meg kell hajolnia az országgyűlésnek, s vád alá fogja helyezni a kormányt.

S a kormány is meghökken a bizalmatlanság ily nagy mérvétől, és elhagyja a megszerzett piros székét, amelyekről, oly hatalmas áramlat igyekszik őt eltolni.

De ha maradnának is Tiszáék, egy dolog kétségtelen, ha vád alá helyeztetnek.

S ez az, hogy akkor védelmezniök kell magukat a keleti kérdéssel szemben követett politikáért, mégpedig nem pusztá frázisokkal, mint ez, fájdalom, szokásban van a magyar parlamentben, hanem fölvilágosító adatokkal és az iránylat megjelölésével; — mert nem a »helyest« kurjongató mameluk többség fog állni a hátuk mögött, hanem a bírák.

Ha egyebet sem érnénk el a megtartandó *népgyűlések* által, már így is többet érnénk el, mint maga az országgyűlés, mely a nagy európai bonyodalmak közepette anélkül oszlott szét, hogy Ausztria politikája és a kormány machinációi iránt a legkisebb tájékozottsága is legyen.

De el fogunk érni mindenesetre még többet is.

Egy intés lesz ez azoknak a bizonyos köröknek, kik a mai politikát előkészítették, hogy ha egy-egy magyar miniszteriumot az azt támogató párttal együtt meg is lehet nyerni bizonyos iránylatnak, de a nemzetet nem lehet elaltatni sohasem; éber az mindig, örökké nyitott szem, a hazafiság virraszt fölötte.

És intés lesz a Tisza újra összehozott többségének, hogy íme, elfordított arccal állanak a nemzethez. Azok az elfordított arcok, *talán elpirulnak* e helyzetben. Talán . . . S e pír, mint az érlelő nap, kihullasztja az elcsenevészedett kalászból.

De csak akkor várhatunk ily eredményeket a népgyűléstől, ha az igazán népgyűlés marad, *melynek szavát meghallgatni* alkotmányos kötelesség, s nem haragvó tömeg, amelynek szavát meg nem hallgatni szintén alkotmányos kötelesség. Mert olyan a nép, mint az ós mitológia bűbajos nőalakjai, akiknek tündér arcuk, hullámzó édes keblük, karcsú derekuk csodaszörnyben végződött.

Jól meg kell fontolni: meddig mutassa magát a nép, hogy hódíthasson és ne keltsen visszataszító érzetet még önmaga ellen is. Kényes határ ez. S ettől függ minden . . .

Őszintén kimondjuk, hogy nem helyeselhetjük a népgyűlés programjába fölvetett azon főbenjáró pontot, miszerint a hadsereg egy Törökországgal haladéktalanul kötendő konvenció alapján Boszniából és Hercegovinából nyomban visszahívassék.

Ez az egész népgyűlés komolyságát veszélyezteti, mert e határozat olyat kíván a kormánytól, aminek végrehajtása *elháríthatatlan akadályokba* is ütközhetik.

Mert a konvenció megkötése két szerződő féltől függ. S az egyik ezek közül Törökország.

Márpedig, hogy Törökországnak csakugyan nem parancsol a budapesti népgyűlés, az több, mint valószínű.

Kíváncsiak vagyunk tehát, hogy ha -- tegyük föl -- Ausztriát megszállaná a jó szellem, engedelmeskedni a népgyűléseknek, miként húzhatná vissza hadseregét a megkötött konvenció alapján, -- ha azt Törökország nem akarná megkötni?

Ezek azon hibás alakiságok, melyek régi időtől fogva megölő betűi a népgyűléseknek, s melyek önkénytelenül ignorálásra készítetik a kormányokat.

Vagy többet kívánnak a népgyűlések, mint amennyit szabad nekik, vagy nagyobbat, mint amennyit a kormányok tehetnek nekik.

Kívánatos lenne, hogy a holnapi népgyűlés ne essék e hibába; legyen komoly, méltóságos és higgadt; ne ítélje el a kormányt már maga, hanem bízza az ítélest arra, akit illet, a parlamentre; ne azt kívánja a kormánytól, amit a szíve óhajt, hanem azt, amit a kormánynak megtenni kötelessége. De azt kívánja, követelje folyton, mindenféle eszközzel, elengedhetlenül.

53. sz., szeptember 29.

SZEGED, SZEPT. 28.

A svédeknek van egy szép legendájuk az üdvözítő hét sebéről, melyeknek mindegyike megszólalt a keresztfán éjjélkor a *tizenkettedik órában* különféle nyelven.

Itt is elkondult a tizenkettedik óra!

A haza testén ütött sebek megszólalnak ma.

De ne szólaljanak meg különféle nyelven.

Ne zavarjuk össze mindazt, ami eszünkbe jön ma, ami fáj ma, amint tegnap fájt és holnap is fájni fog.

Ne beszéljenek most a haza testén ütött vérző sebek szabadon arról, amit a fájdalom sugall, ne legyen szó most azokról a gyógyfüvekről, melyek azokat talán behegesztenék. Hosszú sor az. Évtizedek panasza fogja azokat elősorolni, s századok enyhítő, gondos keze fogja csak elsimíthatni.

Rosszakaratú kuruzslók állnak mögöttünk és sarlatárok... Ezeknek ne mutassa útőerét a nemzet, s ha feléjük nyújtja is kezét — csupán azért tegye, hogy arcul üsse őket vele.

Minden seb panasza egy közös kiáltásba gyűljön: hogy *mindenekelőtt vegyék le a nemzet testét a keresztfáról*: szüntessék be mindenekelőtt a szerencsétlen boszniai és hercegovinai háborút.

Azután pedig távolítsuk el a kuruzslókat és a sarlatárokat.

S ekkor beszélhetünk majd csak a sebek gyógyításáról.

Ezzel — azok után, amiket tegnapi cikkünkben mondtunk — önkényt ki van jelölve azon fontos föladat, mely a mai fővárosi népgyűlésre vár.

Megfélemlíteni a bécsi kamarilla kezét.

Hátha megszibbad!

Megtapintani a kamarillával egy kézre dolgozó államférfi testén azt a helyet, ahol a szív van, mely felénk vonta őt valaha. Hátha átmelegszik ott az az elhidegült, az a megállított húsdarab e tapintástól, s újra elkezd dobogni értünk!

Egyszóval véget kell vetni a keleti politika mai irányának s legrosszabb esetben pressziót kell gyakorolni az országgyűlésre, hogy tegye félre a személyes összeköttetést és a pártállást, s nyilatkoztassa ki, hogy a hadsereg visszahívását követeli.

S ha ezt kimondja az országgyűlés — kettőt mond ki.

Megpecsételi a Tisza-kabinet bukását is.

Jól tudjuk, hogy az országgyűlés nem fogja ezt tenni. Nem azért, mintha nem lenne elég bátorsága opponálni akár a

bécsi kamarillának, akár Andrásynak. A mameluknak az a természete, hogy a hatalomtól nem fél, ha messze esik. De igenis nem fog merni semmit tenni az országgyűlés Tiszáék ellen.

Márpedig e tényezők közül bármelyikkel szembezállni annyit tesz, mint Tiszát megbuktatni. A kamarilla, Andrassy és Tisza olyan szentháromság, olyan három dogma, melyek közül, ha az egyik rossz, rossz a többi kettő is.

A mai népgyűlés eredménye tehát előreláthatólag nem az lesz, hogy Andrásyt, Tiszát és a keleti politikát kompromittálják a fejedelem és a világ előtt, mint az tervezve van, hanem a többség fogja kompromittálni magát és az országgyűlést a nemzet előtt.

Ez lesz szerintünk a mai népgyűlés eredménye.

S ez sem utolsó eredmény.

Legalább meg fogjuk tudni, milyen parlamentünk van.

S az is jó lehet még valamire!

55. sz., október 2.

SZEGED, OKT. 1.

De 'iszen mégis okos ember éz a mi kormányunk! Min-dent olyan szépen cirkalmaz ki.

Éppen akkor kellett megindulnia ennek a szerencsétlen okkupacionális aktusnak, mikor az országgyűlés szétment. Így volt a kormánynak a legkényelmesebb.

S éppen akkor kell most körülbelül bevégeződnie Bosznia kibékkítésének, mikor az új országgyűlés összeül. Ez is úgy lesz legkényelmesebb. — Az új országgyűlésnek nem maradhat föl egyéb teendő, mint bosszankodni és rámondani az ament, vagypedig anélkül bosszankodni, hogy az ament rámondaná.

Ha így folynak a dolgok, f. hó végéig, mire az országgyűlés összejön s megalakulhat, most már Zwornik és Livno kapitulálása után, remélhető, hogy Boszniával végeztünk.

Azaz amennyiben Boszniával végezni lehet. Mert Boszniát másodszor is meg fog kelleni hódítani. S ez a második meghódítás, ha egyáltalában véget ér valamikor, sokkal hosszabb és fáradtságosabb lesz az elsónél.

Hanem 'iszén ehhez hozzászólni most már eső után köpönyeg; ha Ausztria megirigyelte Németországnak azt az állapotát, hogy Elzász és Lotaringiája van, s a saját galléjára varrta Boszniát és Hercegovinát, ám ő lássa, ha az elhibázott öltések nyomán a gallér is szakadozni fog.

Mi most nem a jövőt kívánjuk elemezni, mely tele van európai bonyodalmak magvával, mi elsősorban a jelennel foglalkozunk, melynek céljai immár legalább egy időre azon alapos kilátást nyújtják, hogy hadseregünk megpihenhet.

Örülünk, hogy az utóbbi napok fegyvereinknek kedveztek, mert az ősz beköszöntésével sokkal nehezebbé váltak a hadműveletek, s rosszul élmezett katonáinkat felette megviselte volna egy őszi és téli hadjárat.

A hadsereg derekasan viselte magát. Megérdemli a monarchia háláját s megérdemli a pihenést is.

A bosnyák fölkelők legalábbis annyira le vannak verve és szorítva, hogy rendezettebb, jelentékenyebb akcióra sokáig nem lesznek képesek, minélfogva bizvást koncentrálhatók össze nyugalmas téli szállásokra — mert a *fölváltásnak*, melyről a bécsi katonai körökben szó volt egy ideig, ha lapunknak e tekintetbeni magánértesülése hiteles alapokon nyugszik, nem lehetünk barátai, annál is kevésbé, mert *sok pénzbe kerül*.

Márpedig most a pénzkérdés azon fal, melybe a kamarilla politikája beleütötte a fejét, s mely a külügyi helyzet mellé belügyi zavarokat is teremtett.

E politika jellemzésére annyit, hogy még mindig szőnyegen forog a hír, miszerint az Andrássy állása meg van ingatva.

Éspedig az a *jellemző*, hogy *föltülről*. Amiből világosan következik, hogy még nem elég muszka.

Az okkupáció pénzügyi helyzetét pedig az jellemzi, hogy *még Tiszának is* vonakodnak a még szükségelt összeget megszavazni. Képzeltetni tehát, *mekkora* lehet az!

Erre a leköszönési komédiára, melynek az éjjel vettük hírét, nem adunk semmit, mert semmi egyéb, mint azon nemzetbolondító taktika fészlő rózsabimbója, melyre már napok előtt figyelmeztettük olvasóinkat, s mely arra igyekszik, hogy a nemzet előtt a Tisza-kormányt, mint a külügyi politikának opponáló félt tüntesse föl s szelidítse a hangulatot az új képviselőház megalakításának idejére.

Tiszáék lemondásának Bécsből világgá eresztett híre tehát csupán egyet bizonyít, azt, hogy még folyton félrevezetni iparkodik s csak egy pozitív kombinációnak vet alapot: annak, hogy a boszniai okkupációra még borzasztó mennyiségű pénz szükségeltetik.

S ezzel a keleti politika továbbfolytatása vagy megszüntetésének a népgyűlés által fölvetett kérdése az őszi delegációkra szállt át.

A delegációk kezében van a sorsunk. Kevés biztató van benne; ez a kéz még mindig csupán balkéz tudott lenni — lefelé.

55. sz., október 2.

[TISZA KÁLMÁN LEMONDÁSA]

Tisza Kálmán lemondásáról szól az — »Ellenőr« távirata. Ezen hírnek nem tulajdoníthatunk semmi jelentőséget, mert egyszerűen nem hisszük. — Ha való volna, az »Ellenőr« mélyen hallgatna róla. Így az nem egyéb, mint folytatása azon ámitásoknak, melyek a bécsi minisztertanács jegyzőkönyvében diktált óvással kezdődtek és más célt nem ismerhetnek, mint az országgyűlés többségének kapacitálását. Készítik az édes álomitált a netán ébredező lelkiismeretek megnyugtatására. Merész játék! A miniszterválságok, melyek alkotmányos országokban rendszerváltozást, vagy erős rázkódtatást a kül- és belpolitikában szoktak jelenteni, Tisza kezében lesüllyedtek köznapi párttaktikai csínyek nivójára. Azok nem örvendeztetik meg politikai elleneit, nem nyugtalanítják párthíveit, hisz jól tudja mindenki, hogy Tisza Kálmán soha sem fogja kiadni kezéből a kormánypalcát; azt csak a parlament óriási erőfeszítése lesz képes kicsavarni a markából. A válság el fog múlni, annak oka pedig eltávolíthatni, olyanformán, mint az eltávolított azelőtt. Tisza Kálmán a katonai körök úgysis előre látható követelései miatt nem fog lemondani, hanem azoknak eleget fog tenni. Széll Kálmán azonban nem olyan fából van, milyent még egy Tisza is kénye-kedve szerint faraghatna. A miniszterválság

tehát csak avval fog valószínűleg végzödni, hogy a miniszterium támasza és független jelleme az útból ki fog térni, és azután teljcs lesz a miniszteriumban az egyöntetűség. Lesz ott korlátlan úr Tisza Kálmán, kinek szatellitái minden gondolkozás nélkül fogják végrehajtani az »úr« akaratát.

59. sz., október 6.

1849. OKTÓBER 6-ÁN

Három évtized moha földi már — ezt a napot.

Harminc esztendő kérge nőtte már be azt a sebet, amit ez a nap ütött rajtunk, de még mindig megújul, még mindig fáj, ha visszaemlékezünk rá. Az összes kereszténységnek *egy* halottja van, akit érte feszítettek a fára, s kétezer éve lesz már, hogy minden évben meggyászolja.

Magyarországnak magának *tizenháromszor* ilyen halott jutott, tizenhárom kétezer évre szóló fájó emlék.

S a Golgota, hol az ő vére hullott, termékeny talaja lett az ő eszméinek . . .

Az aradi szomorú vesztőhely is a szabadság bevetett földje lett nekünk.

Lehetetlen, hogy ne hozza meg kalászát. Az a tizenhárom holttest, mely e haza földjében fekszik, olyan talizmán abban, mint Oidipuszé volt Kolonoszban. Rabnépek nem taposhatják azt, s ellenség nem foglalhatja el.

Ez a tudat erőt ad. S az emlékezet fölfrissíti ezt a tudatot.

73. sz., október 23.

A VISZONTLÁTÁS

A »szomorú külsejű lovag«, a hajdani gögös pártvezér, vedlett ruhában, lehorgasztott fővel lépett ma pártja elé.

Festőecsetre érdemes kép: az egyik oldalon ő, a másikon a megnyúlt arcú mamelukok. A régi gárda együtt, de *milyen új* helyzetben.

Az »Úr« színe egészen megváltozott, járása tétovázóbb, szavai zavartak, mozdulatai izgatottak.

S a mamelukok? Ezek a jó, szelíd, engedelmes patkányok? Majd mind megvannak. Bizonyos kíváncsisággal tekintenek a »diktátor«-ra, de tekintetökben nincs meg többé a régi tisztelet, a meghunyászkodást kifejező bámulat, hanem szájalom és kíváncsiság. Titkos moraj kél néha háta mögött, egy-egy »hű« ember megfordul egy percre, hogy gúnymosolyát ne lássák, egy másik pedig már meg sem fordul: hadd lássák . . .

Az »éljen« halkan rezdül a termen, s mire a harmadik emberhez ér, elakad. Aki kiejtette, az is megijed tőle; végigsimítja homlokát tűnődve, ha Tisza Kálmán-e valóban, aki ott áll — s a régi »szabadelvű kör«-e az, ahol áll?

Pedig az mind a kettő, sőt Tisza nagyon is az, ha egyéb nem, régi elbizakodottsága nyomban rávallana.

Kijelenti, hogy *a kormányzásba még bele nem fáradt* és kész a kabinetet konstruálni, csak a párt együtt maradjon és az országgyűlés nyilatkozzék.

E szemérmes vallomást ugyan nem várta senki, de meg sem is ijedt tőle senki.

Tudtuk és régen meg is mondtuk, hogy Tiszának nincs ereje a hatalomtól megválni; ő az első miniszterünk, akit erőszakkal fog kelleni attól eltávolítani.

A szabadelvű párt mai értekezetének hangulata és magatartása határozottan új pártalakulás magvát látszott magában hordani. — Tisza bukni fog, az kétséget nem szenved most már. Első föllépte hívei között határozó volt sorsára. S az első föllépte szerencsétlen.

De mielőtt a pók megfúlna az öncsinálta hálóban, még sokáig vergődik. Tiszában nagy mértékben van meg a pók természete; a pók még nem fúlt meg, s ha nem vigyázunk, könnyen lel rést.

Ha mindent is, a furfangosságot nem lehet tőle megtagadni; van benne bizonyos előrelátás arra, hogy mielőtt elesnék, már előre gondol rá, hogyan fog felkelni.

A mai értekezleten élénken merült föl a panasz a trónbeszéd ama passzusa fölött, mely az okkupáció tárgyalását a delegációknak igyekszik odajátszani, s ki lett fejezve azon kívánság, hogy a delegáció megválasztása elhalasztassék. Taktika a taktika ellen.

Tiszának felelni kellett most, s felelete senkit sem nyugtatott meg. Egy se hideg, se meleg, ide is, oda is magyarázható, száraz nyilatkozat volt ez, aminőkhöz csak e pályája végét taposó taktikus ért, ki a szarvas- és álokoskodások tömkelegén élődik.

Bizonyos tény gyanánt vehető tehát, hogy a parlament ki fog játszani a delegációkkal, azon esetre, ha ez szükséges lenne. Csak a hígeszűek kételkedhetnek még ebben. Tisza kétszínű nyilatkozata csak arra való volt, hogy magát előre sem arra, sem erre le ne kötelezze, s hogy azon esetre, ha a mameluk-had őt tüskön-bokron át követni hajlandónak mutatkozik, az ódiomot elhárítsa egy olyan cselekményért, melyet ok nélkül nem reszkíroz meg az alkotmány ellen; márpedig ha a többséget rendületlen hívének találja, akkor ok nélkül kellene a parlamentet mellőznie, akkor csak hadd tárgyalja az okkupáció ügyét, hadd beszéljék ki magukat a kipihent ellenzéki szónokok, a többség úgylis megszavaz prűcsköt-bogarat, mindent.

De mint mondtuk, a mai kormánypárti értekezlet magatartása sokkal hidegebb volt, mintsem Tiszának ne lenne oka attól tartani, hogy az okkupáció feletti vitának rohama a magyar parlamentben elsősorban őt találja, s könnyen fölboríthatja a vörös széket, melyhez oly görcsösen kapaszkodik, minélfogva meg vagyunk győződve, bármit mondott is Tisza ma, hogy megint le fogja főzni a nemzetet.

Hogyan, miképpen, nem tudjuk megmondani. Még csak nem is sejtjük az utakat, melyeknek fölfedezésében ő sokkal leleményesebb, hogysen képzeletünkkel elébe vágassunk.

Jó lesz tehát előre elállni minden görbe utat, mert bizonyos, hogy ilyenén indul meg a hajdani »tigris«. Ha valaki olyan rosszat tesz fel Tisza Kálmán felől, aminek elkövetkezését maga sem hiszi lehetőknek részéről, *mindig az az igaz.*

Legyen tehát résen ez emberrel szemben az új országgyűlés, mely tegnap nyitattott meg három évre, de mely nehezen tart három évig.

Még soha országgyűlés össze nem jött úgy, mint ez a mostani.

Mikor tabula rasa volt minden, akkor is volt egy programja: *visszakövetelni mindent.*

Mikor a Deák-párt uralkodott hatalmas tekintélyével, méltóságosan, akkor is volt egy programja: *belenyugodni mindenbe.*

Ma azonban igazán nehéz sora van a parlamentnek.

Kívül egy háború, mely az ország akarata ellenére kezdett; mely ellen, ki tudja hanyadszor emel szót impozánsan a főlháborodott közvélemény, melynek folytatására megtagadja a további pénzerőt a kormány egyik legértelmesebb tagja s megelégteli a végzetes utat, melyen elindult, megáll s egyetlen bátor lépéssel visszatér — a nemzethez.

Bent még szomorúbb a helyzet.

Az elégedetlenség a legmagasabb fokon. Mindenki érzi, hogy a tizenkettedik óra utolsó negyede telik. Új »dátumnak« kell kezdődnie. A nemzet olyan, mint egy minden ízében beteg test. Akárhol tapogatja meg magát, minden fáj, fölszisszen a gazdasági kérdéseknél, följajdul az adó miatt, szenved a rossz közigazgatás következtében, s ki bírná elszámlálni rendre minden sebét, minden jajját! . . .

A kormány a válság hálójában vergődik; a korona bizalmát elvette tőle a nemzet bizalmatlansága, és saját reputációját tönkretette a saját modora.

Férfiatlan volt s kétszínű. Nem bírta megválni a hatalomtól, tudta, hogy azt rosszra használja föl, tehát bűnös. De nemcsak használni akarta a hatalmat, hanem *élvezni* is, mégpedig olyan alakban, hogy fölülről-alulról becsületesnek *látszassék*, tehát gyáva is. Nem akart szakítani sem a nemzettel, sem Béccsel; méltó büntetés, ha elszakítja magától mind a kettő, s eldobja oda, ahova tartozik, a szemét közé.

E kormány nem népszerű sehol sem, utálja a nép, elhidegült iránta a korona, sőt önönmaga is meggyűlölte magát, s most már olyanok a cselekedetei, mint az olyan emberé, aki ha az első gombot rosszul gombolta be a kabát-

ján, akármit tesz is ezentúl, mind rosszul lesz az begombolva.

S ezt tudja a parlament is. Tudnia kell, hogy az így van. Kell, hogy tisztán álljon előtte az, miszerint itt most már tenni kell valamit. Az út, melyen haladunk — örvény szélére vezet, vagy még tovább a — sírba.

De mit tegyen? A pártok csoportosulása olyan sajtászerű és olyan idegenszerű a parlamentárizmushoz viszonyítva, hogy a parlament úgy áll ott Tisza előtt, mint egy óriás, kinek izmos idegeit a köszvény hasogatja.

Balkeze béna; minden akcióra képtelen, a jobb keze erejét pedig a benne fészkelő köszvény annyira megfagyasztotta, hogy ha azzal üt; neki magának jobban fog fájni, mint annak, akit üt.

Az európai sajtó, mely a boszniai okkupáció következtében nagyobb figyelemmel kíséri hazánkat mint egyébkor, ismételve fejezte ki elismerését a magyar nép politikai érettsége fölött; hódolattal adózott a hivatásszerű tapintatnak és érzéknek, mely jobban fölismeri érdekeit, mint az úgynevezett tanult diplomácia.

S tette ezt az európai sajtó akkor, midőn oly hatalmasan tiltakoztunk Bosznia és Hercegovina okkupációja ellen.

S tettük e hatalmas nyilatkozatokat éppen akkor, midőn alkalmunk nyílt a politikába beleszólni *s azt vezetni is* képviselőink által, kikből a mai parlamentet alakítottuk.

Ugyancsak szép história lesz hát, ha most ez a mi parlamentünk helyben hagyja a Tiszáék politikáját. A magyarnak veszett híre megy a külföldre s bebizonyul az, hogy a mi szavunk vagy üres levegő, vagy pedig a cselekedeteink éretlen handabandaságok.

Ez pedig nem kis dolog, amit le lehet nyelni egy kis szemérmes pirulással, hanem nagy horderejű szegénységi bizonyítvány, mely az európai néptörzsek családjában nullifikálni fog.

Mert egyes ember lehet olyan, hogy mást beszél, mást tesz, mindössze azt szoktuk mondani felőle, hogy jellemtelen ember, s azért csak mégis szépen megfér a többiek sorában, sem az orrát, sem a fülét nem vágja le azért senki, — de a nemzetekkel szemben nem így áll.

S főleg a magyar nemzettel szemben, mely ellen hat-hét év óta bizonyos forrásokból máris kezd kiszivárogni a világba azon célzatos ráfogás, hogy nincs meg benne a politikai érettség, s különösen *azon elasztikus anyag, mely a parlamentális életre képesekké teszi a nemzeteket.*

Oly állítás, mely fájdalom, e pillanatban igazolva van.

A magyar parlamentben ez idő szerint nincs egészséges pártalakulás.

A nagy össznemzetben egy eszme él; egy akarat homályos árnyvonalai rajzolódnak le halaványan: tetteiből, szavaiból, álmaiból.

De ezeknek nem képes parlamentáris alakot, szabatos formát adni a parlament.

Mint egy kimerült föld, melyből kiapadt az őserő, ott áll parlagon, s az kel csak ki benne, nagy kedvetlenül, satnyán, amit a gonosz sáfárok bele vetnek évről-évre.

Ha most Tisza Kálmánt meg nem buktatja a parlament, nem azt bizonyítja be, hogy nem akarta megbuktatni, hanem azt, hogy tehetetlen arra, azt, hogy nem is parlament, s azt, hogy Magyarország és a parlamentárizmus két olyan dolog, aminek semmi köze egymáshoz. Tisza Kálmán maradása annyit jelent, hogy »eljátszottuk gyermekjátékainkat«.

S a parlament nagyon jól tudja ezt, hanem azért mégsem tudja, mit fog tenni.

A mamelukok egyik a másiktól kérdezik sápadt arccal, megdöbbenve: »Mit tegyünk?«

S addig kérdezik fütől-fától, míg végre maga Tisza mondja meg — »mit tegyenek« — mint rendesen.

S miután senkinek sem jut eszébe semmi, beleegyezik abba, amit Tisza akar, mint rendesen.

Mi meg aztán három évig ismét szidjuk a mamelukokat, s három év múlva ismét bevásárljuk a házba — mint rendesen.

Az osztrákok fölülmúlnak férfiasságban. Ez a léha nép, mely az alkotmányhoz csak úgy per sundám-bundám jutott valahogy, jobban tud azzal élni, mint mi, akik azzal szeretünk dicsekedni, hogy az alkotmányhoz hozzá vagyunk nőve.

Az osztrák válság még folyton tart. A De Pretis-kabinet úgy lebeg a levegőben, mint a Mohamed koporsója. Az osztrák föld visszataszító erővel löki azt minduntalan vissza a magasba. Az osztrák parlamentáris pártok olyan tömören állnak az annexionális politikával szemben, mintha egy szál ember volnának. A De Pretis politikáját senki, de senki sem fogadja el, — míg itt, Magyarországon a mamelukok hada szervezett tömegekben ordít éljent a politika embereinek, kik, mikor a politikát keresztülvitték, államcsínyt követtek el.

Nagyon természetes dolog, hogy az osztrák frakciók és Herbst úr úgynevezett »machivellismusá«-nak ellenállási sikere nagyban függ a magyar országgyűlés magatartásától.

S szegénypír futhatja el mindnyájunk arcát, ha meg kell gondolnunk, hogy ezúttal — talán először mióta a történelem emlékszik — mint fekélyes testrész, mi magyarok leszünk gátjai annak, hogy Ausztria népei szuverenitási jogukat gyakorolhassák.

Ausztria ellenállási ereje nyomban megbénul, mihelyt a magyar országgyűlés, a magyar kormány eziránybani előterjesztéseit tudomásul fogja venni, ami a fölirati vitánál mindjárt meg fog történni, hacsak valami jó nemtő föl nem rázza azokat, kiket a magyar ideiglenes kormányelnök már eddig is magával angazsírozott, egy, a Jóisten mondhatná meg, hol végződő útra, szövetséges társakul.

Az osztrák taktika az általános elégedetlenséggel szemben ugyanaz, ami a magyar. A delegációk útján kívánnak olbánni a törvényhozó testületekkel, illetve a népekkel. Látszik, hogy egy kézben kovácsoltatnak e tervek, *átlátszó üvegből*. Andrassy fog kilépni a fórumra, ki mint egy bájait olhullatott vén, kokett hölgy, elég hiú arra, hogy még egyszer megpróbálja szétszéledt udvarlóit visszahódítani. Ki tudja,

hátha a régi lábikrák mutogatása, ügyes megvilágítás mellett, most is nagy szenzációt fog kelteni.

Ha nem sikerülne a delegációkat megszelídíteni, az esetben már ki is van találva a módus, mely mellett az annexió kecskéje is jóllakhat, s az alkotmány káposztája is megmaradhat, s ez egy *parlamenten kívülálló minisztérium lenne*, melynek élén, hír szerint, Taaffe gróf fogna állani, ki csupa cseh államférfiakat(!) boldogítana tárcákkal.

A birodalmi tanács fölosztásáról s több mindenféle rendkívüli intézkedésekről is rebesgetnek, ami világosan mutatja, hogy Ausztriában is éppúgy, mint Magyarországon, az okkupacionális politika erőszakos keresztülvitele által kivételt a talapat a kormányok lábai alól, melyen az alkotmányos követelményekkel szemben megállhassanak.

Ausztriában jelenleg nincs minisztérium, nincs párt, nincs parlament, csak Herbst van és a *káosz*: Magyarországon ellenben van ugyan parlament, de e parlamentben magában van bent a *káosz*.

Hogy Ausztriában mire készülnek az intéző körök, az immár nyilvánvalóvá kezd lenni, ott az alkotmány lényegszerűségének fönttartása csak addig céloztatik, míg az az intéző körök akaratának superál; — azonkívül aztán könnyen elbánnak vele.

Magyarország ellen is bizonyára van már készülőben valami ilyenforma »renszabály« azon esetre, ha a parlament Tisza ellen fog szavazni. Hogy mi az, még nem lehet tudni. Mivelünk nem olyan őszinték, mint az osztrákokkal.

De hogy nem fognak visszaretteni semmitől, csak hogy az annexió politikája keresztülvitessék, az kétséget nem szenved.

Úgy képzelik, hogy az alkotmány olyan, mint a bunda, amellyel ők ruházták föl a népeket, s ha nekik tetszik, módosíthatják azt kisebbre, nagyobbra, szétszedhetik, a szórét borotválhatják, vagy pedig elvethetik egészen tetszés szerint.

És az meglehet, hogy úgy is van az osztrákokkal szemben.

De a magyarnak alkotmánya, az is olyan, mint a bunda, olyan akkor, mint az oroszlán bundája, mely hozzá van nőve a bőréhez, melyet ha el akarnak tőle venni, elevenen kell tőle elvenni.

Márpedig ez a nemes vadállat szelíd, mert fejedelmi, türelmes, mert lomha, de ha egyszer indulatba hozzák, hatalmas és irtóztató, szétrugja a neki készített ketrecet könnyedén, s darabokra marcangolja a vele incselkedő komédiásokat.

79. sz., október 30.

SZEGED, OKT. 29.

Tegnap cikkünkben röviden jellemeztük a válságot, mely Lajtán innen és túl bizonytalanságban tartja a kétfejű sas szárnyához erőszakkal odaenyvezett népeket.

A szlavofil politika ráerőszakolása az osztrákokra és magyarokra volt ezen válság előidézője, melynek beláthatatlan következményei lesznek!

Nem mai dátumú ez a válság, nem is hetek előtti. Azóta tart már az, mióta gróf Andrássy aláírta a reichstadti szerződést, s amióta mintegy eljegyezte monarchiánkat egy természetellenes viszonynak.

Kérve kértük akkor, ne tegyen erőszakot rajtunk, mert ez megbosszulja magát, kimutattuk a veszélyeket, megmondtuk előre a szerencsétlenségeket, melyek be fognak következni, s melyeknek kísérő árnya immár megjelent az ajtóküszöbön.

S ez az ajtó most folyton nyitva lesz.

S folyton tódulni fognak rajta befelé a szerencsétlenségek hosszú, beláthatatlan sorban, száz meg száz különféle alakban.

Andrássy makacs ember. Tudománya nincs, csak svádája. Körvonalazott terveket nem épít, hanem csupán »andung«-ja által engedi magát vezetetni.

Svádája sosem hagyta el eddig, andungja sosem csalta meg. Csoda-e, ha hitt az egyikben s elindult a másik után? Kedvencünk volt; tudta, hogy neki sok szabad. — Mindent mert; többet, mint amennyit szabad lett volna. Mindent mert s mindent elvesztett, még saját magát is.

Megkezdte az okkupációt, s a visszahatás rögtön érezhető lett monarchiánkban. Itt az eredmény!

E politika gyalázatosan megbukott (ami hallatlan a történelemben), *előbb* mintsem világosan tudnánk annak katonai, pénzügyi, nemzetiségi, politikai horderejét és hátrányait, megbukott parlamentek nélkül, megbukott egyedül a közundorodás lehetétől és megbukott úgy, hogy azt föltámasztani is isten ellen való kísértés.

A mai válság nem a személyváltozások rendes világa, hol az a domináló kérdés, ki üljön a piros székbe, hol kisebb belreformok vagy egyéni tulajdonságokat analizáló kérdések vettettek a mérleg-serpenyőbe, — a mai válság mélyebben, sokkal mélyebben gyökerezik.

A monarchia elvesztette külbiztonságát, mert déli határain fölbomlásnak indult egy állam, s az állambomlás olyan, mint a rákfene, elhat messze s gyorsan terjed. A bomladozó állam barátságos volt, s most ellenséges államok támadnak helyén.

A válság abban fekszik, hogy tudjuk, kik az ellenségeink, látjuk a hódító ránkvicsorított fogait és nem látjuk azokat, akik szövetségeseink lesznek ellenében. Andrassy politikája közelebb hozta azokat és láthatatlanokká tette ezeket.

Mint gyűri-szemek szakadnak ki ez okkupációból a szerencsétlenség és a vészjelek. A horvátok és csehek máris látván meggyengülésünket, az alkotmány módosítására törnek, nem kell nekik már dualizmus, hanem föderalizmus, s szláv szupremácia a német és magyar hegemonia helyett.

Hát kellett ez nekünk? Érdemes volt-e ennyit áldozni Bosznia okkupálásáért, érdemes volt-e állami létünket vetni kockára e ringy-rongy tartományért?

Megbocsáthatunk-e valaha Andrassynak?

Ignatyev lefőzte Bratianut, Bismarck megcsalta Napóleont, Gorcsakov bolonddá tette Andrassyt.

És Andrassy?

Andrassy rászedte a monarchia népeit, azon monarchiáét, melynek szolgálatában áll.

Ignatyevet, Bismarckot, Gorcsakovot nem ítélné el senki, mert azért csaltak, hogy a saját népüknek használganak, — de Andrassy azért szedte rá a monarchia népeit, hogy a muszkának használjon.

Vajon öntudatosan tette-e azt? Ne merjük föltételezni. Vegyük az enyhítőbb esetet, hogy tudtán kívül ütött ki ilyenek politikája. S ez esetben kérjük, mit keres külügyeink élén ily válságos időkben oly férfiú, ki öntudatos mozdulatokra és cselekvésre képtelen? Ki Boszniában kereste érdekeinket, holott azok a Duna mentén Szerbia, Bulgária és Romániában fekszenek.

Ausztria zúgolódik Andrásy ellen; nekik nem kell. Hát még mi mit szóljunk? Nekünk sokkal többet vétett, mert a keleti kérdés minket érint elsősorban.

Mi azt mondjuk Andrásynak, változtassa meg politikáját. *Találjon módot becsülettel kihúzni a lábát Boszniából, s még minden jóra változik.*

Ellenkező esetben azonban tart a *válság*.

És nem fog véget érni azzal, ha Tiszát itt, De Pretist ott, vagy bárki mászt neveznek ki minisztereknek.

A válság magva a keleti politikában van, s azon pillanatban érhet az csak véget, mikor az utolsó osztrák baka is kihúzza lábát Boszniából.

Más megoldás nincs. Egyébben is lehet azt ugyan *keresni* in infinitum taktikából, s időnyerésből, de egyébben *megtalálni* nem lehet.

83. sz., november 4.

KOSSUTH MEGINT SZÓLT

A nemzet legmeseszerűbb legendáinak élő alakja, az ősz Kossuth még ma is fiatal, szelleme még ma is ruganyos, s nemzetét még ma is oly hévvel szereti, mint valaha. Az ő szeretete hosszabb, maradandóbb volt, mint a nemzeté őiránta. Nagyobb szíve van egymagának, mint tízmillió embernek együttvéve. Ez a szív talán még holta után sem fog kihűlni, hanem mint egy örök tűzgolyó, *világtani* fog fölöttünk s *melegíteni* fog örökké.

... Kár, hogy olyan messziről teszi azt most!

Régen volt már, mióta a Rákóczi tárogatója utolsót harsogott a Tisza partján. Két lezajlott század moha földi

azt már . . . Régen volt, mikor a »Libertas« fölirotú zászlókat csókolta a hazai levegő. Azok a tornyok is ledőltek már, amelyiken lobogtak.

Ki hitte volna akkor, hogy a bujdosó hős, kit itthon notoriussá deklarált az országgyűlés, vissza fog térni valaha. . . Kétszáz év múlva — *Kossuthban?*

Mi nem esünk kétségbe.

Kossuth is vissza fog térni *bizonyosan*.

Ha mi elvesztettük, az unokáink meg fogják látni más alakban, olyan fényesnek, óriásnak, mint aminő volt.

Visszatér; mert a nemzetnek szüksége van rá: *s a nemzetek kívánsága istenek akarata*.

De a nagy hazafi lelke addig is vissza-visszasír hozzánk. — Kossuth örökké velünk foglalkozik; levelei, melyeket különböző egyénekhez intézett az utolsó tíz év alatt, köteteket tesznek ki immár.

Egy lángelme hatalmas lobogásai. Vakító fény, mely kábít, kápráztat, míg tündöklését megszokja a szem, de ha megszokja, köznapivá válik. Aztán a nemzet szeme is az utolsó tíz év alatt nagyon megromlott a hamis tömjénfüsttől a hamis oltároknál.

Kossuth nagyszabású leveleinek hatása egyre gyengébb, elmosódóbb . . . s mostmár csak úgy csendülnek itt meg e hatalmas szavak, mint egy megszokott fájó melódia elhaló rezgései.

Kossuth legújabb levele, melynek kíséretében a keleti politika kérdésében küld leleplezéseket, egyike a Kossuth nagyobb jelentőségű leveleinek, melyben egy olyan pontot világít meg a keleti kérdésében, mely az össz-Európa tudalmában más alapokon látszik sarkallani.

Andrássy álarcát tépte le Kossuth a küldött emlékiratban s olyan skeletet mutatott föl nekünk Andrássyban és az általa vezetett politikában, hogy undorodva kell visszahökkennünk tőle.

A defraudáció egy olyan esete ez, aminőről álmodni sem tudtunk, aminőre a történelem sem nyújt példát.

Addig is azonban, míg holnap avatottabb toll érdemlegesen fog szólni e nagyszabású titkot fölleplező memorandumról, — kifejezést adunk azon hitünknek, hogy e memoran-

dum nem bír a nagyfontosságú okmányok egyik leglényegesebb fölvetelével a — hitelességgel. A pusztá állítások nívóján áll meg s egy hajszálnyival sem igényelhet magának több erőt. Sőt egyenesen valószínűtlen; anélkül, hogy valahol bizonyítana valamit, vagy csak iparkodnék is ilyesmire.

Az »okkupáció történetének« (amint Kossuth ez általa nem tudni kitől szerzett fölleplezést nevezi) egyedüli fontossága azon körülményben rejlik, hogy Kossuth *hiszi* a tartalmát.

De ehhez a hithez is, reméljük, (*reméljük* mondom Andrassy gr. érdekében, ki nem sülyedhet annyira, hogy mindez igaz lehessen) sok köze van a fantáziának és a psziszimisztikus világnézetnek, mely az öreg óriás nagy lelkét besötétíti, hazájától távol virrasztót a haza sorsa fölött.

És aki egy beteg fölött virraszt, szomorú gondolatokat fest az elé az éj... s messze viszi fantáziája a rémképek között, *a valóságon túl*...

85. sz., november 7.

SZEGED, NOV. 6.

Két fölirati javaslat fekszik előttünk. Az egyik az osztrák birodalmi tanácsé, a másik a magyar főrendiházé.

Bámulatosan elcserélt szerepek!

Ha nem volna odaírva, melyik az osztrák bizottság javaslata, s melyik a magyar főrendiházé, az osztrákét kellene hinnünk a magunkénak, s a magunkét? — az osztrákénak? — nem — még osztráknak sem, hanem valami muszkahódoló föliratnak, melyet Gorcsakov diktált, száz kancsuka elszenvetésének terhe mellett.

Az osztrák fölirat, bár a szükséges lojalitással, komoly, méltóságteljes hangon van tartva, s kiemeli az elviselhetetlen nagy adókat, melyek ahelyett, hogy fogynának, folyton szaporodnak őfelsége kormányainak vezetése alatt, azután úttér az elégedetlenség legfőbb okára, Bosznia és Hercegovina okkupációjának komoly aggodalmakat tápláló kérdésére, s bevádolja őfelsége előtt a kormányt, s annak nyíltság- s őszinteség hiányát. Kifejezi abbeli aggodalmait, ha az

okkupáció nem-e kíván egyszersmind idegen területek megszerzésére irányulni. Végül pedig bizonyos zordon komolysággal kijelenti, hogy a kormánytól elvárja, miszerint az kijelentést teendő a külpolitika törekvéseiről s céljairól, melyek a hadi okkupációt szükségessé tették. »Ennyit — úgy mond a fölrirati javaslat — még nem alkotmányos országban sem tagadnak meg a népektől.«

Így szól az osztrák, ki alkotmányát őfelsége kezeiből kapta nagylelkű ajándékkal, s ki máris érdemesnek mutatja magát arra, mert bátran emel szót védelmében.

Míg ellenben a magyar méltóság főrendek füleiben még mindig a »*Moriámur pro rege nostro*« cseng, s mint a tihanyi echó, ezt visszhangozzák már századok óta; önérzet nélkül, jogtudat nélkül, hazaszeretet nélkül.

A méltóság főrendek nagyon rózsásnak találják a helyzetet fölriratukban, s nincs a helyzetre nézve semmi különösebb megjegyzésük, őszereintük, hála istennek, jól megy minden: mintha éreznék, hogy nem valók egyébire, mint hogy ha a kormány el találja magát prüsszenteni, »kedves egészségére« kívánják neki.

E kérdés mindinkább előtérbe kell hogy hozza a főrendiház reformját, hol íme olyan faktorok képezik a magyar törvényhozás másik részét, kik a nemzettel annak válságos napjaiban nem éreznek együtt, kik hermetice elzárják magukat azon érzelmek elől, melyek az alkotmányos nemzet szívét dobogtatják, kik hidegek arra, hogy érezzenek, tehetetlenek arra, hogy gondolkozzanak és bátortalanok arra, hogy cselekedjenek.

Tudjuk, hogy e javaslat el fog fogadtatni, mert ilyenkor a főispáni intézmény megteszi a magáét, de hisszük azt is, hogy nagy opposziója lesz annak a holnapi ülésen, amikor tárgyalatni fog. A főrendiházban is vannak liberális elemek, kik ilyen fölrirati javaslat benyújtása által kigúnyoltnak fogják tekinteni a nemzetet, s kik belátják, hogy vannak kérdések, amelyekben, *ki nincs együtt a nemzettel, szükségképpen* a nemzet ellen van.

Márpedig, ha valami, akkor ez azon kérdés, hol megszűnik az osztály-, rang- és pártkülönbség, hol a leghatalmasabb rugó a fajkülönbség kezd tényezőül fellépni — s hol

szégyen lenne még úgy is, ha e javaslat nem szavaztatnék is meg, azon tény, hogy akadt egy magyar törvényhozó testületben párt, melynek a boszniai okkupációra *vonatkozólag semmi észrevétele nincsen.*

A főrendiház fölirati javaslata hasonlít a »Budapesti Közlöny« szolgai flegmájához. Mikor mintegy két év előtt az ország fővárosát és több más részét az árvíz fenyegette nagy veszéllyel, a hivatalos lap nem tudott semmit e nagy izgalmas bajról, csendes megelégedéssel hozta napról-napra folyton az állandó »vízállás« rovatban: »*Fiume mellett a tenger csendes.*«

A főrendeknél is ilyen egyforma csendes a vízállás. Csak-hogy az már nem is állóvíz, mint inkább *posvány.*

86. sz., november 8.

SZEGED, NOV. 7.

Hiába volt minden felháborodás, hiába minden erőlködés, a nemzet akarata ismét megbukott, a kormány kisiklott a vád alá helyezés alul, mégpedig nagy szavazattöbbséggel.

Most már aplombbal kiálthatnak föl Tiszáék: »A demoralizáció győzött; éljen a demoralizáció.«

Nemcsak alkotmányunk forog már most ezentúl veszélyben, hanem a társadalom is. Nem új pártokra van többé szükség, aminőknek alakulásához mindig megvan a lehetőség reménye, hanem új emberek kellene, — márpedig új embereket honnan vegyünk?

Ezért olyan kétségbeejtő a helyzet. . .

Most már semmi sem fog többé meglepni. Még a keleti politika tovább folytatásának jóváhagyása sem.

Az országgyűlés helyeselni fogja Bosznia és Hercegovina okkupálását, a delegáció szintén, és megszavazza a pénzt még az annexióra is.

A keleti politika azonban mégsem fog sokáig tartani, mert ha a nemzet nem bírta is azt megbuktatni, saját tartóhatatlansága folytán kell annak összeesnie, kevés idő múlva.

De ha addig is folytattatik e politika, azért többé nem a kormányt, hanem a képviselőház többségét fogja terhelni a

felelősség. Mert majd azon érveknek, melyeket a kormány furfangosan összehord annak fönn tartása mellett, meg kellene semmisülnie a nemzeti akarat nyomása alatt.

Ezek az érvek vagy hazugok, vagy erőltetett kinövéssei a logikának.

Azt állítja például a kormány, hogy az okkupációt most már a »katonai becsület« érdekében is fönn kell tartani.

Félénk kedélyekre számított frázis!

Ennek még talán lett volna értelme az okkupáció befejezése előtt; a katonai becsület le lehetett addig kötve. De most már mi értelme van ennek? Kérdjük, miért nem volt ilyen kényes a katonai becsületre Ausztria, mikor Velencét átengedte?

Fölhozzák azt is, hogy az eddig folytatott politika félben hagyása által kockáztatva lenne az attól várható eredmény.

Ugyan milyen eredmény? Kivált most, midőn Andrássy lemondott — ha igaz — Novi-Bazár tervbe vett meghódításáról, mely legalább arra lett volna jó, hogy a bonyodalmak két fészke, Szerbia és Montenegro ékszerű megszállás által egymástól távol tartassék. Mi lehet tehát az az eredmény Novi-Bazár elfoglalása nélkül? Semmi. Mert, hogy csak Bosznia és Hercegovina tartassék féken, arra kár volt annyi vér és pénz; arra *otthonról* is képesek lettek volna.

Nem ezek tehát az igazi okok, amiért sehogysem akarják kihúzni a hadsereget Bosznia—Hercegovinából!

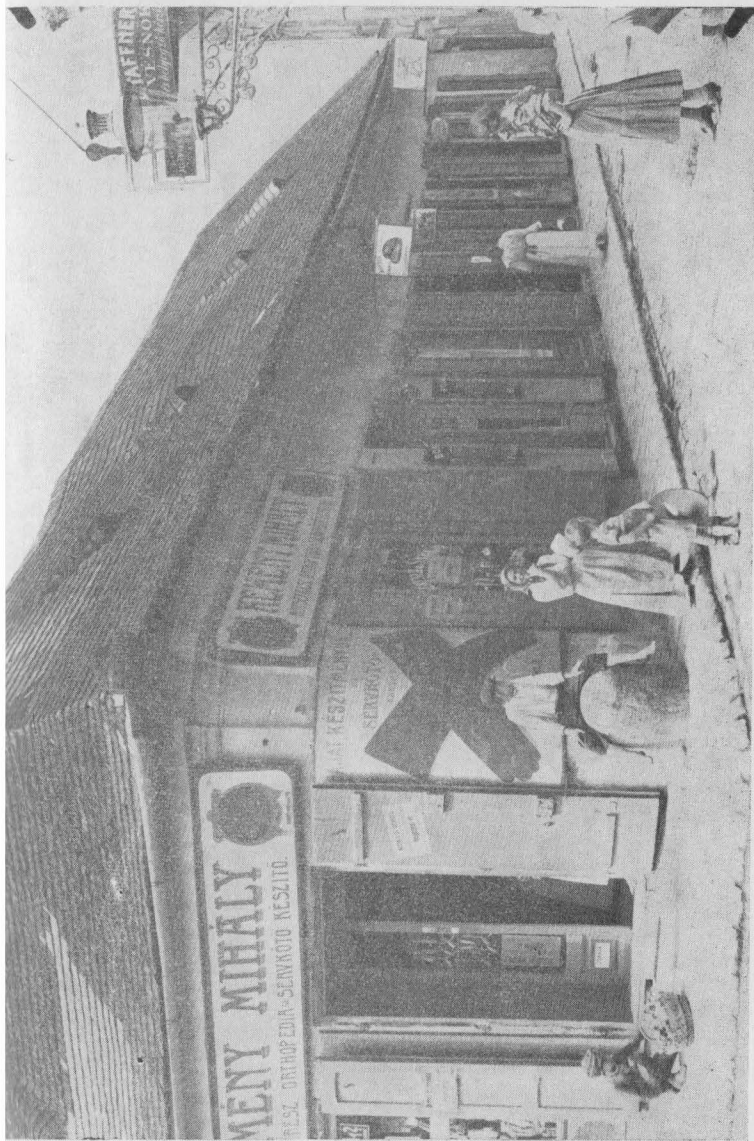
Másnak kell lennie az akadálnak, amely még eddig mindig titokban rejlik, de amely már nemsokára kiüti fejét s helyettük vallomást tesz.

Bizonyosnak látszik, hogy ez az *annektálási szándék*.

Ma még nem vallható be, mert a berlini szerződés némi tartózkodást követel, de hogy ez meg lett állapítva Reichstadban, egészen bizonyos.

Az azonban, ha keresztül is viszi-e Andrássy — még nem bizonyos egészen.

Mer ha tovább is miniszter marad a magát a hármasszövetség karjaiba könnyelműen odavetett férfiú, könnyen ébredhet föl egy napon, hogy akaratlanul a nyugati hatalmak aktív szövetségének oldala mellé jutott. S hogy az érem, melyet merészen fölvetett, egészen a másik oldalára esett le.

A régi Szeged egyik utcarészlete

Az országgyűlés megnyitása
Kivátságból kőbőlbon azon far tarta, hogy
az országgyűlés, egyházi, a nem b
eljárás elő fog hidasztani, mintán bár

Egy folyó van benne bezírva egye-
deli. Megkerestük, ha lát? Egyed-
vén böhött a fejével, hogy: igen;
szólti restül, mintá már egészen el-
szórt volt a beszélől.
Vannak egészen érdekes alakok a ra-
bók között.

Egy szép, dőlvez, sugarú gyerek
azt kénszi a naplót, a sepezt ar-
ban, mert a feleséget találkoztára ha-
rom félórán embeült. Hogy hat mar-
tyon bapertel dőlvegett is becsulják mat-
napos az embereket.

Van egy gyilkos, aki ezt az egész
raboságot kirádnak szedni. Elődelöl
török bapertel szedni a raboságot.
Az országgyűlés konyvterületét lát-
ta az neki. El volt telve rablással, mert
álította, el volt telve gyilkosággal, mert
is succodt neki, a király konyvterület
mentés minden bűntől. A két megrit
gyilkosságon érték, egy csipet sem ir-
deklí a sententia. Csak annyokozott mája
mikor a királyi ügyész hallott, mert be-
jár; halozon csak hallt bűntudozának
a városgy. urak, el még nem jövelek.

Jobban tudja a szót, mint Szeged vármé-
nye, hogy a felső ügyben nagy nagy
senkít kivégez, azért, ahogy a me-
kánások a tulajdon edes öccsét agyóra
bírvték.

A királyi ügyész mintegy szeremi-
lét-szának; mintha vizsgálatot hozna a
szépségre afo, mely jöttel jött. Meg-
vizsgáztam az országot, nézre a bar-
sán ha egy is Nem, a moszok, de a gy-
nagy anny a felfelfi ügyek az az om-
misor a királyos, xmi xaldak, pára
szab, a mörög, a felfelfi, hogy a
nem a hangok van valaki, mint az
fokozat szűkkel lakott polgár. A

száves tegnap beszélt az abba a világra,
amit a természet s a népesség be-
szélt. Az ország világa az, de demokratikus.
Az országgyűlés nagy eleven nyugvást;
egyforma volt, egyforma ruhák, egyforma
házasim. — Az arisztokratikus ország
külső kabátja még csak lant-amot volt!

A gazemberek királyának, Kúza
idő is, ha csak halványan is.
Sándornak börtönök közbene is meg-
találtak az embereket, a fur és a rossz
Szeged a börtönök, a fur és a rossz
Szeged a börtönök, a fur és a rossz
Szeged a börtönök, a fur és a rossz

Van a két gyilkosnak ki jelenleg
ül benn, elég oka van kevélykedni, hogy
a király Sándor ezaládjába eszták. Bő-
zony nem is tették volna belmü pünyva
emberekkel; zsvány arisztokratának való
hely az.

A várbau lévő börtönök egészen kö-
zöppök szimmetrikus a vizsgálati fog-
lyok számára vannak berendezve. Csak
egy szék van embert szöknek egybe, egybe,
Légfelülből barmat megvált.
Csakis csak a börtönök endek-ek
A világszám felülre a káramára-vel-
lakta s nem valami gazdagon. A börtöl
nem kriptaszerű megadott meg nem za
váru szemlélt meg a külső világgal, s

Egy egészen ceter kárczer is van,
de az ott is meg ott. Magyarázatot a
szab, a mörög, a felfelfi, hogy a
nem a hangok van valaki, mint az
fokozat szűkkel lakott polgár. A

Ami az Szeged város, ugyez az az az
Ami az Szeged város, ugyez az az az
Ami az Szeged város, ugyez az az az
Ami az Szeged város, ugyez az az az

Ami az Szeged város, ugyez az az az
Ami az Szeged város, ugyez az az az
Ami az Szeged város, ugyez az az az
Ami az Szeged város, ugyez az az az

Ami az Szeged város, ugyez az az az
Ami az Szeged város, ugyez az az az
Ami az Szeged város, ugyez az az az
Ami az Szeged város, ugyez az az az

Ami az Szeged város, ugyez az az az
Ami az Szeged város, ugyez az az az
Ami az Szeged város, ugyez az az az
Ami az Szeged város, ugyez az az az

Ami az Szeged város, ugyez az az az
Ami az Szeged város, ugyez az az az
Ami az Szeged város, ugyez az az az
Ami az Szeged város, ugyez az az az

Ami az Szeged város, ugyez az az az
Ami az Szeged város, ugyez az az az
Ami az Szeged város, ugyez az az az
Ami az Szeged város, ugyez az az az

Ami az Szeged város, ugyez az az az
Ami az Szeged város, ugyez az az az
Ami az Szeged város, ugyez az az az
Ami az Szeged város, ugyez az az az

Ami az Szeged város, ugyez az az az
Ami az Szeged város, ugyez az az az
Ami az Szeged város, ugyez az az az
Ami az Szeged város, ugyez az az az

Ami az Szeged város, ugyez az az az
Ami az Szeged város, ugyez az az az
Ami az Szeged város, ugyez az az az
Ami az Szeged város, ugyez az az az

Ami az Szeged város, ugyez az az az
Ami az Szeged város, ugyez az az az
Ami az Szeged város, ugyez az az az
Ami az Szeged város, ugyez az az az

Ami az Szeged város, ugyez az az az
Ami az Szeged város, ugyez az az az
Ami az Szeged város, ugyez az az az
Ami az Szeged város, ugyez az az az

Ami az Szeged város, ugyez az az az
Ami az Szeged város, ugyez az az az
Ami az Szeged város, ugyez az az az
Ami az Szeged város, ugyez az az az

Ami az Szeged város, ugyez az az az
Ami az Szeged város, ugyez az az az
Ami az Szeged város, ugyez az az az
Ami az Szeged város, ugyez az az az

Ami az Szeged város, ugyez az az az
Ami az Szeged város, ugyez az az az
Ami az Szeged város, ugyez az az az
Ami az Szeged város, ugyez az az az

Ami az Szeged város, ugyez az az az
Ami az Szeged város, ugyez az az az
Ami az Szeged város, ugyez az az az
Ami az Szeged város, ugyez az az az

Ami az Szeged város, ugyez az az az
Ami az Szeged város, ugyez az az az
Ami az Szeged város, ugyez az az az
Ami az Szeged város, ugyez az az az

Ami az Szeged város, ugyez az az az
Ami az Szeged város, ugyez az az az
Ami az Szeged város, ugyez az az az
Ami az Szeged város, ugyez az az az

Ami az Szeged város, ugyez az az az
Ami az Szeged város, ugyez az az az
Ami az Szeged város, ugyez az az az
Ami az Szeged város, ugyez az az az

Ami az Szeged város, ugyez az az az
Ami az Szeged város, ugyez az az az
Ami az Szeged város, ugyez az az az
Ami az Szeged város, ugyez az az az

HELYI TARCZA.

A szegedi börtönök

Írta: K. A. E. 3

Az elmentétek egymás közöttben in-
készek. Aki a szabadságot szerzi, orzse
meg a börtönt s meg jobban meg
szereit.

Pedig hat maholnap már a börtön-
t, kedélyben hely lesz, amit egyre kö-
szelék hozza felénk az idő. — A me-
rték

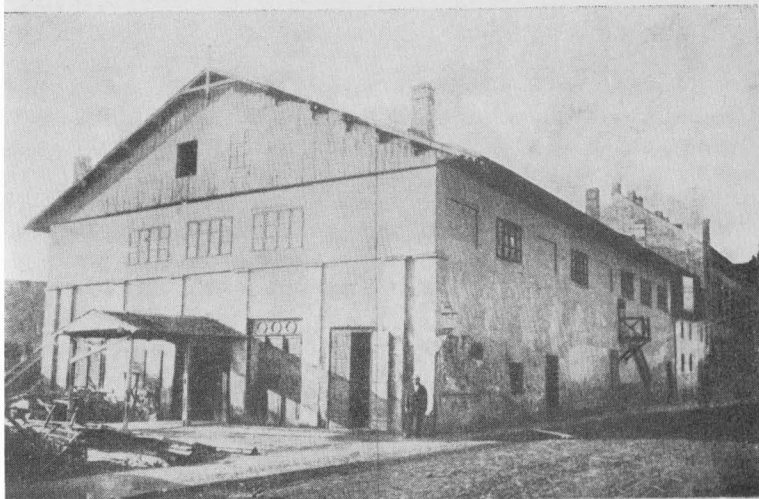
Ott már mindenki okor ember
Csak meg az általán a börtönökkel ad
szádeli, rendelőre is teljes ellátást ad
amint ki a szabadságot, feltörédelis az
általán a szabadságot, feltörédelis az

Ami az Szeged város, ugyez az az az
Ami az Szeged város, ugyez az az az
Ami az Szeged város, ugyez az az az
Ami az Szeged város, ugyez az az az

Ami az Szeged város, ugyez az az az
Ami az Szeged város, ugyez az az az
Ami az Szeged város, ugyez az az az
Ami az Szeged város, ugyez az az az

Ami az Szeged város, ugyez az az az
Ami az Szeged város, ugyez az az az
Ami az Szeged város, ugyez az az az
Ami az Szeged város, ugyez az az az

Ami az Szeged város, ugyez az az az
Ami az Szeged város, ugyez az az az
Ami az Szeged város, ugyez az az az
Ami az Szeged város, ugyez az az az

Az első szegedi állandó színház épülete lebontása előtt

P. Rott Mari jutalomjátéka.

SZEGEDI SZÍNHÁZ.

Szerda, 1878. december 1-én

P. Rott Mari jutalmául adatik:

KIRÁLYLEÁNY
mint koldusnő,
vagy: az élet iskolája.

Történeti háttér a szegedi színházban. Iris Képes-h. Ernszt. fordította Deak L.

1-ik előadás: „Az armány” 2-ik előadás: „A pincérnő.” 3-ik előadás: „A koldusnő.”
 4-ik előadás: „Az önfeláldozó szerelem.” 5-ik előadás: „Az erény ünnepe.”

Aradi Gerő társulatának egyik szegedi színlapja

Andrássynak politikája vagy észvesztett abszurdum, vagy pedig azon törekvésben kulminált, hogy Oroszországgal versenyezzen a szláv szimpátiák megszerzéséért. Tertium non datur. És ha a szláv szimpátiák elnyeréséért epekedett, nem-sokára be fogja látni, hogy a semmibe lógatta a lábát, s hogy ezekből a szimpátiákból semmi sem ragadt a talpára.

Ebből aztán le fogja vonhatni a nagy tanulságot, hogy nagy célok igen ritkán érhetők el kicsinyes eszközökkel.

Hogy diplomata fogásokkal nem lehet kikerülni a végzetes háborút, mely monarchiánk fölé tornyosul a pánszlávizmusban.

S hogy végre Ausztriának a Duna mellett fekszik a földadata, ahonnan egy kínálkozó szövetségesnek, Romániának ajtót mutatott már.

Sírva, ríva híná ő azt még vissza valamikor, midőn már talán késő lehet.

96. sz., november 19.

PULSZKY FERENC

Csak egy név, de mégis egész korszak . . . egy félkötet a magyar történelemből.

Csak egy név, de amely már félszázad óta kibontott zászló a mi harcainkban. S ez a félszázad hátunk mögött véges-végig háború volt.

Vezér már 48 előtt, vagyonvesztett, száműzött ezután, kit egyik országból a másikba kerget végzete, ki mindenütt *otthon van*, mert mindenütt kiemelkedik egy fejjel a többi emberek fölött, szelleme, tudománya által, kit mindenütt tisztelnek, tárt karokkal fogadnak, de aki azért mindenütt *magyar* marad.

És lőn — hej, ez is egyszer volt csak! —, hogy az igazság novenapját ülte. Koronázási dombot emeltek az ország városában. A király esküdni fog az alkotmányra. S már majdnem készen volt a domb, melyen a világ négy része felé villan meg a fejedelmi kard. Ötvenkét megyéből hoztak a dombhoz földet.

Onnan, hol a királyok esküt tettek a népnek.

Onnan, hol a megszegett esküt számonkérték tőlük haragra lobbant népvezérek.

Mindenünnen volt már föld a dombon. Csak még valami hiányzott. — A legdrágább, a legbecsesebb föld.

Száműzöttek, bujdosóknak vándorsaruján hozott por.

Ez is megjött.

Pulszky visszatért s újra a közélet sorompóiba lépett. S azóta ott van mindig.

Vezér volt már mint fiatalember, s fiatalnak maradt mint öregember is.

Ott van minden nemzeti mozgalomban. *Ő vezette apáinkat évtizedek előtt, s ő vezette tavaly fiainkat is a török rokonszenvek mozgalmában.*

És mekkora mező fekszik három generáció tevékenységének e kijelölt csúcspontjai között!

Azt ő emberül töltötte be mindig. Nagy föladatok nyomódtak vállára nemegyszer. A nemzet tapsaiból sok jutott neki; a népszerűség telehajigálta útját koszorúval; ő nem bizakodott el azokban, ő nem használta föl a koszorút és nem *váltotta föl* — hatalomra, hidegen, önérzetesen ment el mellettük — a maga útján.

Volt azonban népszerűtlen is. Nagy igazságokat mondott a nemzet szemébe, amikről az azt hitte, hogy gorombáskodik; és elfordult öreg szolgájától a nép.

Az öreg szolga meg sem rezzent a népszerűtlenségtől. Lehajigálta annak nyilait magáról, önérzetesen ment tovább a maga útján. Ha becsukták előtte a tért itt, talált helyette tért háromhelyütt is.

S mikor a népszerűségben egészen alámerült, *akkor volt ő legnagyobb.*

Pulszky Ferenc tevékenységét elősorolni, hacsak röviden és szárazon is, nem elég e cikk, az maga egy vastag könyv lenne.

Ott volt ő már a megyék követei közt Pozsonyban és azóta ott találjuk majd minden országgyűlésen kiváló szerepet játszani. A hatalommal sokszor kacérkodott, de sohasem vetette magát a karjaiba, s a szabadságharc óta sohasem viselt kormányhivatalt.

A Tisza-éra óta, elkeseredve, visszavonult a politikai pályától, az ő tapasztalt szeme látta, hogy a nemzet félre van vezetve, s hogy minden Tisza ellen irányzott szót meghallani siket. Visszavonult tehát a politikától, de nem a közügyektől.

Minden lépése a miénk volt ezentúl is, s a közügyeké. Pulszky Ferencnél a visszavonulás — a pihenés — *új tevékenységet jelent*. S az egyik tevékenysége hasznosabb, mint a másik. Tudósnak és írónak talán nagyobb, mint politikusnak. S mint író is oly nagy politikus, hogy egy-egy irata korszakalkotó a politikában s fölrázza a nemzetet szendergéből. . .

Az ő talaja nem csupán az országház, ki ha onnan kiszorul, elenyészne; az a hely, hol ő megáll, mindig egy piederstál, mindig egy magaslat, ahonnan messze elhangzik hatalmas szava; az a hely, ahol az ő írósztala áll, éppúgy a világesemények forraló műhelye, mint akár az országház.

Hát még az országházban milyen tényező!

Szeged városához illő tapintat volt tehát, hogy e szellemes államférfiúra vetette szemeit most, midőn az első kerület megürült képviselői székének betöltéséről van szó.

Nagy megtiszteltetés ez Pulszkyra is. Mert Szeged fővárosa a magyarságnak; a bizalom innen édes, mert a meggondolás bizalma, a polgári érdemnek nyújtott korona fényes *innen*, mert egyetlen *hamis köve* sincs.

De nagy megtiszteltetés Szeged városára is, hogy a veterán államférfiú enged a szegedi polgárok hívó szavának: s még egyszer kilép a küzdterre, letörli a hosszú évek izzadságát homlokáról s újult erővel a csatasíkra lép — Szegédért.

Egy Szeged városát csak egy Pulszky képviselheti méltóan.

Tömörüljünk mindnyájan körülte.

Ne üssétek arcul a múltat Szegediek! S ne csúfoljátok meg a holtak csontjait.

Aki mélyen fekszik odalenn a földben, édes álmakban szöve odább Magyarhon történetét, a nagy Horváth Mihály egykori kerületéből ne csináljatok könnyelmű trófát és rabulisztikus vásárt.

Holtak csontja mozdul, élők kegyelete ha vész. . .

Horváth Mihály után nektek a múlt parancsol. Szegediek !
A népeknek is vannak hagyományaik, amikre kevélyeknek kell
lenniök éppúgy, mint a nemesembereknek és királyoknak !

A ti hagyományotok az, hogy a bizalmat nem adjátok
olcsón és akárciknek.

Éljen Pulszky !

102. sz., november 26.

A VÁLASZTÓKHOZ !

Ma hallgatni annyit tesz: mint lemondani évekre a leg-
nagyobb alkotmányos jogról.

S az, aki lemond róla, nem érdemes rá.

Teljesítse kötelességét ma a szavazás napján mindenki.

Honnan van az, hogy néhol a föld egyszerre soha nem
látott virágokat hoz, amiket nem vetett, nem ültetett oda
senki —, támadtak maguktól.

A virágok az anyaföld gondolatai. Még a föld és a tehe-
tetlen rög is gondolkodik.

Még annak is vannak új eszméi, és ki tudja vinni azokat.

Csak mi nem gondolkoznánk? Csak mi engednők bűnös
fatalizmussal, hogy »hadd történjék, ami történik«.

Két jelölt áll egymással szemben. Az egyik *azt mondja*,
hogy ő a Kossuth barátja, a másik már *rég bebizonyította*,
hogy az.

Az egyik Magyarország büszkesége, a másikat még nem
tudjuk, mi.

A külföld ismeri, bámulja s tiszteli az egyiket, — s itt,
a saját otthonában is *kiismerhellen* a másik.

Az egyik is elítéli a Tisza-kormányt, a másik is, — de
csak az egyik bírja megbuktatni. Csak az egyikben van annyi
államférfiúi erő.

A 48-ik törvények egyik alkotója az, kinek egész élete
folytonos harc volt a magyar nemzetért, ki mindig a népet
szolgált, s ki nem fogadott el azért soha jutalmat. Egy ember,

aki a királyok körül forgott és azoktól sem fogadott el soha semmit.

A nagy nemzeti alakok legutolsója. Pulszky Ferenc. Válasszanak a kettő közül tetszésük szerint.

Csupán még egy szót! Midőn a lyoni kerületben Franciaország nagy fiával, Gambettával szemben valami Lefèvre nevű gazdag szeszgyáros lépett föl, Gambetta egyik barátja a választás előtt így szólott egy gyülekezetben, hol a szeszgyáros emberei tanácskoztak: »Uraim! Én becsületemmel jótállok önöknek arról, hogy ha sírköveikre fölírják: — *Ezen emberek itt Gambetta Leonnal szemben Lefèvre-nek szavaztak bizalmat* — száz év múlva az önök csontjait meggyalázva kihányják sírjaikból a megbotránkozott unokák.«

Szegeden éppen ez az eset van szőnyegen.

Vigyázzanak önök, választó polgárok, amikor ide vagy oda teszik le bizalmuk zálogát. Egy röpké szó csak, kinek-kinek kénye-kedvére van bízva, hányhatja olcsón ide-oda, de jegyezzék meg, hogy az emlékezet messze leér.

És jönnek utánunk, kik számon kérik, hogy *mit cselekedtünk*.

»Széged népe, nemzetem büszkesége« — mondá egykor Kossuth e város lakóiról.

Vigyázzanak önök, hogy ez a mondás *még holnap este is igaz legyen*.

104. sz., november 28.

SZEGED, NOV. 27-ÉN

De iszen derék gyerekek az osztrák delegátusok. Paskolják a mi Andrásynkat derekasan. S mi éppen olyan nagyon tudunk ennek örülni ezúttal, mint körülbelül egy évtized előtt annak, hogy megvert bennünket a burkus.

Az osztrák delegáció illetékességi szempontból utasította vissza az okkupáció ügyének tárgyalását, s a kért költségek megszavazását. Kimondta, hogy előbb tárgyalja le a biro-

dalmi gyűlés a berlini mandátumot, akkor majd ő is hozzá-
szól és ezzel utat mutat a magyar delegációnak is, amelyen
annak haladnia kellene, mégpedig sokkal inkább, mint az
osztrák delegációnak. Sokkal inkább azért, mert a magyar
országgyűlési megnyitó trónbeszéd célzatosan a delegációk
elé kívánta utasítani, s az illetékes magyar parlament ítélet-
mondása előtt elvonni az országot legmélyebben érdeklő
kérdést: a boszniai okkupációt. Különös helyzet, hogy az
osztrákok köszörülük ki a rajtunk ejtett csorbát.

Az osztrákok ezen tette érett megfontolás és higgadt
tanácskozások gyümölcse, mindamellett sok szó fér hozzá.
Ha a magyar delegáció cselekszi ezt, annak a fentjelzett
oknál fogva van különös értelme, míg az osztrák delegációnál
csak csodálhatjuk, hogy elég naiv volt formai dolgokért fölál-
dozni a lényegre, s kiereszteni körmei közül Andrassy politiká-
jának sorsát, melyre az első halálos csapást ő mérhette volna!

Az osztrák delegáció e tette csakis a delegacionális
intézmény esetlenségében találja védelmét. E taktika vezeté-
re ugyanis attól félnek, hogy a delegáció, dacára annak, misze-
rint egy oly parlamentnek a kifolyása, mely el van határozva
életre-halálra küzdeni Andrassy *személye* és politikája ellen,
mégis helyeselni fogja a berlini mandátum elvállalását, mert
hát hiába, mihelyt valaki delegátus, abban már nem lehet
bízni, s maga Herbst, midőn a legutóbbi alkalommal be-
választatott, így szólott barátaihoz: »Delegátus lettem, kötöz-
zetek meg, vigyázzatok rám, mert attól félek, hogy meg foglak
benneteket csalni.«

Az út, melyet az osztrák delegáció választott, igen hosz-
szas, de legalább biztosan célhoz vezető. Helyes kombináció-
kon nyugszik az, s olyan fundamentumosan magában hordja
Andrassyék bukását, amint azt csak föltételezni lehet a
német »Gründlichkeit«-től.

Gróf Andrassy meg is érezte rögtön a veszedelem csíráját,
erősen küzdött az eljárás ellen, de amennyiben az alaptörvé-
nyünk egyik fejezetéből folyik, helyes indokolással azt meg-
támadni nem is lehetett.

Egy körülmény van azonban, mely az osztrák delegáció
reményeit s illetve taktikáját meghiúsíthatja, s ez a magyar
delegáció magatartása lehet. Ez pedig csupán egy esetben

vehet föl Andrásy körül tömörülő alakzatot, ti. azon esetben, ha az osztrák delegáció magatartásából tűnik ki, miszerint ellenszenve s küzdelmeinek éle Andrásyra vonatkozik, s az ő személye ellen tör.

Andrásyt még ma sem jó taktika személye miatt gyűlölni a magyarok előtt. Szunnyadó szimpátiáinkat lobbant-hatná lángra őiránta, s e szimpátiák megakadályozzák azt, hogy igazságos bíráihoz csatlakozhassunk.

„APRÓSÁGOK”

6. sz., augusztus 3.

AZ ELSŐ NAP

Ha valaki olyan helyen van, ahol még nem volt azelőtt, olvassa meg az első éjszakán a gerendákat, s amiről álmodni fog, véges-végig beteljesedik rajta.

Először vagyok az Alföldön és megolvastam az ország »kincses házának« gerendáit, a sűrűn elterülő búzakereszteket már útközben, és látom Szeged városát virulón megszépítve a fölötte szállongó füstszalagokkal, mik a gyáarak kéményeiből jönnek, látom gazdagon kicifrázva az ipar és kereskedelem nemesi címereivel a boltcégek tábláival . . .

Miről álmodhatnék egyébről az első napon, mint hogy Szeged, az én új otthonom, azon az úton van, mely a vagyonosodás- és jóléthez vezet. S a jólét csak a egyszersmind európai civilizáció magaslatán álló, művelt városokat veszi ölébe.

Hiszem, hogy az én első álmom igaz.

S hiszem, hogy amint én teljesen otthon érzem magam itt az első perctől kezdve, engem sem tekintenek itt idegennek.

Mert hát nem úgy erővel lettem ide *annektálva*: a saját vágyam, és a rokonszenv hazám ez egyik legnagyobb városa iránt, hozott ide.

S a rokonszenv, ha nem is talál mindig nyitott ajtót, legalább mindég megérdemelné, hogy találjon.

9. sz., augusztus 7.

Mikoron pedig az archimadrita prüsszentett, a rutének is azonképpen prüsszentettek vala.

Tisza Kálmán tegnap délben megbukott Debrecenben.

Báró Kemény Gábor, államtitkára, meggondolta magát és szinte megbukott Kolozsvárott.

Megragadó hűsége a szolgának az ura iránt.

Kövessétek uratok példáját mindenha!

(Máté evang. — a mamelukokhoz intézett levelekben X. vers, 8. rész.)

*

Jókai sem akart kivétel lenni. Ő is a bukottak ravatalára került. Őneki is, aki »nábob« volt a népszerűségben, látnia kellett, mint változnak »a politikai divatok«. Meg kellett tudnia, hogy dacára Tiszának »mégis mozog a föld«.

S a megmozdult földön elbukva, elterülve ott fekszenek most egymás mellett Tisza, Kemény és Ő.

S mostmár megvan magyarázva az a fantasztikus regény-cím: »Enyém, Tied, Övé.«

Tudniillik Jókai így szólhat Tiszához:

»A választókerületek közül az 'enyém' éppen ott van, ahol a 'tied' és ahol az 'övé'«.

*

De hát ez még mind csak kismiska. Móricz Palya még él és virít. S amíg Móricz Palya él, addig »Ejuropa« csendes, s semmi nagyobb baj nem eshetik a világdírigálásban.

10. sz., augusztus 8.

Szép dolog mégis az előérzet . . .

Némely embernek a lába megjósolja az esőt, akár egy kalendárium.

A kormánypártnak, úgy látszik, *Csernátony* volt a »fájós lába«, ő vette észre legelőbb a tornyosuló felhőket.

Észrevette s *ellábalt* a választások előtt a külföldre.

Így aztán az igaz, hogy nem is bukott meg. Mert hát hiába, okos ember, mielőtt elesnék, lefekszik előbb a földre.

Szegény Csernátony: ő a taktika nagymestere volt vég-leheletéig.

Adja isten, hogy felösmerjék nagyságát, amerre jár a külföldön is — s ne eresszék haza soha.

Mi majd csak kiheverjük valahogy — a hiányát.

*

Sámsonnak a hajában feküdt az ereje.

Tizsának Csernátonyban.

Amint Csernátony elment, — Tisza szerencsecsillaga eltűnt.

Az imént még Caesárnak nevezték a debreceni triumfátort.

S íme, ma Caesárt, ahelyett, hogy brutusi kéz ejtette volna el hőshöz méltóan, nyakon öntik forró vízzel.

... Tralla!

De furcsa kis Caesár vala!

*

Nagyra is van most Debrecen vele, hogy nevetségessé tette a miniszterelnököt.

No, de mi is nagyra vagyunk Debrecennel.

Ejnye, be derék, hogy mégis ledobták kigyelmetek a »kálvinista kakast« a torony tetejéről — mondja a választás napján egy cívisnek valaki.

— Le azt, mégpedig örökre.

— Ejnye, be derék. Tán bizony nem forgott?

— Ej dehogy. Éppen az a hiba, hogy *nagyon forgott*.

... Tralla!

De furcsa kis kakas vala!

17. sz., augusztus 17.

Ha a sajtó valóban nagyhatalom, vajon mekkora méltóság illeti a sajtó királyi udvarában, teszem azt, a vidéki levelezőt?

Az legalábbis olyan, mint az udvari lakáj.

Jámbor olvasó, kit közönséges embernek szült végzeted,
döbbenj meg, mikor a két ominózus betűt meglátod itt-ott:
»r. l.«

Ez azt jelenti: rendes levelező. De azt is jelentheti:
rendkívüli lángelme.

Döbbenj meg nyájas olvasó! . . .

*

Nagy Sándor azért haragudott, hogy semmi hódítani
valója nem maradt.

Az r. l. (aki, ha szegedi termés, »Figyelő« nevet vesz fel,
mint bizonyos fajú hölgyek, kik mesterségüket fölvelt nevek
alatt gyakorolják), azért haragszik rendszeren, hogy semmi meg-
írni valója nincs.

Shakespeare, Eötvös, Kaas Ivor, Boz Dickens és Kec-
keméthy Aurél minden jó gondolatot megírt előle.

És ez borzasztó!

Szerencsére a Szegedi Napló alapítási története nincs még
megírva.

Pedig hát erre is kíváncsi Európa.

*

»Figyelő« úr megírná ezt a históriát a »Times«-nek.
Azonban nem tud angolul. Megírja tehát a kitűnően szerkesz-
tett »Hon«-nak.

A gondos szerkesztő át nem olvassa, tehát beveszi.
Megjelenik. Ott van, s a világ ámul-bámul.

Figyelő úr azt írja, hogy a »Szegedi Napló« osztály- és
fajharcot provokál Szegeden. Itt nagy veszedelem készül.
S a kontinens, a rideg Európa megrezzen . . .

Szegeden fajharc készül.

Anglia elszóltja flottáit a Dardanelláktól.

Franciaország még egy korosztályt hív be. Ausztria egy
hajszal híja, hogy hogy vissza nem hívja katonáit Bosznia-
ból . . . hogy mind itthon legyen . . . , mert hát Szegeden nagy
baj van . . . Figyelő úr megírta, hogy *ott fajharc készül.*

*

Epilóg

De félre a tréfával. Beszéljünk komolyan.

A világ talán kíváncsi rá, hogy kicsoda az a »Figyelő« úr?
Mit írt? És mit felelünk firkájára?

Eh, dehogy.

Az a három ember, aki a »Hon« jelzett közleményét olvasta, éppen nem kíváncsi.

Mert az egyik ember a három közül én vagyok. S én tudom, ki az a »Figyelő«.

A másik az, aki Figyelő urat rávette, hogy ezt a hazug galimathiaszt összeírja, s ez a másik is tudja, hogy kicsoda Figyelő úr.

A harmadik ember pedig, aki e közleményt még olvasta, maga a jámbor levelező.

No, ő már nehezen tudja, hogy kicsoda ő.

Én pedig nem mondom meg neki.

Minek szégyenkezzék szegény!

27. sz., augusztus 30.

Az a hét sváb, aki valamikor egy nyulat kergetett, együttvéve sem volt olyan vitéz ember, mint jelenlegi maradékuknak orgánuma, az Oesterreich — *ungarische Wehrzeitung*.

Nézzék meg fentebb olvasóink, mit ír ellenünk.

Vajon ki lehet az a fickó, aki e kamarilla-szagú dolgot megírta? Aki piszkos nyelvvel tajtékot túr és köpködi felénk.

Ne keressük: ki ő? Hátha már találkoztunk vele valahol mint — kucséberrel.

Nyomorult cseh!

Még ő nevezi »felszabadított rabszolgáknak« a magyarokat, ő, tagja azon satnya népfajnak, mely még születni is a policáj engedelmével szokott.

*

Meglehet, hogy e piszkolódó cikk is úgy született. A policáj vagy a granicsár politika rendeletére.

Le van abban piszkolva a nemzet, suhancnak nevezve legszeretettebb és a legnemzetiesebb tisztviselői, lebecskoros-nemesezve az intelligencia, disznóól-politikának nevezve Hol-lós Mátyás király nagy nemzetének magas törekvései.

És miért?

Mert nem sütünk annyi prófontot, hogy az egész Lajtán-túl abból elessék hét esztendeig, s mert nem adunk annyi forspontot a granicsároknek, amennyi kelletik ahhoz, hogy — mint hajdan Sadova alul — ne kelljen gyalog elszaladniok.

Bizony, a futás mindig kényelmesebb — kocsin.

Összeszid, amért nem engedelmeskedünk Tisza minisz-ternek.

Hallja ön ezt, Tisza Kálmán úr!

Kellett önnek ez a védelem?

*

Ön bizonyára túlhajtott a célon, Tisza Kálmán úr!

Mert a »Wehrzeitung«, dacára, hogy ön miatt szid össze minket, azért mégis azt kívánja, hogy ön alul kiforduljon a miniszteri széknél.

A »Wehrzeitung« Haynaut óhajtja ide.

A »Wehrzeitung« nem ösmeri önt tökéletesen.

Ha ösmerné, *meg volna elégedve.*

*

Don Quixote-oknak van e szemét lapban elnevezve az alispáni náció.

Némileg találó. Mert forgó szélmalomokkal, a vakondok-politika griffjeivel küzd.

Hanem ami a fokost illeti, ezt kár volt kigúnyolni.

A Wehrzeitung-beli urak legalább régi ismerőseik iránt viseltethetnének kegyelettel.

Sokszor csókolozott már velük az a fokos.

Igaz, hogy nem láthatták; mivelhogy hátulról történt az ismeretség.

Ott is annak mai napig hátukon a — *fotográfíája.*
Bosznia alkalmas *medalion* lesz hozzá!

A TÖK TRAGÉDIÁJA

(Mese a növényvilágból)

Egy nagy kertben nem *díszlett* (ha ugyan illik rá ez a szó) egyéb, csupán egyetlen tök. Nagyra is volt vele a kevély tök, hogy ő az egyedüli gyümölcs a kertben, bár ő maga is jól tudhatta volna, hogy fajtája közül sem az első, hanem a legutolsó s hogy nem használtatik semminemű emberi táplálkozásra, hanem örökkön-örökké *sületlen* marad.

Legfeljebb a malacok híznak meg tőle.

*

Azon a fán azonban, mely a *hitvány* töknek árnyékot tartott, egyszerre váratlanul rügy pattant ki s nemes, jóízű gyümölcsöt hozott.

A tök dühbe jött s *verseny társnak* nézte hiú elvakultságában a fölötte *magasan* lóbálódzó gyümölcsöt.

Elhatározta tehát, hogy lecsalja magához.

És ez felette furfangos terv volt!

Mert a tök, minthogy örökké lent fekszik a piszkos földön, felette sáros vala, s ha a gyümölcs hozzá ér, az is bepiszkolódik.

*

»Nem mersz lejönni hozzám, ugye?« — szólott a tök, s indája fonnyadt levelei még egyszer haragos-zöld színt játszottak.

»Semmi közöm hozzád — mondá a hasznos gyümölcs — az én helyem itt van a magasban, semmi kedvem és hivatásom hozzád leszállni.«

»Egyenlők vagyunk! — kiáltá a tök. — Én birkózni akarok veled.«

»Ohó! Nem vagyunk egyenlők, neked mesterséges '*melegdgyai*' csináltatott az 'urad', abban tenyészél: rám pedig a *szabad nap süt*. Nem vagyunk egymáshoz valók. Azért nem is kívánok veled érintkezni.«

S e perctől fogva siket fülekre talált a tök káromlása.

*

A tök dühösebb lett, s bánatában még nagyobb lyukat vájt magának a sárban.

Új terven okoskodott.

Hogy lehetne felemelkedni a fa magaslatáig?

Valaki azt a tanácsot adta neki, hogy az emelkedéshez legelőször is az kívántatik, hogy ne legyen nehézkes, hogy a belső tartalma helyett bélelje ki magát széllel, az fölviszi majd a magasba, mint valami léggömböt.

A drágalátos tök tehát egy *sárga-fekete* hegyes karónak dűlt, hogy az léket vágjon rajta, amin behatolhasson a levegő.

És ebben lett a halála.

A vágott lyuk körül a penész és a rothadás jelei kezdenek mutatkozni . . .

Szegény, szerencsétlen tök!

*

A hasznos gyümölcs szánakozva nézi, mint közeleg az alant hempergőhöz napról napra a legszomorúbb enyészet . . .

E felebaráti szánalomban csupán az vigasztalja, hogy a töknek úgysis rothadás a sorsa.

*

Morál

A tanulság ebből az, hogy a főzelék ne igyekezzék előkelőbb étel lenni, mint a gyümölcs, — mert még főzeléknek se lesz akkor jó . . .

Továbbá az, hogy a hatalom melegágya gyorsan megnöveszti a növényeket és gyorsan — megrohasztja.

És végül még az, hogy a jóra való ember válogassa meg a barátait.

És még jobban válogassa meg az — ellenségeit.

AZ ÚJ MINISZTER

Valaha Andrássy így kiáltott föl: »Amit óhajtottak, mindent megkaptak önök«.

Ma pedig így kiálthat föl a nemzet: »Amit megkaptunk, semmit sem óhajtottunk.«

Még azt sem óhajtjuk, amit ezután fogunk kapni.

Ugyanis meg fogjuk kapni közgazdasági miniszternek — gróf Szapáry Gyulát.

*

Szapáry kinevezésének híre föl-fölbukkan a sajtóban már hetek óta parádés annonszírozással, mint valaha Balázs Sándor »Omnibusz«-a: »Jön«. »Közeledik«, »Útban van«.

Ki? Mi? Senki sem kíváncsi, nem úgy, mint az Omnibuszsal szemben volt.

Pedig Szapáry is hasonlít az omnibuszhoz. Személyválogatás nélkül veszi föl mindenkinek az elvét — és a *szennyest poggyászatát*.

*

De azért lehet, hogy jó kereskedelmi miniszter lesz.

Mert nagyon rossz belügyminiszter volt.

Márpedig, én istenem, valamihez mégis csak kell értenie, mert hiszen másképp nem szeretnék annyira — az asszonyok.

Hacsak azért nem, hogy *nagyon szép szőke haja van*.

*

Hírlik, hogy még e hóban, e héten, valamelyik nap jelenik meg a hivatalos lapban a kinevezése.

Nem vagyunk kíváncsiak a napra. Akármely napon nevezzik is ki Szapáryt kereskedelmi miniszternek, — *péntek* lesz az és »13«-ika.

HAHÓ!

Nagy dolog esett. A kitűnően szerkesztett Honba egy gyöngye közlemény csúszott be tegnapelőtt »Apróságok« cím alatt. Ez apróságok báró Bánhidy Bélának a »Szege-di Napló«-ban megjelent cikkével foglalkoznak — persze nagyjában. Amint a »Hon« szokott.

Ez apróságok különben már külalakra nézve is egészen speciálisok, melyekben az irodalom minden válfaja egyesül, — oly unalmasak, mint valami közgazdászati cikk és oly naivak, mint a szilasbalhási sírvers, hogy:

»Itt nyugszik Tóth Pál
Hat élő gyermekével.«

*

Hát bizony a »Hon« valamennyi gyermekével együtt abban nyugszik meg, hogy báró Bánhidy Bélának azt a vádját, hogy a kormánypárti lapok Széll Kálmánt támadják, vissza kell utasítani.

Vissza is utasítja azzal az állítással, hogy »ez nem igaz«.

Hja persze! Könnyű azt mondani a Honnak, hogy nem igaz ez vagy az, hanem először kerítsen is magának előbb publikumot, aki elhiggye, mert a »Hon« sokszor mondta már »nem igaz«-nak azt, ami igaz volt.

A Hon szabadkozik, hogy az ő hasábjain Széllről egy szó sem fordult elő.

De hát istenem, hisz éppen maga a »Hon« szerkesztősége az, amely sohasem tudja, mi van a »Hon« hasábjain . . .

*

Az »apróságok« érdemes közlőjének megmagyarázhatjuk, ha nem restelli egy provinciális laptól a felvilágosítást, hogy vannak hírlapi támadások, melyek akkor is azok maradnak, ha azokban össze nem teremtették az embernek az öregapját, hanem valamely dolgát úgy adják elő »tárgyilagosan«, hogy az kisebbitésére szolgáljon.

Ami ez ellenzéki élõsdi hírlapírókra mondott megjegyzéseket illeti — azok találók. *Közelről* vannak fotografírozva. A »Hon«-i tükörbõl.

*

A »Hon« büszke rá, hogy tizenhat éve híve Tisza Kálmánnak.

Nem irigyeljük.

Mégpedig azért, mert a »Hon« néhány sorral lejjebb arra is büszke, hogy õ nem népszerű.

Neki nem kell népszerűség és nem áhítozik, aszongya, utána, mint mi itt Szögeden, Pesten és Bécsben.

Hja, annak megvan a maga oka. Nem nagy önmegtagadás kell fel nem ülni az olyan kocsira, mely különben sem veszi fel az embert.

A Hon csak hadd kiáltsa a népszerűségnek büszkén, hogy: »Rózi, megvetlek.«

Mi értjük a Hon megvetését.

*

Miután az érdekes napilap így kibeszéli magát, végezetül azzal fenyeget meg, hogy bezzeg ha valami jó fog származni Bosznia elfoglalásából, azt majd akkor (dacára annak, hogy jelenleg Tiszáékat szidjuk érte) magunknak fogjuk tulajdonítani.

Hogy a »Hon« nyugodtan aludjék babérjain, ezennel kijelentjük, hogy a Bosznia elfoglalásából származott jók mind az õ érdemei lesznek. Abból mi sohasem vindikálunk semmit.

Mert a »Hon« büszke rá, hogy Tisza Kálmánnak a híve.

S bizonyára Tisza is büszke a Honra — mely mindenben, még regényében is a *Tisza-érát* festi.

»Szabadság a hó alatt.«

— — — — —
... Hanem 'iszen elseperheti még ezt a havat a szél.

APRÓSÁGOK PULSZKYRÓL

Sohasem volt igazabb az a közmondás, hogy »jó az öreg a háznál«, mint Pulszky Ferencsel szemben.

Szidjuk az öreget, de azért szeretjük.

Szid az öreg, de azért szeret.

Szeret és *gondolkozik mindnyájunk helyett.*

S bizony többet ér így, mintha mi gondolkoznánk helyette.

*

Van a pápista egyházi énekekben két sor, melyben valamely szent perszónáról az mondatik igen költőileg, hogy:

, . . . mennyei lajtorja,

Mely az eget és földet összekötve tartja.

Körülbelül ilyen lajtorja Pulszky Ferenc is.

Az ő személyisége köti össze szegény hazánkat a műveltebb külfölddel sokhelyütt.

Tudománya, műveltsége, szellemessége olyan nagy darab földet hódított meg nekünk Európában, hogy ugyancsak hosszú kötéll kellene, hogy azt körülérje.

*

Az öregúr ma, midőn idetoppan, sajátos politikai helyzetet fog találni. S ő szereti a különféle attitűdöket. S mindig eltalálja a helyes szituációt.

Egy jelenet fog ismétlődni Szegeden az Árpádok korából.

Béla elé »koronát« és »kardot« tett bátyja, I. Endre, hogy válasszon belőlük.

Szegeden két specialitását teszi Pulszky elé: Az egyik tányéron *szegedi paprika* lesz, a másikon *szegedi szappan!*

A szappan arra való, hogy tisztára mossa vele a minisztereket.

A paprika arra való, hogy a miniszterek orra alá törje.

Vajon melyik specialitáshoz nyúl az öreg?

Bélának megsúgta valaki a király előszobájában, hogy a kardhoz nyúljon.

Én is megsúghatnám Pulszkynak, mit válasszon, ha nem volnék meggyőződve, hogy önmagától is kitalálja.

*

Pulszky Ferenc az egyedüli ember, aki jobb a hírénel.

Tetszeleg magának azzal, ha goromba. És úgy teszi magát, mintha erre kiváltsága lenne.

Valóságos gyerekertermészet. (A vásottabbját értem.) Szeret ingerkedni a közvéleménnyel, pedig olyan, mint a harapós komondor.

De ebben az ingerkedésben van valami szeretetreméltó komázás, amihez csak ő ért és egy bizonyos határ, melytől kezdve a fölborzolt szőrt kezdi szépen lesimítani.

Azonfölül nemcsak a közvéleménnyel ingerkedik így, de a hatalmasokkal is. S ez a szerencséje, mert amit a vámon veszít, kinyeri a réven.

Pulszky egy valóságos óra, mely sokszor ver mást, mint amit mutat, de mindig föl van húzva, s ha az egyik pondusa közel jár a földhöz, a másik ugyanolyan arányban húzódik a magasba.

*

A forradalom után a száműzetés keserű kenyerét ette ő is. S míg a külföldön járt, addig volt a legnépszerűbb otthon.

Amióta hazakerült, a külföldön lett népszerű.

Mert mindig ott ösmerik, s következképpen tisztelik is jobban, ahol nincsen.

*

Pulszky Ferenc már 48-ban államtitkár volt. Az utóbbi időben sem volt szabad tehát kevesebbnek lennie, mint miniszternek.

S volt is szó róla miniszter-krízisek alkalmával a kormány-csináló körökben akárhányszor: a két Pulszky közül az alakulandó kabinetbe kell lépnie valamelyiknek.

De valahányszor kombinációba kerültek, mindig fölmerült az is, hogy vajon »melyiknek?»

És ezen sohasem bírtak a minisztercsináló körök meg-egyezni s inkább elejtették mind a kettőt.

Fogta tehát magát a mi Pulszkynk és otthagya a politikai pályát, kitért fia útjából.

... S akkor aztán egyszerre mindnyájan rájöttek, hogy az öreg Pulszky lett volna alkalmasabb miniszternek.

Ami most már — Szegedtől függ, hogy igaz lehessen.

*

Bűvös istenasszony a *Politika!*

Olyan az, mint a *Borcsa* képe, aki egyszer látta, soha nem felejtí.

Az öregurat is vissza-visszacsalogatja az a szép tündérnő, amelynek annyi idő óta udvarol.

Az igazatnak nem tud ellenállni.

Pedig éppen ő tudja nagyon jól, hogy ez a szép istenasszony milyen kacér, csalfa; — száz emberrel is van egyszerre viszonya.

Nagy önérzet az öregtől, hogy még egyszer nekivág, s nagy megtiszteltetés ránk nézve, hogy a Szeged bizalmát kívánja gomblyukába tűzni — bokkrétának.

S az a bokréta nem kerülhetne külön helyre.

*

Rafinírozott udvarlótól hallottam, hogy a menyecskék előtt nagy előny az ősz haj. Az ősz haj nem fecsegő.

A »Politika« még eddig nem tette ilyen nyilvánossá a gusz-tusát.

Annyi azonban bizonyos, hogy — ami szinte előny, az öreg nagyon ügyesen tud *öllözködni*.

Vajon melyik ruháját veszi föl a mostani találkozásnál?

De akármelyiket veszi is föl, nem lehet benne kétség, hogy az *nemzeti ruha lesz*.

Mikor a török szimpátiák idejében még az én hangom is megvolt s az »Arany sas«-ban folytatott tanácskozások alkalmával én is elkezdtem kiabálni, hogy impozáns küldöttséget kell Tahir beyért küldeni Bécsbe, az öregúr rámroffent haragosan:

— Gyerek még maga ahhoz! Mit szólana ehhez az én kedves barátom, Andrássy Gyula?

Arra vagyok kíváncsi, hogy hát a »Válság« című esszééhez mit szolt azóta az ő kedves barátja, Andrásy Gyula?

De arra még kíváncsibb, hogy hát ő vajon mit fog szólni a holnapi programbeszédjében az ő kedves barátja-, Andrásy Gyulához?

*

Bármi történjék is, az ország mégis csak nyerhet, hogy Szeged fölléptette Pulszky Ferencet.

Mert a legrosszabb esetben is nagyszabású enunciaciót fog adni a holnapi programban, mely súly lesz a serpenyőben, melyen a Tisza-kormány sorsa ingadozik.

Egy Pulszky szava mennydörgés, bármilyen halkan mondja is, s *mindenünnen* behallatszik az országba.

Megválasztásában egyébiránt semmi kétségünk: nincs okunk Szeged város népét előre elítélni.

Mindamellet nem hallgathatjuk el, hogy a Bakay-párt biztosan számít arra, hogy Pulszky *hosszú orral* hagyja el Szegedet.

Miért tagadnánk el, hogy ez az egy kilátásuk alapos.

111. sz., december 6.

A kókai lencse története újra. A Tisza-kabinet »esméltlen« föltálalja magát új garnírunggal.

A geszti Mefisztó a következőképpen állította össze a garnírungot.

*

Pénzügyminiszter gróf Szapáry Gyula lesz. — Szapáry Gyula gróf örökös miniszterjelölt. Egyszer már volt belügyminiszter is. Bebizonyította, hogy a belügyekhez nem konyít semmit. Minélfogva okvetlenül értenie kell a pénzügyekhez — legalább annyit.

Szapáry Gyula különben gentleman ember. — Arról ismeretes az országban, hogy a haja szőke, s hogy Géza fivérének szép felesége van. — Egyéb semmiről.

Még azt tudjuk róla, hogy az egyik őset igavonó állat gyanánt eke elé fogatta egy basa.

Az, hogy most egy másik basa a pénzügyek elé fogja Szapáry Gyulát, hasonlít egy kicsit a történelmi Szapáry esetéhez.

*

A kereskedelmet átveszi báró Kemény Gábor. Gábor úr derék gyerek, s olyan nagy feje van, hogy sok agyvelő is elférhetne benne.

Szalay László azt mondja valahol: Erdély adta Magyarországnak a nagy férfiakat, s Magyarország adta Erdélynek az arulókat.

E közösügyes korszakban Erdély báró Kemény Gáborral ajándékozott meg.

S így valahára kvittek lehetünk Erdéllyel.

Gábor úr agglegény — pedig tehetséges ember.

Fölviszi a miniszterségig — pedig tehetetlen ember.

Múltja abból áll, hogy a Tisza jobbkeze volt. (N. B. Tiszának a jobb keze is *balkéz.*)

Jövője pedig az . . . , hogy Tiszának az árnyéka legyen.

S ez nagy baj — Tiszának! Mert az árnyéka után nyomban ráösmernék.

*

Ki ne lenne az ilyen miniszternek államtitkáraira kíváncsi?

Mert eddig legalább az volt a szokás, hogy akinek isten miniszteri tárcát ad, ész is . . . akarom mondani államtitkárt is ad hozzá.

Most már szűkebb lett az idők marka.

Most már az államtitkároknak is szükségük lesz — miniszteri tanácsokra.

Bizonyítja ezt azon *meglepő dolog*, hogy gróf Zichy-Ferraris Viktor lesz a belügyi államtitkár.

És ez igen kényelmes lesz Kemény báróra nézve, mert sonki sem fogja mondhatni, hogy az államtitkára külön ember nálánál, aminthogy viszont Zichy-Ferraris Viktornak sem hányhatják a szemére, hogy csak piktus masculus a minisztere mellett.

Az egyenlőség ezen nagy elvének alkalmazása igazán jó ötlet Tiszától.

És ha csakugyan igaz, hogy »kevés bölcsesség kormányozza a világot« — akkor a magyar belügyminisztériumnak nagy ki látása van rá, hogy a világot fogja kormányozni.

Zichy-Ferraris Viktor a főrendiház jegyzője volt azelőtt.

A méltóság főrendek azt mondták neki a szemébe, hogy jó stílje van, de nem hitték.

Ő azonban elhitte volna, — ha nem is mondták volna neki.

Most ahogy Tisza kiszemelte, hogy államtitkárnak való, egyszerre elhitte neki, hogy ő csakugyan államtitkárnak való.

Pedig — mint mindenki, aki még eddig Tiszában hitt — ő is *csalódni fog*.

116. sz., december 2.

TISZA KÁLMÁN ÁLMA

— *Olyan allegória-féle* —

A zsarnok alszik, és nem lehet fölébreszteni. A nemzet géniusza tüzes vassal égeti — és meg sem mozdul. Tövisseket szurkál testébe, s az alvó ördögi kaján arcával visszamosolyog rá.

Kemény Gábor és Jekelfalussy ott ülnek a kegyelmes úr ágyánál, amíg alszik és a legyeket kergetik el róla. — Halkan suttognak, mert a hangosabb szó el van tőlük tiltva.

A nemzet géniusza dühbe jön, amiért nem bírja fölébreszteni ezt az embert s borzalmas víziókat bocsát rá:

Megjelenik előtte a hajdani elvtársa s rokona, gróf Teleki László. Borzasztó látvány. Vértől csepegő fejét hóna alatt hozza.

Lassan, méltóságosan lép az ágyához a szellem s megrázza az alvót; szemrehányó hangja élesen süvít a léghen.

— Te vagy az, Kálmán!

Az alvó arcán a hideg verejtékgyöngyök gyülekeznek, s kínosan hörgi félálomban:

— Tudom is én. Majd megkérdzem Bécsben.

S ezzel tovább álmodja ominózus álmát a geszti nagyr, kit a dicsvágy süllyesztett e rémítő önkívületbe.

Majd a »haza bölcse« támad föl virággal lepett sírjából; fönséges arcát harag borítja, s hatalmas keze görcsösen nyúl az alvó felé, hogy azt lelökje a bíbor-ágyáról.

Tisza görcsösen kapaszkodik meg, marad és tovább alszik.

A nemzet géniusza még erősebb eszközökhöz nyúl, midőn látja, hogy *Deák szellemét* is hiába idézte föl.

Fölbontja egyszerre mind a boszniai sírokat, hogy jelenjenek meg színről-színre az áldozatok árnyai vádolón, fenyegetően . . .

Tisza ágyához egy csomó szelindek van kötve láncra. Ezek megugatják az összesereglett árnyakat. A zshivaj, a lárma pokoli, de mégsem ébreszti föl a pokol emberét.

Az árnyak elől a másik oldalára fordul: mély hortyogása sejteti, hogy tudomást sem vesz róla.

»Tehát semmi, de semmi sem ébreszti föl ez embert?« — kiált elkomorodva a Géniusz, kezének egy intésével elbocsátja a szellemeket és lecsüggesztve lelkes fejét, undorodva távozik a miniszterelnök szobájából, éppen mikor Beöthy Aldzsi lép be oda, komor frondeur fizionomiával.

Kemény Gábor ijedten néz a nyílt ajtóra.

— Csitt . . . pszt! Lábujjhegyen jöjj, Aldzsi! *Urunk* alszik.

Aldzsi lábujjhegyen közeledik.

— Fontos híreket hoztam . . . — mondja suttogva a párt pletykahordója.

— Halljuk! — sziszegi Kemény Gábor.

— *Péchy, Wahrman, Horváth s még többen kiléptek a mamelukok közül* — jegyzi meg Beöthy halkán.

A miniszterelnök hirtelen fölriad e szavakra:

— Micsoda? Ezt merték tenni? Holla, baj van! Oldjátok le a szelindekeket. Nekik kell eresztetni . . .

A parancs azonnal teljesítettett.

S az eredményt lásd: a »Hon«, »Ellenőr« s különösen a »Magyar Polgár« 284-ik számában.

A „SZÍNHÁZ” ROVATBÓL

SZÍNÉSZEINK

— Két közlemény —

I.

A napról napróli rövid referáda, melyet »*Színház*« rovatunkban hozunk, nem lehet arra célozva, hogy az egyes színészek hibáival behatóan foglalkozzék, hogy azoknak előnyös oldalait kiemelje, hogy a fogyatkozásokra figyelmeztesse s útbiztosítójuk legyen; a mi színházi referádánk nem a színészeket szolgálja, hanem a közönséget, mert csak az előadások rövid képét nyújtja, anélkül, hogy az előadások hiányait, a színészek egyes hibáit kimutatná, s a színpadi hatás el nemérésének okait nyomban ki is fejtené.

De ez lehetetlen is. Mert mint hajdan Horn Ede, ki tréfából így definiálta az ágyút: »vegyünk egy lyukat és öntsük körül ólommal«, mi is kénytelenek lennénk így kiáltani föl »vegyük az abszolút semmit s öntsük körül fogyatkozásokkal.«

Csak bevégzett művészekkel szemben szolgálhatja a kritika vagy referáda egyszerre a színészt és a közönséget s lehet következetes.

A vidéki színészek többnyire naturalisták. Néha jól csinálnak valamit, maguk sem tudják miért, mint az egyszerű népdal egy-egy akkordja, szinte művésziiesen csendül meg, míg többi része bosszantó. Ha a vidéki színész jól játszik el valamit, majd mindég az a helyes kifejezés vele szemben: »no ezt kitűnően találta el«. Az *eltalálásokkal* szemben azonban hogyan viselje magát a merev bíráló? — A kritika csak azt méltányolja, amit valaki tud. S hogyan tudhassa, mi abban a tudás s mi abban a véletlen, ami az »öntudatlanság művészete?«

A vidéki színész olyan, mint az asszony, annak a természetét nem lehet kiismerni soha, s amit ma »B«-nek néztél ben-

ne, már holnap »A«-nak látod. Tönkre teszi minden róla táplált reményedet egy félóra alatt, hogy egy új véleménynek adjon helyet, melyet ismét kiszorít egy másik. Mintha egy még *meg nem állapodott*, hanem egy még ide-oda ingadozó tárgyat állítanál a »Camera obscura« elé, hogy azt lefotografirozd. Furcsa kép lenne abból.

De hogy a vidéki színész ilyen, annak egyik oka magában a *vidékiességben* van. A legnagyobb tehetség is elrészletezné magát, ha esztétikailag neki való szerepköréből ki kellene lépnie s játszania derűre-borúra mindent, mint ahogy ez a vidéken történik. Aztán az az átkozott vidéki játérend, hol folyton más-más darabot kell adni, mert egy darabra legfeljebb két-három közönség jut időnyben.

Valaki azt hangsúlyozta egy ízben, hogy szigorúak vagyunk kritikánkban a színészek iránt. Nem, csak igazságosak. — Ugyanez a valaki azt óhajtaná, hogy nem kellene fővárosi szempontból írni a bírálatokat, hanem viszonylagos, helyi szempontból.

Csakhogy hát ilyen szempont, véleményünk szerint, nincs. Külön *szegedi* esztétikát még eddig nem ösmer a világ. A jónak és szépnek a fogalma egy az egész művelt világban, s Szegedet kizárni ebből kissé különös lenne.

Dicsérő bírálatok írása nem lenne ugyan lehetetlen, csupán abszurdum. Kit akarnánk azokkal megcsalni? Magunkat? Vagy a színészeket, akiknek haladásra van szükségük? — A művészetnek meghatározott törvényei vannak úgy, mint a nyelvnek: igen furcsa dolog lenne, ha egy embert, aki nem tud németül, úgy bírálnánk meg Szegeden, hogy jól beszéli a *német nyelvet*, csak azért, mert Szeged nem Bécs, hol a nemzet nyelvismerete iránti igények sokkal nagyobbak, mint Szegeden.

Ha a relatív szempontnak helye van, az legfeljebb az előadásokra applikálható, azokat egymáshoz és az erőkhöz viszonyítva. Amennyiben az az előadó színészekkel szemben érvényesülhet — éppen semmi jelentőséggel sem bír.

Ezért határoztuk el, hogy »Színház« rovatunkban csupán leginkább az előadások leírására szorítkozunk, röviden arról tájékoztatni a közönséget, ha történt-e valamely figyelemre méltó mozzanat a színházban, vagy nem.

A jelen cikk van hivatva arra, hogy a színészekkel foglalkozzék, s hogy azokat hibáikra figyelmeztesse: de mert nincsen szándéka senkinek keserűséget okozni, csak azokkal foglalkozni, *kikben annyi tehetséget látunk*, hogy annak jó útra térítése mintegy kötelességévé lesz a sajtónak, mert elvégre is nálunk csak felerészben neveli a színházi konzervatórium a művészeket, a legnagyobb kontingenst a vidék szokta adni.

S ebben határozottan ki van jelölve, mivel tartozik a vidéki sajtó a színügynek. S hol keresse a maga teendőit.

Mindenekelőtt kinyilatkoztatjuk, hogy Aradi úr színtársulatával meg vagyunk elégedve: s szívesen tudjuk be annak hiányait a körülményeknek. Hogy éppen a főszereplők rosszak itt-ott, annak nem ő az oka: maga a Népszínház sem bír valamirevalóbb tenor-énekesre szert tenni, mint Kápolnai, hogyan kívánjunk tehát Aradi úrtól különbet Nagy Pistánál, kinek csak a hanganyaga meglehető, de az alakja illúziót rontó, s a játéka még elég kezdetleges.

Jó népszínműénekesekkel és énekesnőkkel sem hajigálkodik a mai kor. Csak egy Soldosné van a világon s csak egy Tamási. Be kell érünk a gyengébbekkel is. — *Zoltán* eltávolítása ugyan ajánlatos volt a szerepköréből, melyet ő nem bírt betölteni, de ezzel nem azt akartuk mondani, hogy Aradi nagy művészt keressen ide; azt Rákosy sem bír találni. Megelégszünk szerényebbel is, még Kolozsváryval is. Sőt magát Zoltánt is szívesen látjuk másodrendű szerepekben. Mert a vidéki színészet és közönség közt ezen méltányos elvnek kell lennie az összetartó kapcsolatok: »A kecske is jóllakjék, s a káposzta is megmaradjon.« A jelen társulatnak bizonyára sok hiánya van még, amin Aradi úr, ha a pártolás fokozottabb lesz, ahhoz mérten kétségkívül simítani fog, de így is egy kompakt egész az, s igénye van arra, hogy pártoljuk; igyekezet, gond és rend jellemzi a társulatot, s az igazgatóság is nem a sarlatánéria embere — az igaz művészetet és a nemes ízlést szolgálja a repertoárban és a rendezésben — már amennyire lehet neki.

Leggyengébbek az operettelőadások, ami nagyon természetes is, mert sok minden kell hozzájuk. Nagy személyzet, díszletek, balett, zene, ének. Ezek pedig mégcsak a *leküzdhető* dolgok, de vannak *leküzdhetetlenek* is. Egy operett betanítása

rengeteg sok időt vesz igénybe s itt Szegeden csak kétszer lehet adni. A téli idényre összetoborzott tagok a szélrózsa különféle irányaiból kerültek össze s ha az ócskább operetteket ismerik is, mindenik más-más betanulással tud abból egy-egy szerepet. Ügyetlenebbnél-ügyetlenebb karmesterek tanításának nyoma érzik rajtuk. Ehhez járul még azon körülmény, hogy az operetteket vidéken rendszeren *kihagyásokkal* adják, s mindenütt más-más cenzor törült a darabban, más-más helyeket. Képzeltető tehát, mikor aztán egy ilyen társulat összekerül, ha mindazt a »számot« itt is kihagynánk az ő kedvéért, amit egyik-másik szereplő egyebütt nem énekelt — szőröstől-bőröstől elmaradna az egész operett. — Szegény Langer Viktornak bizony sokat fől a feje, míg egy-egy előadást összeillesztgethet — nagy keservesen.

Az operett-énekesek közül csak az énekesnőkkel foglalkozunk, mert csak énekesnők vannak — hacsak a Nagy Pistát nem vesszük komolyan. Márpedig nem vesszük.

Az európai *műszínpadokon* van az a szokás, ha valaki a szereplők közül hirtelen megbetegszik, annak a szerepét azért nem játszatják el egy hirtelen előrántott, kevésbé jó színésszel, hanem kilép a rendező szalon-öltönyben s ott, hol a hiányzó tag mondókája következik, felolvassa azt a könyvből, ahelyett, hogy az összhatást nem odavaló rossz játék által csökkentenék. Valahányszor Nagy Pistát látom kilépni, mindig eszembe jut, hogy most valaki hirtelen megbetegedett odakint, s Nagy Pista mondja el helyette a szerepét. De szinte csudálkozom, hogy — *könyv nélkül*.

Ezt nem valami malíciából mondom. Szükség van rá. Én tudom, hogy elnézéssel kell lenni azon rossz sajátságok iránt, melyeket a jó tanács nem javíthat meg. De elvégre is *elhallgatni mindent* éppen annyit tesz, *mint nem törődni semmivel*. Márpedig nekem Aradi úr társulata sohasem vétett semmit, ami arra ösztönözne, hogy ne törődjem vele.

De most térjünk át az egyes tagokra, mert már így is kelleténél hosszabbra nyúlik a disszertáció.

Enyvári Saroltán kezdem, nem azért, mert előbbre helyezném *Rónaszékynénél*, mert ez bajos lenne; éppen amennyire igazágtalan volna Rónaszékynét helyezni előbbre. El nem döntött elvi kérdéseket kellene bolygatnom, ha vajon a tanul-

mány, vagy a természet által adott előnyök jönnek-e elől — még kevésbé lehet a kettőt összehasonlítani, mert Rónaszékynében éppen azok a tulajdonságok vannak meg kellő mértékben, melyeket Enyvári Sarolta kisasszony nélkülöz — és viszont.

E kettő egymást kiegészítő alkatelemeit összevéve, lehetne belőlük egy oly művész, mint Soldosné — amikor kellenül játszik, de jól énekel.

Enyvári Saroltának kis hanganyaga van, de annak aztán tudja hasznát venni, szépen iskolázott hang az, finom és rokonszenves. Szabatosan és vigyázva énekel. Játékát is napról-napra jobbra, jellemzőbbé teszi az igyekezet. Néhány nap óta is meglátszik rajta a haladás. Félénksége és feszessége a színpadon tűnőben van. Van érzéke az esztétikai mozgás iránt is s bizonyos kimért, ildomos formák szerint mozog, nem pedig akárhogy »heje-huja« módra, mint Rónaszékyné, amilyen mozdulatokkal lehet ugyan pillanatnyi tetszést aratni a gyengébbeknél, de amik olyan messze állanak az ábrázoló művészettől, mint a bukfenchányás. A plasztika minden rejtélyei még nem tárultak fel Enyvári Sarolta előtt sem, hanem megvan az igyekezet azokkal megismerkedni s ezt nem szabad nem méltányolni. Különös dicséretet érdemel, amiért egy cseppet sem utánozza szakmájabeli pályatársnőit, kik egyéb fogyatkozásait testi bájaik előtérbetolásával igyekeznek feledtetni a publikummal: szerény és mindig decens a színpadon. Azonban kiejtése határozottan szokatlan s úgyszólván visszatetsző, van benne valami sajátos, elkényeztetett álpátosz, valami olyan grimasz-szerű naivítás, ami neki igen rosszul áll. Arcjáték, magasabb indulatok kifejezése, drámai hév s több efféle lényeges dolgoktól még távol esik. — Ezekre igyekezzék, s akkor szép jövőt ígérhetünk neki. Haladjon ezek tekintetbevételével mellett az eddigi úton, s ne hagyja magát félrevezettetni a vidéki tetszés s nemtetszés által.

Rónaszékyné sokat nyert a természettől. Kellemes színpadi alakot, kifejezésteljes fekete szemeket s erős, érces hangot. Ő azonban nem tudta a természet ajándékait kellően kamatoztatni. Hangjával, ha azt szorgalmas iskolázás és kiművelés útján fejlesztette volna, sokkal nagyobb eredményeket lehetett volna elérni, mint amilyeneket tényleg elér.

De így az énekekben naturalista s mindazon hibákkal telve, melyek attól el nem választhatók. Intonációja nem tiszta, gyakran tremoláz és hangját hajlítani éppen nem bírja. A halk ének nem is igen sikerül neki és nem is igen alkalmazza. Majdnem folytonosan egyformán (forte) énekel, ami előadását egyhangúvá teszi és azon hatásokat, melyek a »mezza voce« és »crescendo« által érhetőek el, szerepéből egészen kizárja. A magasabb kellékekről s a finom poentírozásról, a zeneszerző által nyújtott finom hatások fölismeréséről és alkalmazásáról nem is szólunk. Játéka könnyed, otthonos a színpadon, s néha feltűnő keccsel mozog ott. Arról, hogy Soldosnét utánozza, már szólottunk, s hogy az nagy hátrányára vált, az bizonyos; Rónaszékyné önálló művésznőnek születtett s csupán epigonja lett a művészeknek. Úgy látszik előttünk, hogy ő annyira beleélte magát az utánzásba, hogy abból már kivetkőznie nem lehet. S ez esetben most már csak utánozza Soldosnét minél hívebben! Különbén egyik kegyence a közönségnek s joggal: mert a természet adta adományok, bármennyire nem lettek is érvényesítve, mégsem szoktak hidegen hagyni senkit.

Mezeyről és Bodroghyról, kik nemcsak operett, de más genre-t is játszanak, valamint a társulat többi tagjairól helyszűke miatt, közelebb fogunk szólni a befejező közleményben.

SZÍNÉSZEINK

— Két közlemény —

II.

Összes színészeink között első helyen *Somogyiné* áll s magasan válik ki valamennyi közül. Nem tartozik a nagy tehetségek sorába, de a maga nemében kész színésznő, akin sohasem fog az megesni, hogy valamely szerepet elejtsen, legfeljebb rossz felfogással fogja azt játszani, de mindig átgondoltan. Ha *Somogyiné* azon helyzetbe jutna, mibe a nagyobb színpadok tagjai vannak, hogy néhány szerepet játszanak csak, művészi játékot produkálhatna. — Az egyedüli ő színpadunkon, ki azonfelül hogy átgondolja szerepét, úgyszólván át is érzi. —

Bizonyos közvetlenséggel játszik s oly melegséggel, mely legalább pillanatokra feledteti, hogy nem igazi élet az a deszkákon. Alakja szerepkörébe való; szalónias, hangja rokonszenves, helyesen hangsúlyoz, szépen szaval, felfogása többnyire a nemes irány felé hajlik. Hibái, hogy alakítani nem tud, s hogy a mozgása nem elég szalónias. Az utóbbit könnyen pótolhatja, az előbbit pedig legalább kísértse meg — mert meglehet, hogy fogja tudni, miután arcjátéka tagadhatatlanul van.

Bodroginé egyike azon színésznőknek; kik még a régi nagyok nyomain járnak. Ahányszor eddig láttuk kisebb szerepekben (a »Kintornás család«-ban és »Sárga csikó«-ban), mindig *tökéletes*, mindig kifogástalan volt. Bimbóné szerepében »minta Bimbónét« mutatott be. A fővárosi Népszínház nagy hasznát vehetné, hol nagyon vékony színésznők személyesítik az anyákat. Figyelmeztetjük rá az illető köröket.

Csillag Fáni egyike a társulat azon tehetséges tagjainak, kiknek jövője iránt a legszebb reményekkel lehetünk.

— A naiv szakmakörbe egyéniségénél s gyermekded alakjánál fogva határozottan beillik. S ha azon kisebb hibákról, melyeket eddigi föllépteiben tapasztaltunk, mint kissé idegen-szerű kiejtéséről, kevés modorosságáról stb. leszokik, a naiv szakmakörben egyike lehet a vidék legjobb színésznőinek. És e reményünk valósulását annál inkább hisszük, mert a kisasszony szorgalmat és sok dicséretreméltó igyekezetet tanúsított már eddig is, s ha ezeket a természettől nyert adományaival fokozatosan s arányosan egyesíti, még sokra viheti. A közönség eddigi törekvéseit, tehetségét s szorgalmát máris méltányolja s nagyon kívánatos, hogy a közönség rokonszenvével a kisasszony művészete is emelkedjék.

Rött Mari asszonyhoz sok szép reményeket kötöttünk, melyek eddig nem valósultak. A hősnői szakmakörhöz szép alakkal, kifejező arccal s olykor emelkedett játékkal is rendelkezik. De ha szerepei a színpadon változnak is, az ő egyénisége alig megváltozáson keresztül. Van egy sajátsága, melyet minden alakításába becsempész. S ez a *büszkeség*. A Boglár Ágnes szerepében épp oly büszke, mint a Saint-tropezi úrnőben, vagy a kintornás-Mariban. Mariban épp oly királynői méltóságot fejez ki, mint aminő csak egy Gertrúdhhoz illik. S ez a sajátsága majdnem minden szerepét merevvé teszi, úgyhogy az alakítás

egyik főkellékét, a *melegséget* teljesen nélkülözünk kell az ő alakjaiban. S ezek oly hibák, melyek alakításait nem képesek rokonszenvesekké tenni.

A férfiak közül a derék *Somogyi* a társulat lelke; rendező, hős, első szerelmes. Egyike a legértékesebb színészeknek, ki egész lelkével csügg hivatásán s kinek kár tehetségét a provincián elforgácsolni. Még eddig nem láttuk nagy szerepben, melyben tehetségét kellőleg méltányolhattuk volna. De ezen tehetség előcsillan minden nap. Leginkább feltűnt az nekünk az »Ő nem féltékeny« s a »*Házasság politikája*« című darabokban, melyeket egy este közvetlen egymás után kellett különböző felfogással adnia. A darabok rosszak, s az említett szerepek kicsinyek, de arra elég jók voltak mégis, hogy Somogyi a műértő szeme előtt igazi bravúr-feladatot oldjon meg. Somogyiról bővebben fogunk írni külön, mihelyt először lesz egyéniségéhez mért szerepe.

A közönség szeretetében *Rónaszéky* osztozik Somogyival. Rónaszékynek hálás szerepköre van. Az őhöz hasonló kaliberű színésznek csak a kezét kell kinyújtania a tapsok után. S ő ki is nyújtja mind a kettőt. Ez tán a legnagyobb hibája. Túloz a nagyobb tetszés kedvéért s nemegyszer vét a jóízlés ellen emiatt. Különb. tehetséges, majdnem zseniális.

Mezeyt nagyon sokféle szerepben láttuk már. Pater Knit-telius, Larivaudière, György (St.-tropezi úrnő), Puck báró s több komoly és komikus szerepben váltakozva bebizonyította, hogy az intrikum és jellemkomikum szerepkörben egyaránt jeles színész. Míg az intrikus és komoly apaszerepekben tanulmánnal játszik, a komikus szerepekben is helyesen oldja meg föladatát. Hogy énekelni nem tud, annak nem ő az oka; s hogy mégis énekeltenek vele, arról sem ő tehet. De bármit játszik is Mezey, soha semmit sem ront el, és így sokoldalúsága mellett a társulat leghasznavehetőbb tagjai közé tartozik. S a közönség Mezeyt szereti és méltányolja.

Prielle Pétert már ismeri közönségünk. Ő nem nagyszabású tehetség, de értelmes, gyakorlati színész s majdnem minden szerepében jól alakít. A vidéken elsőrendű színész, ezek előnyeivel és ezek hibái nélkül. Mindig készületen lép a színpadra.

Bodroghy apó, a kedélyes és érzelmes apaszerepekben jó. Ha nem játszatnának vele operett-buffókat s általában nem

neki való szerepeket, valódi szerepkörében képes volna az ehhez kötött igényeknek teljesen megfelelni, aminek háromévi ittléte óta számtalan tanújelét adta.

A másodrendű szereplők között *Liptay* sok igyekezetet tanúsított több ízben, *Németh* pedig értelmes, tehetséges és használható erőnek bizonyult. Mindkettő megérdemelné az igazgatóság nagyobb figyelmét. A többieknek még nemigen volt alkalmuk kitűnni.

Ha erre alkalom lesz, mi is meg fogunk róla emlékezni.

1.

59. sz., október 6.

A »II. Rákóczi Ferenc fogsága« került első darabnak színre ma este. A közönség csak félig tölté meg a színházat, melynek belseje most már a kitatarozás után majdnem elegánsnak mondható. Különösen igen szép a kárpit-függöny, és csinosak a díszletek is. Szigligetinek e határozottan gyenge darabja rosszul volt választva arra nézve, hogy Aradi úr társulatát bemutatthassa, minél fogva most arra (tekintve azt, hogy első előadás mindig és mindenütt a kezdetlegesség jellegét viseli magán), valamint magára az előadásra vonatkozólag nem teszünk megjegyzést, csupán azt konstatáljuk, hogy a publikum meglehetősen mulatott s a hazafias frázisokat megtapsolta.

2.

60. sz., október 8.

Vasárnap a Csepreghy »Sárga csikó« című népszínműve került színre. *Rónaszékyné* megnyerte a közönség tetszését Erzsike szerepében. Kedves színpadi jelenség, rokonszenves s különböző modulációkra hajlékony hanggal. Nagy baja azonban, hogy folytonosan Zsoldosnéra emlékeztet annak merev utánzásával e szerepben. Nincs pedig veszedelmesebb, mint nagy művészt utánozni, mert ezzel erőszakosan fölhívja a közönséget az — *összehasonlításra*. E szerep után bajos volt megítélni *Rónaszékyné* asszonyt, ha vajon tehetséges-e, vagy csak egy-

szerűen meglehetősen ügyes utánczó, — aki azonban, mint a legtöbb másoló, csak a külsőségeket figyelte meg, s a belső életet nem bírta áthozni a — kópiába. — Rónaszéky meglehetősen adta a pusztabíró szerepét; kivülről még *Prielle* érdemel dicsérő fölemlítést már csak azért is, mert nem utánozta a Népszínház Csorba Mártonját, hanem ha valamivel gyöngébbet is annál, *eredetit* adott. Általában Szeged jobban meg lehet elégedve Aradival, ha ilyen előadásban fogja láthatni a népszínművet, mint Aradi úr Szegeddel, ha még vasárnap este sem telik meg a színház — mint az tegnap este történt.

3.

61. sz., október 9.

A »*Falusiak*« az öreg Szigeti régi kedélyes vígjátéka ment ma. Az előadás meglepett — a jósága által. — A szereplők összevágóan és rutinnal játszottak, *Rónaszékyt* és *Jankovich* Idát kivéve, kik közül az előbbi nagyon ügyetlen volt mágnásnak, míg az utóbbi túlzott *kissé* az engedékeny anya szerepében. *Csüllag Fanny* kisasszony csinos színpadi alak s határozott tehetség. Ama naiv jelenetben, midőn a mamának bevallja, hogy szerelmes, a művészet magaslatáig emelkedett. *Bodroghy* tudott meleg kedélyt önteni különben is hálás szerepébe, de teljesen korrekt csak *Somogyi* volt — igaz, hogy aránylag a legkönnyebb föladat megoldásában. E sikerült előadás méltán nagyobb közönséget érdemelt volna.

4.

68. sz., október 17.

A »Gerolsteini nagyhercegnő« operett került ma színre zsúfolt ház előtt. Rá nem ösmertünk e kedves operettre, annyira élvezhetlenné tette azt részben a rossz rendezés, másrészt azon körülmény, hogy lényeges kihagyások történtek a szövegben, úgy hogy az operett meséje úgyszólván érthetlenné vált, de főleg elrontotta azt a közreműködők rossz játéka. Egyedüli kivétel Enyvéry Sarolta, ki tulajdonképpen ma lé-

pett föl először nagyobb szabású szerepben, mégpedig teljes sikerrel, melyet csak a személyzet összevágó játéka emelhetett volna nagyobbá, amint hogy megfordítva, a rossz játék valóban csökkentette azt.

Mindamellett is több ízben tapsolta a közönség. A kosztümre is különös, Szegeden még meglepő gondot fordított ma a tisztelt kisasszony, kiről bátran ki lehet mondani, hogy hangja, ha gyenge is, de szépen iskolázott s van tehetsége hozzá, ha bátorságát és némi szögletességét a gesztikulációban levetkőzi, hogy a szegedi közönség kedvencévé legyen a téli idény alatt. Még Mezey állt a kritika határvonalán belül. Rónaszékynét szerepe lenyűgözve tartotta. Egyébben nem leli magyarázatát, hogy egészen *elveszett* ma.

A díszletek igen csinosak, s Aradit méltán illeti dicséret, hogy az emelkedettebb igényeket e tekintetben számba vette.

5.

69. sz., október 18.

Sardou-darab (Az új cég) volt ma színen. Egy párizsi kereskedő család urat akar játszani, s anélkül, hogy valaha úrrá lehetne (mert hiába, az úrnak születni kell), tönkreteszi nagyralátása. Aki Sardou darabjait ösmeri, az tudja, hogy azokat bizonyos, alig észrevehető finom humor s a könnyed párbeszédekben nyilatkozó szellem teszi kedvesekké. Sardou darabjait nem volna szabad játszani, csak kitűnően.

És ezzel sok van mondva. Mert ha valamely darab gyengén adatik is elő, a közönség mégis legalább megösmeri a darabot. (A vidéki színészet sokszor jól applikált mentsége.) Sardou darabjaira ez nem áll. Ezek csak igazi művészetben szépülnek meg.

»Az új cég« előadása nem volt megfelelő azon fogalomnak, hogy a színészek a költők gondolatainak magyarázóí, *inkább az ellenkezője volt annak*; — mindamellett *viszonylag* egyike volt a jobb előadásoknak. — Az egyes szereplők közül örömmel láttuk Somogyiné asszonyban (ami oly ritkaság vidéken, sőt a fővárosban is), hogy átgondolta egész szerepét, s bizonyos rendszer és tanulmány szerint játszott.

Ily játék, még ha tele van is hibával, figyelemreméltó és élvezhető. Somogyiné asszonynak annyi előnye van (mik közt nem utolsós a kedélymelegség), hogy legközelebb hosszabban fogunk szólni hibáiról — előadáson kívül.

A jelen előadásnál csak azt a hibáját emeljük ki, hogy nem elég előkelő volt — mozdulataiban, mert öltözékétől nem lehet megtagadni az ízlést. Ez különben nem csoda, vidéken, hol annyi szerepkörben kell mozognia a színésznőnek.

Rónaszéky, mint mindig, ma is jó volt, Somogyi is.

Azonban a párizsi élet e tipikus alakjai közül mégis leg-hívebben volt találva a szobalány és a komornyik, kiknek személyesítőit nem hagyhatjuk dicséret nélkül, mert ezek, bár jelentéktelen szerepökben egészen kifogástalanok voltak, hacsak a »vezércikkező« komornyik azt az ostobaságát nem rójuk fel, hogy *Prielle* urat, ki De Marsille grófot személyesíté, *frakk nélkül* bocsátotta be egy előkelő közönséggel telt párizsi szalonba, táncestélyre.

6.

74. sz., október 24.

»*A falu rossza*« ma kétszeresen volt érdekes. Új népszínműénekes: *Kolozsváry* József lépett fel Göndör Sándor szerepében mint vendég. — Éneke fátyolozott kissé, játéka azonban kevés kifogás alá esik, ha annak egyöntetűségét abbeli hátránya nem zavarja, hogy orgánumánál fogva magasabb pátosra és megrázóbb momentumok kifejezésére nem képes. Még ezen kívül is volt egy, az érdeklődést emelő pontja a mai estének: Újhegyi Berta kisasszony föllépte.

A kisasszony idevaló; ismerősei közül számosan egész ovációt rendeztek első fölléptére, bizonyosan kevés hasznára a kisasszonynak; volt taps, virágzapor és éljenzés.

Mindennek semmi értelme sem volt. A bátorítást azonban megérdemli; alakja csinos, hangja rokonszenves, mozdulatai kellemesek. A három főkellék, melyekben a külső hatások titka fekszik.

98. sz., november 22.

Rónaszékyné jutalomjátékául tegnap a »Libapásztor« című sületlenséget választá, amit nem tételeztünk volna föl ízléséről. A közönség, mely *Rónaszékynét* kiválóan kedveli, elvárta volna, hogy ezzel a darabbal ne tegye *lúddá*; választásának azonban mégis van egy indoka s ez az, hogy a neki jutott címszerep alkalmas volt arra, hogy összes szeretetreméltóságát kifejthesse, aminthogy ki is fejtette s maga képes volt fönn tartani az érdeklődést mindvégig, s elsimítani a föl-tálalt esetlenségek fölötti bosszankodást.

Az igazgatót fölkérjük, hogy ezentúl legalább fölületes cenzúra alá vegye a jutalmazottak választott darabjait, mert Szeged már mégis sokkal nagyobb és műveltebb város, mintsem ponyvairodalmi termékkel anélkül lehessen traktálni, hogy ez visszatetszést ne szüljön. A rossz darabban (*Rónaszékyné* kivételével, ki csak túlzott) *mindenki rosszul játszott*, s így megértük, hogy egyszer immár *egyöntetű* volt az előadás. *Rónaszékynét* két ízben is megtapsolták s kilépte alkalmával csokrokat és koszorút dobtak a színpadra.

*

A másik primadonna, *Enyvéry* Sarolta k.a. jutalomjátéka szinte nemsokára lesz. Ő, mint halljuk, a »Kisasszony feleségem« című operettet választotta, s ezzel igen kellemes hírt regisztrálhatunk a színházlátogatók számára. Marjolaine világhírű szerepe, véleményünk szerint, pompásan illik az *Enyvéry* Sarolta egyéniségéhez s semmi kétségünk benne, hogy őt-hat kellemes este várakozik a közönségre. Hisszük, hogy az igazgatóság is a maga részéről erélyesen támogatni fogja a kisasszony akaratát, az operett megszerzése és betanítása-tását illetőleg, ami, nem tagadjuk, sok vesződséggel és áldozattal járó dolog.

111. sz., december 6.

A királylány és koldus c. mese került színre Rott Mari jutalomjátékául. Közönség közepes számmal volt. Szerepét a jutalmazandón kívül egyetlen lélek sem tudta, de legkevésbé Jankovics Ida. Nem szabad a közönség oly jámbor türelmével oly gyakran visszaélni, mely míg egyrészt beösméri, hogy bizony túlságosan sok tanulnivaló háramlik a mindennapos játék és örökösen változó repertoár mellett egy-egy színészre, másrészt mégsem engedhető meg a szerepnem-tudás, mert ez olyan posztulátum, amely nélkül be lehet csukni a színházat. Halászné ékeesen *szavalt* néhány mondatból álló szerepét, s bizonyos kifürkészhetetlen célú furfanggal úgy ment keresztül a színpadon, hogy arcát senki sem láthatta, s csak a színlapról volt alkalmunk látni, hogy ő játszott. — Rott Marinak jól állott a szerep, amit választott, kedvvel játszotta azt s nem is mindig hatás nélkül, mert a száz változatban ismeretes mese visszavezetett bennünket az idilli gyermekkorba, ahonnan régi jó ismerősünk a sokat kiállott királyleány.

A darabot — úgy, amint most volt előadva — még egyszer színre lehet hozni — *a sügő jutalomjátékára*.

*

Figyelmeztetjük a közönséget a holnapi balettre. Mint specialitás Szegeden, bizonyára föl fogja költeni a közönség figyelmét. Ha a tánc a járás költészete, akkor a balett a járás költészetének költészete.

112. sz., december 7.

Victor Sardou gyönyörű »Dorá«-ja ment tegnap. Somogyiné és Somogyi tűntek ki benne. Rott Mari is mindenben megfelelt szerepének, persze a szegedi mérték szerint, mert hogy csak egyet említssek, azt meg sem kísérlette kitüntetni a rá-

bízott[!] okmánylopás elvállalásánál, hogy szerelmi bosszúból cselekszik, pedig ez a darab sarkpontja. No, de az ő eroje gyöngé is ehhez. A darab végén néhány dialóg kimaradt, minélfogva az epigrammatikus befejezés elmosódék. Teklyt Sardou úr bizonyosan azért csinálta magyarnak, hogy Szegeden joga legyen a magyarság révén egy nagy szürke kaput-rokkban járni előkelő szalonokat s a hercegnők budoárjában Mokány Berci módjára szétvetni a lábait. — Még *Halászné* érdemel említést; kedves, eleven szobalány volt.

10.

114. sz., december 10.

Szombaton a balettársulat másodszor lépett föl, s mellette egy slendrián vígjáték és a jeles régi »Szép molnár» adatott. Az utóbbiban jókedvvel és teljesen megfelelőleg játszott Rónaszéky. Somogyi szintén jól személyesíté az öreg szerelmes márkít. A színház a szó szoros értelmében tömve volt.

Vasárnap élvezhetlen előadásban kellett látnunk a Tóth Ede »Tolonc«-át. Már a szerepek is oly gyarlón voltak beosztva, hogy előre látni lehetett a publikum sorsát. Rónaszéky adta Mrawcsákot Mezey helyett s Rott Mari Liszkát . . . a Jóisten tudná, ki helyett. *Halásznét* és *Némethet* illeti csupán dicséret, kik ezúttal eddigi szerepükhöz mérve jelentékenyebb föladatot oldottak meg elég szépen: különösen *Halászné*; Csillag Fanny igen ellenszenves zsidólány volt s végképp elejtette a költő intencióját.

11.

116. sz., december 12.

A balett utolsó föllépte mellett, mely valljuk meg, nem sokat ért, az »Újkori nevelő« című vígjáték került színre, melynél mulatságosabb, frappáns és finom helyzetekben bővelkedő darabot s jobb előadást még nem volt alkalmunk

látni Szegeden. Somogyi és Bodroghy pompásan játszottak, kivált Bodroghy, ki művészileg ábrázolta az uzsorást.

Berényi a társadalmi darabokban is jó erőnek bizonyult be, otthoniasan mozgott tegnap szalon-szerepében.

12.

124. sz., december 21.

Tegnap az »Egy millió« c. francia szellemes vígjáték ment. Somogyi olyan kitűnő volt, mint még egyszer sem, élénk könnyedséggel és szeretetreméltósággal ábrázolta az ideáljai közt ingadozó fiatal uracsot. Rónaszéky, e minden ízében tehetséges színészünk ma is igen jó volt az egyik apa szerepében. Méltó megrovás illeti azonban a rendezőseget azon esetlenségéért, melyet a szereposztásban követett el azzal, hogy az egyik leány naiv szerepében Somogyinét lépteti föl, ki még szükségből sem jó leányszerepekre, és föllépteti akkor, midőn Csillag Fannynak semmi szerepet sem juttat a darabban. És ez nem az első eset már, hogy Somogyiné előtérbe hozatik ott, hol nála alkalmasabb erő áll a rendezőség rendelkezésére. — E vastag elfogultság Somogyiné irányában már állandónak kezdvén bizonyulni, kötelességünknek tartjuk azt a közönség nevében elítélni, elvárva, hogy többször nem történik. A fölvonások között derék primadonnánk, Enyváry Sarolta énekelte a jótékony cél érdekében az első fölvonás után Rossini »Sevillai borbély«-ából Rozina remek koloratur-áriáját tisztán és szép technikával, később szép magyar dalokat. Előadásait viharosan tapsolta a közönség, mely kedvencét s annak igyekezetét, ahol csak teheti, kitünteti rokonszenvével. Az előadás mintegy 80 frtot jövedelmezett a nőgyeletnek.

13.

125. sz., december 22.

(Közöljük e nyilatkozatot, dacára, hogy ez legkevésbé sem alkalmas állításainkat meggyengíteni, de közöljük azért, mert éppen megerősíti azokat; mi azt állítottuk, hogy az egyik leány szerepe szenvedett azáltal, hogy a Somogyiné kezébe

jutott a Csillag Fannyé helyett, mire a rendezőség kijelenti, hogy ez a nőegylet iránti tiszteletből történt. Különös neve a tiszteletkifejezésnek! Mert azon argumentuma, hogy a szerepek elsőrangú kezekben legyenek *ilyenkor* (miért csak ilyenkor?), csak úgy állana meg, *ha nem akkor volna elsőrangú kezekben a szerep, mikor a »legalkalmasabb« kezekben van.* — Az igazgatóság és rendezőség oszthatja rang szerint a tagokat fizetés, kötelezettség vagy egyéb szempontból, de ez a közönség előtt közönyös; a közönség és a kritika előtt az elsőrendű tag valamely szerepben, aki azt be tudja tölteni. Ami a rendezőség azon boldog hitét illeti, hogy célt ért a közönség meglegedésében, bár kétkedünk benne, hogy célt ért volna, másrésztől éppen e tévhite győződtet meg arról, hogy Somogyiné asszonnyal szemben el van fogulva, mert a külső meglegedést annak a játékaival hozza kapcsolatba, holott a külső meglegedés eszközei egészen másban felelhetnek, s azt csak olyankor lehet egyes személyhez kötni, midőn a közönség tetszése azt nyilvánvaló, fölismerhető jelekben tünteti föl.)

14.

127. sz., december 25.

»*Magyar fiúk Boszniában*» című eredeti látványosság adatott tegnap Palotai Andor nevű szerzőtől. Mint várni lehetett, minden tehetség nélkül írott, alkalmi fércelmény az egész, melyen azonban a karzat egészen jól mulatott. A színpadon meghal majd minden ember, már ti. amelyik föl nem támad, mint *Halász*, kiből holta után magyar fuvaros leszén, — ami nem igen ajánlatos csere volt néki, mert élve, mint a török szultán megbízottja, igen tekintélyes állást viselt. A darabban különben volt elég látni és hallani való, Gotterhalte, csárdás, Kölcsény-himnusz, Rákóczi-induló, s a Jóisten tudná, mi minden. — *Rónaszék*y valami trombitás volt s mindent megkísérlett, hogy szerepéből valamit csináljon; bizony bajos volt. *Halászné* fiatal magyar menyecskét játszott, nagyon rosszul volt öltözve, míg ellenben Rónaszékyné jól volt öltözve markotányosnőnek, de gyöngén játszott és rosszul énekelt.

129. sz., december 29.

A »PRÓFÉTÁK«. Enyváry Saroltát jutalomjátékának alkalmából a szegedi előkelő ifjúság tüntetésszerű ovációkban akarja részesíteni, mint megbízható forrásból értesülünk. Lesz koszorú e fölirattal: »Enyváry Saroltának, a mi kedvencünknek. A *Próféták*«. (Különömben ezek a próféták csak annyiban próféták, mert a »Próféta« nagy asztala mellől indult ki ez a gondolatjuk.) Lesz virágsokor-zápor s dicsköltemény, melyet B. Lajos írt meg igen ügyesen s mely szétszóratik a közönség között. Valószínű, hogy az ifjúság mozgalmához a műértő közönség zöme is csatlakozik annyiban, hogy a maga részéről szinte sietni fog kitüntetni hétfőn az igyekvő fiatal színésznőt.

FÜGGELÉK

(KÉTES HITELŰ ÍRÁSOK)

7. sz., augusztus 4.

JÓ AZ ÖREG A HÁZNÁL.

Az öreg Pulszky is megszólalt, mint azt lapunk táviratilag jelezte s a főváros általános kedves meglepetésére az egyesült ellenzék mellett nyilatkozott a józsefvárosi választók előtt.

Az öreg, ki annyi érdemeket szerzett, mint amennyi rossz fát tett már a tűzre maliciózus modorával, a Tisza-féle fúzió óta teljesen visszavonult a politikától. Hogy most megszólal, azzal indokolja, mert a haza olyan veszedelemben forog, hogy az invalidus sem lehet nyughelyén.

»Kétségbe vonjuk — mondja — az ellenzék létjogát: Az ellenzék létének indoka mindenütt egy: *a kormány hibái.*«

»A minisztereknek sajtósági eszjárásuk van. Amint megkapják kinevezésüket, azonnal magasabb lényeknek érzik magukat. (Nagy derültség.) — Azt hiszik, hogy tanácsra többé nem szorulnak; elzárkóznak az okos ember elől (zajos derültség), s csak azokkal közlik terveiket, kik tanácsot adni vagy nem tudnak, vagy nem mernek; tulajdon hivatalnokaikkal.« (Élénk tetszésnyilatkozatok.)

»A magyar államférfit az jellemzi, hogy titokba burkolja eljárását. Kiüt rajta a miniszteri betegség. (Zajos derültség.) Kiütött a Deák-párti minisztereken is. E betegség első stádiuma az, hogy megsiketülnek s nem hallják meg más ember szavát. (Élénk derültség.) A második stádiumban meg is vakulnak (hosszas, zajos derültség), s nem látják az elégületlenséget, melyet keltettek. (Nagy tetszés.) Tisza például — meg vagyok győződve — nem tudja maig sem s nem is hiszi el, hogy ő mennyire gyűlölt ember Magyarországon. (Zajos helyeslés.) A harmadik stádiumban végre (halljuk! halljuk!) az országgyűléshez fordulnak s fölvetik a bizalom kérdését, s az országgyűlés mindig megszavazza a bizalmat, s erre

harmadnapra megbukik a minisztérium. (Zajos, hosszas derűtség.) Így történt Lónyaival, így Szlávvyval és Bittóval. Reményelem, eljön az idő, midőn az országgyűlés Tisza Kálmánnak is bizalmat fog szavazni.» (Hosszan tartó élénk derűtség és tetszés.)

Terünk szűke nem engedvén, hogy az öreg, érdemes tudós kedves, szellemes és mindenütt találó csevegését egészen közöljük, mindössze annyit jegyzünk meg, hogy népszerűségét, amit lassankint elvesztegetett, úgyszólván egyszerre nyerte vissza e beszédével.

MK a BpN-ba írott egyik »Apróságok«-jában írt e címen Pulszky Ferencről (1877. aug. 8., 218. sz.). A józsefvárosi választók előtt mondott beszédből átvett részleteket bevezető sorok hangvétele is MK korábbi, Pulszkyval foglalkozó írásaiéval azonos. (Vö. *Még újabb fény- és árnyképek: A két Pulszky.*) A névtelenül megjelent cikk tehát kétséget kizáróan MK-é s csupán kommentár jellege miatt került a politikai cikkek közül a Függelékbe.

9. sz., *augusztus 7.*

AZ ELJÁTSZOTT ÖRÖKSÉG

Ha az erkölcsi felsőbbség győzedelmeskedik a hatalom fölött, ha a nép ál-bálványait szétzúzta — helyükbe emeli a szabadság megtisztult eszményét; ha lerázza egy erőteljes rázkódtatással az elfogultság és elkorhadt tradíciók bilincseit: az lélekemelő látvány.

Mi és velünk sokan mertek kételkedni a nemzet erkölcsi érületében, merték föltenni a nemzetről, hogy helyeselni fogja vótumával az önkény, a személyes akarat, a könnyelmű szédelés politikáját, vagy legalább föltenni merték, hogy nem lesz bátorsága megbotránkozásának erős kifejezést adni. Féltünk a következménytől és a kétségbeesés sugallta önfeladás fatalizmusától.

Mi kislelkűek! Megszégyenítettek bennünket Debrecen választói. Készítettek az ország számára oly moglopó jelönetet, melynek megkapó nagysága eszünkbe juttatja nagy hazánkfia lelkes szavait: »Leborulok a nemzet nagysága előtt.«

A győzelem örömtelt billikomába azonban vegyültek keserű ürömcseppek is.

A nemzet lelkesedésében elégtételt vett magának a kényúr személyén, de lelkesedését fékezni nem tudván, túllőtt a célon. Elragadta a nemes tűz, és midőn Tisza rossz politikáját akarta elítélni, nem maradt a mérsékelt, az elérhetőért harcoló politika határain belől, hanem elfogadott oly elveket, melyek valósítását saját vezérei sem remélhetik a közeljövőben. Feledé, hogy mérséklet nélkül a legtermészetesebb kívánalmak is csak szenvedések forrásaivá válnak, hogy túlzás által a nemzetek veszélyeztethetik a biztos élvezhető szabad intézményeket.

Ha örömmel tölti el szívünket Tisza bukásának híre, fájdalommal kell egyúttal bevallanunk, hogy az oly elvek segítségével történt, melyeket mi nem vallunk, hogy a győzők nem a mi politikai elvtársaink.

Ha a kivívott győzelem talán fordulópontot is képez a mostani választások történetében, a győzelem gyümölcseit nem mi fogjuk aratni.

Bár ismerjük és méltányoljuk is azon elvek hódítóképeségét, melyekkel a függetlenségi párt csatáit vívta, ha nem is új az előttünk, mily könnyen lelkesíthető a magyar szív a függetlenségi elvek hirdetésével, mennyire indokolható és magyarázható történelmi múltunkból — a közeliből csakúgy, mint a távoliból — az ellenszenv az ausztriávali szövetség ellen: mégsem tekinthetők ezen elvek a függetlenségi párt győzelmeinek egyetlen kútforrásául. Vannak más indokai is.

Midőn Tisza Kálmán, mint a volt balközép vezére feladván a bihari pontokat a Deák-párt által alkotott közjogi alapot elfogadta: az egész nemzet személye körül csoportosult, megváltója gyanánt üdvözölte. Oly bizalmat még magyar ember nem bírt e hazában. Mutatják az 1875-i választások, melyek egy parlamentet jóformán ellenzék nélkül eredményeztek. Átvette Tisza a Deák-párt örökségét és avval átvette az 1867-es közjogi alapot elfogadó elveket, melyek a Deák-párt uralkodása alatt oly gyökeret vertek a nemzet gondolkozásában, hogy a szélbal alig számított harminc hívet a múlt országgyűlés elején.

Bármily hibákat is vessenek a Deák-párt szemére, bármily mulasztásokat követett legyen az el, bármily rosszul adminisztrált: azon egy múlhatatlan érdeme volt, hogy a nemzet legkiválóbb képességű férfiai és velük együtt a nemzet színe-java belátták, Magyarországnak Ausztria szövetségére múlhatatlanul szüksége van. Bebizonyították és beláttatták, hogy a valódi nemzeti politika az elmúlt három században mindig a nyugaton keresett szövetségest és támaszt. Ezen meggyőződés az egész nemzeté volt.

Hogy kezelte Tisza ezen gazdag örökséget? Hogy fog ő erről beszámolni leendő utódjának?

Elpazarolta ezen gazdag kincset, mint a könnyelmű tékozló, megingatta újra a nemzetben azon töveket, melyekből a Deák-párt már-már egy szebb, egy biztosabb nemzeti jövő tölgyét reményelhetett növelni.

Ausztriát mint szövetségest tisztelte a Deák-párt; megmentette az uralkodó osztrák—német pártot a Hohenwartok és Jirečcekek uralmától, meggyőzte már őket, hogy szabadságuk és alkotmányosságuk csakis a magyar szövetségben talál garanciát, egyszóval az ellenségből barátot tudott teremteni.

Rövid három év folyt le azóta. És íme, úgy tekintjük ismét Ausztriát, mint ellenségünket, ismét úgy tekintjük — éspedig a tényeknek megfelelően — mint aki csupán saját hasznára és a mi kárunkra tör. Mi tette Ausztriát ellenségünké? Azon visszataszító herce-hurca, azon lealázó, a nemzetközi megállapodások torzképét mutató kiegyezésben követett gyámoltalan taktika. Mi gyengéknek bizonyultunk. Ausztria gyengénket felhasználta. Mi gyűlöljük Ausztriát ezen tettéért és Ausztria — kinevet. Így lettünk ellenségekké.

Ezen tények magyarázatul szolgálnak, miért győz Tisza Kálmán ellen a függetlenségi párt.

Tisza a közjogi alap iránti tisztelet tökéjét elpazarolta és íme, kilicítálta őtet a szélsőbal.

Ezen licitációban nem versenyezhetett a mérsékelt ellenzék. Mi nem ígérhettünk mást, minthogy a közjogi alapon értelmesebben, jobban fogunk kormányozni. Tehát se nem rendelkezhattunk azon hatalommal, mely a kormány kezében van, midőn választani kell, se nem ígérhettünk, mint a szélsőbal. Nem volt egyéb fegyverünk, mint a becsület, a tudomány

és a jószándék. De mit érnek ezek a politikában? Ezekkel nem lehet szavazókat fogni.

Így akarta Tisza Kálmán, ám lássa! A jövő országgyűlésen óriási ellenzékkel kellend küzdenie! A minden tekintet nélküli szélsőbállal és a vele a kormányért viaskodó mérsékelt ellenzékkel. Ellenünk kijátszotta tromful a függetlenségi pártot, de aligha nem az fogja elvesztetni vele a partit.

Mindezekért felelni fog a történelemnek, nemzetének — és saját lelkiismeretének . . . ha van neki!

A névtelen vezércikk első három bekezdése szoros gondolati- és fordulatokbeli rokonságot mutat az előző napi MK cikkekkel (*Tisza megbukott!*, *Választások napján*): a nép, a nemzet rácsáfolt azokra, akik kételkedtek életerejében stb. A függetlenségi párttól való ön-elhatárolás, a Deák-párt érdemeinek felsorolása hasonlóképpen vallhat MK-ra. — Mégis, mivel a cikk második részében néhány nehézkes, MK-nál szokatlan fordulat (»kellend küzdenie«, »egy biztosabb nemzeti jövő tölgyét reményelhetett növelni« stb.) akad s terjedelmében is nagyobb a MK-nál megszokott vezércikkeknél, a kétes hitelűek közé soroltuk.

3. sz., szeptember 18.

PHILIPPOVICH B. TERVEI

Ismét van titkos haditervünk. A hivatalos »Corr. Bud.« hivatkozik a saját hazafias érzületére, néma titoktartást kíván mindazon hírekre nézve, melyek a harctérről magán úton érkeznek; hozzá teszi, hogy a hivatalos értesítő egyelőre hallgatni fog, míg a tervek kibontakozhatnak jótékony homályukból.

Várjunk tehát meglepetésekre! Legyünk elkészülve dicső győzelmi hírekre! Azaz csak akkor higgyünk azoknak, ha hivatalosan jelentetnek.

Persze igaza van a »hivatalos«-nak. Mi köze van e nemzetnek ahhoz, mi történik ott lenn Boszniában? Mit vár az izgatott »civil« naponta hírt a hadseregtől? Az ugyan igaz, fia, testvére, férje, vőlegénye, vagy rokona lehet ott valamelyik sziklavár ostromlói közt. Az is igaz, hogyha azt kell bevárnia,

míg a »hivatalosak« útján megtudja az igazat, emésztheti magát igazatosságban és bánatban. De a »titkos terv« úgy lesz csak elködösítve, ha mélyen hallgat a sajtó. — De engedje meg mégis az »officiózus«, hogy egy szerény kérdést intézzünk hozzá. Tudunkkal nem vagyunk háborúban mással, mint a bosnyák fölkelőkkel. Az európai hatalmasságok nem informálják a »rebeller«-eket. Hogyan félhetnek a »titkos terv« elárulásától *a sajtó útján?* . . . *Hisz a bosnyákok nemigen tudnak olvasni.* És ha tudnak, hogyan és mikor juthat kezükbe az a terv-eláruló lap? Míg azt megkapják, talán már csak nem titok az a terv, mert már akkor végrehajtva kell lennie.

Az tehát nem lehet az officiózusok kérelmének valódi oka. Nem lehet, és nincs is más, mint hogy a nagyközönségnek a csatatéri híreket saját szépítő előadásukban óhajtják tudomására hozhatni. Az újságolvasók és az ország érdekében azonban a sajtónak igenis szólni kell. Ami a nyilvánosságot kerüli, az a sötétség gyermeke, azt annál inkább kell a nap fényére kihurcolni, hogy megismerje azt a világ kárhuzatos voltában.

A titkolódzás még sohasem hozott üdvöt az országra, míg a nyilvánosság a tévedések legbiztosabb helyreigazítója, a szabadságnak pedig éltető légköre.

Becsüljük b. Philippovich azon nyíltságát, mellyel ő is hódol a nyilvánosság elvének. Csak a közönség érdeklődésének jogosultsága iránt érzékkel bíró férfiú tesz oly nyilatkozatot, melynek a »N. Fr. Presse« tegnapi közleménye szerint lapunkban is helyet adtunk, mely közlemény b. Philippovich közgazgatási és okupacionális politikáját előttünk teljes világosságban kitarja.

Igen, becsüljük a táborszernagy úr nyíltságát, de nyilatkozataiban megerősítést nyert ítéletünk a bosnyák politikáról. Pedig mennyire óhajtottuk, hogy cáfoljanak meg minket a tények.

Ami magát a hadjáratot illeti, a báró nyíltan bevallja a megghiúsult kísérletet. »Négy héten belől, tehát még az őszi kedvezőtlen időjárás bekövetkezte előtt, birtokában leszünk az ez évre foglalásra kijelölt területnek« mondja Philippovich b. Szép kilátás ez mozgósított hadseregünkre nézve.

Bosznia teljes megszállása már az idén keresztülvihetetlenek beismertetik. Elfoglalva tartunk ugyan néhány jelentékeny pontot, de a pacifikációhoz csak a *teljes megszállás* után lehet reményünk. Az a jövő évben lesz csak megkísértve is. Hadseregünk a telet Bosznia kietlen szikláinak közt töltendi. A kimerítő, véres nyári hadjáratot követi egy öldöklő telelés. Mert hogy öldöklő lesz ezen tél, az kétséget nem szenvedhet. Ha már a nyári évadban, midőn a nap melege épít használható utakat, a hadsereg élelmezése alig leküzdhető akadályokba ütközik, pedig azon hadsereg csak 100 000 emberből állt, mi fog történni, ha 250 000 ember fog táplálék után sóvárogni az őszi időben? Járatlan, eső-áztatott utakon ki lesz képes ennivalót szállítani a katonáknak? Ki tudná rajzolni azon nyomort, melybe testvéreinket belevitték? A gondolat maga már borzadályt költ.

Ezen körülményeket bevárni nem szabad. *Nincs más mód, mint Boszniában a legfontosabb pontokat 50—60 000 emberrel megrakni, a mozgósított hadsereg nagyobb részét pedig téli szállásokba elhelyezni Magyar- vagy Ausztria-országban.* Télen harc nem foly, tavaszkor pedig ezredeink ismét rendeltetési helyeikre lesznek szállíthatók.

Félünk, hogyha ez nem történik, hiába fogunk fölkiáltani: »*Adjátok vissza légióinkat.*»

A névtelen cikk az augusztus 22-i *Félre a titkolózással!* gondolatmenetét folytatja, első bekezdéseinek ironikus hangvétele, tömörsége, csattanó befejezése MK-ra emlékeztet, kétséget kizáró bizonyítékokat azonban nem nyújt a szerzőt illetően.

65. sz., október 13.

AZ ÚJ PÉNZÜGYMINISZTER

Ha eddig frázis lett volna is minden, amit az ellenzéki sajtó Tisza Kálmán ellen írt, most egyszerre indokoltá válnék minden, csupán egy cselekedete miatt.

Egy új csíny hírét vesszük, mely a maga nemében nemcsak meghaladja mindazt, amit eddig csak föltételezni is

lehetett, hanem nevetségessé teszi a parlamentáris rendszert még arról az oldalról is, mely eddig érinthetlenné bizonyult.

Általános figyelem kíséri a válságot. Elnéztük Tiszáék dísztelen bukását, melyet a pénzügyminiszter kilépése idézett elő, s bár megütköztünk ama hátulsó ajtón, melyet e lemondásnak az *alkotmányos formákat kikerülő* elfogadása fönnhagyott, mégsem kételkedtünk többé, hogy e minisztérium belátta tarthatatlanságát, s vissza akar vonulni komolyan.

Nagyon természetesnek tartottuk azt is, hogy az országgyűlés megalakulásáig a létező kormány bízott meg az ügyek vezetésével, de csak azért, mert keresve sem lehet találni más módozatot.

Ritka eset, hogy a kormányok parlamenten kívül bujjanak meg, s még ritkább eset, hogy azoknak lemondása a parlament véleményének ismerése nélkül elfogadtassék. A korona élesen kifejezett bizalmatlanságát kellett vala ennek jelentenie; s nekünk is úgy tűnt föl az ügyek vezetésével megbízott kormány lemondásának elfogadása, hogy az a dolog természetéből kifolyólag önálló, fontosabb és főleg *kezdeményező aktusokra* a jelenlegi kormányt képtelenné tegye.

Pedig hát ez is csak taktika volt Tiszától.

A király e végzetes sorsú tanácsnoka nem átallja az uralkodó fölséges személyét is belevonni prókátoros furfangjaiba, melyeknek rövid vázlata alább következik.

Széli kilépésével okvetlenül új pénzügyminiszter kellett, mert jelenleg, mikor az okkupációra pénz kell, ez főszemély. Új pénzügyminisztert azonban, ki Széli után a nemzet jelenlegi fölháborodása mellett, herosztráteszi lélekkel s azzal az erkölcsi bátorsággal lépjen be a kabinetbe, hogy a lejárt Tiszát tüskönbokra keresztül követi, fogni lehetetlennek látszott; amint hogy lehetetlen is.

Tisza meghökkent. De csak egy percre, mert a következőben talált egy olyan pénzügyminisztert, akinek van herosztráteszi lelkülete, aki fumigálja a nemzet átkát, aki nem átallja magát Tiszával erkölcsileg eltemettetni s aki kiutalványozza mindazt, amit Tisza akar, s ez új pénzügyminiszter senki más, mint éppen — ő maga, Tisza Kálmán.

Ha ő lehetne a pénzügyminiszter, nyomban lenne pénz a boszniai okkupációra.

A dolog azonban akadályokkal járt volna a rendes körülmények között. Tisza máris két járcát viselt, hogyan viselhessen még egy harmadikat is? Azonfölül Tisza soha nem is titkolta, hogy a pénzügyekhez nem ért, hogy neveztesse ki tehát magát rendszeres pénzügyminiszternek, anélkül, hogy ország-világ gúnyja ne kísérje e komikumot. Meg aztán *szembetűnő* is lett volna nagyon, minden bevezetés nélkül — odaülni a Széll még meg sem hűlt székébe, hogy megírja az utalványt a nemzetellenes politika folytatására.

Taktikához kellett fordulni, hogy ismét lefőzhesse a nemzetet. Be kellett adni a lemondást s el kellett azt fogadtatni is, mégpedig olyan alakban, amint történt.

A mesterségesen teremtett provizórius állapot látszólag fölöslegessé, sőt célszerűtlenné tette új pénzügyminiszter kinevezését, sőt e körülmények közt szinte indokolt alkotmányos eljárásnak tűnik föl, hogy a legfőbb felelősséggel járó tárca éppen a fő-fő faktorra, Tisza Kálmánra bízatik.

S íme, most már megvan, amit óhajtott. A megszálló-sereg november—decemberi (és talán későbbi) szükségleteit — mint a mai táviratok mondják — az új pénzügyminiszter készségrrel biztosítja — a nemzet szakállára.

Hinc illae lacrimae . . . A boszniai okkupáció tovább fog folyni, s Tisza Kálmán tovább is uralkodni. *A legnagyobb nehézség el van hártva.*

A népgyűlések határozataival s az országgyűléssel elbánni csak gyerekség lesz.

Máris megindult a lázas sürgölődés Budapest és Bécs között, Wenckheim, Tisza és Andrássy együtt fújják a követ, hogy együtt tarthassák meg a hatalmat, s a külügyminisztériumban gyorsan állítják össze az ámitások tömkelegét, a »vörös könyv«-et.

S a »vörös könyv« betűinek az a tulajdonságuk, hogy megvakítják azokat, akik belenéznek.

A névtelen vezetőik igen sok ponton MK vezetőikre emlékeztet. Tisza politikai manőverezéseinek néplap-stílusú fejtegetése (»pedig hát«, »meg azután« féle mondatkezdetek, »Wenckheim, Tisza és Andrássy együtt fújják a követ« stb.), a »vörös könyv« jellemzése, mind ismerős MK ez időbeli publicisztikájából. — Mégis néhány bekezdés — az első öt, s közülük különösen az ötödik — MK-tól

idegennek hat szenvedő igealakjaival, nehézkes körmondataival. Szerkesztőnk, Király István lehetségesnek véli, hogy MK társszerzője csupán a cikkeknek. — A cikk háttérének megértéséhez ld. *Tisza Kálmán lemondásáról* jegyzeteit.

122. sz., december 19.

A »HÁZ«-BÓL

Mióta a nagyobb dolgokat a delegáció végzi, azóta igen megfogyatkozott a Ház tekintélye s különösen a karzat, melynek egy része megkóstolván az unalmas delegáció-üléseket, mint a tormába esett féreg, kezdi fumigálni a megszokott »tiszelt Ház«-at, hol immár hónapokig nem történik egyéb, mint hogy vagy Tiszát szidja valaki, vagy Tisza ravaszkodik valamiben az ő monoton, slendrián modorában, melynek griffjeit már kitanulta mindenki. — Könnyebb elhinni, hogy a kőből vizet lehet facsarni, mint azt, hogy Tisza valamikor újat mondjon — szólt nemrég haragosan egy törzslátogatója a karzatnak.

És igaza volt. Tisza sohasem mond újat. Nagyszabásúnak nevezett beszédjei is többnyire a következő gyenge gerendázatra vannak építve:

Állításainak, mik többnyire a levegőben függnék, ezen szavakkal szokott beszédje elején jogosultságot szerezni: »*Amint majd beszédem végén fogom bebizonyítani*«, s mire táblabírói körmönfonsággal bővelkedő logikával másfél óráig gyötri a mamelukok elméjét (kiknek folytonos éberséggel kell lenniök, hogy illő helyen kiálthassák közbe az »úgy van«-t és a »helyes«-t), sehol sem bizonyít semmit, hanem az egész csodaszörnyet e ravasz megjegyzéssel instellálja okos orációinak: »*Amint azt a tisztelt Háznak beszédem elején kifejtettem.*«

Egy idő óta bizonyos »apátia« jellemezte a Házat. Még a fölrirati vita (mely pedig friss erőkkkel indulván s a múlt országgyűlés szerepvivőinek mintegy újbóli székfoglalóul szolgálván, többnyire éles szokott lenni) sem keltett nagyobb hullámokat. Leszámítva Szilágyi Dezső és Simonyi Lajos

nehány polemizáló természetű kifejezését, olyan csendesen ment minden, hogy méltán kapta az alsóház »az aludtfejvéréül parlament« gúnynévet.

Úgy kellett már egy kis botrány, egy kis skandalum, mint szárazság idején az eső — vagy mint a német színháznak a Niniche-affér.

Pedig milyen szelíd arca volt a hétfői háznak! Ott ült elmerengve a szépfürtű Szapáry Gyula az ő piros székén, álmatag arca, kék szemei semmitmondóan függtek a semmin. Honnan ez a költői ábránd, kérditek. Hiszen most éli minisztersége mézesmetétét. Igaz, hogy ez már a második házasság. Dehát énistennem, ha ez is »édes«! Igen, igen, ő »már« miniszter. A kinevezést már hozta a hivatalos lap. Ő tehát azon meggyőződésben ül ott, hogy ennél fogva *már* semmi nem történhetik a világon.

A vén Ghiczey sem számít ma viharra.

Elnöki csengettyűje akták és papirosok közé van temetve, mintha egészen fölösleges szerszám lenne.

Madarász arcán nyugalom honol. Tóth Vilmos arany szakállát fölfelé hajlítva a foga közé veszi, hogy ebben a szélcsendes időben is legyen mit harapdálnia.

Hegedűs Sándor komoran csüggeszti le fejét, mely mindenkinék eszébe juttatja, hogy éppen olyan későn jutott oda, ahol a fejeket osztogatták, mint oda, ahol az államtitkárságot. Kezében egy ceruza, mellyel folyton jegyez valamit, majd az előtte fekvő papírra, majd a körmére. Ugyan mit? Tán bizony a kétezredik vezércikk makulatúráját?

Helfy önelégültséggel merül el a semmibe, akarom mondani a saját gondolataiba, közben egyet-egyét ásít, — mintha egyetlen hordárt sem érezne többé a világon.

Mocsáry Lajos nem is álmodja, mit hoz az idők méhe, ha kíváncsi még valamire a mai napot illetőleg, az semmi egyéb, mint hogy lesz-e estére malacpörkölt a Szikszayban.

S íme, mi nem történik!

Jó Csanády Sándor előlép s olyan korszakalkotó eseményt idéz elő egy kis gorombáskodással, hogy többet ér, mint a burkus diéta kilenc esztendeig.

Pedig hát mit mondott? Csak azt, hogy Tisza elárusította az országot a németnek.

Röffen a mameluk-gárda. Szonthag Pali fölugrik, az elnök mérgesen kap a csengettyű után, *Tisza szemérmesen elpirul*, Szapáry eltátja a száját. A karzaton éppúgy, mint a Házban mindenki kitörüli szeméből az álmatlanságot. A folyosókról, a büféből csoportosan sereglenek a honatyák a szőnyegajtókon. *Érdekesé* lett az ülés.

Wenckhein Béla báró a lovagostora után kapkod. Ő ezt nem tűri. Azonban nem találja sehol az ostorát, ennélfogva tehát mégis csak eltűri, amit Csanády mondott.

Madarász papának bő alkalma nyílik ismereteit fitogtatni, s rákiált Wenckheimra:

— Ön nem képviselő. Önnek nincs joga beszélni.

Jókai Mór, koszorús regényírónk úgy találja, hogy ez nem is országház többé, hanem korecsma.

Szalay Imre, aki éppen távozni akart, Jókai ezen kijelentése folytán visszaül a helyére.

Vad lárma. Égbekiáltó zsvaj. Pokoli káosz következik.

Egy hang a szélsőbalról azt kiáltja:

— *Nézzétek, Tisza elpirult!*

Tíz hang visszadörghi:

— Az lehetetlen!

Egy hang a jobboldalról:

— Önök hordárok!

Helfy elsáppad.

— Ki nevez bennünket hordároknak? — kérdi Pulszky

Gusztai.

— Én! — kiáltja Beöthy Algernon.

És azután a nagy zsvajból nem hallatszik és nem vehető ki egyéb, mint Csanády megalégedett mosolygása, aki nem adja széles e világért, hogy ilyen mulatságos órát szerezhetett a tisztelt Háznak — öt forint diurnumért.

A karcolat »Scorpio« aláírással jelent meg. Eddigi tudomásunk szerint MK ezt az álnevet csak a 90-es években használta (Gulyás Pál: Magyar írói álnév lexikon 1956., 397. l.), országgyűlési karcolatait pedig csak a 80-as évekből tartotta számon a Mikszáth-irodalom. — Ha viszont tekintetbe vesszük MK-nak a BpN-nál folytatott publicisztikai tevékenységét, a jelen cikk Tiszáról, Helfyről szóló részeit, valószínűvé válik MK szerzősége. MK Szegedről időnként fel-felutazott Pestre s megfordulhatott a képviselőház karzatán — bár 1878 decemberi pesti utazására nincs bizonyítékunk. Ezért helyeztük a Függelékbe.

JEGYZETEK

RÖVIDÍTÉSEK

- MK = Mikszáth Kálmán
Krk = A jelen kritikai kiadás.
M = Megjelent (újságban, folyóiratban, könyv alakban).
BpN = Budapesti Napilap
SzN = Szegedi Napló
SzH = Szegedi Híradó
[Szögletes zárójelben] a sajtó alá rendező kiegészítései és megjegyzései

BEVEZETÉS A JEGYZETEKHEZ

A SZEGEDI NAPLÓ ÉS MIKSZÁTH

A Szegedi Napló a korabeli magyar világ Mikszáth számára addig alig ismert darabjából nőtt ki. A lap a Szegeden a 70–80-as évek fordulóján kialakult társadalmi viszonyok, érlelődő, megtorpanó törekvések kifejeződése volt. A mintegy hétezer lakosú Balassagyarmat és a rohamosan nagyvárossá fejlődő Budapest mellett Szeged új társadalmi élményt jelentett, amelynek hatása mindvégig érezhető Mikszáth pályáján. Maga is ezt vallotta mindig.

Szeged a szabad paraszti mezőváros-jellegből a reformkorban kezdett kibontakozni. A szabadságharc után fejlődése szinte zökkenőmentesen folytatódott. Már 1850-ben megmozdult a szegedi kereskedelmi tőke a Cegléd—Szeged vasútvonal kiépítésére s bár a városban is volt az abszolutizmus éveiben renegát megyefőnök, honvédtördelés, spicli-rendszer — a Tisza-szabályozás folytatása, a vasútvonal kiépítése, a Tiszán megépülő vasúti híd, a viszonylag gyors egymásutánban létesülő hitelintézetek erre vallanak.

A Mikszáth Szegedre érkezését megelőző tíz esztendő a fejlődés meggyorsulásának szakasza a város gazdasági és politikai életében. A kereskedelem és ipar fellendülése nemcsak a vállalkozások mennyiségében, hanem alkalmazottai számának emelkedésében is megmutatkozik. Megszaporodnak a nagyüzemek: van már parkettgyár, kenderfeldolgozó, számos kékfestő-üzem, gyufa-, gép- és jónéhány téglagyár. Az Osztrák—Magyar Államvasutak gépjavító üzemet létesít, körülbelül száz vízi- és szárazmalom működik. Szeged gőzmalmai között van az Alföld ekkor legnagyobb malma. Az iparban — mint ekkor országszerte — a kisipar van túlsúlyban. Mégis, világosan látszik a jelekből, hogy a kiegyezés utáni évek az ipari kapitalizálódásba való gyors átmenet kezdetének éveit Szegeden.

Az ipari kapitalizálódás felé tartó, fokozatosan polgárosodó, 70 ezer lakosú parasztváros, mely egyre növeli a maga cseléd, napszámos, iparimunkás proletariátusát, élénk társadalmi életet él. Amikor Mikszáth Szegedre érkezik, 22 jelentősebb egylet és népkör működik a városban. Több mint fele ezeknek — jellemzően — a lakosság kisebb hányadát kitevő iparosoké, kereskedőké, illetve ezek alkalmazottaié.

A kulturális élet színvonalát megközelítően jellemzi, hogy akkor három nyomda volt Szegeden. E szám alatta marad Kolozsvár, Nagyszeben, Pozsony akkori nyomdái számának, azonban olyan kulturális központok nyomdáinak számával egyezik, mint Brassó, Debrecen, Gyulafehérvár, Kassa, Nagyvárad. (A szegedi nyomdáknak készült művek szerzőinek névsora Reizner János Szegedről írott könyvének IV. kötetében több mint 250 nevet tartalmaz.)

Úgynevezett irodalmi élet nincs ekkor Szegeden az újságírók szerkesztőségi és kávéházi összejövetelein kívül. Az irodalmi érdeklődést bizonyítja azonban egy 1873-ban alakult irodalmi társaság, a Dugonics-kör néhány évi működése.

A szegedi polgárság friss, lendületes, többségében még egyre növekvő erejű kispolgárság ekkor, mely nem felejtette el szabadságharcos múltját és nem áll távol a nép tömegeitől sem. A város lakosságának legszélesebb rétegeiben — a felsővárosi hajósgazdától és gabonakereskedőtől kezdve az alsóvárosi szegényparasztig — élénken élnek még a paraszti életforma szokásai, hiedelmei, szertartásossága — a viselettől a lakodalmi szokásokon át a kétkezi munka megbecsüléséig.

Társadalmi ellentétek csak lassan érlelődnek itt. A szegény-paraszti tömegek nem állanak még élesen, tudatosan szemben a felsőbb rétegekkel, osztályokkal. A város már évtizedek óta földéhségük kielégítésére — és saját pénzügyeinek egyensúlyban tartására nemkevésbé — több tízezer holdnyi földterületet oszt ki közöttük bérletül, 10—30 évre. Szegeden ekkor még nem zártak le a »sorompók« a kizsákmányoltak feltérkéző egyedei előtt. Szemük előtt lettek kötelverő segédekből kendergyárosok, tímárlegényekből messze földön híres szenátorok, városi potentátok.

A város vezetői a módos parasztságból és iparosságból kerültek ki, s bár 1872-ben a városi önkormányzat régi, patriarkális, a lakosságnak az ügyekbe való nagyobb beleszólást biztosító, de nehézkes szervezete megváltozott, a közügyek intézése a régi szellemben folyik.

1878-ban a liberális múltú, a kiegyezéskor Deák-párti, az 1875-ös »fúzió« óta Tisza Kálmánt támogató, népszerűségét egyre vesztő Szegedi Híradó (szerkeszti Nagy Sándor) mellett új lapok jelennek meg — korábbi ellenzéki lapkísérletek folytatásaként. Az előző évben megszűnt Alföldi Iparlap szerkesztői, Gelléri Mór és Kulinyi Zsigmond 1878. január 1-én megindították a Szegedi Néplapot. A pesti újságíró körökben ismerős Gellérinek sikerült fővárosi munkatársakat is megnyernie. A lap mérsékelt ellenzéki programmal indult. »Míg egyrészt legmelegebben pártolja hazánk közgazdasági és társadalmi viszonyainak fejlesztésére és lendítésére irányzott törekvéseket, másrészt a leghatározottabban sorompóba fog lépni mindazon törekvések ellen, melyek önállóságunk, nemzeti érdekeink csorbításával az idegen önző hatalom legyezetésére vannak és lesznek tervbe véve.« — írja az előfizetési felhívás.

A Szegedi Néplap több teret biztosít a szépirodalomnak a Szegedi Híradónál. Helyi ambiciózus tollforgató, kezdő novellisták (Bánfalvy

Lajos, Palotás Fausztin) írásai mellett pesti tárcalevelek, fővárosi költők versei jelentek meg benne. (Köztük Reviczky Gyulától 1878. jan. 24-én *Pénz és sziv* címmel egy töredékben maradt »költői beszély« — gyűjteményes köteteibe *A pénz* címen került be —, február 3-án az *Úzenet a távolba.*) Gelléri kaució nélkül vágott neki a lapindításnak s mivel a türelmi idő — 3 hónap — után sem tudta a biztosítékot előteremteni, megszüntette a lapot a Szegedi Híradó nagy megkönnyebbülésére.

Gelléri azonban nem hagyott föl a kezdeményezéssel. Tudta, hogy a meglehetősen provinciális, szürkén, ötletlenül szerkesztett, hetenként háromszor megjelenő Híradóval nem lenne nehéz konkurrálni, annál is inkább, mert a Tisza-kormány mélyülő válsága időszerűvé tette a tömegeiben 48-as érzelmű Szegeden is egy ellenzéki lap megindítását. Számíthatott az ekkor erősen szervezkedő »Egyesült Ellenzék« támogatására is, amelynek két neves tagja (Kállay Ödön és Madarász József) már a Szegedi Néplapra is felfigyelt, amikor januárban Szegeden járt.

Tiszák gazdaságpolitikai megalkuvása (a nemzeti jegybank és a vámpolitika ügyében) Szeged gazdag kereskedőit is eltávolította a szabadelvű párttól, kicsinyben Szegeden is kibontakozik a kormánypárt bomlása. A Dél-Alföldön ismert kereskedőcsalád közgazdasági és publicista ambíciókat melengető fia, Eisenstädter Lukács személyében Gelléri elvbarátra talált. Eisenstädter Lukács az év elején — a Szegedi Híradó hasábjain — vitába szállt egy »konzervatív nemzeti párt« szegedi zászlóbontásának gondolatával. Egy »reform-párt« alakítását tartotta indokoltnak, mondván, hogy »a jövő tíz év a belterjes önképzés, művelés korszaka kell hogy legyen; a jövő tíz év, ha békés lesz, amint engedje a nemzet génusza! — a belügyeké... a nemzetnek erőt kell gyűjtenie — anyagit és szellemit —, hogy ha ismét valóban nemzeti kérdések előtt fog állani, alakíthasson egy hatalmas és győzelemre képes nemzeti pártot ezen programmal: nemzeti pénzügyi és nemzeti kereskedelmi politika.« (*A pártalakulások kérdéséről* 1878. jan. 16.)

Gelléri Eisenstädter segítségével hamarosan összehozott a módos szegedi polgárfamíliák tagjaiból egy csoportosulást (a dühös Szegedi Híradó »újmagyar konzorcium«-nak aposztrofálta, mert számos zsidó volt köztük), amely anyagilag is biztosította a két lapalapítót olyan kudarc ellen, mint amilyen a Szegedi Néplapot érte. Az új lap címe Szegedi Napló, főszerkesztője Eisenstädter Lukács lett. Gelléri — a főmunkatárs — magával hozta a néplaptól Kulinyi Zsigmondot is.

Eisenstädter Lukács (1845—1906), Mikszáth szegedi »főnöke« Dél-Magyarország számos városában üzletet föntartó, gazdag kereskedő családból származott. Apja, Eisenstädter István 1846-ban költözött Szabadkáról Szegedre. Fiát, Lukácsot Pesten, majd Bécsben iskoláztatta. Művelt kereskedőt akart belőle nevelni. A fiú azonban kezdetől fogva elméleti érdeklődésű volt, a kereskedői pályánál jobban vonzotta a közgazdaságtan, és közlőri ambíciókat is táplált magában. 1875-ben megvált apja üzletétől és hosszabb külföldi tanulmányutat tett. 1878-ban feltűnést keltő tanulmányt írt a Buda-

pesti Szemlébe *A jelenkori socializmusról* címmel Marx, Engels és Lasalle munkásságáról. Elismerte, hogy a munkásosztály helyzete igazságtalan, gazdasági követelései jogosak, az osztályharc gondolatát azonban a munkásmozgalom politikai célkitűzéseivel együtt elutasította.

Az élesesű, nagy műveltségű fiatal polgár a félféudális Magyarországon hévvel küzdött a polgári átalakulásért. Nevét 1880-ban *Enyedire* magyarosította. Politikai tevékenységét előbb a mérsékeltbb egyesült közjogi ellenzék, majd 1881-től a függetlenségi párt soraiban fejtette ki. Sokat fáradozott és áldozott Szeged városáért. Amikor 1884-ben országgyűlési képviselő lett, a parlamentben pénzügyi és közgazdasági kérdésekről tartott beszédeivel keltett feltűnést. Az Ausztriával kötendő vámszövetség ellen — amely az ország gazdasági kiszolgáltatottságát szentesítette — mint pártja vezérszónoka mondott beszédet a képviselőházban. Kossuth ezért levélben mondott neki köszönetet. A nyolcvanas évek végén Pestre költözött s lapja szerkesztését Kulinyi Zsigmondnak adta át.

Noha elismerten kitűnő pénzügyi és gazdasággalpolitikai szakember volt, vámszövetség-ellenessége miatt nehezen juthatott előre a közéletben. A parlamentből már a következő ciklusban kibuktatták. 1888-tól publicisztikai működést fejtett ki, az Egyetértés, a Pesti Napló és a Nemzetgazdasági Szemle közölte a demokráciáról, a munkáskérdésről, különféle pénzügyi problémákról szóló cikkeit. Az Akadémia megbízásából közgazdaságtudományi műveket fordított magyarra.

Tisza Kálmán bukása után — elismerve szaktekintélyét — a Wekerle-kormány pénzügyminisztériumában osztálytanácsosi munkakört kapott, majd a szabadelvű párt 1896-ban képviselőséghez juttatta. Gyermekének halála annyira megtörte, hogy a politikai élettől visszahúzódott, nyugdíjaztatta magát s csak publicisztikai munkásságát folytatta tovább. Súlyos szívbaj okozta halálát.

Mikszáth szerette és nagyrabecsülte Enyedi Lukácsot. A rendkívül művelt, széleslátókörű polgár nemcsak kenyeret adott annak idején a nyomorgó újságrónak, hanem a szegedi polgárság vezetőrétegének irodalomszerető és művészet-pártoló körébe is bevezette. Megismertette azzal a légkörrel, amely a meglehetősen kiábrándult fiatal Mikszáthot jótékonyan befolyásolta: megerősítette önbizalmát, felkeltette alkotókedvét és bevonta azokba a politikai akciókba, amelyek abban az időben Szegeden zajlottak Tisza Kálmán kormánya ellen.

Enyedi és társai az újságrást elsősorban nem kenyérkeresetnek, üzleti vállalkozásnak, hanem osztályuk érdekei felelősségteljes szolgálatának tekintették. A magyar polgári fejlődés áldozatkézzel szegedi munkálói, elsősorban Enyedi, minden bizonnyal hozzájárultak Mikszáth politikai nézeteinek kiforrásához is.

Enyedi és Mikszáth viszonya első pillanatra tartózkodónak és talán kissé ridegnek is látszhat. (Mindvégig magázták egymást!) Enyedi távol tartotta magát attól a szegedi bohém-társaságtól, az »aranyifjúság«-tól, amelyben Mikszáth kezdettől fogva otthonosan mozgott. Hogy kapcsolatuk mégis bensőséges és kölcsönös nagyra-

becsülésből fakadó barátság volt, azt számos tény bizonyítja. — A főszerkesztő hamar fölismerte új munkatársának tehetségét. Bevezette családjá és ismerősei körébe. Mikszáth és Enyedi egyik sógornója — Zsótér Mari — között melegebb kapcsolat is alakult ki. (Akkor is levelezettek még, amikor Mikszáth már foglalkozott a gondolatokkal: ismét feleségül veszi Mauks Ilonát.) Mikszáth és Enyedi levelezése is azt bizonyítja, hogy az író irodalmi és politikai kérdésekben egyaránt respektálta volt szerkesztője véleményét. Pesten ismét gyakran találkozott a két jóbarát s családotól látogatták egymást.

A Szegedi Napló az első *napilap* volt Szegeden. Az alaptökéjét fedező gazdag szegedi kereskedő- és ügyvédcsoportokat és a szegedi értelmiséget képviselte elsősorban a kormánnyal szemben, de egyúttal a helyi provinciális erőkkal szemben is.

»Hazánk pártviszonyai jelenleg oly bonyolultak, hogy egészséges pártalakulást csak a jövő országgyűléstől várhatunk. Két körülmény azonban már most kiemelhető, melyre nézve lapunk határozott állást foglal el« — írja Enyedi a lap programjában (1878. júl. 28., I. évf. 1. sz.).

»Az 1867-iki kiegyezés által teremtett közjogi alapot, amennyiben az Magyarország és Ausztria közt egy, a *pragmatica sanctiona* alapított szoros szövetséget inaurált, elfogadjuk és azt továbbra is fönntartandónak véljük. *Azonban az 1878-ki újabb kiegyezés azon részeit, melyek a kereskedelmi- és vámszerződésről szólnak, úgymint az új banktörvényt, hazánk állami- s közgazdasági érdekeivel összeegyeztethetőknek nem találjuk. . . . Csak egy gazdag nemzet képes államát, nemzetiségét és szabadságát biztosítani. — Anyagi jólétünk pedig elsősorban városaink, és így nevezetesen Szeged városának is fölvirágzásától függ. Városaink képezik az ipar és a középosztály főkuszeit. A városok gyűlpontjai a szellemi és anyagi erőknél. — Városaink eddig, különösen a mostani kormány által minden irányban nemhogy előmenetelükben fejlesztettek volna, de határozottan elnyomottak. A városok fejlesztésére irányzott politika fogja azon vezéreszmék egyikét képezni, melyekért lapunk ernyedetlenül harcolni készül. — Szeged város speciális érdekei előmozdítására és érvényesítésére a legnagyobb súlyt fogjuk fektetni.*«

Ugyanitt hangsúlyozza, hogy »a közjogi alapon álló ellenzék irányát« vallja magáénak a szerkesztőség.

A lap belső gárdéja a meginduláskor igen szűk körű volt. Enyedi Gelléri Mórt és Mikszáthot említi az első számban, mint belső munkatársakat, de tudjuk, hogy kezdettől fogva dolgozott a lapba Kulinyi Zsigmond is. Gelléri (1864—1915), a fiatal közgazdász-publicista a szegedi iparos-társadalomban már nevet vívott ki magának s némi fővárosi hírlapíró múltja is volt. Kulinyi szentesi kereskedőcsalád jogász fia, hamarosan a szegedi iparkamara titkára lett. Visszaemlékezések szerint segített a lap szerkesztőségének Bánfalvy Lajos, későbbi szegedi újságíró, novellista is. (Vö.: *A Szegedi Napló első száma* SzN 1903. júl. 28.) Valójában tehát Mikszáth volt az egyetlen ekkor a szerkesztőségben, aki tollából élt, s akinek érdeklődése elsősorban szépirodalmi.

Ilyen munkatárs a mégoly áldozatkész, de valójában »amatőr« szerkesztőségben nélkülözhetetlen volt, a kiválasztandó »professzionista« személyén igen sok múltott. Enyedi és Gelléri külön Pestre utaztak tájékozódni, választani. Gelléri így emlékezik vissza erre az útjukra:

»A budapesti útnak... az volt a célja, hogy egy fővárosi zsurnalisztát keressünk, akit állandó belső dolgozótársul szerdőtessünk, lévén már akkor az a tapasztalatunk, hogy Szegeden nagy becsületük van az importált fróknak. (Ezzel az állapottal majdnem jól jártam én is, mert míg itt Budapesten 'érdemes, régi' vidéki zsurnalisztának tekintettek, odahaza Szegeden meg már 'a Fővárosban is szolgált író'-nak ismertek el.)

Budapesten legelső dolgunk volt, hogy fölkeressük az azóta elhunyt Borostyány Nándort, a szegedi származású ismert nevű újságíró a Közvélemény című lap szerkesztőségében, melynek ő volt a dolgozó feje. (Főszerkesztője néhai Lukács Béla volt.)

Enyedi Lukács előadta jövetelünk célját. Borostyány Nándor rövid gondolkodás után a következőket mondta: — Három embert tudok, nem is fegyelmezett, inkább bohém természetű, most kissé elhagyatott, beteges, de egy kis vidéki rekreáció talpra segíthetné. Ez Mikszáth Kálmán.

Gelléri szerint ekkor ők összenéztek Enyedivel és újabb ajánlatot kértek Borostyánytól. Mire az így folytatta:

»— Második helyen ajánlanék valakit, aki ugyan nem mindig pontos, nem is fegyelmezett, inkább bohém természetű, most kissé elhagyatott, beteges, de egy kis vidéki rekreáció talpra segíthetné. Ez Mikszáth Kálmán.

Erre ők a harmadik ajánlatot be sem várva búcsúztak, s elindultak megkeresni Mikszáthot. Gelléri további megjegyzéseiből kitűnik, hogy a pesti lapok közül igen kedvükre való volt a Budapesti Napilap s abban is a »Kákay Aranyos Nr. 3.« név alatt megjelenő írások tetszettek különösen. Ha leszámítjuk az 1904-beli visszaemlékezés (*A Szegedi Napló 25 éve*, Szeged, 64–67.) és a szóban forgó pesti út közötti negyedszázad okozta módosulásokat, az azóta neves íróvá lett Mikszáth iránti érthető elfogultságot, akkor is kitetszik e sorokból, hogy a közgazdász-publicisták szépírói vénájú, mérsékeltellenzéki hajlamú munkatársat kerestek, aki egyúttal a redakcióbeli aprómunkában is járatos. Ezért kellett inkább Mikszáth, mint Kakujay.

Nyomorúságos körülmények között találták meg a nem éppen jóhírű »Orient« szállóban.

»A szerződési feltételek rövidesen megvoltak — írja Gelléri anélkül, hogy ezekről valami közelebbit is mondana —. Mindkét félre előnyöseknak tetszettek. A följánlott — és őszintén hozzátéhetem — igen szívesen fogadott előleggel Mikszáth rendezte 'kis ügyeit' s néhány nap múlva utánunk jött Szegedre.«

A Szegedi Naplónál a szerkesztőségi munkában határozottan elkülönülő munkakörök nem voltak. A felkért külső munkatársak

kedvétől, hajlandóságától is sok minden függött. Enyedi egész sor külső munkatársat kért fel és jelentett be olvasóinak, köztük neves publicistákat (Abrányi Kornél, Acsády Ignác, báró Bánhidy Béla, Borostyány Nándor, Kaas Ivor, Mudrony Soma stb.) — többségük azonban csak az ígéretig jutott. Mikszáth mindhárom állandó rovatba (vezércikk, tárcsa, »újdonságok«) dolgozott. Az »Újdonságok« hírrovat volt, amely a korabeli szokáshoz híven a híranyag kedélyes vagy háborzongató históriává kerekítését, sőt az eredeti ötletekkel való »gazdagítás«-t is megengedte. Ezt Mikszáth vezette. Ugyanígy saját területe lett az Apróságok időszaki rovata, amellyel Szegedre jövetele előtt Milkó Izidor kísérletezett a Naplóban, s egy alkalommal Abrányi Kornél is írt bele. A színházi idény megkezdésekor jórészt ráhárult a »színireferáda« megírása is.

Mikszáth mindig viszolygott az újságíró-robottól és az olyan kis szerkesztőségekben, mint a Szegedi Naplónak volt ekkor, méginkább gépies lehetett a munka — ennyi feladattal! — mint ott, ahol a teendők elhatárolt feladatkörökre voltak osztva. Mégis, talán éppen a sokféleség, a vidékies-kényelmes munkatempó, a lap olvasóközönségével való állandó személyes kapcsolat a jobbára személytelen fővárosi újságírás után felvillanyozhatta Mikszáthot. Írásain nyoma sem érzik az erőltetettségek, a kényszernek, kedv, lendület, fordulatosság jellemzi őket (még a színházi beszámolóknak jutó napi néhány sorba is belelop egy-egy humoros »mikszáthi« fordulatot). Természetes, hogy a ráháruló sok munka elkerülhetetlenné tette számos, a Budapesti Napilapnál már felhasznált ötletének előkerítését, de ezeket is átárazta, variálta. (Nem is egyszer így járt el a tárcarovat szépirodalmi anyagával is. A Szegedi Napló feltékeny riválisa, a Szegedi Híradó szemére is vetette, hogy a Hölgyek Lapjában közölt *A 2725/876. sz. percsomó* c. regénye túlságosan emlékeztet a Naplóban folytatásokban hozott *Az apám ismerőseire*.)

Mikszáth szegedi írásainak zöme kezdetben elsősorban publicisztikai jellegű, közéleti, politikai problémák köré csoportosítható.

A Szegedre jövetel előtti esztendő újságírói és szerkesztői gyakorlata Mikszáthban nemcsak publicisztikai rutint, hanem eredeti ízü közírói modort is érlelték. A Budapesti Napilapnál már megmutatkoztak ennek szembeötlő jellegzetességei. Mikszáthnál a népies publicisztika 1848 óta különféle politikai árnyalatú »néplapok« által fenntartott hagyománya összeötvöződött a megyei kisnemesség tempós, anekdotikus-kedélyes példázódásaival (itt-ott táblabíró latinosság izeit-fordulatait hordozva). Az őszinte hazafias pátoasz, a vélt vagy valódi visszásságokat leleplező indulat találkozik nála a »Kákay Aranyos«-féle »frivol«, kötődő, a személyes intimitásokat is merészen fölhasználó, tekintélyeket, közéleti »tabu«-kat nem respektáló, fordulatos, ellentétekre és csattanókra építő modorral.

Vezércikkeiben és politikai cikkeiben — a témának és aktualitásnak megfelelően — különböző intenzitással vannak ugyan ezek az elemek jelen, de változó arányú jelenlétük is felismerhetővé teszi a szerzőt. A lap szerkesztőjének és munkatársainak cikkeivel való összehasonlításból az is kiderül, hogy Mikszáth írásai többnyire és

elsősorban érzelmekre apellálók. Nem mintha teljesen hiányozna belőlük a konkrét tényanyag, az érvelés, okfejtés, bizonyítás; mégis indításukban és vonalvezetésükben az érzelmi hatásokra törekvés játssza a főszerepet.

Ebben az időben jellemző MK-ra, hogy a céltudatos érzelmekre hatni akarás, agitatív szándék néha túlzásokra ragadja. Óriási vérdíjazásokat sejtet, amikor a boszniai hadszíntérről ír, felidézi az »esetettek véres árnyai«-t (*Félre a titkolódzással, Új merénylet az alkotmány ellen, Meddig játszanak még a népekkel?*), Pulszkyt világpolitikai tényezőként emlegeti, szinte Kossuthal egyenrangúvá teszi a nemzet élete vonatkozásában (*Pulszky Ferenc, A választókhöz*).

Mások — épp e túlzások miatt — korábbi kijelentéseivel kerül ellentmondásba. Amikor Kossuth levelét kommentálja (*Kossuth megint szólt*), a nagy emigráns politikai helyzetismeretét és tisztánlátását erősen kétségbe vonja, amikor pedig Pulszky megválasztása mellett kardoskodik, azt hozza fel érvként, hogy ő Kossuthnak régi barátja. (*A választókhöz*.) Hatásos fogások is csábítják: a Pulszkyra szavazást vagy ellene szavazást úgy állítja be, mintha a nemzeti történelemre sorsdöntő jelentősége volna, és a késő utókor a sírből is kiháyná a Bakay-pártiak csontjait stb. (Korábban — a *Még újabb fény- és árnyképekben* — a »luteránus«, »se-hideg-se-meleg Pulszky rovására élcelődött!«)

Az alá nem írt cikkek, karcolatok kiválasztásakor az általános jellemzők mellett fölhasználtuk a MK által kedvelt, gyakrabban használt fordulatokat, motívumokat, *korábbi* írásaival való tárgyi egyezéseket (a későbbi MK-művek ilyen elemeit csak fenntartással tekinthettük bizonyító erejűnek!), életrajzi, személyes, rávalló utalásokat stb. (Ld. a Krk előző kötetének hasonló vonatkozású jegyzeteit.)

Ez utóbb említett ismérvekből — tájékoztatásul — egyes csoportokat közlünk.

— A »mameluk — patkány« párhuzam. (*Még újabb fény- és árnyképek* 38. l.) — Móricz Pállal, Pulszky Ferencsel és Ágosttal való élcelődés. (Uo. 49. l.) — Zsedényi Ede ingei. (Krk 51. köt. 32. l.; BpN 1877. június 9., 157. sz. »Apróságok«; *Még újabb* . . . 141. l.) — Helfy Ignác és a hordárok esete. (BpN 1877. október 4., 274. sz. »Apróságok«) — Mirza Szaffi példázata a rózsaszírommal. (BpN 1877. szeptember 15., 255. sz. »Apróságok«; *Még újabb* . . . 131. l.) — A »vörös könyv« jelentőségelteljes emlegetése. (Krk 51. köt. 109. l.; *Még újabb* . . . 146. l.) stb.

— »Lucus a non lucendo.« (Krk 52. köt. 14. l.; BpN 1877. augusztus 15., 225. sz. »Apróságok«; *Még újabb* . . . 113. l.) — »Si fecisti, nega!« (BpN 1877. október 6., 276. sz. »Apróságok«) — »Az alkotmányos király nem tesz rosszat, mert nem tesz semmit.« (BpN 1877. augusztus 26., 236. sz. »Apróságok«) — A Főrendiház »méltás főrendek«-ként való aposztrofálása (Krk 51. köt. 178. l.; 52. köt. 76. l.)

— »Fekete hálátlanság.« (*Még újabb* . . . 95. l.) — »Rafinrozott griff.« (Uo.) — »Megölv betűje . . .« (Krk 52. köt. 159. l.; SzN 1878. november 3., 82. sz. »Tárca«) — Madarász »saját közvélekedése«.

(BpN 1877. augusztus 15., 225. sz. »Apróságok«) — A nemzet föl-háborodása »villámokat hordó, sötét fellege«. (Uo. szeptember 14., 254. sz. »Apróságok«) stb.

— A néplapok publicisztikai cikkeinek tervszerűen élőbeszédre emlékeztető pongyolásságai, mondatkezdő fordulatai: »Hanem hát...«. »De 'iszen...«, »Hanem [h]'iszen...«, »mert hát...« stb. (Vö. Rubinyi Mózes: »Mikszáth Kálmán stílusa és nyelve«. Bp. 1910. 40—42. l.)

MK Szegeden a korábbi álneveit és szignóit használja ebben az időben. 1878 decemberéig mindössze egy ideiglenesen használt jelzését fedeztük föl: = . — A SzN 1878. augusztus 4-i, 7. számában az »Újdonságok« rovatában olvashatunk egy »glosszá«-t a Budapest c. napilap novellapályázatáról *Öt arany egy novelláért* címmel, amelynek csattanója: »... a mai világban már egy poloskáért is száz arany jár!« MK egy debreceni útja alkalmából 1873-ban írta Mauks Honának, menyasszonyának —, hogy Debrecenben látott ilyen mulatságos kúrást: »Száz aranyat egy poloskáért!« Az ötletet fölhasználta a *Mulattatóban* is (1874. június 27., Krk 52. köt. 8. l.), majd *Az igazi humoristák c. gyűjteményének Humor az utcán* fejezetébe vette fel. (Bp. 1879. 15. l.) A = jelű glossza szerzője tehát kétségtelenül az éppen akkor Szegedre érkezett MK. (Az »Újdonságok« rovatban MK Szegedre érkezése előtt is előfordul az egyszerű nyomdai jel megkülönböztető szignóként való fölhasználása, de augusztus 3. óta ő használja a SzN-ban, sőt — előd-jétől eltérően — a hónap folyamán vezércikket is szignál vele.)

*

A szövegek gondozására vonatkozó elveink és gyakorlatunk megegyezik a *Cikkek és Karcolatok* ciklus korábbi köteteinek jegyzeteiben kifejtettekkel és alkalmazottakkal. A SzN-ban viszonylag csekély a sajtóhibák száma, ezek között is elhanyagolhatóan kevés az értelemzavaró, félreértést okozó. Kijavításukat csak a szépirodalmi szövegeknél jelezzük.

Mikszáth írásai — vezércikkek, tárcák, »apróságok« — ez időben legfőbb vonásaikban, témájukban, csipkelődéseikben azonos hátterűek. Ezért, hogy az egyes cikkekhez csatolt jegyzeteinkben, tárgyi magyarázatainkban az ismétléseket elkerülhessük, előljáróban röviden ismertetjük azokat a fontosabb politikai eseményeket, amelyek a kötetünk által felölelt időszakban az ország és Szeged közvéleményét, sajtóját — s természetesen a publicista Mikszáthot is — foglalkoztatták, majd azoknak a neveknek a magyarázatát adjuk, amelyek az eseményekkel kapcsolatosak.

Az 1878-as választások

Az 1878 augusztusára esedékes képviselőválasztások jó előre renkvüli érdeklődést keltettek. Az elmúlt országgyűlési ciklus idejében lezajlott külpolitikai események (a Monarchia eltitkolt indítékú magatartása az orosz — török háború idején, Andrássy manőverezései a reichstadti tárgyalások és a San Stefanóban kötött ideiglenes békeszerződés körül, a Berliini Kongresszuson játszott szerepe, a déli szom-

szédállamok függetlenné válása, majd Bosznia okkupációjának megindulása éppen a parlamenti szünet idején stb.) rohamosan fogyasztották a kormány maradék népszerűségét.

Súlyosbították a kormány helyzetét a belpolitikai fejlemények is. 1876-ban indultak meg az osztrák és magyar kormány között a kereskedelmi és vámügyi, valamint az önálló nemzeti bank fölállítása vonatkozó tárgyalások. Tisza a tárgyalásokhoz fűzött reményeket nem tudta valóra váltani. Ausztria ragaszkodott a 67-es vámszerződés érvényének újabb tíz évre való meghosszabbításához. Elvben elismerte, hogy Magyarországnak joga van önálló jegybank létesítésére, de kicsikarta Tisza Kálmántól, hogy a következő tíz évben ugyanaz az osztrák banktársaság maradjon a pénzjegyek kibocsátója, amely eddig volt, azzal a különbséggel csupán, hogy Bécsben és Pesten külön-külön létesít majd igazgatóságot. Amikor Tisza az egyezményt a magyar parlament elé terjesztette, pártja ugyan többségben maradt a szavazásnál, de jelentékeny képviselőcsoport szakadt ki a szabadelvű pártból, sőt a kereskedelemügyi miniszter, báró Simonyi Lajos, Tisza régi pártbíró is lemondott. A »gazdasági kiegyezés«-re vonatkozó tárgyalások bizonyos részletekértékekben még 1878-ban is folytatódtak, s nyomukban a szabadelvű pártban további megoszlás jelentkezett, Szilágyi Dezső pénzügyminiszter is lemondott. A kormánypártból kivonult, különböző árnyalatú csoportok (összesen 115 képviselő) hosszas tárgyalások után 1878. április 12-én »Egyesült Ellenzék« néven új, végeredményben »67-es« alapon álló, de Tisza és Andrássy politikájával egyet nem értő pártot alakítottak. A heterogén csoportot »Habarek-párt«-nak csúfolták. Vezetői báró Simonyi Lajos, Szilágyi Dezső és a konzervatívok fiatal vezérszónoka, gróf Apponyi Albert voltak. (Apponyi szerkesztette meg a csoport fölrati javaslatát, amelyet az 1878. őszi trónbeszédre válaszolva intézett az uralkodóhoz.)

Az ellenzéknek Tisza Kálmán megbuktatásához fűzött reményei megnövekedtek, s az új párt — bár hangsúlyozottan elhatárolta magát a függetlenségi párttól — a kormánypárt képviselőjelöltjeinek a megbuktatására hallgatólagosan szövetkezett vele. Szegeden a jelentős táborral rendelkező, de párttá még nem szerveződött egyesült közjogi ellenzék» magatartása vált döntővé a választáskor. A város két választókerülete közül a II. már hosszú ideje a függetlenségi párt (»szélbal«) mellett állt, míg az I. kerület, a Belvárost is magába foglaló, csak úgy maradhatott a kormánypárté, ha a polgárság tekintélyesebb csoportjai támogatják. A polgárság tartózkodásától vagy éppen a függetlenségi párti jelölt mellé állástól függött a hosszú ideje tartó egyensúly fennmaradása. Enyedi lapja, a Szegedi Napló megalakulásával és néhány hetes működésével, a hozzá közel álló körök befolyásolásával, bátorításával nagy mértékben elősegítette, hogy az I. kerületben Simonyi Ernő függetlenségi párti képviselő fölényesen diadalmaskodjék gróf Károlyi István, a szabadelvű párt jelöltje fölött. A II. kerületben Kállay Ödön függetlenségi párti jelölt győzött Meák Gyulával szemben. Így Szeged mindkét kerülete függetlenségi párti képviselőt küldött az országgyűlésbe.

Simonyi azonban — mivel másutt is megválasztották — lemondott szegedi mandátumáról, és így 1878 novemberében pótválasztásra került sor az első kerületben. A szegedi mérsékeltek igyekeztek megszabadulni a függetlenségi párti képvisellettől, amelyet augusztusban taktikából fogadtak el. A szabadelvű párttal való előzetes megállapodás 1878. november 17-én történt meg. A jegyzőkönyvből idézi a SzH: »A szabadelvű párthoz és egyesült ellenzékhez tartozó választók a párttekintetek mellőzésével szövetkeznek és egygyé tömörülnek, s politikai pártelveik fönntartása mellett ez alkalomra közös összműködéssel a cselekvés terére lépnek.« (1878. november 20., Helybeli újdonságok.)

Előszőr Somssich Pálnak, az egyesült ellenzék konzervatív szárnyához tartozó politikusnak ajánlották föl a jelöltséget, majd amikor ő nem fogadta el, fordultak Pulszky Ferenchez. A kerület közvéleményének nagyobb része, különösen az iparosság, saját, szegedi jelöltet kívánt s ezt a kisiparosból kenderfeldolgozó üzem tulajdonosává lett, időnként Kossuthal is levelet váltó, népszerű, függetlenségi párti Bakay Nándor személyében találta meg. A Szegedi Napló — és Mikszáth — minden Pulszky melletti agitációja sem volt elegendő, hogy Bakay győzelmét megakadályozza, bár Bakay — mint utóbb kiderült — nem tudta valóra váltani választóinak hozzá fűzött reményeit.

Bosznia okkupációja

Bosznia megszállásának gondolata már rég foglalkoztatta a Monarchia külpolitikussait, amikor a 70-es évek közepétől egyre sűrűbbek és erőteljesebbek lettek a török birodalom elleni, Balkán félszigeten élő népek körében kirobbanó felkelések. Részint a déli határokon átcsapó nyugtalanság lecsillapításának szándéka, részint hódítási törekvések, nem utolsósorban azonban a cári birodalom balkáni befolyásának növekedése miatti aggodalom állott e lépés mögött. Az orosz—török háború utáni bonyolult helyzetet tisztázni szándékozó, úgynevezett »Berlini Kongresszus«-on Andrassy Gyulának, a Monarchia külügyminiszterének sürgetésére a résztvevő nagyhatalmak (Ausztria—Magyarország, Németország, Franciaország, Anglia, Olaszország, Oroszország és Törökország) 1878 júliusában járultak hozzá, hogy a Habsburg-Monarchia Boszniát és Hercegovinát megszállja. A szerződés XXV. cikke kimondja: »Bosznia és Hercegovina tartományok Ausztria—Magyarország által okkupáltak és kormányoztatnak. Mivel Ausztria—Magyarország kormánya nem óhajt foglalkozni a Novibazár szandzsák kormányzásával, mely Szerbia és Montenegró közt déli irányban Mitrovicán át terjed, az ottomán birodalom fog ott tovább működni. Mindamellett, s hogy az új politikai helyzet s a lakosság szabadsága s biztonsága megőriztessék, Ausztria—Magyarország fenntartja magának azon jogot, hogy őrséget tarthat ott s Bosznia régi vilajete ezen részének egész kiterjedésében katonai és kereskedelmi útjai legyenek.«

És bár az osztrák birodalmi gyűlés és a magyar parlament — a tervek ismeretében — már jó előre tiltakozott egy esetleges okkupáció ellen, még július hónapban megindultak a »közös hadsereg« csapatai (elsősorban magyar legénységű ezredek), majd a nem várt nehézségek miatt a honvédség alakulatai is. Andrásy és a bécsi hadügyminisztérium abban bíztak, hogy a megszállás simán fog végbemenni. A meglepően erős ellenállás, az emiatt a kormánykörökben támadt zavarok — az osztrák és a magyar kormány is lemondott az ősz folyamán! — felerősítették az ellenzék hangját Magyarországon is. A felkelők kihasználták a megszálló csapatok megtorpanását, s mivel a tartományban maradt, kormányuktól utasítást nem kapó török csapatok is a felkelők mellé álltak, a felkelés ideiglenesen megerősödött. Vezetője a korabeli lapokban sokat emlegetett Hadzsi Loja »imám« lett.

Az 1848-ban Ozoránál csúfos kudarcot valló Philippovich tábornagya honvédcapatokkal megerősített hadteste szeptember 19-én foglalta el Bosznia fővárosát Szarajevót. Október végén adta fel a felkelők egy nagyobb csoportja az utolsó erődöt, s ezzel az okkupáció formálisan befejeződött, a gerilla-harc azonban még évekig tartott. A megszállás során a Monarchia csaknem nyolcezer katonát vesztett, s a hadjárat költségei 100 millió forint körül jártak.

A Szegedről és közvetlen környékéről sorozott »Sachsen-Meiningen« nevű 46-os közös gyalogezred is részt vett a hadműveletekben, s így a város közvéleménye hónapokig rendkívül ingerült volt. Ezzel függ össze a SzN e tárgyú cikkeinek feltűnően szenvedélyes hangja.

Az okkupációt illetően az ellenzék körében általános vélemény volt, hogy Andrásy és Tisza olyan érdekek szolgálatában használják föl az ország anyagi és katonai erejét, amelyek a magyarság kárára vannak. Ez az ellenzékiség azonban korántsem jelentett egyértelműen pozitív álláspontot. A függetlenségüket ekkoriban kivívó, visszanyerő balkáni népek Monarchia-ellenes érdekszövetségének esetleges létrejöttétől való aggodalom, a cári Oroszország balkáni befolyásának aggályos számítgatása hajlott bizonyos déli hódítások (pl. Szerbia lerohanása) felé. Bosznia okkupációját jórészt azért ítélte el a mérsékelt ellenzék, mert a Monarchia szláv lakosságának megnövekedésétől a dualizmus egyensúlyát féltette. (Ezért fakad ki igen hevesen MK Szegeden pl. a csehek ellen is.) Sőt — így vélték sokan (s MK maga is) — hogy ha már a hadsereg akcióba lépett, célszerű volna Szerbiát formális háborúban megverni. (A független Szerbiában látta a magyar nacionalizmus a legfőbb déli veszélyt és a cári imperializmus balkáni »ügynök«-ét!)

*

MK ellenzéki újságíróként is híj maradt korábban kialakított politikai nézeteihez: kiegyezéspárti, hatvanhetes. És ha Tiszát, Andrásyot támadja is, valójában nem közelít a függetlenségi párthoz. Cikkei elsősorban Apponyi Albert és a köré csoportosuló, volt Deák-párti képviselők törekvéseit támogatják kül- és belpolitikai vonatkozásban egyaránt, még ha — részben ösztönösen, részben pedig taktikából — mutat is időnként rokonszenvet a »szélső« iránt.

*

Mint említettük, a különböző rovatok anyagának szoros tematikai összefonódottsága, a karcolatok és a híryanag politikai természetű utalásai miatt az egyes cikkekhez csatlakozó jegyzeteinkben mellőzzük a korabeli osztrák—magyar politikai és közélet szereplőinek adatait, és a nevek magyarázatát — előljáróban — együtt adjuk.

Abafi Lajos (1840—1909) — családi nevén Aigner L., könyvkereskedő, bibliográfus; irodalomtörténettel is foglalkozott, szerkesztette a Figyelő c. irodalomtörténeti folyóiratot.

Ábrányi Kornél, ifj. (1849—1913) — költő, prózaíró és publicista, 1884-től országgyűlési képviselő.

Acsády Ignác (1845—1906) — neves történetíró és publicista; a 80-as években színművet és regényt is írt.

Almássy (Balogh) Tihamér (1838—1907) — orvosi diplomát szerzett s Aradon, majd Pesten praktizált; 1875-ben a Clarisse című drámájával elnyerte a Nemzeti Színház pályázatának első díját.

Andrássy Gyula gróf (1823—1890) — Részt vett a szabadságharcban és diplomáciai küldetést vállalt Törökországban; ezért 1851. szept. 21-én több más vezető személyiséggel együtt halálra ítélték, sőt jelképesen felakasztották. 1858-ban tért vissza az emigrációból s Deák Ferenchez csatlakozott. A kiegyezés után ő lett a miniszterelnök és egyben hadügyminiszter. 1871-ben a Monarchia közös külügyminisztere. A boszniai okkupáció által keltett általános elégedetlenség hatására 1879. októberében lemondott, de nem vonult vissza a politikai élettől.

Apponyi Albert gróf (1846—1933) — politikus, 1872 óta képviselő, 1917—18-ban kultuszminiszter.

Bakay Nándor (1833—1902) — neves szegedi nagyiparos; 1848-ban nemzetőr volt, később a közéletben a függetlenségi párt aktív tagja, 1879-től Szeged I. választókerületének képviselője.

Baldácsy Antal báró (1802—1878) — dúsgazdag földbirtokos, függetlenségi párti politikus, Debrecen országgyűlési képviselője.

Balázs Sándor (1830—1887) — író, lapszerkesztő, a Budapesti Napilapnál Mikszáth munkatársa.

Bánhidý Béla báró (1836—1890) — földbirtokos, kormánypárti politikus, 1875 óta képviselő. Bosznia okkupációjával nem értett egyet és kilépett Tisza Kálmán pártjából, az egyesült közjogi ellenzéki soraiba állt.

Bartók Lajos (1851—1902) — költő, lapszerkesztő; első kötetei (Őrtüzek, Rugott csillagok) jórészt humoros, satirikus politikai versek.

Beaconsfield lord (Benjamin Disraeli) (1804—1881) — angol államférfi. 1869-ben, majd 1874-ben miniszterelnök; jelentős szerepe volt az angol gyarmatbirodalom kialakításában.

Bernát Gáspár (1810—1873) — tréfái miatt népszerű bohém; humorcskéit az 1850-es években a lapok is szívesen közölték.

- Beöthy Algernon* (1839–1900) — csaknem negyedszázadig volt a szabadelvű párt képviselője; elméssége, jó humora miatt népszerű figurája a parlamentnek.
- Beust, Friedrich Ferdinand* (1809–1886) — szász miniszter, majd az Osztrák–Magyar Monarchia külügyminisztere; a század egyik legtehetségesebb diplomatája.
- Bismarck, Otto, herceg* (1815–1898) — német államférfi, kancellár; a német nagyburzsoázia és földbirtokos osztály érdekeit szolgáló militarista szellem fő képviselője.
- Bittó István* (1822–1903) — az utolsó Deák-párti miniszterelnök; 1875-ben visszalépett s egy ideig mint országgyűlési képviselő, majd mint főrendiházi tag vett részt a politikai életben.
- Bodnár Zsigmond* (1839–1907) — egyetemi magántanár, irodalomtörténész; a Havi Szemle c. folyóirat szerkesztője.
- Bratianu, Ion* (1822–1891) — román politikus; Károly román király mellett — mint a liberális párt vezére — miniszterelnök is volt. Miniszterelnöksége alatt 1877. máj. 22-én proklamálták Románia teljes függetlenségét.
- Broglie, Victor* (1821–1891) — francia publicista, történész, politikus; mint a monarchista párt vezetője 1873-ban miniszterelnök lett, azonban már a következő évben megbuktatták a köztársaságiak.
- Buffet, Louis* (1818–1898) — francia politikus, Louis Napoleon elnöksége idején miniszter, később az ellentétek kiegyenlítésére törekvő középpárt, majd a reakciós-kerikális irányzat híve.
- Csanády Sándor* (1814–1892) — 48-as nemzetőrtsízt, földbirtokos; 1861 óta a képviselőház tagja, függetlenségi párti képviselő.
- Csernátony Lajos* (1823–1901) — politikus, publicista. A szabadságharc idején Kossuth titkára volt, emigrált. 1860-ban Garibaldihoz csatlakozott. A kiegyezés után Tisza Kálmán pártjával tartott.
- Chorin Ferenc* (1842–1925) — jogász, szabadelvű párti képviselő.
- Dalmady Győző* (1836–1916) — hivatalnok, az 1860–70-es években népszerű hazafias költő.
- Depretis, Augusto* (1813–1887) — olasz államférfi; előbb Garibaldi harcostársa, majd Viktor Emmánuel híve, 1876–78 között miniszterelnök.
- Feuillet, Octave* (1842–1890) — népszerű francia regény- és drámaíró. Nálunk az 1860–80-as években sok vígjátékát játszották.
- Földváry Mihály* (1824–1895) — 1848-ban Kossuth lelkes híve, nemzetőr-parancsnok; a kiegyezés után képviselő, Pest megye alispánja, a megyei autonómia makacs védelmezője.
- Gambetta, Léon Michel* (1838–1882) — híres francia jogász és politikus, kitűnő szónok; III. Napóleon rendszerének szenvedélyes ellene, a köztársaság híve. A porosz–francia háború idején a nemzeti ellenállás irányítója volt; 1881–82-ben miniszterelnök.
- Ghyczy Kálmán* (1808–1888) — politikus, a kiegyezés utáni magyar közélet egyik vezető alakja, 1874-ben pénzügyminiszter, majd a képviselőház elnöke.

- Gorcsakov, Alekszandr Mihajlovics herceg* (1798–1883) — orosz diplomata, az orosz–török háborút lezáró San-stefanói béke egyik létrehozója, a francia–orosz szövetség híve.
- Grünwald Béla* (1839–1891) — kora neves politikusa és publicistája.
- Györy Vilmos* (1838–1886) — ev. lelkész, író és műfordító.
- Haraszi Gyula* (1858–1921) — irodalomtörténész, műfordító; a kolozsvári egyetem tanára.
- Hegedűs Sándor* (1847–1906) — közgazdász-író, szabadelvű párti politikus; 1899–1902-ig kereskedelemügyi miniszter.
- Helyi Ignác* (1830–1897) — író, politikus; a szabadságharcban és az emigrációban Kossuth lelkes híve, iratainak sajtó alá rendezője, képviselő.
- Helvey Laura* (1852–1931) — az 1870-es évek elején föltűnt tehetséges drámai színművésznő, később a Nemzeti Színház örökös tiszteletbeli tagja; Mikszáth mindig nagy elismeréssel írt róla.
- Herbst, Eduard* (1820–1892) — osztrák politikus és miniszter; Andrássy Boszniára vonatkozó terveinek és az okkupáció elvi ellenzője az osztrák parlamentben.
- Horn Ede* (1825–1875) — közgazdász-politikus, publicista; 1870-től szabadelvű párti képviselő; a jobboldali beállítottságú munkásszervezetek támogatója.
- Horváth Gyula* (1843–1897) — újságíró, előbb szabadelvű párti, majd párton kívüli képviselő.
- Horváth Mihály* (1809–1878) — történetíró, politikus; 1848 nyarán püspök lett, 1849-ben a Szemere kormány kultuszminisztere. A szabadságharc leverése után halálra ítélték és az ítéletet jelképesen végre is hajtották. Száműzetéséből hazatérve nyilvánosan szakított Kossuthal és Deák mellé állt.
- Ignatyev, Nyikolaj Pavlovics* (1828–1908) — orosz diplomata; az orosz–török háború körüli diplomáciai tevékenység jelentős alakja.
- Jekelfalussy Lajos* (1828–1899) — a szabadságharc alatt a komáromi őrség katonája, az abszolutizmus idején összeesküvés gyanúja miatt letartóztatott; 1870-től a belügyminisztériumban dolgozott, a rendőrség és csendőrség megszervezésének vezetője volt.
- Kaas Ivor báró* (1842–1910) — publicista és politikus; tekintélyes kormánypárti lapok munkatársa, képviselő.
- Kákay Aranyos* — Kecskeméthy Aurél (1827–1877) kitűnő tollú publicista álneve; e néven írt humoros karcolataival nagy érdeklődést keltett számos követőre talált.
- Károlyi Sándor gróf* (1831–1907) — szabadságharc utáni emigrációjából hazatérve az Országos Gazdasági Egyletben tevékenykedett; Szilágy megye egyik kerülete 1881-ben képviselőjévé választotta.
- Kemény Gábor báró* (1830–1888) — közíró, politikus, Tisza Kálmán belügyi államtitkára, 1878–82-ben földművelésügyi miniszter.
- Kepes Gyula* (1847–1924) — orvos, az osztrák–magyar sarkvidéki expedíció egyetlen magyar tagja.

- Királyi Pál** (1821–1892) — publicista, politikus; a kiegyezés után Budapest belvárosának képviselője, a főváros művelődésügyének tevékeny elősegítője.
- Kovács Gábor** (1854–1920) — gimnáziumi tanár, itt szóban forgó műve: Zrínyi Miklós költői munkássága (Miskolc 1878.)
- Lenhossék József** (1818–1888) — európai hírvé anatomus, bonctan-professzor; 1878-ban jelent meg »Tizenhat súlyos büntetett koponyája c. könyve (MK csfős célzása bizonyára erre a könyvre utal.)
- Lonkay Antal** (1827–1888) — tanár, újságíró, az 1850-es évektől klerikális beállítottságú lapok szerkesztője.
- Lónyai Menyhért gróf** (1822–1884) — államférfi és publicista; a kiegyezési tárgyalásokban jelentős szerepet vitt mint Deák és Andrássy pénzügyi tanácsadója. Pénzügyminiszter, majd miniszterelnök. A vasútéptései panamák ügyében tisztázatlan szerepe miatt le kellett mondania.
- Lukács Béla** (1847–1901) — politikus, Deák-párti képviselő, egy ideig a Közvélemény c. lap szerkesztője; 1892–95 között kereskedelemügyi miniszter.
- Mac-Mahon, Magenta hercege** (1808–1893) — ír származású francia hadvezér, III. Napóleon tábornagya, 1878–79-ben köztársasági elnök.
- Madarász József** (1814–1915) — politikus, az 1848-as országgyűlésen a radikális ellenzék egyik vezetője, hangadója. 1868-ban tért haza az emigrációból s függetlenségi párti képviselőként kapcsolódott be a közéletbe.
- Mocsáry Lajos** (1826–1916) — függetlenségi párti politikus, 1866 után egy ideig a párt elnöke volt.
- Németh Albert** (1820–1887) — ügyvéd, politikus, a szabadságharcban küzdött; a kiegyezés után a »szélsőbal« irányzat híve, Heves megye, majd Hódmezővásárhely képviselője.
- Offenbach, Jakób** (1819–1880) — német származású franciaországi zeneszerző, kora leghíresebb operettkomponistája.
- Péchy Tamás** (1829–1897) — a szabadságharcban őrnagy, 1875-től szabadelvű párti képviselő, közmunka- és közlekedésügyi miniszter.
- Philippovich, Joseph** (1819–1889) — császári tábornagya, 1848–49-ben Magyarország ellen harcolt Jellasics seregében; 1878-ban a Boszniát megszálló csapatok főparancsnoka.
- Prém József** (1850–1910) — középiskolai tanár, író és költő, Pesten Mikszáth köréhez tartozott, de MK többnyire lelkicsinylőleg, néha gúnyosan említi — joggal.
- Pretis (de) Cagnodo Sisino, báró** (1828–1890) — előbb Ausztria pénzügyminisztere, 1878-ban kormányalakítással bízta meg a császár, de erre irányuló kísérletei kudarcot vallottak.
- Pulszky Ágost** (1846–1901) — publicista és politikus, 1871-től képviselő, egyetemi tanár; Eötvös Loránd mellett egy ideig közoktatásügyi államtitkár.
- Pulszky Ferenc** (1814–1897) — író, régész; 1848-ban és az emigráció-

- ban Kossuth mellett dolgozott. A kiegyezés után itthon élénk közéleti és tudományos munkásságot fejtett ki.
- Sardou, Victorien* (1831–1908) — közepszerű, rendkívül termékeny francia színműíró és operett-librettó szerző.
- Sennyey Pál báró* (1834–1888) — konzervatív politikus, Tisza Kálmán jobboldali ellenzékéhez tartozott, 1884-től a főrendiház elnöke; Mikszáth mindig támadta személyét, híveit és politikáját.
- Simonyi Ernő* (1821–1882) — politikus, részt vett a szabadságharcban, emigrált; hazatérése után, 1868-ban függetlenségi párti képviselővé választották, pártjának egyik legtekintélyesebb tagja volt.
- Simonyi Lajos báró* (1824–1894) — a híres „Simonyi óbester», a legvitézesebb huszár» fia; szabadságharc alatti magatartásáért várfogságra ítélték. A kiegyezés után Tisza Kálmán pártjához csatlakozott, 1875–78 között földművelés-, ipar- és kereskedelemügyi miniszter volt.
- Soldosné (Zsoldosné)* (1850–1926) — Blaháné Kölesi (Reindl) Lujza, a páratlan hírnevű népszínmű-énekes. Temperamentumos játékvál a népszínműben új modort honosított meg. Harmadik férje Soldos (Zsoldos) Sándor volt.
- Szabó Endre* (1849–1924) — a Mikszáthtal egyivású író-költő nemzedék tagja; népies-hazafias költeményeinél maradandóbb és jelentősebb műfordítói munkássága (Tolsztoj, Dosztojevskij, Csehov stb. fordítója).
- Szalay Imre* (1846–1917) — szabadevű párti képviselő.
- Szalay László* (1813–1864) — az 1849 előtt »centralisták» néven ismert publicista-politikus csoport jelentős tagja, kiváló történet-tudós; legjelentősebb műve: »Magyarország története» (1855).
- Szapáry Gyula gróf* (1832–1905) — politikus, a kiegyezés után többször viselt miniszteri tárcát: 1873–75 között belügyminiszter, 1878–87 között pénzügyminiszter.
- Szapáry László* (1831–1883) — az 1848–49-es és 1857–60-as olaszországi hadjáratokban kitűnt császári tiszt, a boszniai okkupáció idején hadtestparancnok.
- Szell Kálmán* (1845–1915) — a századvég és a századforduló egyik vezető szabadelvű párti politikusa. 1875-től pénzügyminiszter, de a boszniai okkupáció pénzügyi kérdéseiben elfoglalt, Tisza Kálmánéval ellentétes álláspontja miatt lemondott, növelve ezzel a kormány helyzetének ingatagságát.
- Szendé Béla* (1823–1882) — 1848–49-ben vitéz nemzetőrtiszt, 1860-tól szabadelvű párti országgyűlési képviselő. 1873-ban honvédelmi miniszter lett.
- Szilágyi Dezső* (1840–1901) — jogász, politikus; a képviselőház elnöke, történetíró.
- Szlávy József* (1818–1900) — a szabadságharc alatt kormánybiztos, a kiegyezés után többször viselt miniszteri tárcát, 1872–74 között miniszterelnök.
- Szontagh Pál* (a nógrádi) (1820–1904) — földbirtokos, politikus, Mikszáth személyes jó ismerőse.

- Taaffe, Eduard gróf** (1833–1895) — ír származású osztrák államférfi; a kiegyezés után miniszterelnök volt.
- Teleki László gróf** (1811–1861) — 1849 előtt a reformtörekvések lelkes képviselője, drámaíró. A szabadságharc idején Kossuth párizsi követe. Az emigrációban jelentős diplomáciai tevékenységet fejtett ki a magyar függetlenség ügye érdekében. 1860-ban az ún. »határozati« párt vezére. Politikai kényszerhelyzetbe kerülve öngyilkosságot követett el.
- Thaly Kálmán** (1839–1909) — népszerű hazafias költő, majd a Rákóczi-szabadságharc lelkes, de elfogult kutatója, emlékeinek gyűjtője. 1875-től országgyűlési képviselő.
- Tissot, Victor** (1845–1917) — svájci francia újságíró, ausztriai és magyarországi utazásairól több könyvet írt. Magyar vonatkozású munkái romantikus, egzotikus Magyarországot mutatnak: a cigányok, szegénylegények, a pusztá világot (»*Voyage au pays des Tziganes*«, »*La Hongrie inconnue*« 1880.).
- Tisza Kálmán** (1830–1902) — a szabadságharcban minisztériumi tisztviselő, a hatvanas évektől Debrecen képviselője, Teleki L. halála után a »határozati« párt vezére; 1875-ben feladja álláspontját s a Deák-párt többségével egyesíti pártját (»fúzió«). 1875-től 1889-ig miniszterelnök.
- Tóth Ede** (1844–1876) — vándorszínész, a 70-es évek legnépszerűbb népszínműírója.
- Tóth Vilmos** (1832–1898) — szabadelvű párti képviselő, a 70-es évek elején belügyminiszter volt, 1896-ban a főrendiház elnöke lett.
- Ürményi Miksa** (?–?) — az 1861-es választások alkalmából az egyik nyugat-magyarországi kerület képviselője.
- Vas Gereben** (1823–1868) — az 1850–60-as évek anekdotázó, népies modorú novella- és regényírója.
- Wahrmann Mór** (1832–1892) — nagykereskedő, politikus; Budapest V. kerületének évtizedeken át képviselője.
- Wenckheim Béla báró** (1811–1879) — nagybirtokos, liberális politikus; részt vett a szabadságharcban, majd emigrált. A kiegyezés után több miniszteri tárcát viselt.
- Zichy-Ferraris Viktor gróf** (1842–1880) — a főrendiház jegyzője, egy időben Pest megye főispánja. Gyanús pénzügyi manőverei miatt támadások érték s az emiatt vívott párbaiban sebesült halálra. (MK 1880-ban többször írt az ügyről a SzN-ban!)
- Zaedényi Ede** (1804–1879) — konzervatív politikus, a kiegyezés után Deák-párti képviselő; zsugorisága közmondásos volt, MK is gyakran élcelődik rajta.

A CIKKEK ÉS KARCOLATOK JEGYZETEI

TÁRCAK

(*Karcolatok, nekrológok, riportok stb.*)

A SzN-beli Mikszáth-írásoknak ez a legismertebb, legfeldolgozottabb része, hiszen MK a »Tárca« rovatban rendszerint kiírta nevét, vagy legalábbis jelezte (álnévvel, betűjellel) szerzőségét. A Mikszáth-irodalom a szegedi esztendők felmérésénél, tárgyalásánál legsűrűbben e tárcákra hivatkozik, a gyűjteményes kötetek elsősorban ebből válogatnak.

Hivatkozásaink lehető egyszerűsítése végett a Jegyzetek élén közöltekén kívül az alábbi rövidítéseket alkalmaztuk:

- Hi = Hátrahagyott iratok. (A Jubileumi kiadás folytatása.) 1–19. köt.
N = Nacsády József: Mikszáth szegedi éve (Bp. 1956.)
R = Rubinyi Mózes: MK élete és művei (Bp. 1927.)
SzK 1–2. köt. = Szeged Könyve [é. n.] (Sajtó alá rendezte Rubinyi Mózes.)
Vm = MK Válogatott Művei. Emlékezések és tanulmányok. Bp. 1957. (Sajtó alá rendezte Rubinyi M.)

Megjegyzés: Ahol az »Irodalom«-ra nem történik utalás, ott a kérdéses írást — annotálatlan bibliográfián kívül — a MK irodalom nem tartja számon.

A SZEGEDI BOSZORKÁNYOK

M. SzN 1878. augusztus 4., 7. sz., a tárcarovatban, teljes névvel.

A szövegről

Mint a vezércikkeknel is látható, Eisenstädter sokat adott lapja szedésének hibátlanására, feltehetően MK is ügyelt első szegedi cikkei egyikének korrigálására, így a szövegre vonatkozóan megemlíteni valónk nincs. (Egyetlen szöveghiba: 2 : 32 alföld.)

Tárgyi magyarázatok

Lap Sor

5 : 3 — Az igali templomfelirat *Az igazi humoristák* »Humor az utcán« c. fejezetében olvasható tarjánai házfelirat variánsa:

Lap Sor

- »Ezt a házat építette Fazekas András Itt helyben...«
stb. (1879. 10. l.)
- 5 : 23—29 — A bekezdés gondolatanyaga — néhol megfogalmazása is — erősen emlékeztet a *Galantériák* c. 1873-as MK cikksorozat *Budapest éjjel. Mánás mulatság* c. fejezetére: »Az idegen szó ritkulni kezd az utcákon. Magyar zamatos vagy éppen nem zamatos nóta hangzik ki a korcsmákból;... Az »aer« megtelik magyar kurjantásokkal.« (Krk 51. köt. 47. l.)
- 29 »keleti kérdés« — a vezércikkek jegyzeteiben részletesen tárgyalt (ld. ott) politikai bonyodalmak itt tréfás általánosságban »vítás ügyek«-ként szerepelnek.
- 7 : 1—34 — Az itt beiktatott anekdota az 1875-ös, Mulattató-beli *Mégis csak német — a német* keveset módosított változata. (Vö. Krk 28. köt. 153—154. l.)

A SZEGEDI VÁLASZTÁS

M. SzN 1878. augusztus 9., 11. sz., név nélkül.

A szövegről

A cikk MK első szegedi politikai tárgyú riportja. Szerzősége mellett vall ez időben kedvenc mondásainak egyike a riport elején: »Lucus a non lucendo« (8 : 29., vö.: Budapesti Napilap, 1877. aug. 15., 225. sz.; *Még újabb fény és árnyképek, Veres Pálné férje* c. karcolatban 113. stb.), valamint azok a megállapítások, amelyek elárulják: a riporter még nem illeszkedett bele a város életébe. (»A szegedieket igazi, politikai türelmesség jellemzi...«; »Szeged szép hölgyei közül...« stb.)

A szövegben hibás olvasat miatt szedéshiba: 9 : 13 »egy csoportba verődvén« (egy csoporta verődvén)

Tárgyi magyarázatok

Lap Sor

- 9 : 23 — A hivatalnokok jellemzéséül szánt kép lényegében azonos a *Hosszú szerelem* c. rajz (SzN 1878. aug. 11., 13. sz. tárcarovat); SzK 2. 129. l. Csipkés Mátét jellemző részeivel.
- 10 : 18 — A SzN szerkesztősége akkor az Oskola u. 8. sz. alatt volt.
- 20 — 1877. április 30-án 15 tagú török küldöttség látogatott Magyarországra. Fogadtatása nagyarányú hazafias demonstráció volt. (Vö.: 214. l.: Tárgyi magyarázatok.)

BALDÁCSI BÁCSI

M. I. SzN 1878. augusztus 13., 14. sz., a tárcarovatban, a cím előtt a nekrológoknál szokásos kereszttel; MK teljesen kiírt névvel.

II. Hi 5. (*Az én halottaim*) 10. l.

Báró Baldácsi Antal a dúsgazdag különc alakja a személyéhez fűződő anekdoták és hőbortjai révén már korábban fölhívta magára MK figyelmét. (Budapesti Napilap 1878. jan. 9., 9. sz.: *Baldácsi köszene* — Apróságok-rovat; ill. Krk... Baldácsi halálának híre — az SzN 1878. aug. 11-i 13. száma közli, feltehetően MK fogalmazásában — az frót egy korábbi anekdotikus nekrológiára (Mohácsi báci) emlékeztető tárcza megírására ösztönözte.

Tárgyi magyarázatok

Lap Sor

- 11 : 2 — A *Még újabb fény- és árnyképekben* Bulgária kormányzó-ságát említi MK, mintha azt ajánlották volna föl Baldácsi-nak (141. l.)
- 23 — Az itt következő anekdotát más lapok is közölték; pl.: *Egyetértés* 1878. aug. 11.
- 12 : 22 «*Köszémbányát fedeztek föl neki...*» — Ld.: *Baldácsi köszene* BpN 1878. jan. 9., 9. sz., Krk... k...
- 30 — Az «erdélyi puccs» nagy port vert föl országszerte 1877 őszén. A közvéleményt rendkívül élénken foglalkoztató orosz–török háború idején Brassóban a pénzügyőrök fegyvereket tartalmazó vasúti küldeményeket fedeztek föl. Sokféle kombináció látott napvilágot küldőikről és rendeltetésükről. Egyesek a törököket a cári és román csapatok ellen segítő magyar légió föllállításának titkos tervéről, mások erdélyi fölkelésről beszéltek; a sajtó is a legkülönfélébb híreket terjesztette a szélsőbaloldali politikusokról, föltételezve, hogy tudnak a titokzatos fegyverszállítmányokról. MK a Budapesti Napilapban évődött a fantasztikus föltevések terjesztőivel (*Apróságok* 1877. okt. 2., 272. sz., okt. 10., 280. sz.). Baldácsi ugyanebben a lapban október 4-én nyilatkozott a róla terjesztett híresztelések ellen, s azokat «reputációja kisebbsítésére irányuló» pletykáknak minősítette.
- 13 : 5 — Helfy "hordáros históriá"-ja: Helfy Ignácot, az exponált függetlenségi párti képviselőt hordárnak öltözött titkosrendőrök keresték föl lakásán, s csak erélyes föllépésének s képviselői immunitásának köszönhette, hogy elkerülte a letartóztatást, illetve a rendőrségi megfigyelést. Mikszáth a «hordár-ügy»-ről többször írt, mint a Tisza-féle politika jellemző mozzanatáról. (Vö.: BpN 1877. okt. 4. és 9.)
- 16 «*a debreceni nagy nap*» — az 1878-i választásokon Debrecenben augusztus 6-én Simonyi Ernő, Helfy Ignác és Baldácsi győztek a kormánypárti jelöltek (Tisza Kálmán, Kiss Lajos és Molnár György) ellen. (Vö.: *Tisza megbukott!* c. vezércikk kötetünk 66. lapján.)

Irodalom

R: Az »Alakjai és motívumai« c. fejezetben: »... ott van *Baldácsi bácsi*, a külön nábob, kit Jókai vezetett be a magyar irodalomba.« (44. l.)

A NÉPKERTBEN

M. SzN 1878. augusztus 18., 18. sz., No. 3. jelzéssel. A hajdani »Népkert« a mai újszegedi liget.

A szövegben az alábbi javításokat végeztük:

Lap Sor

14 : 34 birnami erdő (birhami erdő)

15 : 32 népies etikettje (népies etiquette — a francia helyesírás szerint: népies étiquette-je !)

16 : 16 tízezer forint (tízezer frt)

Tárgyi magyarázatok

Lap Sor

14 : 6 »eredj át Torontál vármegyébe« — a mai Újszeged hajdan más közigazgatási egységhez, Torontál vármegyéhez tartozott, a határ a Tisza volt.

13 »hazafias folyam« — a Tiszát, mivel az akkori Magyarország területén volt a forrása és a torkolata is, nevezték így.

15 : 9 kolon — MK valójában a »colonnade« szót magyarította: oszlopcsarnok, itt oszlopokon álló tető a ligetben, a muzsikuskok és a tánc helye.

16 »Journál« — itt: divatlap

34 — Vö. Krk 52. köt. 8. l.; *Az igazi humoristák* gyógyszerár-felirata: »Szép falusi menyecskék számára kapható legjobb minőségben: Egy lat 'valami' két garas. Egy lat 'tudják mi' három garas.« (16. l.)

Irodalom

N néhány sort idéz belőle: 97. l.

HORVÁTH MIHÁLY MEGHALT

M. I. SzN 1878. augusztus 20., 19. sz. M-th K-n jelzéssel a tárcsarovatban.

II. Hi 5. köt. (*Az én halottaim*) 14. l.

Keletkezés

A nekrológ keletkezéséről az alábbi anekdota maradt fenn: »Gelléri ez idő tájt éppen azon elmélkedett, hogy hol találja meg most Mikszáthot, akire hirtelen nagy szüksége volt. Épp kinézett a redakció ablakán, amint arra felé haladt a társaság.

— Kálmán, gyere föl! — kiáltott le Gelléri.

— Erről mondj le! — szólt föl Mikszáth.

— Meghalt Horváth Mihály — hangzott fölülről a hívás magyarázata képpen.

— Nagy ember volt — mondta a palóc meggyőződéssel, de esze ágában sem volt, hogy engedjen Gelléri szíves meghívásának.

— Hát ki ír nekrológot? — kérdezte Gelléri.

— Te — felelte nemes egyszerűséggel Mikszáth.

— Jól tudjátok, hogy egyedül vagyok és rengeteg sok a dolgom — szólt le amaz a társasághoz, amely már messzebb haladt, semmint Gelléri szerette volna.

Tíz perc múlva ott volt a Stróblben [az »Arany Oroszlán« nevű vendéglő másik neve a tulajdonos után] egy szedőgyerek keserves és hívó levéllel . . .

— Mindjárt jövök — ezt üzenté vissza a nagy palóc, aki végre úgy egy óra tájban elhatározta, hogy megy a redakcióba.

Itt aztán olyan kitűnő nekrológot írt egy negyed óra alatt a dicsőséges emlékü történettudósról, hogy Horváth Mihályról minden azóta úgynevezett alaposággal megírt emlékezés kismiska hozzá képest. [MK] írásra való készsége egyébként már akkor is csudálatos volt. Akárhányszor megtörtént, hogy kártyázás alatt, játék közben írta meg cikkét.« (Kállai Emil: »Mikszáth és az édesapám«. SzN 1910. jan. 12. 1. l.)

Az anekdotából annyi mindenesetre igaz, hogy MK a cikket éjjel, sietve írta. (Vö.: 20 : 11.)

Mikszáth nekrológjába hiba esúszott: Horváth Mihályt 1830-ban nem az Akadémia levelező tagjává választották (az csak 1839-ben lett), hanem akkor tett »bölcészstudori« vizsgát.

A szövegről

Megjegyezzük, hogy a Hi 5. a címet megrövidítette: *Horváth Mihály*. A SzN szövegében szedéshiba folytán »szakserűség« helyett »szakserűség« áll (19 : 23). Az indokolatlan, sietségből eredő rövidítéseket (pl.: Bpsten 19 : 26) kiegészítettük.

Tárgyi magyarázatok

Lap Sor

19 : 36 »*in partes infidelium*« — pontosabban: »*in partibus infidelium*« (A hitetlenek tartományaiiban). Olyan katolikus püspökök címe, akik az egyházi kormányzatban nem kapnak

Lap Sor

- teret (nincs »egyházmegyék«); csupán *címzetes* püspökök. Horváth Mihály esetében e cím a korábbi magatartásával szembeni fenntartást fejezte ki.
- 19 : 37 *Scitovszky János* (1785–1866) — bíbornok, esztergomi érsek, 1849-től hercegprímás, az egyház hatalmának feltékeny öre volt a reformkorban s a szabadságharc idején is.
- 20 : 11 *Karlsbad* — ma Karlovy-Vary.

AZOK AZ ASSZONYOK !

M. I. SzN 1878. augusztus 25., 23. sz. tárcarovatában No. 3. jelzéssel

II. SzK 1. köt. 149. l.

A jótékony »női védegyelet« — amellyel a tárca évődik — megalkulása könnyen rekonstruálható a SzN »Újdonságok« rovatából (vö.: kötetünk 224–25.).

A bevezető sorok erőteljes Jókai-reminiscenciákra vallanak. »Az asszonyi hajsza nagy hatalom a világtörténetben...« — írja Jókai az Egy asszonyi hajsza c. elbeszélése első fejezetében. (NK 36. köt. 177. l.)

Tárgyi magyarázatok

Lap Sor

- 21 : 14 »*velencei 'tizek' hajdani tanácskozásai*« — a köztársasági Velence kilenc főnemesből és a dózsából álló vezetőszerve, a »signoria«.
- 20—21 — Jókai idézett művében ugyancsak említi a gordiuszi csomót és Nagy Sándort hasonló összefüggésben.
- 22 : 30 »*a legszendébb vigye a hadügyi tárcát*« — kettős szójáték: a »szende« hadügyminiszter nyilvánvalóan a békére törekedne; a magyar honvédelmi miniszter ekkor Szende Béla.
- 23 : 2—3 »*mint a verem, minél többet vesznek el belőle, annál nagyobb*« — MK gyakran használt hasonlata (vö.: *Még újabb fény- és árnyképek* 71; *Mire jó a kártya?* Krk 29. köt. 67. l.)
- 4 »*vörös könyve*« — diplomáciai dokumentum-gyűjtemény; MK sűrűn emlegeti közvetlen és jelképes értelemben is (vö.: Krk 51. köt. 109. l., *Még újabb fény- és árnyképek* 146. l.)

TISSOT SZEGEDEN

M. I. SzN 1878. szeptember 3., 30. sz. No. 3. jelzéssel a tárcarovatban.

II. SzK 2. köt. 69. l.

III. VM (*Emlékezések és tanulmányok*) 13. l.

Keletkezése

Maga Mikszáth számol be erről írásában. Victor Tissot augusztus 30-án érkezett Szegedre. Ausztriai és magyarországi utazásairól többször is írt (1880, 1882).

A szövegről

Kiigazítottuk a Szeged melletti erdő nevét (Makkos-erdő), az újszegedi ligetét (Népkert).

Tárgyi magyarázatok

Lap Sor

- 23 : 25 — A »csodálatos magyar találmányok« félkomoly anekdotája végigkíséri MK-t írói pályáján. (*Szent Péter esernyője, A vén gazember, Különös házasság* stb.) Először *Az igazi humoristákban* olvashatunk erről (45. l.) s a jelen tárca példái ehhez állanak legközelebb.
- 25 : 5 — A templom a régi szegedi belvárosi (»Dömötör«) templom volt, amelyet a Dóm építésekor lebontottak.
- 27 : 9 — A fecsegő »asszonynénik« figuráit vö.: *A Népkertben* (kötetünk 16–17. lapján).

Irodalom

N: »A 'puszták délibábjai' és egyéb romantikus rekvizitumok emlegetése — utal a 26:19–23-ra — elsősorban Tissot-nak szól. Tissot romantikus, kalandos élményekért jött hazánkba, nagyon érdekelték a cigányok és a betyárok. Mikszáth a »magyar egzotikumok« helyett a magyar valóságra, az emberre hívja fel a svájci újságíró figyelmét. Ezeknek az embereknek az író szemével való tanulmányozását Mikszáth jellegzetesen realista módon végzi... Ember és társadalom összefüggésének világos meglátását bizonyítja egy Tissot-hoz intézett későbbi mondata: [Idézi a 26 : 26–28 sorokat]. (98–99. l.)

POLITIKA — A VONALON ALUL

M. SzN 1878. szeptember 22., 47. sz. név nélkül a tárcarovatban. A névtelen cikk számos motívuma MK-ra vall. Így a »patkány-mameluk« párhuzam (vö.: *Még újabb fény- és árnyképek* 38. l.), a »Kubik« név, amelyet MK már 1878 elején használt a *Budapesti Napilap* egyik »Apróságok«-jában (jan. 5., 5. sz.), amelyből később az *Aki kupecnek született* c. rajzát írta (SzN 1879. 106. sz.), valamint az *Az igazi humoristákból* ismerős ötlet, hogy a király »írassa át« fenyegetett országát valamelyik rokonára, ha meg akarja menteni. (50. l.)

Tárgyi magyarázatok

Lap Sor

- 29 : 36 »Dugonics-sétány« — a mai Dugonics tér Szegeden.
30 : 4 *Miletics Szvetozár* (1826—1901) — (Miletic) a régi Magyarországon élő szerbek autonómiára irányuló mozgalmának vezére, az úri Magyarország 1878-ban börtönbüntetésre ítélte.
23 *Hadzi Lója* — boszniai »imám«, a felkelők vezére 1878. október elején sebesülten a Monarchia csapatainak fogságába esett.
26 — A »violaszín pecsét« Csokonai »Szegény Zsuzsi . . .«-jára utal.

Irodalom

N idézi az utolsó nyolc sort (49. l.), majd így ír az egyes politikai irányzatokat képviselő alakokról: »Hogy ezek, ha egyskúák is még mint vázlatkönyvi skiccek, végeredményben típusok az író szemében, az egy pillanatig sem kétséges. Ugyanebben a tárcában bukkan fel az első igazi szegedi kisparaszt is (Mikszáth »alsórendbeli cívise«-nek nevezi), egyszerre élesen fölmutatva osztálya problémáját, az árveréstől való rettegést.« (99. l.)

A SZEGEDI BÖRTÖNÖK

- M. I. SzN 1878. okt. 6., 59. sz. a tárcarovatban K. A. No. 3. jellel.
II. SzK 2. köt. 57. l.

Lap Sor

- 32 : 11 *egyeb-író* — a bírói funkciót (tehát az ítéletet előkészítő eljárást és az ítélethozatalt is) egészében egymaga gyakorló bíró, szemben a testületi bíróval, aki társaival együtt, velük tanácskozva végzi munkáját

ENDRÓDI SÁNDOR

M. SzN 1878. okt. 9., 61. sz. M-th K-n jellel a tárcarovatban.

Endródi Sándor (1850—1920) tanár, költő és író. Műfordítással is foglalkozott. A MK-nal együtt induló író- költőcsoport egyik sokatígérő fiatal tehetsége volt. Endródi a 70-es évek elején a »kozmpolita« irányt vallotta magáénak (Az újabb nemzedék c. cikke erre vall a Figyelő 1872. jún. 9-i számában), s Mikszáth — mint írásából kiteszik — nem rokonszenvez ezzel az irányzattal, a nemzetiség eszméje (ld.: vezércikkei) ekkor őt még erősen fogva tartja. Endródi 1879-ig megjelent köteteire végül is mindaz érvényes, amit MK itt megír, a

fanyalgó hang oka mégis a fenti lehet. Bár itt azt vallja MK, hogy Bartók költészete közelebb áll hozzá, korábban azt írta verseiről, hogy csak valamivel emelkednek feljebb az »ephemer becsű« aktuális verseknél s nincs szándékában »szólni, hogy Bartók mennyire kapaszkodott fel az új füzetke következtében ama nagy hegyre, hova annyi poéta, hivatott és hivatatlan iparkodik«. (*Don Pedró mint összegyűjtött poéta* BpN 1877. aug. 2. -th. jellel.)

A szövegről

A versidézetek néhol pontatlanok:

Lap	Sor
38	: 4 csöndesen (csendesesen)
	6 nympheákat (nymphákat)
	12 mélységek (mélység)

Tárgyi magyarázatok

Lap	Sor
36	: 13 »A Balaton mellett született« — Endrődi Veszprémben született.
37	: 10 <i>Fővárosi Lapok</i> — szépirodalmi napilap 1864-től 1903-ig. E tárcsa megjelenése idején Vadnai Károly a szerkesztője.
	28 <i>verve</i> — hév, lendület.

HAVI SZEMLE

M. SzN 1878. október 11., 63. sz. a tárcarovatban M-th K-n. jelzéssel.
Bodnár Zsigmond (1839—1907) folyóirata »politikai és társadalmi, szépirodalmi és tudományos, kritikai és művészeti« lapnak indult, mintegy helyettesíteni akarván az új generáció számára a konzervatív Budapesti Szemlét, amely elzárkózott előle. Lapja pár hónapig állott fenn csupán.

A szövegről

Kijavítottuk az alábbi hibákat:

Lap	Sor
40	: 5 par excellence (par exellence)
41	: 39 csinálhatja jól az ember (csinálhatja jó az ember)

Tárgyi magyarázatok

Lap	Sor
40	: 15 Pulszky Válság o. cikkének rövid ismertetése <i>Pulszky Ferenc a perszonál-unióról</i> címmel jelent meg a SzN-ban a címlapon 1878. szeptember 27-én

Lap Sor

- 40 : 27 *perszonál-unió* — két (vagy több) ország, állam kapcsolata, amely *csupán* az uralkodó személyének azonos voltán alapszik. A magyar függetlenségi politikusok számára a kiegyezés után ez azért bírt fontossággal, mert az ehhez az elvhez való ragaszkodás elméletileg és jogilag legalább kevésbé rendelte volna alá hazánkat Ausztriának, mint a dualista »real-unió«.

MÉG VALAMI TÓTH EDÉRŐL

M. I. SzN 1878. október 16—17—18., 67—68—69. sz. a tárcarovatban MK teljes nevének feltüntetésével.

II. Hi 4. köt. (*Az én ismerőseim*) 43. l.

MK Szegeden sem szakadt el a fővárosi irodalmi élettől (ezt bizonyítják többek között éppen előző tárcái Endrődiről és Bodnár folyóiratáról) s felfigyelt Abafi Lajos Tóth Edéről írott tanulmányára is. (*Tóth Ede életéhez* Figyelő 1878. IV. k. 264—79. l. Rubinyi a Hi 4.-ben tévesen jelzi a II. kötetben!) Annál is inkább, mert a fiatalon elhunyt színműírót személy szerint is kedvelte, műveit szerette. (Ez magyarázza talán, hogy elégedetlen Abafi munkájával: életrajzot és teljes emberi portrét kér szinte számon tőle, holott Abafi tanulmánya már címében is csak részleges feladatot vállalt! (MK Tóth Edéről többször is írt; vö. Krk 28. köt. 100, 288. l.)

Tárgyi magyarázatok

Lap Sor

- 43 : 29 — A »veranda«, amelyet itt MK említ, apósa kúriájának verandája — amint azt életrajzi hivatkozásai is elárulják.
- 36 »*Nelli nagysám*« — MK sógornője, Mauks Kornélia.
- 45 : 37 »*Árnyképeim*«-ben — a *Még újabb fény- és árnyképek* (Bp. 1878.)
- 46 : 3 »*H. M.*« — Horváth Mihály (ld.: kötetünk 184. l.)
- 23 Feledi Gáspár, Finum Rózsi, Boriska, Gonosz Pista »A falu rossza« című népszínmű, Dána Náci »A kintornás család«, Lőrinc zsidó és Vágó Miklós »A tolonc« c. Tóth Ede-művek szereplői. — MK beállítása nem költői kép csupán, Tóth Ede életrajzírói megállapították, hogy alakjait élő minta után formázta. (Vö. Pap Károly: »Tóth Ede élete és művei« Kolozsvár 1894., 123., 158—59., 186—87. l.)
- 25 *Feled, Panyit* — Gömör megyei kisközségek.
- 47 : 28 *Budainé* — Budai Józsefné Jeszenszky Karolin (1825— ?) színésznő, 1859-től saját színtársulatot vezetett.
- 30 *Klein Samu* — 1870—71-ben Szatmáron volt színigazgató.
- 49 : 32 »*Mak*« — MK palócosan, rövid »k«-val ejtette a »makk« szót. Barátai kártyázás közben sűrűn ugratták emiatt. Humoros tárcát írt erről a BpN-ba (1877. július 20., 199. sz.) *Mak* címmel.

Lap Sor

- 50 : 39 *Samu, a molnárinas* — szerep a »Kintornás család«-ban.
51 : 2 *Dr. Kovács Pál* (1808—1886) — Győr neves lapszerkesztője, író, költő. Az Akadémia és a Kisfaludy Társaság dráma-bíróló bizottságainak több alkalommal tagja volt.
23 »*ruhatáros*« — a súlyosan tüdővésztes színműíró Szigligeti úgy vélte segíthetni, hogy névleges állást biztosított neki: a Nemzeti Színház »jelmeztári felügyelőjé«-vé nevezte ki.
52 : 21 *Szontagh Béla* — újságíró, MK mint barátját említi 1875-ben egy levelében.

A SZÍNHÁZRÓL

M. I. SzN 1878. október 20., 71. sz. a tárcarovatban K. A. No. 3. jelzéssel.

II. SzK 2. köt. 3. l.

MK a SzN »Színház« rovatának vezetője, rendszeresen látogatta Aradi Gerő társulatának szegedi előadásait. (Ld.: *A »Színház« rovatból* c. fejezetünket és jegyzeteit.)

A szövegről

Kijavítottunk egy a SzK-be is átkerült elírást: kétfejű sárkány (kétfejű sárkány) (54 : 4)

A SzK 2. k. talán lojális tapintatból kihagyta a tárcsa kilenc sorát:
54 : 4—14. (»Aztán mire való neked... jegyeztem meg meg.«)

Tárgyi magyarázatok

Lap Sor

- 53 : 31 *Veres Gáspár* — MK anyjának bátyja
54 : 37 »*Próféta*« — »A Prófétához« címzetű kocsma Szegeden, MK és társaságának egyik kedvelt tanyája.
56 : 3 »*paré*« és »*nunparé*« — »páros-páratlan«, társasjáték

Irodalom

A szövegcsomkulást helyreigazítja N: 48. l.

AZ UTOLSÓ NÉV

M. SzN 1878. november 1., 81. sz. a tárcarovatban »Mikszáth« aláírással.

A tárcsa a Budapesti Napilapban 1877. november 1-én megjelent *Halottak napján* c. »Apróságok« átdolgozása. Abban is politikusok

által semtelmetett: nemes, nagy eszmék, erények jeltelen sírköveiről ír MK (köztük az itt is szereplő »Politikai szemérem«-ről). — Vö.: Krk 53. köt. A szegedi átdolgozás befejezése új.

A szövegről

Kijavítottuk a »lobor« sajtóhibát »szobor«-ra (58 : 32).

Irodalom

N: idézi az 59 : 1—17 sorokat: 46. l.

VÁLASZTÁSI MANÓVER

M. SzN 1878. december 1., 107. sz., a tárcarovatban K. A. No. 3. jelzéssel.

A szövegről

Kijavítottuk a 60 : 29 sajtóhibáját »vároháza«-ról »városháza«-ra.

Tárgyi magyarázatok

Ld.: általában jegyzetünk bevezetőjét a szegedi pótválasztásról.

Lap Sor

- 61 : 7 *Sadova* — e csehországi község mellett szenvedett 1866-ban súlyos vereséget az osztrák hadsereg a poroszoktól (más néven königgrätzi csata).
28 *non putarem* — nem várt dolog.
62 : 24 *»Nun? Wer soll leben?«* — »No? Ki éljen?«
25 *»Ej was? Mir ist alles einz.«* — »Ej, mit? Nekem mindegy!
64 : 8 *afgán viszály* — az angolok Nyugat-ázsiai imperialista törekvései folytán a XIX. század 40-es évei óta Afganisztán megújuló trónviszályok és harcok színhelye volt. Előbb perzsa (iráni), majd cári orosz érdekek ütköztek itt az angolokéival, akik Afganisztán uralkodóit igyekeztek befolyásuk alá vonni. A szöveg aktuális utalása az 1878-as konfliktusra vonatkozik, amikor az angolok elűzték a cári birodalommal is kapcsolatokat tartó afgán kánt, Alit.

VEZÉRCIKKEK ÉS POLITIKAI CIKKEK

A SzN-ba nemesak MK írt ez időben vezércikket és politikai eszmefuttatást. Enyedi Lukács, az első hónapokban ifj. Abrányi Kornél, Kulinyi Zsigmond is szerepeltek e műfajban. Gelléri már 1878. szeptember elején az Országos Magyar Iparegyesület küldöttként a

párizsi világiállításra utazott, majd 1879 februárjában véglegesen elszakadt a SzN-től. — Cikkeiket többnyire aláírták vagy felismerhetően jelölték. A vezércikkek túlnyomó többsége azonban aláíratlan, illetve jelöletlen. MK vezércikkei és politikai témájú írásai összegyűjtésénél a SzN-beli aláírt, jelzett, a BpN-ban az előző évben megjelent cikkeit vettük kiindulópontul a szerzőség kérdésének eldöntéséhez.

V = vezércikk
P = politikai cikk
njn = névjelzés nélkül

TISZA MEGBUKOTT! (=) V.

A cikk jelen kívül a Tisza Kálmán »fátuma« és a »mameluk-patkány« képzettársítások, valamint a »megromlott tüdejű ország« fordulat (ld. *A selyem kokárda* c. novella 1877-ből; Krk 29. köt. 16—18. l.) is MK-ra vallanak.

A SzN szerkesztősége augusztus 5-én kora délután kapta táviraton a hírt s röplapon nyomban közzé is tette. A hír szegedi hatását az »Újdonságok« rovat egyik cikke (feltehetően MK tollából) eseteli (augusztus 6., 8. sz.).

A »Pester Lloyd« s nyomában — bátorságot merítve — a SzH azonnal reflektált a lelkes hangú cikkekre. »Az eddig 8 számot ért Szegedi Napló... vezércikkezője, ki valószínűleg a Pesti Napló cikkeinek romantikus irányát vette mintául, a debreceni választásokról egy cikkben a következő szövegekben emlékezik meg: Hova lett az a fényes bandérium, hol van az óriási diadalkapu, mit a bérszolgák keze emelt? Leomlott. *Egy lehelet* semmivé tette. — De ez a *lehelet* fölér egy *viharral*, mely meg fogja tisztítani az ország romlott levegőjét. Fulasztó volt már. *A fél ország köhögött megromlott tüdejével.* — Azt hittük, nagyobb a baj. Azt hittük, új tüdőre van szükség. Nem: csupán új levegő kellett.«

»És midőn a cikk írója a nemzet betegségének diagnózisát így megállapította, zseniális képzeletgazdagságban folytatja tovább. Először Debrecen Tisza »fészkének« nevezi, azután a fészekből »föld« lesz, »amelyben Tisza megfogamzott«; s már hozzászókkott a kettős képhez az olvasó, midőn egyszerre — welche Wendung durch Gottes Fügung! — Debrecen rögtön mint »oltár« jelenik meg és mindjárt reá mint »máglya«, — Tisza Kálmán pedig egy »fönix«, ki nem támad föl. — Schrecklich! — Tolmácsolja magyarul a Pester Lloyd bírálatát a SzH (1878. augusztus 9., 95. sz.).

VÁLASZTÁSOK NAPJÁN (-th.) P.

Az ismert betűjelek kétségtelenné teszik MK szerzőségét.

Lap Sor

- 68 : 23 »ne kutassuk, mi rothad Dániában« — utalás Shakespeare Hamletjére. Az őrtálló Marcellus mondja Horationak, Hamlet barátjának: »Rothad az államgépben valami.« (I. felvonás 4. szín. Arany János fordítása.)
- 29—32 — Az e sorokban Tiszával kapcsolatba hozott képek a *Még újabb fény- és árnyképek Tisza Kálmánról* szóló fejezetéből ismerősek (28—37. l.).

Irodalom

N idézi a nálunk 68 : 9-től végig található sorokat annak illusztrálásul, hogy MK Tisza-ellenességben egyetért az »egyesült ellenzék«-kel (43—44. l.).

VÁLASZTÁSOK UTÁN (=) V.

Feltűnő az előző vezércikkkel való hangvételbeli rokonság, Tisza »nemezis«-ének, ístumának emlegetése.

A cikk világosan vall MK politikai álláspontjáról. Bánhidy, Apponyi stb. mellett szól mindenekelőtt. (70 : 13—22.) A »szélső bal« politikája az ő számára »meddő elmélet«. (70 : 32—33.)

Lap Sor

- 69 : 15 *Sámson* — a zsidó nép legyőzhetetlen hőse a Bibliában, akit kedvese juttat ellenségei kezére: az alvó Sámson haját levágja s ezzel megfosztja erejétől.
- 16 *Potemkin-falvak* — Közmondásszerű elnevezése valamely nagyobb szabású szemfényvesztésnek. Eredete, hogy P. herceg, II. Katalin cárnő kegyence és minisztere 1787-ben a cárnőt meghívta a törököktől elfoglalt Krim megtekintésére. Ekkor állítólag színházi díszletekből összeállított falvakat, erődöket és hadihajókat mutatott távolról a cárnőnek, s betanított küldöttségeket vezetett eléje, hogy a vidék jólétének látszatát keltse.

FÉLRE A TITKOLÓDZÁSSAL! (=) V.

A boszniai hadműveletekkel kapcsolatos »titkolódzás« a kormány részéről (különösen a veszteséglisták visszatartása) kihívta az egész magyar sajtó elégedetlenségét. MK előző cikkeinek lendületével ad hangot felháborodásának, egybehangzóan Szeged közvéleményével.

Ugyanis a szegedi 46-os közös gyalogezred sorsáról, veszteségeiről semmit sem tudtak a városban. — Jellemző mikszáthi fordulat a »sötét felhő«, melyben villámok vannak. (Vö.: Budapesti Napilap 1877. szept. 14., 254. sz. »Apróságok«.)

AZ ÉBREDŐ ORSZÁG (=) V.

A jelen kívül MK-ra valló kép a »nemzeti önérzet felháborodása«, melynek »szava mennydörgés« stb.; a zárógondolat ellentétes poentirozása: ébredés—alvás.

KI ELLEN? (=) V.

MK e vezércikkében a jegyzeteink bevezetésében (182. l.) említett nacionalista fölfogásnak engedett.

Lap Sor

76 : 3 »*Die Türken sind vernichtet*« — »A törökök meg vannak semmisítve«.

16 — Az egyszeri pap anekdotáját MK *Az igazi humoristákban* a nagyigmándi papról mesélte el (53. l.)

ÚJ MERÉNYLET AZ ALKOTMÁNY ELLEN (=) V.

Az előző vezércikkel szoros rokonságot tartó hangulati alapozottság, a mondat- és periódusépítés jellegzetes lendületessége is MK szerzősége mellett szól. Méginkább az »A nemzet panasza fölhangzott . . .« kezdetű szakasz, amely a »Majd segítségünkre keltek megölt fiaink véres árnyai.« mondattal fejeződik be. A nemzet iránt érzéketlen (alvó!) Tisza Kálmán, kit véres árnyak (pl. nagybátyja, Teleki László grófé) sem rendítenek meg, visszatérő kép MK-nál: BpN 1877. okt. 17., 287. sz. a -th. jellel; SzN 1878. dec. 12., 116. sz. a *Kákay Aranyos* Nr. 3 álnévvel!

A Mikszáth-irodalomban eddig számon nem tartott cikk megírását előidéző esemény kiviláglik magából az írásból.

HONVÉDEINK A HATÁRON TÚL (njn) V.

A SzN e cikket közlő számában a honvédesapatokra vonatkozó rendelet szövege áll a cím után, s MK mintegy azt kommentálja. Gondolatmenete közvetlenül a *Ki ellen?* c. vezércikkhez kapcsolódik.

Jellemző, hogy MK a magyarság gyengülését a Monarchia közös veszedelmének fogja föl. (80 : 5—15.)

A »WEHRZEITUNG« A MAGYAROK ELLEN (njn) P.

A cikk tematikailag a »Földváry-ügyhöz« csatlakozik. (Ld. *Új merénylet az alkotmány ellen.*) A szóban forgó lap teljes címe: *Oesterreich—Ungarische Wehrzeitung* (Osztrák—Magyar Véderő-újság).

Lap Sor

- 80 : 25 *soi-disant* — úgynvezett
30 *korporális* — (korporal) káplár
gemeiner — (gemeine) közlegény
31 *rebeller* — lázadó

A 46-IK GYALOGEZRED ELESETTEI ÉS SEBESÜLTJEI (=) V.

A cikket a szeptember 1-i 29. szám vezércikként hozta ezzel a megjegyzéssel: »Ísmétlés tegnap kiadott rendkívüli számunkból.« A cikk után az elesettek és sebesültek neveinek felsorolása következik. — A szövegünk 7. sorában említett »két magyar születésű államférfiú«: Andrásy és Tisza Kálmán.

MEDDIG JÁTSZANAK MÉG A NÉPEKKEL? (=) V.

Mac-Mahont, a párizsi kommün leverésében nagy szerepet játszó, politikailag egyébként analfabéta tábornokot Thiers megbuktatása után a monarchisták segítették a francia köztársaság elnöki székébe s bábjukként használták föl politikai manőverezéseikben, míg 1879-ben kénytelen nem lett lemondani. MK jól sejtí, hogy Mac-Mahon hadvezéri nimbusza mellett is mennyire jelentéktelen, befolyásolható figurája a francia politikai életnek.

Tárgyi magyarázatok

Lap Sor

- 84 : 5 »az enervált olasz is elkezd vickándozni« — Mivel a Berliini Kongresszus az Osztrák—Magyar Monarchia állását az Adria vidékén megerősítette, Olaszországban erőre kapott az olaszok lakta területeknek Olaszországhoz való csatlakozását sürgető, nacionalista mozgalom. (»L'Italia irredenta.«) A Habsburg-monarchiában látta főellenségét és elsősorban Dél-Tirolt, Triesztet, Dalmáciát követelte.
- 6 »a muzska csak lélegzetet vesz...« — Az utalás részint az orosz—török háborúra, részint azokra az állítólagos, balkáni orosz igényekre vonatkozik, amelyeket nálunk azok a nacionalista politikusok hangoztattak szívesen, akik Magyarország déli terjeszkedésének terveit melenggették.

Lap Sor

- 84 : 31 *szeptenátus* — (septennatus) a francia köztársasági elnököt hét évre választották; ezt a hivatalban töltött időszakot hívják sz-nak.
- 35 *bonapartisták* — politikai párt Franciaországban, amely a B. család trónigényeit támogatta a császárság összeomlása (1871) után.
- 85 : 19 *magentai herceg* — Mac-Mahont az 1859-ben Magentánál az osztrák hadsereg ellen vívott ütközetben elért sikerei miatt III. Napóleon tüntette ki e címmel.

MI KÉSZÜL? (3) V.

Az országgyűlés összehívásának halogatása miatt aggódó cikk jele a MK irodalomban eddig ismeretlen volt. Az író karcolatírói álnevének (Kákay Aranyos Nr. 3.) számjelét használta ezúttal.

Lap Sor

- 85 : 28 »A derekaljat elzálogostotta új tiz esztendőre« — az utalás az 1878-as osztrák–magyar kereskedelmi és pénzügyi meg-egyezőesekre vonatkozik.
- 87 : 28 »szizsak-novi vaspálya« — Az okkupáció idején katonai-stratégiai megfontolások alapján az osztrákok a Laibach (Ljubjana)–Zagreb–Sisak (»Szizsak«!)–Novi–Banjaluka–Sarajevo–Novibazar–Saloniki vasútvonal kiépítését szorgalmazták a magyar gazdasági érdekeket elsősorban szolgáló Bécs–Budapest–Belgrád–Nis–Konstantinápoly vasútvonal teljes kiépítésével és korszerűsítésével szemben. A magyar gazdaságpolitikusok — érthetően — súlyos sérelmet láttak az osztrák tervekben.
- 88 : 2 — MK arra az 1877. decemberi tüntetésre céloz, amelyen a tömeg beverte Tisza Kálmán ablakait. Ő maga *A drága kövek* címen írt róla. (BpN 1877. december 18.)
- 5 — MK-ra jellemző, hogy amíg a francia köztársaságot félti a reakciótól, a monarchistáktól (»Meddig játszanak még a népekkel«), itt lojális gesztust tesz Ferenc József felé.

TISZA A VÁDPADON (njn) V.

A villámot rejtő terhes, sötét felleg, Tisza Kálmán bűnös politikája stb. a *Még újabb fény- és árnyképek* óta visszatérő motívumok MK publicisztikájában.

A NÉPGYÜLÉS (njn) V.

Az okkupáció körüli bonyodalmak, a megválasztott országgyűlés össze nem hívása a törvény által megjelölt időpontra arra ösztönözték az ellenzékot, hogy mintegy az országgyűlés pótlására Pesten és vidéken tömegdemonstrációkat szervezzen. A pesti előkészítő bizottság három pontból álló határozat-tervezetet készített, amelyben a népgyűlés az okkupáció ellen tiltakozna és azt nem ismerné el a nemzet háborújának, követelné az okkupáció megindításában és támogatásában vétkes, alkotmányellenesen eljáró kormány vád alá helyezését, továbbá elhatározná, hogy a határozatokat tartalmazó okiratokat eljuttatná Tisza Kálmánhoz és a képviselőházhoz. — Az eredeti tervezet a készülődés során részleteződött, kiegészült, különféle javaslatokkal bővült. MK az erről szóló hírekre reagál. Észrevehetően aggódik a népgyűlések radikalizálódása miatt. Igyekszik az ellenzéki hangulatú tömegeket mérsékelni. (90 : 17—30.) Felhívjuk a figyelmet egy jellegzetes Mikszáth-féle fordulatra: »... megölő betűje...« (92 : 19, vö.: *Kinek kell asszony?* SzN 1878. nov. 3., 82. sz., 31. köt.)

SZEGED, SZEPT. 28. (njn) V.

Mint látható, e három cikk (*Tisza a vádpadon, A népgyűlés, Szeged, szept. 28.*) egymásra utal (90 : 6, 93 : 22), egy tollból ered.

SZEGED, OKT. 1. (njn) V.

A cikket láthatóan az országgyűlés összehívására vonatkozó hírek hatására írta MK.

Lap Sor

- 94 : 29 *Zwornik* — püspöki székhely és megerősített város Kelet-Boszniában a Boszniát Szerbiától elválasztó Drina folyó partján; 1878. szept. 27-én került az osztrák—magyar csapatok kezére.
Livno — Délnyugat Boszniában járási székhely volt.
- 95 : 2 »Németországnak *Eltász és Lotaringiája van* — az 1870—71-es porosz—francia háború óta állandó viszály magvát képezte e határterület a két ország között.

[TISZA KÁLMÁN LEMONDÁSA] (njn) P.

Széll Kálmán, a Tisza-kormány pénzügyminisztere az okkupáció tervezettnél nagyobb költségei és az osztrák katonai körök további követelései miatt lemondott. A minisztertanács 1878. szeptember 29-én tárgyalta a pénzügyminiszter visszavonulásra vonatkozó kérel-

mét s teljes egészében csatlakozott annak álláspontjához. Másnap Tisza királyi audiencián bejelentette az egész kormány lemondását. Ferenc József Széll és Tisza többszöri meghallgatása után végül úgy döntött, hogy elfogadja a lemondást, ha a kormány tagjai utódaik kinevezéséig hivatalukban maradnak. Mivel azonban tárgyalásai, amelyek új kormány alakítását célozták, eredménytelenek maradtak, megállapodott Tiszával, hogy Tisza mondjon le a belügyminiszteri tárcáról (eddig a miniszterelnökség mellett a Belügyminisztérium vezetését is kezében tartotta!) és vegye át a pénzügyit s kormányával együtt — Széll kihagyásával — működjön tovább az országgyűlés megnyitásáig. A belügyminiszter Wenckheim Béla lett.

A cikknek a SzN-ban nincs címe!

1849. OKTÓBER 6-ÁN (njn) V.
A VISZONTLÁTÁS (njn) V.

A cím alatt jobbra: Budapest, okt. 21-én.

A vezércikk Tiszának a parlament megnyitásakor tartott szabadelvű párti értekezleten elhangzott nyilatkozatára támaszkodik. A cikk MK-tól jól ismert képei és fordulatai — különösen az első részben — az ő szerzősége mellett bizonyítanak. A második rész valamivel nehezekebb, a csattanó ismét MK-ra vall. Kérdés, hogy a szegedi újságíró jelen lehetett-e a pártértekezleten, ahogyan a datálás és az első mondatok ezt sejtetik. Véleményünk szerint csak a beállítás olyan, mintha szem- és fültanú írná a cikket. Ami tényt tartalmaz (a nyilatkozat szövege, a gyér éljenzés stb.), a napi sajtóból is megtudható. MK járhatott Pesten ekkor és bizonyára fölkereste régi társaságának néhány tagját. (Október végétől kezdve jelentek meg a SzN-ban Törs Kálmán parlamenti tudósításai, Reviczky »Jogosult-e a kozmopolita költészet?« c. cikke stb. Őket MK biztathatta arra, hogy írjanak a lapba.) Valószínű, hogy a fővárosi kollégáktól nyert információkat kérekkítette cikké, szokásos képeit, fordulatait használva föl ismét, s küldte el Pestről a SzN-nak.

SZEGED, OKT. 23. (-th. -n.) V.

Ld. *Tisza Kálmán lemondása* jegyzetét.

Lap Sor

100 : 12 »a kormány egyik legértelmesebb tagja« — Széll Kálmán

N idézi a 100 : 9—22, 33, 101 : 5—6, 102 : 3—16 sorokat annak illusztrálására, hogy míg az egyesült ellenzék a választások után pártok közötti békét hirdetett, MK e programtól eltért (45. l.).

SZEGED, OKT. 28. (njn) V.

Az osztrák parlament — mint a cikkből is kitetszik — 1878 őszén a magyar országgyűlésnél konzekvensebb ellenállást tanúsított az alkotmányellenes okkupációs intézkedésekkel szemben.

Lap Sor

- 103 : 2 »*per sundám-bundám*« — MK 1875. aug. 11-én a Sennyei-párti képviselők parlamentbe jutását jellemzi ugyanígy (Magyar Néplap). Krk 52. köt. 95. l.
- 6 *De Pretis-kabinet* — MK — vagy az ő sietős írása miatt a nyomdász — elvétette a név írását s a SzN-ban Depretis olvasható. Depretis azonban olasz államférfi volt, a kormányalakítással megbízott osztrák politikus De Pretis Cagnodo báró.
- 104 : 7 — Taaffe prágában született s innét a cseh származású politikusok iránti rokonszenve.

SZEGED, OKT. 29. (njn) V.

Lap Sor

- 105 : 13 »*reichstadi szerződés*« — a Reichstadtban Oroszország és Ausztria—Magyarország között folyó tárgyalásokat 1877. január 15-én lezáró szerződés lényege: Oroszország Törökország ellen viselt háborújában a Monarchia semleges marad, semlegességének ára az, hogy Oroszország hozzájárul Bosznia esetleges okkupálásához.

KOSSUTH MEGINT SZÓLT (M-th K-n.) V.

A szegediekből álló 1848—49-es 3. honvédszászlóalj még élő tisztjei elküldték Kossuthnak 1878-ban készült csoportképüket. Kossuth október 2-án Collegnóban kelt levelében válaszolt Jankó Mihály volt honvédszászadosnak (K. L. Iratai IX. köt. 1902. 297. l.) és saját arcképét is elküldte egyúttal. A levelet az Alföld c. aradi lap hozta nyilvánosságra. — Levelében a Bosznia okkupációjával kapcsolatos, kialakuló válságot rendkívül aggasztó jelnek látja. »Oly viszonyokat bonyolított össze magyar kezekkel a bécsi kabinet, hogy az ezredes évforduló [értsd: Millennium] emlékköve vagy egy sírkő lesz, mely alul nincs föltámasztás, vagy sziklatalp, melyen egy második ezredév büszke pyramisa emelkedik.«

Jellemző MK mérsékelt ellenzéki álláspontjára, hogy bár korábban maga is úgy látta, Andrássy külpolitikája a cári impérium malmára hajtja a vizet, most túlzásnak tartja annak az ugyancsak

Kossuth által küldött emlékiratnak az Andrássy-ellenességét, amely-lyel Kossuth egyetért.

Az emlékirattal a SzN 1878. nov. 6-i névtelen vezércikkében foglalkozik. Epp úgy, mint MK, kétségbe vonja az emlékirat szerzőjé-nek szavahihetőségét és tájékozottságát.

Lap Sor

108 : 4 »*kit itthon notoriussá deklarált az országgyűlés*« — az utalás az 1715. XL. tc-re vonatkozik, mely a száműzetésben élő Rákóczi-ról (és Bercsényiről) kimondta, hogy a törvényes király ellensége, hazaáruló, üldözendő és elfogandó; összes javai a királyi kincstárra szállnak.

32 *skelet* — csontváz

35 *defraudáció* — csalás, jogi szakkifejezésként: sikkasztás

N idézi a 107 : 28—30, 108 : 4—8 sorokat, mint »nyílt [?] szín-vallást« a függetlenségi eszmék mellett [!]. (47. l.)

SZEGED, NOV. 6. (M-th.) V.

Eszmei-tartalmi összefüggéseire vonatkozóan ld. *Szeged, okt. 28. és Szeged, okt. 29.*

Lap Sor

110 : 12 »*Moriamur pro rege nostro*« — »Haljunk meg királyunkért . . .« Az 1741-i pozsonyi országgyűlésen tanácskozáásra egybegyűlt magyar nemesség állítólag e kiáltással ajánlotta föl védelmét Mária Terézia királynőnek. A történetírás csak a »*Damus vitam et sanguinem*« (Életünket és vérünket adjuk)-et ismeri el hitelesnek.

MK a Mária Teréziának tett patétikus ígéretet mindig szkepszissel, iróniával említette; magatartása az arisztokráciával szemben sokkal egyértelműbben ellenzéki, mint egyébként. »Küzdeni irigységből, bosszúból, lovagiasságból, királyné szép szemének egyetlen könnycseppjéért, királynak kimondott kevély szaváért: erre mindig kész volt a magyar és összetartott, de küzdeni a szabadságért és egyenlőségért, az sokaknak szegyet ütött a fejébe, félreállottak.« — írta 1877-ben *A selyemkórkárda* c. novellájában. (Krk 29. köt. 38. l.)

SZEGED, NOV. 7. (njn) V.

Vö. *Szeged, okt. 28., Szeged, okt. 29. és Szeged, nov. 6.*

Lap Sor

112 : 12 »*Ausztria, mikor Velencét átengedte*« — az 1866-os porosz—osztrák háború után Bismarck ráírta a vesztes Ausztriát,

hogy Velencét engedje át III. Napóleonnak. Az ugyanebben az évben tartott velencei népszavazás kimondta Velencének az olasz királysághoz való csatlakozását.

PULSZKY FERENC (Mikszáth Kálmán) V.

A P. érdemeit kétségtelenül túlzó cikk háttérét lásd jegyzeteink bevezetésében (181. l.).

Lap Sor

- 114 : 13 »*török rokonszenvek*« — 1877-ben országszerte oroszellenes, törökök iránti szimpátia-tüntetések zajlottak nálunk (vö. Krk k.)
- 115 : 36 »*Horváth Mihályt*« 1867-ben választotta Szeged I. választókerülete képviselőjévé (ld.: MK nekrológiát kötetünk 18. l.)

Irodalom

R bibliográfiája »P. F. szegedi képviselőjelölt mellett« megjegyzéssel tartja számon (109.). N bibliográfiájában jelzi (145.) s tanulmányában összehasonlítva a november 24-i *Apróságok Pulszkyról*-lal, úgy véli, Mikszáth maga sem bízott P. megválasztásában (50. l.).

A VÁLASZTÓKHOZ (njn) V.

Vö. *Pulzsky Ferenc*

Lap Sor

- 116 : 11—15 »*Honnan van az, ... a tehetetlen rög is gondolkodik*« — ld. szinte szóról-szóra Lapaj a híres dudásban (Jk. 15. k. 90. l.).

SZEGED, NOV. 27-ÉN (njn) V.

Vö. *Szeged, okt. 28., Szeged, okt. 29. és Szeged, nov. 6.* — Az első két cikk szöveg szerint is egymáshoz kapcsolódik. (»Tegnap cikkünkben röviden jellemeztük a válságot, ...« stb. — írja a szerző a második cikk élén.) Cikkünk e két korábbi MK írásnak a gondolatmenetét folytatja: az osztrák parlament példát mutat helytállásban, Andrásy-ellenességben a magyar országgyűlésnek. A harmadik vezércikk, amelyet MK ismert jegye (-th -n.) hitelesít, folytatja és zárja le ezt a gondolatkört a SzN 1878 őszi vezércikkeiben.

»APRÓSÁGOK«

SzN. 6. sz.

M. I. SzN 1878. augusztus 3., 6. sz. MK teljes nevével.

II. SzK 1. köt. 9. l.

MK »beköszöntő« cikke, amely a korban — különösen vidéki lapoknál — szokásos volt. A jövőndő Szegedről rajzolt »álomkép« Eisenstädter Lukács programjának egyes pontjaira emlékeztet.

A szövegről

Kihagyásokkal közölte Gyöngyösy László Mikszáth Kálmán (1849—1910) c. könyvében. A kimaradt szövegrészek (120 : 4—9, 12—13, 18—19 sorok és a 120 : 17-ből az »ide« szó) arra vallanak, hogy elhagyásuk inkább a fölületes szövegkijegyzésnek, mint a szerző szándékának következménye.

Tárgyi magyarázat

Lap Sor

120 : 17 *annektálva* — a kiemelt szövegrész nyilvánvaló utalás az Andrássy—Tisza-féle külpolitikára, amelyben már ekkor felmerült a gondolat: az elfoglalt Boszniát annektálni, a birodalomhoz csatolni.

Irodalom

N (teljes idézés után): »A művelt, vagyonos, kapitalizálódott Szeged álomképében benne villog Mikszáth személyes vágya: végre kedvem szerint élhetek, a nekem oly sokat ígérő szegedi világban.« (27. l.)

SzN 9. sz.

M. 1878. augusztus 7., No. 3. jelzéssel

Vö.: Az 1878. augusztusi választásokról jegyzeteink bevezetőjében.

Tárgyi magyarázat

Lap Sor

120 : 23 *archimandrita* — görögkeleti főapát.

121 : 18—23 *Móricz Paja* (Palya) — a népszerű, 48-as párti élclap, a Bolond Istók (szerk.: Bartók Lajos) egyik karikatúra-alakjának neve, a húsosfazékért lelkesedő, Tiszát támogató képviselő típusa

SzN 10. sz.

M. 1878. augusztus 8., No. 3. jelzéssel.

Vö. *Tisza megbukott!* (kötetünk 66. l. — R: »Aktualitás«; (109). N: Csernátony bukása. (151. l.)

SzN 17. sz.

M. 1878. aug. 17., No. 3. jelzéssel.
A Szegedi Híradó szerkesztője A Hon vidéki levelezőjeként úgy remélt elégtételt venni a kormánypárt szegedi kudarcra miatt a SzN-n, hogy denunciót írt Enyediről és lapalapító társairól. (Ld. még *A mozgóttott pion* c. újdonságot kötetünkben: 223. l.)

124 : 10 *galimathiasz* — badarság

SzN 27. sz.

M. 1878. aug. 30., No. 3. jelzéssel.
Vö. *A Wehrzeitung a magyarok ellen* (80. l.) és jegyzetei (204. l.).

Tárgyi magyarázat

Lap Sor

124 : 25—28 — Amikor MK a Wehrzeitung magyar ellenes kirohására ilyen szenvedélyes elfogultsággal reagál, áldozatul esik annak a korban elterjedt, hamis véleménynek, hogy a csehnek mindenben és egytől egyig a Habsburgok készséges kiszolgálói. Ennek tápot adtak — a cseh és magyar nacionalisták elfogultságán és a birodalomban belüli vezetőszerpre törekvésén kívül — az osztrák kormány manőverei, amelyek — mint ma már köztudomású — a Monarchia egyes nemzetiségeit céltudatosan egymás ellen játszották ki.

SzN 32. sz.

M. 1878. szeptember 5., Kákay Aranyos Nr. 3. jelzéssel.
A cím (*A tők tragédiája*) fölött az »Apróságok« rovatmegjelölés.
A Szegedi Híradó »Sületlenségok« időszakos rovatcím alatt a következő címmel közölt paródiát a cikkről: *A lopótők komédiája* (*Pendant a »Tők tragédiájához*) szept. 8-án (108. sz.). Megleckézteti Mikszáthot, aki szerinte felelőtlen, immorális zurnaliszta, túl sokat tart magáról, a helybeli zsidók pénzelik, hetvenkedő, üresfejű »lopótők«.

MK »aprósága« és a SzH durva válaszána egybevetése fényt vet »példabeszéd« hátterére és segít megfejteni a mikszáthi célzásokat. A példázat a két szegedi lap vetélkedéséről szól. A »kert« Szeged városa, a »melegágy« a szubvenció, amelyet a SzH kap, míg a »szabad«, elkötelezetlen, »nemes gyümölcs« a SzN stb.

A két lap közötti viszony ekkor rohamosan megromlik, a SzH heteken keresztül támadja MK-t, minden ürügyet megragad a »mesz-sziről jött« újságíró hitelének kikezdésére. Főképp a SzN MK által vezetett »Újdonságok« rovatába köt bele sűrűn (szept. 22., szept. 29., okt. 16. stb.). A vitákra még kitérünk *Az »újdonságok« rovatából* c. fejezetünkben.

Irodalom

N megkísérelte a példázat megfejtését, azonban a helyi viszonyokat figyelmen kívül hagyva, közvetlenül országos politikai értelmet tulajdonított MK frásának. (46. l.)

SzN 50. sz.

M. 1878. szept. 26., njn.

A »műfa« MK-nál kialakult modora mellett Balázs Sándor említése tanúskodik MK szerzősége mellett (128 : 9).

Tárgyi magyarázat

Lap Sor

128 : 9 Balázs Sándor egyik humoros kiadványát (Szellemi Omnibusz) reklámozta így a napi sajtó

SzN 64. sz.

M. 1878. okt. 12. Kákay Aranyos Nr. 3. jelzéssel.

A Hon támadását — amelyre ez az »Apróság« reagál — báró Bánhidy Béla Budapest, október 6. c. cikke váltotta ki. A cikket a SzN vezetőiként közölte október 8-án. Bánhidy Széll Kálmánt az ekkor lemondott, volt pénzügyminisztert védelmezte meg, akit a kormánypárti lapok hevesen támadtak.

Lap Sor

129 : 10 — A sírvers *Az igazi humoristákban (Striratok humora fejezet)* olvasható, Nagy Pál nevére (83. l.)

130 : 15 »Rózi, megvettek!« — szállóigévé vált idézet Szigligeti »Csikós« c. népszínművéből.

R: »Vitatkozás A Hon-nal« (109. l.)

SzN 100. sz.

M. 1878. nov. 24., K. A. No. 3. jelzéssel.

A *Még újabb fény- és árnyképek* Pulszky Ferencről szóló portréjának módosított változata.

Lap Sor

132 : 3 A »Pulszky Ferenc az egyedüli ember... húzódik a magasba« kezdetű és befejezésű szakasz csekély módosítással azonos a *Még újabb fény és árnyképek* 46–47. lapján olvashatókkal. MK a korábbi »Pulszky egy valóságos ócska óra, ...« helyett itt »Pulszky egy valóságos óra...«-t írt.

19 »A forradalom után... ahol nincsen.« kezdetű és befejezésű szakasz szó szerint azonos a *Még újabb fény- és árnyképek* szövegének egy szakaszával (46. l.)

Lap Sor

132 : 27 Szövegünkben a »S volt is szó róla . . . lett volna alkalmasabb miniszternek.« szakasz csekély módosítással azonos a »Fény- és árnyképek« harmadik részében ugyanerről a kérdésről olvashatókkal (45. l.)

Tárgyi magyarázat

Lap Sor

133 : 28—32 »a török szimpátiák idejében« — 1877-ben a törökökkel szimpatizáló magyar közvélemény fokozott megnyerésére II. Abdul Hamid szultán 35 korvinát küldött Magyarországra. A könyveket hozó küldöttség vezetője volt Tahir bey, a szultán katonatiszt-diplomatája. A magyar politikusok, újságírók, az egyetemi ifjúság hazafias körei nagy készülődéssel várták 1877 áprilisában. A fogadtatást előkészítő bizottság rendszeresen az »Arany Sas«-ban ülésezett. Tahir bey Pestre érkezését és reprezentatív fogadtatását a bécsi kormány — politikai óvatosságból — megakadályozta. A küldöttséget Bécsben fogadta. A magyar fogadó-bizottság küldöttsége is — köztük Pulszky Ferenc — oda utazott. Ha Tahir bey nem jöhetett is Pestre, 1877. április 30-án egy 15 tagú török »ifjúsági« küldöttség mégis Pestre látogatott, ahol 5 napig tartózkodott. A rendkívül fényes fogadtatáskor derült ki, hogy az »ifjak« jelentős része közép-, sőt meglelt korú török közéleti férfiú.

SzN 111. sz.

M. 1878. dec. 6., Kákay Aranyos Nr. 3. aláírással.

134 : 19 — A »kókai lencse« anekdotáját ld. Az igazi humoristák 71. l.

SzN 116. sz.

M. 1878. dec. 12. Kákay Aranyos aláírással.

Amint R figyelmeztet (109. l.), ez az írás a BpN-ban 1877. okt. 17-én (287. sz.) -th. jellel megjelent cikk módosított változata. A föllevenítés oka az, hogy a szabadelvű párt tovább bomlik: december elején kilépett Frölich Gusztáv, Hódossy Imre, Horváth Boldizsár, Horváth Lajos, gróf Péchy Manó és Wahrmann Mór. Indokuk a kormány »keleti politikája« iránti bizalmatlanságuk. (Péchy nyilatkozik ilyen értelemben A Hon hasábjain december 13-án.)

A BpN-beli cikkben Jekelfalussy ül egyedül az alvó Tisza mellett. A miniszterelnököt nem a nemzet géniusza, hanem az »alom istene« gyötri víziókkal. Teleki László kérdésére így válaszol Tisza Kálmán: »Igen. Talán . . . Valószínűleg . . . majd megkérdezem

Andrássytól.« Egy ittas kozák megjelenése sem ébreszti föl, de amikor Lauka Gusztáv azt súgja Jekelfalussyinak, hogy Tisza lemondásáról pletykálnak, fölriad.

Tárgyi magyarázat

Lap Sor

137 : 36—37 — Az említett lapok a szabadelvű pártból kilépő képviselők ellen heves támadásokat közöltek

A „SZÍNHÁZ” ROVATBÓL

A SzN szerkesztőségének személyi összetétele is azt a megoldást kínálta, hogy a színiévad eseményeiről MK adjon hírt a lapban. S hogy Enyedi is ezt a megoldást választotta, mindenekelőtt a *Színészeink* c., két részből álló, kétségtelenül MK tollából származó összefoglaló bizonyítja. A »Színház« rovat vezetése körültekintést igénylő feladat volt. A szegedi közönség — vidéki viszonylatban — igényesnek volt mondható, a város színiélete MK ideérkeztekor már tisztes múltra tekintett vissza.

A piaristák által a XVIII. század első felében meghonosított iskolai színjátszás kereteiből 1800-ban, Kelemen László társulatának Szegedre kerülésével alakult ki a város színiélete. Az ő társulata volt az első hivatásos együttes itt. 1806-ban Wesselényi kolozsvári társulatának egyik részlege már teljes színiévadot játszott végig Szegeden. A város vezetősége, majd különböző testületei (Kaszinó, Nőegylet) rendszeresen támogatták a műkedvelők és hivatásos színészek előadásait, így a neves vándortársulatok (Szerdahelyi Józsefé, Latabár Endréé stb.) rendszeresen jártak Szegedre. A városi tanács és a Jótékony Nőegylet támogatásával 1856—57-ben favázás »színkör« is épült, az első önálló, kizárólag színjátszás céljait szolgáló épület a városban. (Korábban a városháza nagytermében, illetve a nagyobb fogadóknál voltak az előadások.) A belvárosi »színkör« 1883-ig, az árvíz után épült színház megnyitásáig (ma a Szegedi Nemzeti Színház épülete) szolgált Thália szegedi otthonául. Mikszáth is ide járt. (A színkört az 1900-as évek elején bontották le, helyét 1957-ben a város emléktáblával jelölte meg.)

Az 1860-as években Molnár György és Latabár Endre hírneves színigazgatók többszöri huzamos Szegeden tartózkodása lendítette föl a város színiéletét és nevelt közönséget Szegeden a magyar színjátszásnak. Aradi Gerő, aki 1878—79-ben is bérelte a színkört, először a 60-as évek végén került Szegedre s ettől kezdve — meg-megújított társulatával — gyakran visszatért.

A város színházi élete folyamatosságának és színvonala stabilizálásának jelentős állomása volt a Színügy Egylet megalakulása 1878-ban. (Elnöke Marinkich Mihály bíró, titkára Kalmár István

ügyvéd — Mikszáthnak jó barátai voltak.) Az Egylet alapszabályai kimondták, hogy az Egylet a helyi színészet érdekeit, illetőleg a színtársulatot és színingazgatást erkölcsi és anyagi pártfogásba vevén, ezek részéről viszont biztosítást vesz, hogy választmányá által — a városi hatóság jogainak érintetlenül hagyása mellett s a színpadi igazgatás kivételével — a szerződötésekbe, a játérend megállapításába, új darabok színrehozásába sat. tanácsadólag befolyást gyakorol s a színingazgató rendszeresen vezetett számadásait ellenőrizheti és fölülvizsgálhatja.» (Szegedi Híradó 1878. szept. 15.)

Az Egylet előbb az 1877-ben Szabadkán tartózkodó Erdélyi Marietta-féle társulattal tárgyalt, megegyezni azonban nem tudtak. Így Aradi Gerő kezdte el 1878 őszén a színiévadot a nyár folyamán jórészt kicserélődött tagságú társulatával.

Mint már utaltunk rá, Mikszáth a Színiügy Egylet vezetőivel hamarosan jó barátságba került. (Erre vall többek között az *Angol világ Szegeden* c. humoros tárcanovellája, amelyben megírja, hogy a Színiügy Egylet tagjainak sürgetésére Aradi néhány napra balett-együttest is felléptetett. Mikszáth — az Egylet vezetőségének néhány fiatal tagjával — együtt töltött egy estét a balett-csoport hölgyeivel, akikről kiderült, hogy nem angolok, hanem csehek, szlovákok. (Krk 30.) Különösen Kalmár, a titkár volt jó barátja. (Később tervezte, hogy sógornőjét, Mauks Kornéliát megismerteti a nősülni készülő Kalmárral.)

Aradi társulatával is hamarosan megismerkedett, s mint bírálataiból kitűnik, jó szemmel vette észre közöttük a tehetségesebbeket. A társulat ekkor a következő színészekből állt:

Aradi (Tzutz) Gerő (1829—1892) — színingazgató; 1858-ban kezdte színészi pályáját, 1864-től igazgató s hamarosan a legjobb hírvidéki társulatok egyikét hozta létre.

Berényi (Üveges) Gyula (1842—1913) — pályáját a budai Népszínháznál kezdte, majd évtizedekig vidéken, a nagyobb társulatokban játszott. Az 1900-as években a pesti Nemzeti Színház segédszínésze volt.

Bodroghy Dénes (1836—1887) — 1857 óta színész, tagja volt Latabár híres társulatának is; 1876 óta Aradi társulatához tartozott. Szegeden az 1850-es években is megfordult. A városban nagy népszerűségnek örvendett; színpadra lépésének 25. évfordulóján Szeged díszpolgárává választották.

Bodroghy Dénesné Pavlon Lina (1843—1909) — Csaknem másfél évtizedig játszott Szegeden, 1887-ben a pesti Népszínház-beli felléptekor jelentős sikere volt.

Enyevári Sarolta (1858— ?) — budai polgárleány, 1875-ben került színpadra mint igen sokat ígérő énekes tehetség. Szegeden, Aradon, Szabadkán, Székesfehérvárott játszott, majd Grazba szerződött a városi színházhoz. Ettől kezdve sorsáról nincsenek adataink azon kívül, hogy a 80-as években Triestben, Pólában, később Stettinben bukkant fel.

Kolozsváry (Nagy) József (1852— ?) — 1876-ban kezdte pályáját

- egy kisebb vándortársulatnál (Biró Sándor igazgatása alatt), majd Aradinál vendégszerepelt októberben.
- Liptay Lajos* (1853–1910) — a vidéki társulatok kedvelt komikusa volt.
- Mezey Péter* (1844–1911) — 1859-ben indult a színészi pályán; korábban országosan ismert, sokoldalú tehetség. Pesti, Népszínház-beli fellépte (1882) után a fővárosban szerződötték. Színészi jubileumát 1891-ben Szegeden ülte meg nagysikerű vendégszerepléssel. Híres volt több mint 25 ezer darabból álló színlapgyűjteménye.
- Nagy István* — valószínűleg azonos az ilyen nevű énekes színésszel (1847–1929), aki 1872-ben Debrecenben kezdte pályáját, pesti színházaknál is kísérletezett mint segédénekes, majd végleg vidéken rekedt.
- Németh József* (1854–1916) — szegedi iparosfiú, komikus; Aradinál kezdte pályáját; Krecsányi Ignác neves társulatával Postrekerült, ahol a Népszínház szerződtette. Pesti sikerei után Miskolcon színiigazgató lett.
- Prielle Péter* (1838–1915) — P. Kornélia, a híres színésznő öccse; Latabár társulatában tűnt fel s jelentős vidéki sikerek után 1888-ban a Nemzeti Színház tagja lett.
- Rónaszéky Gusztáv* (1854–1913) — a maga idejében a vidéki színészet egyik legtehetségesebb képviselője, alkalmi pesti szereplésekkel is sikereket arat. 1896-tól, a pesti Vígszínház megnyitásától annak állandó tagja, majd színiiskolájának igazgatója.
- Rónaszéky Gusztávné Szentesy Vilma* (1854–1927) — az 1874-ben színészi pályára lépő tehetséges énekesnő súlyos betegsége következtében szinte megsiketült, de rendkívüli akaraterőjével elérte, hogy a színpadon maradhatott s jelentékeny sikereket aratott vidéken. Mikszáth nem tudhatott — bizonyára — gondosan titkolt fogyatkozásáról s szóvá is tette, hogy előadása nem elég árnyalt, nem tud igazán halkán énekelni. A 80-as években Rónaszéky elvált tőle és egy Szegeden megismert, kezdő színésznőt vett feleségül. Szentesy Vilma utolsó éveit pesti szegényházban élte le.
- Somogyi Károly* (1845–1908) — rendkívül sokoldalú, művelt színész volt a nevesebb vidéki társulatoknak. 1886-ban Sopronban lett színiigazgató, a 90-es években egy ideig az állandó szegedi, majd a nagyváradi színházat vezette. A századforduló színész-társadalmának méltán volt tekintélyes tagja, a Színészegyesület tanácsosa.
- Somogyi Károlyné Nagy Júlia* (1850–1919) — jeles drámai színésznő.
- Zoltán József* (1842–1884) — az 1860-as évek elején indult a színészi pályán, korábban kedvelt énekes.

A részben fennmaradt korabeli színlapok alapján megállapítható, hogy a fentiekén kívül még 15–20 személy tartozott a társulat színészgárdájához. Ha ideszámítjuk a zenekart s némi statisztériát, «műszakiakat», kíséftöket stb., megállapítható, hogy Aradi Gerő

együttese tekintélyes létszámú volt. A zenekart *Langer Viktor* (1842–1902) karnagy vezette, akinek néhány műve, számos népies műdala népszerűsége tett szert. Langer tehetségére vall, hogy később az Operaház karvezetője, majd a színiakadémia tanára lett.

Aradi társulatának néhány, Mikszáth által említett tagjáról ma már keveset, vagy éppen semmit sem sikerült megtudnunk. *Csillag Fániról* Barna János »Fejezetek a makói színészet történetéből« (1928) c. füzeté említi, hogy 1877-ben Makón játszott. A MK által is többször megdicsért *P. Rott Mari* nevét Benkő Kálmán »történeti és statisztikai almanach«-ja (Magyar színvilág 1873) »Gobbiné«-ként tartja számon s jelzi, hogy korábban Pesten a Nemzeti Színházban játszott. Nem sikerült a kisebb szerepeket játszó *Halász, Halászné, Ch. Jankovich Ida* és a szegedi műkedvelőként induló *Újhegyi Berta* adataihoz hozzájutnunk.

Mivel MK *Színészeink* c. folytatásos cikkében kitér a vidéki társulatok helyzetének és feladatainak jellemzésére, szükségesnek tartjuk megjegyezni, hogy Aradi társulata valóban hősiiesen birkózott a lehetőségekkel és körülményekkel. Október 5-től az év végéig 53 darabot mutattak be azzal a vidéki társulatoknál kialakult módszerrel, hogy az első hónapban – mintegy bemutatkozásul – szinte egész repertoárjukat végigjátszották ismétlés nélkül! (Közben, december elején néhány estét átengedtek a Színügy Egylet óhajára meghívott balett-együttesnek, de annak műsorát is színesítették egyfelvonásos vígjátékokkal.)

Műsorukban a francia színművek, operettek domináltak (21 mű), köztük Augier, Sardou, Lecocq, Offenbach, Meilhac-Halevy műveit adták. A magyar szerzők közül Szigligeti 7, Tóth Ede 3, Czákó Zsigmond 2, Zichy Géza 1 művével került sorra – itt a népszínműé a számbeli elsőség.

Az év végén egy alkalommal (dec. 21-én) Shakespeare »A velencei kalmár«-ját is adták.

1878. dec. 31-ig másodszor játszani csak operetteket és népszínműveket mertek, illetve egy színművet (Augier: A Fourchambault-család) és egy bizonytalan eredetű vígjátékot: A járvány.

Mint írásaiból kitetszik, MK a játérendet nem kifogásolta, Sardou színművei és a népszínművek különös elismerését váltották ki. (Nem lehetetlen, hogy a Sardou-kedvelő MK »A jó falusiak« c. Sardou-darabtól indítatva választotta híres novelláskötetének *A jó palócok* címet, ahogyan Toldy István »A jó hazafiak«-jával – 1872-ben – erre már szolgáltatott példát.)

Aradiék igyekeztek lehetőleg friss műveket hozni: Zichy Géza: »A szerelem harca« (1876), Csépreghy Ferenc: »Sárga csikó« (1877); Lecocq: »Kisasszony feleségem« (Pesten először 1877-ben) stb.

*

Mivel Aradi Gerő társulata 1878. október 5-én kezdte az évadot Szegeden, a SzN-ban addig többnyire csak az »újdonságok« között jelent meg néhány »előzetes« a színház tatarozásáról, az évadra vonat-

kozó tervekről stb. A »Színház« rovat csak az idényvel együtt indul. Nem kizárólag MK írja. Többször előfordul benne a (g) és az -r. jelzés, amelyeknek egyike sem hozható kapcsolatba MK-nal. Számos esetben találkozunk viszont itt is a = jellel és a *m.k.* szignóval. Ezekon kívül a hitelesen MK-tól eredő két nagyobb színházi cikk (*A színházból* c. tárcsa és az itt már említett *Színészeink*) szövege, a bennük kifejeződő vélemény, álláspont-megfogalmazás nyújtott segítséget anyagunk kiválogatásához.

SZÍNÉSZEINK I.

M. SzN. 1878. október 26., 76. sz., -th -n. jellel

A szövegről

Kijavítottuk a »camara obscura« (139 : 5) és »testi bajaik« (142 : 24) szedéshiba folytán torzult részeket »camera obscurá«-ra és »testi bájaik«-ra.

Tárgyi magyarázatok

Lap Sor

- 140 : 15 *Kápolnai Béla* (1859–1888) — a fiatalon elhunyt énekes színész nagy sikerrel működött a szegedi és kolozsvári színpadon.
- 20 *Tamássi József* (1837–1892) — a század második felének leghíresebb, kitűnő hangú népszínmű-énekes, Soldosné partnere; a 70-es évektől szinte ők biztosítják az egyre sekélyesedő népszínmű színpadon maradását.
- 24 *Rákosi Jenő* (1842–1929) — drámaíró, híres publicista, majd a pesti Népszínház igazgatója. A századvég egyik legtekintélyesebb napilapjának, a Budapesti Hírlapnak alapítója és főszerkesztője. A politikában ekkor Apponyi Albert híve. A magyar irodalom nemzeti jellegének, a magyar »középosztály« érdekeinek, a »magyar faj hivatásá«-nak hirdetője lett.

II.

- 144 : 11 *A kintornás család* — Tóth Ede 1876-ban bemutatott népszínműve.
Sárga csikó — Csepreghy Ferenc (1842–1880) 1877-ben bemutatott népszínműve.
- 12 *Bimbóné* — a *Kintornás család* egyik alakja.
- 35 *Boglár Ágnes* — Lukácsy Sándor (1835–1907) »A vereshajú« c. népszínművének (1877) egyik nőalakja.
- 36 *A Saint-tropezi úrnő* — August Anicet-Bourgeois 1844-ben írott 5 felvonásos drámája.
- 37 *»kintornás Mari«* — Tóth Ede népszínművének alakja (vö.: 179 : 20).
- 145 : 24 *Larivaudière* — Lecocq nagysikerű operettjének, az »Angot asszony leányá«-nak egyik szereplője.
Puck báró — Offenbach népszerű operettjének, a »Gerolsteini nagyhercegnő«-nek egyik szerepe.

1.

Jele: =

2.

Jele: =. — A ma megszokott »hogy vajon« kérdés itt MK ekkori nyelvhasználatára jellemzően »ha vajon« változatban fordul elő (146 : 29).

Lap Sor

147 : 6 *Csorba Márton* — a »Sárga csikó« (vö. 179 : 20) főalakja.

3.

Jele: =.

Az öreg Szigeti — Szigeti József (1822—1902) — színész, drámaíró. »Falusiak« c. népszínművének bemutatója 1858-ban volt.

4.

Jelöletlen. — Amit itt olvashatunk a vidéki operettelőadásokról, egybevág a *Színészeink I.* erre vonatkozó megállapításaival (140—141. l.), amit Enyvári Saroltáról, uo. 142. l.

Lap Sor

147 : 23 *A gerolsteini nagyhercegnő* »víg dalmű látványokkal«; Meilhac és Halevy háromfelvonásos operettje Offenbach zenéjével.

5.

Jelöletlen. — Vö. *Színészeink II.* Somogyinéről (143—144. l.).

6.

Jelöletlen. — Vö. az 1878. december 6-i, m. k. jelű cikk a játék egyöntetűségéről (151. l.).

7.

Jelöletlen. — Ld. *Színészeink I.* Enyvári Saroltáról (142. l.).

Lap Sor

150 : 1 *A libapásztor* — a MK által is kevésre becsült »mű«-ről a színlap alapján megállapítható, hogy idegenből magyarította Feleki Miklós, Mátyás királyt a középpontba állítva.

Lap Sor

160 : 20 *Kisasszony feleségem* — E. Letterier és Vanloo operettje Leococq muzsikájával. A főme: Marjolaine. Rákossy Jenő fordításában 1877-ben adta Pesten a Nemzeti Színház.

8.

Jele: m. k. — A befejező ötlet a sűgő jutalomjátékáról (161 : 19—20) és az utána következő figyelmeztetés a balet-társulat közelgő fölléptére (vö.: *Angol világ Szegeden* Krk 30. köt. 1.) MK-ra vallanak.

9., 10., 11.

Jelük: m. k.

Lap Sor

162 : 8 *Mokány Berci* — Kisfaludy Károly »Csalódások« c. vígjátékának fogalommá lett figurája: a parlagi nemes típusa.
11 *A szép molnárné* — Mellesville és Duveyner vígjátéka.

12—13.

— A két jelöletlen cikk összetartozik, álláspontjuk, hangjuk MK-ó. A rendezőség a 13. cikk előtt nyilatkozatot tett közzé, amelynek ürvoi pontosan kiolvaashatók MK válaszából. Így szövegét nem tartjuk szükségesnek közölni.

14.

Jelöletlen. — Halászné és Rónaszékyné szembeállítása jellogzetos MK-ötlet. (Vö. *Színészeink I.* 141—142. 1.)

15.

Jelöletlen. — MK maga is a »Próféta« asztaltársaságához tartozott, Enyváry Sarolta személye és művészete iránti vonzódását előző cikkeiből ismerjük.

AZ »ÚJDONSÁGOK« ROVATBÓL

A SzN e rovatát MK vezette. Az általunk kiemelt »színes« hírek néhány kivétellel név és jelzés nélküliek. Közlésükkel nem csupán MK hírkiválasztó, »ollózó« tevékenységében megmutatkozó hajlamairól, ízléséről stb. óhajtunk képet nyújtani. A SzN »hírrovatát« MK erősen irodalmiasította, az egyes eseteket »kikerekített«, sőt maga talált ki meglepő vagy jellemző történeteket. Ezek azonban nem egyszerűen »kacsák«. Nyilvánvaló irodalmi, politikai célzatuk, amelyek jegyében MK fölülemelkedett a »hírközlés« napi penzumán s szoros kapcsolatot teremtett a tárca, »apróság« és hír között. Ezt nem tudta megérteni a SzH és inkorrektsgben marasztalta el e mikszáthi »újdonság«-okat, amelyeket mint híreket vett bonckés alá.

7. sz., augusztus 4.

Öt arany egy novelláért. A »Budapest« tulajdonosa »magasztos célból« öt darab arany pályadíjat tűz ki egy népies történeti beszélyre, melyre fölhívja az általa nagyon tisztelt író urak figyelmét. Olyan biz az, mintha valaki arra tűzne ki jutalmat, hogy ki varrja neki három forintért a legjobb kordován eszimat; és ha aztán ez a valaki még azt is hozzátenné, hogy ő mégis magasztos érzelmekkel viseltetik a nemes eszimadia céh iránt, bizony nem hinné el neki senki. Különben is a mai világban már *egy poloskáért is száz arany jár.*

(Vö. kötetünk *Jegyzetek* c. fejezetének bevezetésében a = jellel kapcsolatban frottakkal: 179. l.)

11. sz., augusztus 9.

A »Pester Lloyd« tegnapi száma idézi a Tisza bukása fölött írt cikkünket s nincs ínyére az *élenken* érzett és kifejezett öröm, mely az általunk kárhóztatott rendszer alkotójának bukása fölött elfogott. — Sajnáljuk, hogy a »Pester Lloyd«-nak az kellemetlen, ami nekünk jólesik, de nem tehetünk róla. *Annnyit* azonban megengedhetne nekünk a »Lloyd« mégis, hogy a saját szílvünkkel érezzünk. Mert ha meg nem engedi is, ezt fogjuk tenni mindig.

Jele: =. A »Tisza bukása fölött érzett öröme MK oikkében nyert megfogalmazást: *Tisza megbukott!* — érthető, hogy az aposztrófálásra ő reagál. — A *Pester Lloyd* 1854-ben indult német nyelvű fővárosi napilap. Elsősorban a magyarországi kereskedelmi élet fejlesztését szolgálta, később, így a kötetünk által felölelt időszakban is, jelentős politikai és irodalmi szerepe is volt.

12. sz., augusztus 10.

Bámulatos mérsékletet és józanságot árult el tegnap Szeged a választásoknál. Kiemelte ezt a vál. eln. úr is, midőn az eredményt kihirdető zárbeszédet tartotta. — Egy kép volt az a jövőből, amint elképzeljük a választást akkorra, mikor már művelt lesz az országban mindenki. Érett, higgadt magatartással álltak szemben egymással az ellenfelek anélkül, hogy egymást bántalmazták, vagy még csak gunyoros szóval illették volna is. Józanul lépett kiki az urnához s tisztességtudón megemelve kalapját a szavazatszedő bizottmány előtt, jelöltje nevét mondá. Becsületre méltó volt azon szellem, mely a köznépet átlengte; lelkesedés mérsékeltiséggel, komolyság közöny nélkül. Becsüptett embert aranyért nem lehetett volna találni, ami páratlanná tette volna e választást, ha véletlenül nem akad egy oly ember, ki more patrio túlságosan *felvilágosítva* érkezett a választás színhelyére s ott zavart, lármát és rendetlenséget csinált. Annál inkább röstelljük a dolgot, mivel az illető a művelt elemhez tartozik, melynek jó példát kellene a népnek mutatni.

(Vö. *Választások után* ill. *A szegedi választás.*)

17. sz., augusztus 17.

A mozgósított »pion«. Figyelő urat értjük, kit a szegedi kormányklikkek mint valami sakkfigurát előretoltak, hogy üssön. Figyelő úr ennél fogva a »Hon« tegnapi számában egy szegedi levelet tákol össze, melynek egy része rágalom, a másik része személyeskedés, a harmadik része hazugság, mit megkoronáz azon körülmény, hogy álarcosan, köpenyeg alatt mondja el. Természetesnek tartjuk, hogy a bukott klikkek kényelmetlenül fesselegnek a választások után s első fullánkjukat is ellenünk fordítják, mert mi is azon igyekeztünk, hogy a kormánypárt alól ki legyen rántva a gyékény. Hanem ami aztán a felekezeti- és osztály-harcra vonatkozik, kár azt emlegetni a kormánypártnak, mert nagyon *kiri tógája alul a lóláb*. Emlékeztetjük a kormánypártot, hogy azon osztály, melyet ő elkülönzéssel és a jelzett veszedelmes intenciókkal vádol, már két ízben segíté őt diadalra a *függetlenségi párttal szemben*, anélkül, hogy a függetlenségi pártnak esze ágában is lett volna ebből egy egész felekezetet sujtó vádat kovásolni. Bizony furcsa önképzéldés kell hozzá, hogy a kormánypárt mindazonáltal magát tartja itt Szegeden intelligensebbnek a szélsőbal pártnál.

A mozgósított pion (Figyelő úr) jelenlegi *szegénységi bizonyítványa* nélkül még tán el is lehetett volna hinni. Egyébiránt tán nem is a párt dolga ez az illojális irkafirka: valószínűbb, hogy egypár elkopott, lejárt embernek erőtlen rugaszkodása az egész. Saját bukásukat olyan nagy dolognak érzik, hogy a világ is *utána mozdul*. Biztosítjuk, hogy ezután is úgy fog forogni, mint eddig, s nem lesz Szegeden vallásháború.

Jele: =. Vö. Aug. 17-i Apróságok. 212. l. A Hon »Választási mozgalmak« c. időszaki rovatában 1878. aug. 15-én (Reggeli kiadás) közölte szegedi levelezőjének cikkét. Fővádja, hogy a SzN »álóégér alatt egy osztálytöredék lapja akar lenni s adandó alkalommal ennek érdekei mellett síkra szállni, talán botlásait palástolni. Mi lesz ebből? — teszi fel a kérdést — Nem mondom, hogy lesz, de igenis lehet: egy szerencsétlen társadalmi harc; ennek is a leggonoszabbja: *osztály- és felekezeti harc.*»

18. sz., augusztus 18.

Hölgyeink figyelmébe. Ma délután előkelő nőközönségünk egy igen tekintélyes része gyűlt össze oly célból, hogy a mozgósított katonák itthon maradt szűkölködő családjai számára egyrésztől, másrészt pedig a sebesült katonák fölségélyezésére élénk tevékenységet fejtsenek ki, s ez irányban mozgalom kezdeményeztessék. Az értekezlet Görgey tábornokné, Prossnitz Genovéva, Markovszkyné úrnők s mások kezdeményezése folytán gyűlt egybe, és némi eszmecsere után *Keménydyé* kedvező visszhangra talált fölszólalására egyhangúlag elhatározta a fönnebb említett ügy lelkes fölkarolását. E célból Szt. István napján d. u. 6 óraker *Lusztigné* úrnő lakásán (Wagner F. A. ház I. emelet) nagyobb értekezlet tartatik, melyre az előértekezlet általunk városunk összes nőközönségét tisztelettel meghívja. Íme, városunk művelt, nemeslelkű hölgyeiben is visszhangra talált a segélyért esdő szó! Meg voltunk győződve, hogy honleányi buzgalommal fogják fölkarolni ez ügyet és gyöngéd lelkületük, érző szívük melegével segélyére sietnek a szűkölködőknek, a nyomorultaknak. — S meg vagyunk győződve, hogy hölgyeink kitartók lesznek megkezdett munkájukban és megvalósítják a maguk elé tűzött magasztos célt. Hiszen nem tudhatjuk, hogy maholnap kinek a fiát, kinek a rokonát viszik az öldöklő háborúba s nem sejtethjük, nem-e a hozzánk igen közel állókkal teszünk jót, midőn róluk nyomorukban gondoskodunk . . .

19. sz., augusztus 20.

Hölgyeink b. figyelmét újólag fölhívjuk a ma délután 6 óraker *Lusztigné* úrnő lakásán (Wagner F. A. ház I. emelet) a sebesült katonák fölségélyezése tárgyában tartandó értekezletre. — Akikben csak némi emberbaráti részvét van a szegény nyomorultak iránt, azoktól méltán elvárhatja a kezdeményező bizottság, hogy odaadó buzgalommal támogassák a megkezdett mozgalmat és a ma hozandó határozatokra

személyesen befollyanak. — Ne várjon senki külön fölzóllást vagy meghívást, mert téves azon értesítés, hogy a mai gyűlésen csak a külön meghívottak vehetnek részt. A jó ügyben mindenkit szívesen fogadnak a kezdeményezők, külön senkit sem hívnak meg, de általunk ezennel ismétlen fölkerik városunk összes nőközöntségét, hogy a női támogatása szempontjából a gyűlésen minél tömegesebben megjelenni szíveskedjenek.

A mozgósított katonák támasz nélküli családjainak fölségélyezésére tárgyában nemcsak az asszonyok buzgólkodnak, hanem a fiatal leányok is, kik versenyre keltek e nemes ügyben a múltkor jelzett értekezlet nőtagjaival s a maguk körében szintén tágabb körű mozgalmat szándékoznak megindítani az ismert humanus cél előmozdítása érdekében. — Máris több gyűjtőív készült, és az ifjú leánykák — értesülésünk szerint — legközelebb mozgósítják magukat, hogy sikerrel válósíthassák meg föltett szándékukat. Mi azonban azt hisszük, hogy a ma e tárgyban megtartandó és általunk is jelzett értekezlet, az ügy iránt lelkesülő ifjú leánykáknek is tért és alkalmat fog nyújtani ez irányú törekvéseik érvényesítésére. Mindenesetre kívánatos, hogy az erők csoportosuljanak és egyöntetű működésben akadztassanak ki az említett cél, de a közönység érdekében is.

20. sz., augusztus 22.

Hölgyeink ismét értekezletet tartottak, dacára a mai esőm időnek, ami csak emeli a buzgalom értékét. Határozatba ment, hogy egyletté alakulnak e címmel: »A mozgósítás által tnségre jutottak védegylete.« A védegylet már holnap megkezdí működését, t. i. a gyűjtést, s az ívek már ki is osztattak. Tisztviselőkül a következő úrhölgyek vállaltattak: elnök: Görgy Kornélné és Kohen Johanna, alelnökök: Pálffy Ferencné és Prosznitz Genovéva, pénztáros Burger Zs. özvegyo, ellenőr Lusztig Ferencné, jegyző Eisenstädter Lukácsné úrnök. Az így teljesen megalakult védegylet még egy kiválóan dicséretes célt tűzött ki, nevezetesen azt, hogy a boszniai szerencsétlen hadjárat lezajlása oselőre sem szűnik meg mindaddig, míg a háború nyomaí végképp el nem enyésznek; bizonyára lesz elég árva és elég özvegy, kiknek még hosszabb ideig szükségük lesz a jótékony kezek gyámoltására. — Az egylet, dacára, hogy még csak a kezdeményezés stádiumán van, márís 71 tagot számlál, mi biztos záloga a sikernek s elvitázhatlan jele azon honleányi nemes érzületnek, melyben a szegedi hölgyek mindig a legelsőök közt állanak. — Különben tagnak bárkit szívesen elfogadnak. — Az első három hír név és jel nélkül, az utolsó jele: =. E híresoport MK tollából származó voltát részint a No. 3. jelzéssel megjelent Azok az asszonyok c. tárcza támasztja alá, rószint a boszniai okkupációval kapcsolatos MK-cikkek hangját megütő sorok: 224 : 32—35, 225 : 32—35.

24. sz., augusztus 27.

Gyászmise Horváth Mihályért. Ma 9 órakor tartott meg a rekviem Horváth Mihályért a belvárosi templomban. Díszes ravatal emelkedett a főoltár közelében, az aranyos püspöki süveggel. A szabad-
elvű kör koszorúja a széles szalagokkal festőileg folyt alá a koporsóról, s számos viaszgyertya rezgeté rajta fényét. — Kremminger prépost teljes segédlettel végzé a gyászszertartást, melyet kiválóan emelt az áhítatteljes egyházi zene. A fekete posztóval bevont padsorokban ott láttuk az összes városi magisztrátust, a közönség azonban — ami igen elszomorító — oly kevés részvétet tanúsított egy Horváth Mihály iránt, hogy még e kis templom padjait sem tölté meg.

25. sz., augusztus 28.

Keresd az asszonyt. Minden jónak, minden rossznak kútforrása a nő. Bebizonyította ezt nemcsak Dumas fiú, hanem Varga Imre is, aki arra a kérdésre, hogy: »vaj' ki ő és merre van hazája« most azt felelné: cipészségéd voltam P. M. úrnál, s most a börtön a hazám. Mert úgy volt az, hogy P. M. cipéssz. szegény ember volt. A boldog idők emléke azonban mégis ott tündöklött egy szép aranyos-rubintos pecsétgyűrűben, mely a műhely ládafiában a jelen rideg emlékeztetője (egy 42 krral telt sovány pénzes tárcsa) mellett hevert. És Varga uram, mint a szociális elvek híve, és pártolója a vagyonközösség magasztos eszméjének (bár nem sokat adott a múlt emlékeire), a pecsétgyűrűn kívánta vezéreszméjének megvalósítását megkísérelni, mely szerint ami az enyém, az az enyém, s ami a tied, az is az enyém. És P. M. egyszerre látván, hogy egyetlen »schmukját« nem látja a ládafiában, a kommunisztát azonnal följelenté a kapitányságnak. Varga Imre is, tekintettel a helyzet veszedelmes változására, ügyes diplomatikus fordulattal megcserélte elvét és követője lón azon tannak, melynek elseje a: si fecisti, nega. Tehát tagadni mindent. Tagadott is megátalkodott komolysággal mindent, de kifelede a számításból Kemény bátyánk fufangját. Mert hát Kemény bátyánk kijárta valahogy, hogy delikvensének egy csinos sváb leánya a szeretője. Ennek pedig a tíz ujjának valamelyikén már 1 arany gyűrűcske ragyogott, melynek ajándékozója Varga uram vala. Keresd az asszonyt s az asszonytól a bűnt. S mivel kiderült, hogy ez a gyűrű is P. M. műhelyéből tűnt el, a szép szavú vallasból Varga uramra nézve drákói szigor vált, melynek nyomása alatt fájdalomtelt kebellet volt kénytelen bevallani, hogy az újabban eltűnt tárgyakat is ő kerítette hatalmába és a budai országút elején levő dobogó alá rejtette . . . Itt meg is került a gyűrű és a 42 krral szégyenkező pénzes tárcsa, mely corpus delictik alapján viszont Varga úr került azon szeparírozott cellák egyikébe, melyben a vagyonközösség s az új társadalmi rend előnye fölött elmélkedni bőségesen fog alkalmá nyúni.

MK által több alkalommal felhasznált szállóige-címen kívül a »si fecisti, nega« [ha elkövetted, tagadd] szólás is az ő szerzősége mellett tanúskodik; vö. Budapesti Napilap 1877. okt. 6., 276. sz. Apróságok.

30. sz., szeptember 3.

Kellemes dementi. Vasárnapi számunkban írtuk, hogy *Tissot* úr, szellemes francia íróvendégünk szombaton városunkból elutazott. Jól esik e hírt dementíroznunk, mert *Tissot* úrnak Szeged városa annyira megtetszett s oly kíváncsi érdeklődéssel várta az ismerősei által élénken ecsetelt vasárnapi szegedi életet, hogy a vasárnapot városunkban tölteni elhatározta. D. u. kirándulást tett Szőregre, hol a magyar és szerb tancokat, valamint a népviseletet tanulmányozta. Az igazi csárdást azonban csak az újszegedi Népkertben látta s nagyon tetszett neki az az élénkség, mely ekkor a Népkertben uralkodott. Reggeli után (a franciának a mi ebédünk reggeli és a mi vacsoránk ebéd) megnézte az alsóvárosi templomot s Szeged több nevezetesebb pontját és mindenütt jegyzeteket készített magának s a legnagyobb lelkiismeretességgel vett tudomást mindenről, mi rá nézve nagyobb érdekkal bírt. Az éjjeli vonattal most már igazán elutazott Temesvárra, de 4-én délben ismét visszatér Szegedre, hogy a vasútról nyomban a csengelei pusztára ránduljon. — Pusztai életünkre nagyon kíváncsi és előre is örül polgármesterünk becses ígéréstének, mely szerint a pusztai sajtóságokkal őt megismertetni ígerte. *Tissot* úr 5-én Sisekre indul s innen kirándulásokat tesz a legutóbb világhírré vergődött »Bosznia«-ba s művében meg fogja írni e sokat emlegetett tartomány nevezetéseit is. Mintegy négy hét múlva visszarándul Párizsba s művének megírásához lát, mely körülbelül jövő év elején fog napvilágot látni. Művének címe: »Utazások Magyarországon és Erdélyben« lesz s tekintve azon rokonszenvet, mellyel az eddig beutazott magyar vidékekről szól, jogosult azon föltevésünk, hogy ez lesz az első nevezetesebb munka, mely hazánkat a külfölddel is egész valójában megismertetni hivatva lesz.

Vö. *Tissot Szegeden* 25. l. valamint 231. l.

31. sz., szeptember 4.

Szeged és Debrecen. Sokszor hallottuk, hogy e két nagy magyar város versenyez az »Alföld fővárosa« címért s a magyar városok között az »elsőség«-ért. Ugyan eddig is Szegedet tartották előbbrevalónak, de nem tagadhatjuk, hogy vannak, akik Debrecennek akarnák nyújtani a palmát. Jól esett most egy részreahajlatlan ítéletet hallanunk, mely szintén megerősít bennünket azon hitünkben, hogy Szeged csakugyan több, mint Debrecen. És ezt a részreahajlatlan ítéletet *Tissot* Viktor úr mondotta, aki bár teljes elismeréssel nyilatkozott Debrecen felől, azon nézetének adott kifejezést, hogy Szeged

és népe sokkal jobban tetszik neki. Élénkebb, előkelőbbnek tartja Szegedet s nehézkesnek Debrecent, s midőn e két város versengését fölemlítettük, azzal válaszolt, hogy ha rajta múlték, ő Szegednek adná az elsőséget. Meg is ígérte, hogy ezen nézetét művében bővebben fogja kifejteni és érvekkel támogatni.

Vö. *Tissot Szegeden* 26., 231. l.

34. sz., szeptember 7.

Klarisse cím alatt Almássy Tihamér írt egy drámát, melyet Szegeden is előadtak. E napokban is játszotta le magát ily című dráma, s ez abban különbözik az elsőtől, hogy Almássy előbb írta a darabját s aztán játszották, a mi drámánkat pedig először játszották el s csak most írjuk meg. — Almássy darabja továbbá pályanyertes, ez a dráma pedig, melyet most csinált egy másik Klarisse, pályavesztett . . . Úgy volt, hogy városunk egyik kétémeletes vendéglőjének az udvarra nyíló erkélyén sokat időzött egy karsú, kifejező arcú, jól öltözött amazon. Órákig elnézte az udvarban vacsoráló közönséget, minek az a következménye lett, hogy viszont a közönségnek különösen fiatalabb része órákig elkokettírozott vele. Az a karsú, sugár nólak, hol fenn az erkélyen, hol lenn a vendéglőben nemsokára központja lett az arany fiatalság figyelő tehetségének. Sokan keresték ismerettségét, társalgásba bocsátkoztak vele s méginkább kívánták a rejtélyes delnő közelebbi ismeretségét, mert amint írva vagyon, bírt mindazon tulajdonságokkal, melyek az aranyos ifjúság érdekeit lebilincselték. . . . Itt végződik az első fölvonás. Következik a második. Hely ugyanaz, idő: két nappal később. Klarisse kényelmesen hever pamlagán s gondolatokba merülve mérlegeli azon hódításokat, melyeket ittléte óta elkövetett. Azután elbarangol messze-messze, képzelete hegyes vidékre viszi, a Duna loccsanó habjai mellé, hol egy egyszerű kis úri ház áll csöndben, nyugalomban. Itt ringatták az ő bölcsőjét, itt látta először a napot, itt kezdett először gagyogni, itt tanult szeretni . . . Óh, a szerelem sötét verem! De sötét a szoba is, melyben gondolatai egy egész világot kalandoznak be és ki tudja, mily nagy, mily szép volna e világ, ha egy durva kopogtatás meg nem zavarná az ábrándok~~szöve~~ szötte csöndes mennyországot. — »Klarisse-t kersem«. E lakonikus és udvariatlan megszólítással toppan be — a földi igazság egy mogorva őre. — Én vagyok — hebegé a nő. — Ön megszökött szüleitől, szégyent hozott becsületes fejükre, a törvény nevében foglyom. Kövessen! — Fuldokló zokogás, záporosó. Nem használ semmit. Klarisse lefátyolozza magát és desperálva, kényszerülve követi az udvariatlan rendőrbiztost . . . Harmadik fölvonás: börtön. Klarisse sápadtan, beesett szemekkel jár föl s alá börtönében s a következő monológra gyűjt rá: »Ó apám, mért kényszerítettél, hogy annak a rút . . .-nek a neje legyek, mért nem engedted szívem vonzalmát követni, mért tetted tönkre ifjúságomat . . .« (Folytatását lásd: Shakespeare Hamlet c. művében Ophélia tépelődéseit.) E monológgal véget ér a harmadik fölvonás, a negyedik, ötödik és a többi fölvonás a

bűnbánás és megtérés moráljával végződött a v-i járásbíró, vagyis Klarisse apjának házában . . . Ezzel a függöny legördül.

A helyszín az akkor *egyetlen* kétemeletes szegedi szálloda lehet csupán (a »régik« Hungária, ma a Dóm tér és az Oskola utca sarkán), a SzN szerkesztőségének közvetlen szomszédságában, ahol — a kortársi visszaemlékezések alapján — gyakran időzött MK a szegedi bohémek egy csoportjával. E csoportot ő maga nevezi »aranyos ifjúság«-nak, »aranyos fiatalság«-nak (sohasem »aranyifjúság«-nak!). A történet ironikus-érezelmes kikerekítése is MK-ra vall.

38. sz. szeptember 12.

A szülei szeretet. Levele érkezett ma egy helybeli családnak a család örömétől, a fiútól, nem ugyan Boszniából, hanem csak Budapestről, az egyetemről. Még csak egy hete, hogy föl vitték a kópét, s máris elköltötte egész havi pénzét s esengve kéri a szülőket, hogy küldjenek neki ötven forintot. Az apa és az anya tanácskozik, mindenik szeretne engedékeny lenni, de egymástól szégyelli, minélfogva túlliciál egyik a másikon a fenyegetésekben. Rossz fiú, soha nem lesz belőle semmi, egy fillért sem kell neki küldeni. — Nem, még akkor sem, ha annyi pénze lenne az embernek, hogy hajigálkoznék vele. A kegyetlen határozat után mind a két szüle félrement s egyik a szolgálonak, másik a szolgának adott ki titkos utasításokat, mély titoktartás kikötése mellett. — Egy óra múlva a szolga és szolgáló a posta mellett találkoztak: — Hol jársz itt Borcsa? — kérdi a kocsis. — Már csak megmondom kendnek, ha senkinek sem szól, hogy pénzes levelet adtam föl az asszonytól a »fiunk«-nak, hát kend mi járásban van? — Én meg az úrtól hozok pénzes levelet, felelte a kocsis. Az úrfinak ugyancsak beütött; egy helyett két ötven forintos levél.

(*Jele: =.*)

41. sz., szeptember 15.

»*Historische Galerie*« cím alatt történeti képeket mutogat egy panorámás a Széchenyi téren. Láthatni ott az egész világot egy hatosért, Nagy Frigyes, Stuart Máriát, Rózsa Sándort, Tisza Kálmánt s több nevezetességeket. Hanem a derék panorámás nemigen ösmerhette mindezeket a személyiségeket, s körülbelül úgy járt egynémelyikkel, mint a budapestiek egykor — Kinggel, a híres gyermek-gyilkossal. Nagyszámú képeket rendelt meg a sűrű kereslet folytán egy londoni cégnél a budapesti műcsarnok s az el is küldte híven a világhíre vergődött szörnyeteg arcképét. De mekkora nagy lett meglepetésünk, midőn láttuk, hogy a várva várt kép vonásról vonásra a mi derék »öreg urunkat«, Deák Ferencet ábrázolja, ismeretes attilájában, ezen aláírással: »*King, a gyilkos.*« A szegedi történelmi galéria sem igen különb. A Petőfi arcképét néztük meg a misztikus üvegen át — s a

Prém József ábrázatja mosolygott onnan felénk. — Az pedig nem éri meg az egy hatost.

Az apróbb stiláris vonások mellett a Prém Józseffel való élcelődés a legfeltűnőbbben MK-ra utaló jellegzetesség.

42. sz., szeptember 17.

— *Csizma — Philippovichnak*

Egy szegedi csizmadia, kinek fia Boszniában van, e napokban egy remekbe varrt csizmát küldött Philippovich tábornoknak ajándékba. A lábbeli igen díszesen van kiállítva, az egyik talpára szegekkel kiverve »Bosznia«, a másikra »Magyarország«. Az egyszerű iparos levelet is mellékel a küldeményhez, melyben szívére köti fiát, Gyurka káplárt; bánják vele szíven, nyájasan, mert a gyerek, ha akaratos is, a szép szótul megszeli. A következőkben pedig ekképpen biztatja meg: »a csizma erős és eltart vagy másfél évig bizonyosan, — ha azonban másfél évnél is tovább ott maradna a »gyenerális úr«, csak ne röstellje Szegedre küldeni a szarát: szívesen megfejeji. «A csizma már azóta oda érhetett Boszniába s nem lehetetlen, hogy azt Philippovich ott fogja elkoptatni; mégpedig olyan módon, ahogy azt a csizmadia-humor akaratlanul megjelölte; hogyha az egyik lábával lép, Boszniát tiporja, ha a másikkal, Magyarországot.

Mikszáth legnevezetesebb »kacsá«-ja. Maga a »Garibaldi butéllái« alapötletét variáló történet politikai csattanója is rávall, de külső körülmények, kortársi visszaemlékezések is emellett bizonyítanak. A cikket — a mikszáthi csattanó nélkül! — átvették magyar, az idegen nyelvű magyarországi s tőlük a külföldi lapok is. A Hon 1878. szept. 19-i, 227. számában a »Különfélék« rovatban hozta, a Neuer Pester Journalból Szegednek egy lelkes barátja — nem ismerve eredetét — magyarra fordította és elküldte a Szegedi Híradónak közlés végett. [SzH. 1878. szept. 20., 113. sz. »Helybeli újdonságok« rovat.] A Pester Lloyd *Ein szegedíner schuster* címmel szeptember 18-i »Abendblatt«-jába vette át. A feledésbe merült tréfát *A Szegedi Napló 25 éve* c. emlékkönyv frissítette fel. (137—138. l.) MK halálának 50. évfordulóján az »A mi Mikszáthunk« c. emlékezésűgyűjtemény — a cikket közölte — számolt be az esetről. [Szeged 1960., 31—34. l.] A Szegedi Híradó 1878 őszén polémiába keveredve MK-nal (l.: aug. 17-i Apróságok 212., *A tők tragédiája* uo.), szemére is veti, mint inkorrekt újságírói eljárást az ilyen »hírek« szelnekeresztését. (Helybeli újdonságok 1878. szept. 22.) A néhány szegedi újságíró körében pedig nem lehetett sokáig titok, hogy ki a — nyilvánvalóan nem hírnek, hanem politikai csipkelődésnek szánt — »újdonság« szerzője.

46. sz., szeptember 21.

— *Egy helyi lap* (alias: egy iv tele nyomtatott papiros) igen érzékenyen vette, hogy a szőregi fuvarosokat éhenhaltuk. S ezen sajnálatos esetbenél fogva, nyilván az *éhenhaltak helyére*, hogy fogyatkozás ne legyen a magyar nemzetben, *hármás ikret szült*; nagy baja lévén neki különben is a *hármás számmal*. Ez *évköcs* újdonság a három csecsemőről, ez események mögött baktató *marodeur* utolsó előtti számában jelent meg, s dacára, hogy egyetlen szó sem igaz az egészből, arra sem érdemesíttette nem annyira olvasóit, mint inkább előfizetőit, hogy demetirozza s mégis ő tart nekünk leckét a hírlapírói *megbízhatóságról*. Milyen naiv a kis lurkó! Igaz, hogy tudósításaink nem készülnek *hivatalos beszégek* szerint (ahhoz extra fül kell) — de másrészt megint nem is kívánjuk magunkra alkalmaztatni az angolok e közlőnyre illő közmondását, hogy »a király (érted itt a tökkirály) nem tesz rosszat, mert nem tesz semmit«. Gyorsan akarjuk közölni az újdonságokat s mindazt, amiről — fájjon vagy ne fájjon valakinek — azt gondoljuk, hogy a közérdek védelmére történt, vagy közönségünket érdekli. Így — esett a »parasztlázadás«-féle újdonsággal is. Érdekesnek tartottuk azt s nem tudhattuk, hogy valótlan. (S melyik lap tudhatja azt előre, s melyik lap nem közölte volna e hírt, mely a lehető legtermészetesebb forrásból, P. kasznár úr hiv. közegétől származott.) Azonban mihelyt rájöttünk, hogy itt rossz akaratú információ történt, azonnal siettünk azt a *saját iniciatívánkból* nemcsak olvasóink előtt demetirozni, hanem még arról is gondoskodtunk, hogy a hazai sajtó át ne vehesse s a tegnapi nap folyamán az »Egyetértés«, »Pesti Napló«, a »Pester Lloyd« és a »Független Hírlap«-hoz sürgönyöket menesztettünk, hogy említett téves hírünket át ne vegye. (Mi hogy nem volt fölösleges gondoskodás, mutatja a mai »Közvélemény«, mely miután tévedésből elfeledtünk neki sürgönyözni, — hírünket egész terjedelmében átvette.) — Kérdés tehát már most, ki ad többet a megbízhatóságra, mi-e, vagy ama jámbor *újság* (lucus a non lucendo), mely megirigyelvén azt, hogy eredeti híreink az egész birodalmi sajtót bejárják, — a nagy emberségből a mai újdonságaival le akart egy keveset faragni. All right! . . . Hanem azért *szerettünk volna mégis ott lenni annak a három gyermeknek a keresztelőjén*.

A »lucus a non lucendo« és az alkotmányos királyról szóló mondat (hogy nem tesz rosszat, mert nem tesz semmit) kétségtelenné teszi MK szerzőségét. Megerősít ebben a »helyi lap« ti. a Szegedi Híradó válasza, amelyet a 15. sz. újdonsággal kapcsolatban már idéztünk. Az »újdonság« MK melléfogásait valóban korrektil igyekezett helyreállítani, a téves híreket »demetirozni«.

50. sz., szeptember 26.

— *Ebben a Boszniás világban*. Férjét elvitték a harcterre, idegen földre, országot okkupálni, s a szegény asszony itthon maradt búbánatban, nyomorban, nagy betegségben! Az a három síró poronty hiába

könyörgött az édes anyához kenyérért... nem adhatott nekik, hiszen a betegség ágyhoz szegezte őt. Adott, amit adhatott a jószívűek könyörülete, s tartotta bennük a lelket a hatóság által nyert naponkénti font kenyér. Mikor nincs a háznál annyi, hogy a beteg asszonynak csak egy kis levesre való jusson! De volt remény... egy évi házbér, mellyel egyetlen lakója tartozik. A szegény asszony ezt tegnap megkapta volna, ha azt az adóhátralékban le nem foglalják. Megfosztva az egyedüli reménytől, mely talán gyógyulását is elősegíthetné: a beteg asszonyt a kétségbeesés fogta el. Mit tegyen? Talán könyörgésével meglágyíthatja azok szívét, kik válságos helyzetében ily nagy csapást mértek reá. Felvászorgott tehát ágyából, hiteles bizonyítványokat szerzett szomorú sorsáról, keserves állapotáról és elment az *adófelügyelő*höz. Ha szíve van, megkönyörül rajta s ezt az elveszett reményét újra visszaadja! Jó helyre ment! Ahonnan éppen semmi segílyt, de még meghallgatást is alig nyert. És a beteg asszony kitántorgott az ajtón s hazafelé indult. Lehajtottá fejét... talán hogy ne lássa senki omló könnyeit, vagy mert azt gondolja: hogy már sírni is szégyen annak, kinek családi életét földúlták... és szólni se merjen az: kinek ennyi csapás után is a betevő falatját veszik ki szájából... Hogy is mondja Lear: ... Igazságnak palástos ember!

A SzH hosszan idéz a cikkből s felháborodottan fűzi hozzá: »Így vagyon kifundálva a szomszéd úréknál. De már ez aztán túlmegy ám a becsület határán s átesap abba a határba, ahol az újságból kifogyott újdonsági élehetlenség kezefog a maliciával és butasággal, amely már nem a gúny és szatíra csalánját, hanem a bunkót hívja ki maga ellen. Aki ezt a siralmas drámát vagy elégiát végigolvasta, méltán kérdezheti: ugyan mit tart annak frója a hírlapírói hivatás felől és minek nézi a publikumot, hogy ilyen dolgokkal traktálja? Száz meg száz embernek van baja, ennél nagyobb, — mindnyájából boszniai drámát csináljunk-e a közönség idegeinek lázbahozására? De még hozzá oly *képtelenség* az egész, hogy első tekintetre elárulja *gyártott* voltát, vagy legalábbis a költői színezést.« [1878. szept. 27. Helybeli újdonságok].

51. sz., szeptember 27.

A pénzszerzésnek egy eddig ismeretlen neme. Felsővároson tegnap s ma egy katonaruhába öltözött egyén minden házhoz bekopogtatott s előterjesztette, hogy ő kvártélyt csinálni jött; hanem ha akarják, egy kis pénzzel ki lehet csinálni a dolgot. A meglepett gazdák, hogy a katonatartás terheitől megszabaduljanak, örömet fizettek egy kis borraalót. Az agyafúrt kvártélycsináló így szép summácska pénzt összeszerzegetett és még ki tudja, mennyit szerzett volna, ha véletlenül rá nem jönnek a galád turpisságra. — Ez akként sült ki, hogy többen panasza mentek a szállásbiztoshoz, s interpellálták, miért küld hozzájuk katonát, mikor nem illeti őket jelenleg katonatartás. A rendőrség az élelmes gazembert erélyesen nyomozza, s már alapos gyanú is van egy most még meg nem nevezhető egyénre.

Az a kvártélycsináló jómadár, ki a pénzszerzés egy eddig ismeretlen nemét föltalálta, és kiről tegnapi számunkban szözlöttünk, már lépre került. Neve Horváth István, mesterségére nézve cs. kir. infanterista-suszter, a 46. ezred 13. századának suszterájában. A szerelem vitte a furfangos kvártélycsinálásra. Van neki ugyanis egy szemrevaló szeretője, ki a társadalomban oly nélkülözhetlen pesztonkai állást választotta életpályául. Ez, mint minden Éva lánya — nagy hajlamot érez a hiúságra. Nagyon szeretne cifrán járni. Szüntelen ostromolta tehát kedvesét, »Pistikát«, hogy vegyen már neki rojtos selyemkendőt, tulipiros kacabájt, netovábbszoknyát, meg a jóisten tudja mit. Horváth István, bármily vitéz katona legyen is, nem bír ellenállani a szerelem csábításának. — Kapitulált. — Elhatározta, hogy a föld alól is előteremti a selyemkendőt meg a többi. Hanem hát mikor a »császár« olyan kevés fizetést ad a szegény katonának, hogy abból »verdsziniára« is csak ünnepezen jut, honnan tudta volna előteremteni a szegény baka azt a sok pénzt arra a sok bolond cifraságra. Azonban igaza volt annak a pipaszárlábú pszichológusnak, aki azt a mondást csinálta, hogy a szerelem legyőz minden akadályt. Ilyen hatalom előtt a pénz is csak bliktri. A mi szerelmes bakánk is addig törte a fejét, addig spekulált, míg egyszer csak — éppen, mikor a »lajdinand« úr bakancsát foltozta — megjött a jó eszme — a kvártélycsinálás. Csinálta is aztán a kvártélyt derekasan, addig, míg lehetett. S hogy működésének nagyobb sikere legyen, becsavargatta az egyik lábát ronggyal s kiadta magát Boszniából hazaérkezett sebesültek; ő előre jött, mint állítá, mert a többi sebesültek részére, kik pár nap múlva szintén megérkeznek — ötöt küldték kvártélyt csinálni. — Hittek neki — és szépen jövedelmezett az újmódi üzlet. Telt is bőven mindenre, amit csak kívánt a cifra viganóra áhítózó eszemaadt pesztonka s még aztán Pistának is jutott szivarra és mulatásra elég. Csak az a kár, hogy a boldog állapot virágos kiskertjébe nagyon hamar beleütött az istennyila. Kivilágosodott minden. Ennek aztán az lett a következménye, hogy a szegény szerelmes baka kóterba került, a kedvesétől pedig elvették a sok szép mindenfélét. Pista a kóterben azon fájdalmas témán tépelődik, hogy most már — se pénz, se posztó.

Magyarfaló katonatisztek. A városunkban állomásozó közös hadseregbeli tisztek legnagyobb része derék, lovagias, a polgárság körében is szívesen látott és tisztelt egyénekből áll, de miután »nincsen búza konkoly nélkül«, a tiszt urak között is találkoznak néhányan oly vitéz legények, kik magyarfaló érzelmük nyilvánításával nem állják a közönséget még nyilvános helyeken is inzultálni. — Ezek közül egy telivér példány, egy főhadnagyocska, pár nap előtt a Próféta-vendéglőben afölötti örömeinek adott kifejezést, hogy az isten Magyar-

országot teremtett: így legalább lehet a magyar ökröket mézszárszékre küldeni Boszniába. — Látszik, hogy a »Wehrzeitung« Szegedre is jár. Vö. A »Wehrzeitung« a magyarok ellen.

65. sz., október 13.

Nagyérdékű pör. Egy Torontál megyei asszony, mint nekünk írják, egy fontos családi ügyben sürgős tanácsot akart kérni Boszniában forspontozó férjétől. De nem tudta, hogy s miképp. Végre elment a sarki botoshoz, akiről sokszor hallotta, hogy okos ember. Ez azt tanácsolta neki, hogy küldjön a férjének egy *sürgönyt* s eligazítá a táviróhivatalba. De itt azt mondták szegény asszonynak, hogy hozza el készen a sürgönyt. Nagy fejtörést okozott ez a szegény asszonynak, ki sem írni, sem olvasni nem tudott. Dehát a legnagyobb szükségben legközelebb az isten segítségével. Az istenfélő asszony alig hagyta el a dróthivatalt, hát az utcán talál egy sürgönylapot beírva. Ez volt rajta: Jakob Binder X. Kaufet 1000 Meter-Ztner Naumais. N. — Megörült ennek a jámbor asszonyszemély s nyomban feladta a drótra. El is ment. De az asszony hiába várja férjétől a választ. Minden nap elmegy a sürgönyhivatalba, de válasz nincs. Annál többet választott Binder Jakob N. úrnak, kinek rendeletére a kukoricát megvette. N. mit sem akar a rendeletről tudni, Binder pörrel fenyeget, N-t be is pörli, ez pedig, miután a tévedést a táviróhivatalnokok kiderítették, visszeresetet indít az asszony ellen. Kíváncsiak vagyunk, milyen kádenciát talál erre a corpus juris.

70. sz., október 19.

Szerelmeifeltés — konduktor-ruhában. A tegnapi színelőadáson sokaknak feltűnt egy konduktor, kinek két tenyere közül, melyet két oldalról a fejére tapasztott, üde női arc kandikált elő. Keményd bátyánk természetesen szinte meglátta ezt s az üde arc ellen nem is lett volna kifogása, de a konduktor ruha nagy szöveget ütött fejébe. Rendőrileg közbelépett s kérdőre vonta a sajtáságos amazont, aki nem kevésbé ijedt meg a rideg kérdezősködésekre. Hanem azért bevallotta, hogy férje, kit nagyon szeret, más után vetette magát s most azért jött el és azért bűjt álarc alá, hogy kitudakolja, mit művel a szerelmes pár, mert a férjnek tulajdonított szerető is itt volt a színházban, s miként a nő keservesen elpanaszolta, férje esténként haza szokta kísérgetni, sőt mi több, nem ritkán egész éjszakákat tölt nála. A hiúságában és jogaiban sértett nőt csak nagy nehezen lehetett megnyugtítani, s nem tágitott addig, míg az őt karonfogó rendőrbiztosnak — az előadás végén — be nem bizonyította, hogy ama másik nő és férje között csakugyan »van valami«. Midőn karonfogva kijött az ily sajátos módon megvigyázott pár, az álkonduktor neki akart rohanni, s ha a biztos nincs mellette, versenytársának bizonyára kikaparja a szeméit. Így azonban csak egy pár gyöngé szitkot eresztett

meg s szemrehányásokkal illette férjét, ki nagy nehezen tudta a dühöngő asszonyt lecsillapítani. A dolog vége pedig az, hogy most az asszonyt vádolják túlságos szerelemféléssel, ami nagyon feszültté teszi a házastársak közötti viszonyt, s utoljára is azzal fog végződni, hogy nem fog jól végződni.

77. sz., október 27.

A *kucseber* urakra rossz idő jár. Tisza Kálmán azon rendelete értelmében, hogy az általok eddig úzótt sorsjátékok tiltatnak, — naponként büntetik a szegény kucsebereket, akik különben nem tudnak megélni csupán a narancsárulásból. A volt belügyminiszter hazafias gondoskodása egész a kucseberekig kiterjedt, akik aztán szidják — most mint a bokrot ónagyméltóságát is; persze, hogy ez nem árt neki, és nem fog rajta.

101. sz., november 25.

— *Flegma úr kabátja*. Az aranyos ifjúság sok mindenre ráér. — Ma a H. kávéházban furcsa csinyre vetemedett. Van ott egy fiatal törzsvendég, aki jó kedélye miatt általában ismeretes és népszerű, de ki evvel nem törődik s aki a legnagyobb flegma a világon. —

Ezzel a flegmával ült le ma d. u. egy csöndes tártlira, s elfoglaltságát egypár jóbarátja arra használta föl, hogy vadonatúj télikabátját egy közeli zálogüzletben 1 forintért elzálogosítván, e pénzért bort hozattak és Flegma urat is megkínálták. Javában folyt a poharazás és F úr már-már azon pontra jutott, hogy becsípjén, midőn egyszerre észreveszi, hogy kabátja eltűnt. A kompánia összenéz s egy józú kacagás után fölfedi a titkot, melyszerint az F. úr pénzén borozgattak. S a flegma most sem tagadhatván meg magát, elment a zálogházba, kiváltotta a kabátját és ismét visszament a kávéházba, hol az őt megtréfált fiatalaságot még meg is vendégelte.

117. sz., december 13.

Késő vallomások. Egy nagyon közelvidéki városban egy tekintélyes család körében nemrég érdekes színpadi jelenet játszotta le magát. Elmúlt egy éve, hogy örök hűséget esküdtek egymásnak s a kölcsönös boldogságot nem zavarta semmi zaj, semmi baj! Egy idő óta azonban a férj nagyon búskomor lett, s a kis menyecske sehogyszem tudta megvigasztalni. Midőn már mindent megkísérelt, egy utolsó kétségbeesett rohamot intézett férje ellen, s ennek heve alatt a férj megadta magát. Bevallotta, hogy régi bűnei vannak legénykori életéből. Van egy kedves kis 8 éves fia, akit szeretne magához venni és fölneveltetni. . . A nő megdöbbsent, de föltűnő hirtelenséggel megbocsátott férjének s magához fogadta a kedves kis mókuskát. De

ettől a perctől kezdve a túlboldog férjnek gyűlt meg a baja nejével. Mert most meg a nő esett búskomorságba, sírt, szomorkodott, nem talált nyugalmat sehol. — Végre a férj megsokallta a dolgot és egy viharos-gyöngéd jelenetben hatalmas interpellációt intézett az asszonyhoz. A vihart zápor követte s ennek esendesültével azon vallomás következett, hogy az asszony lelkiismeretét is bántja egy leánykori félrelépés következménye — egy négy éves kis aranyfürtű leányka . . . Hogy mi következett ezután, azt a titok leple fedi . . . Ami bennünket érdekel, az annyi, hogy a vihar után napfény következett, s a bár késő, de elmaradhatatlan vallomásokat kölcsönös kibékülés kísérte. — S az ezáltal teremtett új helyzetben a családi boldogság ismét helyreállt, s azt nem zavarja semmi zaj, semmi baj!

— Helyzetek beállítása, a novellisztikus kikerekítés olyan írói kézre vall, amilyen a szerkesztőségben MK-én kívül ekkor nem volt. Moglehet, hogy az »újdonság« régi ötletből vagy hírből született újjá. A Budapesti Napilap ugyanis Don Melkior álnévvel közölt *Egy igaz külvárosi történetet*, amelynek a szerző szerint »eredeti tudóstás« az alapja: A hűtlen férfi feleségét fölkeresi egy asszony gyermekével. A gyermek anyja a férj rég elhagyott kedvese. Az új asszony azonban nem csinál botrányt s hajlandó magához venni a gyermeket: 1877. júl. 14.

A KÉPMELLÉKLETEKRŐL

- I. Szeged látképe az 1870-es évekből. (Reizner János: Szeged története. 1899. II. köt. 276. l.)
 - II. A Szegedi Napló szerkesztőségi épülete 1878-ban. — A Szegedi Napló 25 éve c. emlékkönyvből.
 - III. Enyedi (Eisenstädter) Lukács, a Szegedi Napló főszerkesztője. (Magyar Salon 1887. évf. 146. l.)
 - IV. Mikszáth „bemutakozó” cikke a Szegedi Napló 1878. augusztus 3-i számában.
 - V. A régi Szeged egyik utcarészlete. — A Szeged Városi Somogyi Könyvtár gyűjteményéből.
 - VI. Mikszáth-tárca a Szegedi Naplóban.
 - VII. Az első szegedi állandó színház épülete lebontása előtt. — A szegedi Móra Ferenc Múzeum gyűjteményéből. (Szmollényi Nándor: A szegedi színészet százéves története c. munkájának illusztrációja.)
- Aradi Gerő társulatának egyik szegedi színlapja. — A Szeged Városi Somogyi Könyvtár gyűjteményéből.

TARTALOMJEGYZÉK

(Az első szám a szövegre, a második a jegyzetekre utal.)

Tárcák (karcolatok, nekrológok, riportok stb.)	5	
A szegedi boszorkányok	5	189
A szegedi választás	8	190
Baldácsi bácsi	11	191
A Népkertben	13	192
Horváth Mihály meghalt	18	192
Azok az asszonyok	20	194
Tissot Szegeden	23	194
Politika a vonalon alul	29	195
A szegedi börtönök	31	196
Endródi Sándor	36	196
Havi Szemle	40	197
Még valami Tóth Edéről	42	198
A színházról	53	199
Az utolsó név	57	199
Választási manőver	59	200
Vezércikkek és politikai cikkek	66	200
Tisza megbukott	66	201
Választások napján	67	202
Választások után	69	202
Félre a titkolódzással	71	202
Az ébredő ország	73	203
Ki ellen?	75	203
Új merénylet az alkotmány ellen	77	203
Honvédeink a határon túl	79	203
A »Wehrzeitung« a magyarok ellen	80	204
A 46. gyalogezred esettjei és sebesültjei	83	204
Meddig játszanak még a népekkel?	83	204
Mi készül?	85	205
Tisza a vádpadon	88	205
A népgyűlés	90	206
Szeged, szept. 28.	92	206
Szeged, okt. 1.	94	206

Tisza Kálmán lemondása	96	200
1849. október 6-án	97	207
A viszontlátás	97	207
Szeged, okt. 23.	100	207
Szeged, okt. 28.	103	208
Szeged, okt. 29.	105	208
Kossuth megint szól	107	208
Szeged, nov. 6.	109	209
Szeged, nov. 7.	111	209
Pulszky Ferenc	113	210
A választókhöz	116	210
Szeged, nov. 27-én	117	210
»Apróságok«	120	211
A »Színház« rovatból	138	216

Függelék

Jó az öreg a háznál	158
Az eljátszott örökség	157
Philippovich b. tervei	160
Az új pénzügyminiszter	162
A »Ház«-ból	165

JEGYZETEK

Rövidítések	170
Bevezetés a jegyzetekhez	171
A Szegedi Napló és Mikszáth	171
A cikkek és karcolatok jegyzetei	189
Tárcák	189
Vezércikkek és politikai cikkek	200
»Apróságok«	211
A »Színház« rovatból	215
Az »Újdonságok« rovatból	222
A képmellékletekről	237

